HIERONYMI FERRARII AD PAULUM MANUTIUM EMENDATIONES...

Girolamo Ferrari, Celio Calcagnini, Giacomo Griffoli

Digitized by Google

8
1-5
BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
11 M G
34
17 17=1-28
c/47 8.-1.5:23.

HIERONYMI FERRARII AD PAVLVM MANVTIVM EMENDATIONES IN PHILIPPICAS CICERONIS.

HIS ADIECIMVS

M. Tullij Ciceronis defenſiones contra Cœlij Calcagnini Diſquiſitiones in eius officia : per Iacobum Griſolum Luciniacenſem.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

APVD SEB. GRYPHIVM
LVGDVNI,
1552.

HIERONYMVS FERRARIVS PAVLO MANVTIO S. D.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

*

ECCE *tibi perſoluo, quod promiſeram, uel, ut uerius loquar, plus quàm promiſeram, præſto. ſatis enim non promiſſo meo ſolum, uerùm etiã animo tuo factum erat, ſi modo nudos (ut ita dicam) hoſce locos tibi tradidiſſem.* Verùm *ego cũ ſcirem te eſſe diſtentiſſimum, quà de mendis librorum tollendis, quà de uerbis quibuſdam atq; ſententijs, quæ in his inuolutæ erant, euoluendis, ut labore te leuarem, ſimulq; augerem munuſculum meum, feci quod antea nunquam, quodq; ualde abhorrebat à natura mea, ut quæ partim ex antiquis libris, partim ex me prompſeram, ea quaſi ueſtitu orationis induerem, & quoad rei natura pateretur, ornarem.* Id *autem ut commodius à me fieret, & cumulatius, antequam ad ſcribendum aggrederer, faciundum mihi putaui, ut ea ſtudia, quæ in his libris antea poſueram, nunc rurſus acriori cura, attentioreq; animo renouarẽ.* Itaq; *conductis in unum multis* Philippicarum *uoluminibus, & his quidem peruetéribus, operam dedi, ut, quoniam inter ipſa conueniret interdum, ſæpe uariaretur, hanc uarietatem, conſtantiamq; ita diligenter notatam haberem, ut ne litera quidem effugeret.* Quantum *autem & his & ſuperiorum temporum uigilijs lucrifecerim, nõ eſt meum ſcribere, ideo quòd facile ſeipſum quiſq; fallit, & ipſa ſcripta indicabunt.* Tanta *quidem certè diligentia uſus ſum, ut interdum, ne putida uideatur, in mentem ueniat ſubuereri, ita minima etiam quæq; per-*

ſecuti ſumus: nec ſolum elaborauimus, ut ſua Tullio ſermonis elegantia, uerùm etiam ſuus, quoad eius fieri poſſet, orationis orbis, ſuusq; numerus redderetur. Quæ tamen in his interpretati ſumus, quæ'ue emendauimus cum apud hunc ipſum in alijs libris tum apud alios de meliore nota ſcriptores, hæc, etſi cum occurrerent, atq; inciderent quaſi prætereuntes excuſsimus, tamen animum harum minutarum rerum faſtidio defeſſum releuare poterunt, atq; abalienatum retinere. hoc igitur opuſculum ad te mittimus, quod uel ut tuum per me edas licet, ſiquidem me tui amor ad ſcribendum, non ſtudium laudis impulit: uel, ſicut ingenuus es, nec indigens cuiuſquam, meum nomen placet inſcribere, in tuo certe exeat ac diuulgetur uolo, non ſolum ob eam cauſam, ut quam diligentiam ſoles in tuis, hanc in meis quoq; rebus adhibendam putes, uerùm etiam multo magis ut doctiſsimi adoleſcentis, atq; apud eos omnes, qui ſe optimis artibus dediderunt, gratioſi, nomine commendatum, ſtudium iſtuc ſecum, fauoremq; in uulgus afferat. Hic autem ut primus ingenij fœtus nunc minutus ſit, nec ita ualde bonus neceſſe eſt. poſt ſi, ut humus, ſic animus fiet cultu fœcundior, quoq; magis ſubactus erit, eo grandiores edet fruges, ac meliores, uberiora à me ac præſtantiora debebis expectare. qualiacunq; certe efferremus, tibi efferremus. quis enim ad communem fructum non excitetur, non ei omni ſtudio faueat, non omnibus opibus, ac uiribus opituletur, quem id ætatis uideat ſic euigilare in literis, ut fructus lucubrationum ſuos in commune conferat: ſic incumbere in eam curam, ut ſcriptoribus aliis, quos mendorum quaſi quædam illuuies inquinauerat, ac totos prope mutauerat, ſuum ſplendorem, formamq; reſtituat, alios in tenebris abditos iamiamq; ſitu enectos in lucem euocet, perire

non

non ſinat, atq; adeò immortalitati commendet, ut omnia loca, bibliothecas, libros peragret, ſcrutetur, euoluat. non operæ, non ſumptui, non deniq; ualetudini, atq; uitæ parcat. Quam quidem, cæterasq; laudes animi, ingenij, ac iudicij tui mens quidem nunc ardet ſtudio perſequendi, ſed impetum reprimit pudor. Quòd enim, tum tecum loquor per literas, mihi cum præſente præſens loqui uideor, idcirco fit ut, quaſi te in os laudem, ita de te ad te ſcribens erubeſcam. Prædicabo igitur alijs quòd facio, atq; in hoc animo meo penitus obſequar. Vale, & me ama. Romæ, data Non. Ian. ∞. D. XLI.

HIERONYMI FERRARII EMENDATIONES IN PHILIPPICAS CICERONIS.

Philippica prima, pagina 304.

AD VESTRVM *conſilium auctoritatemq;) Auctoritatem, libri ueteres: & ita ſcribi oportere, non ſolum grammatici antiqui docent, qui quidem hoc uocabulum ab Augeo declinatum tradunt, ſed etiam ex antiquorum monumentorum inſcriptionibus apparet.*

304 *Athenienſiumq; renouaui uetus exemplum)* Liber *Colotianus, & alij nonnulli,* Reuocaui. *quod ut eijciam, uerbum proximum inferius facit. Sic in* III. *libro de* Orat. *Acerba ſanè recordatio ueterem animi curam, moleſtiamq; renouauit.*

304 *Quod tum in ſedandis diſcordijs uſurpauerat ci-*

uitas illa) Sic liber Langobardicis literis ſcriptus, qui cum plerique conſentiunt, *Quod tum in ſedandis diſcordijs erat ciuitas illa*. Col. *Quod tum in ſcandalis diſcordauerat ciuitas illa*. Nonnulli, *Quod tum in ſedandis diſcors erat ciuitas illa*. Vnus, atq; alter hoc modo, *Quo tum in ſedandis diſcordijs erat uſa ciuitas illa*. Quæ uarietas hanc in opinionem me adduxit, ut putarem M. Tullium ita ſcriptum reliquiſſe, *Quod tum in ſedandis diſcordijs ciuitas illa*. Hanc autem uarietatem ab illis hominibus emanaſſe, qui ſub omnibus locis, atq; uerbis gloſſemata ſubſcribunt: qui quidem cum periodo huic aliquid deeſſe uidiſſent, atque aliud alij tanquam præteritum retuliſſent: in horum poſteà libris deſcribendis, ducti errore librarij ſuggeſta illa uerba, & tanquam adulterina cum ueris, germaniſq; contexuerunt: quæ ſenſim latius diſſeminata omneis ferè libros occuparunt. Tu tamen, ne nimium nobis ſumere uideamur, fac tantiſper in tuis ſit, uel ut antè fuit, uel, quoniam nullis in libris ueteribus reperitur *Vſurpauerat*, ut in his duobus eſt, quos extremos protuli: dum librum nobis aſſentientem inueniamus.

Pag. 305 *Summa cum dignitate, & conſtantia. c.*) Omnes libri ueteres commutant ordinem. ab his etiam nonnihil diſcrepant. hoc modo, *Ad hunc ordinem res optimas deferebat, nihil tum in C. Cæſaris commentarijs reperiebatur, ſumma cum dignitate, conſtantia ad ea, quæ quæſita erant, reſpondebat*. Quiquidem, quod ad ordinem attinet, ualde placent. placent autem propter inſequens membrum, quod ad hoc extremum multo aptius, quàm ad illud alterum quadrat: nec inſolens, ac nouum, ut duo uerba ſublata è medio coniunctione dicantur. Cic. in epiſto. ad Appium: *Quoq; plura uirtutis, induſtriæ ornamenta in te ſunt. &*

in

In XIII. *Phil. Tamen eorum ora, ſermones, qui ex eo numero in urbe relicti ſunt. Niſi quod erat notum omnibus, deeſſe non abeſſe mihi uidetur. nam et recentiores retinent, & hoc, quàm illud, ueriſimilius eſt.*

305 *Clariſſimo uiro*) C. V. *libri ueteres.*

305 *Senatus conſultum.*) S. C. *libri ueteres.*

305 *Alia porro propria* Dolobellæ.) Dolabellæ. l. u. & *rectè. indicant ſubſtructiones aquæductum, in quibus ita ſcriptum eſt,* P. Cornelius P. F. Dolabella.

305 *Qui illam inſepultam ſepulturam effecerant.*) *Audio quoſdam non* Inſepultam, *ſed* Inſepulto *probare, quibus de cauſis adductos, neſcio: omnes certè libri contra faciunt.* Ego *uerò* M. Tullium *arbitror id loquendi genus ab aliquo uno ex uetuſtiſſimis illis ſcriptoribus mutuatum, aut certè poëtam neſcio quem imitatum, cuius ipſe uerſus in libris oratorijs profert, Qua tempeſtate* Paris Helenam *innuptis iunxit nuptijs.* Eum *porro à* Græcis *tranſtuliſſe. illi certè in hoc genere frequentes. ut illud eſt apud* Euripidē *in* Hecuba, νύμφην τ' ἄνυμφον, παρθένον τ' ἀπάρθενον. *et apud* Sophoclem *in* Aiace, Ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα, κ' οὐκ ὀνήσιμα. *Vt igitur ille nuptias innuptas appellauit, quòd in ijs ſolennia, ac iuſta nuptiarum ſeruata nō erant: ita hunc per ſimilitudinē exiſtimo funus Cæſaris inſepultam ſepulturā uocitaſſe, propterea quòd raptim, ac turbulente, non more, ac modo factum erat. quod ita fuiſſe declarant rerum geſtarum* Cæſaris *explicatores. Sepultura autem ualet interdum humationem, atq; actum ipſum, ut ita dicam, ſepeliendi: funus aliàs, & prope exequias ipſas, ut hoc loco, & lib.* II. *de legib. Nec de mortui laude, niſi in publicis ſepulturis, nec ab alio, niſi qui publicè ad eam rem conſtitutus eſſet, dici licebat.*

305 *Magis, magiſq;.*) *Magis, ac magis.* Liber Lang.

& alij nonnulli. utrunq; uſitatum.

305 *Cum ſuis ſimilibus ſeruis.*) Sui, *probo.*

306 *Mirum mihi uideatur.*) Omnes *libri ueteres,* Mihi *mirum uideatur.*

306 Nihil *per Senatum: multa, & magna per ſe ipſum & abſente populo, & inuito.*) Multa, *& magna per populum, emendo, cum autoritate ueterum omnium librorum, qui quidem in manus meas peruenerunt, tum etiam ratione adductus: nam primum quis agebat per ſe ipſum? deinde ipſe* Cicero *multis in locis apertiſſimè oſtendit,* Antonium *egiſſe per populum.* Qui *potuit agere per populum (dicet quiſpiam) & abſente populo, & inuito?* Qui *agit per plebem concitatam, per operas conductas, per egentes, ſeditioſos, facinoroſos: is agit per populum: ſiquidem hi quoq; ſunt in numero ciuium: & rurſus per populum non agit, cum & populus, qui uerè populus appellari poßit, conſtet ex uiris bonis, ac bene ſentientibus de* Repub. *& ea comitia legitima ſint, quorum autor* Senatus *eſt, quæ deſcriptis ætatibus, claßibus, ordinibus habentur.* Antonius *igitur cum ferret leges per uim, excluſis bonis, & iure rogandi ſublato, non agebat per populum: & rurſus agebat per populum, cum ciues improbi, atq; ex numero ciuium merito exterminandi eas ſciſcerent, ac iuberent.* Quid *multa? audiamus* Ciceronem *ſimiliter loquentem in oratione pro domo ſua,* An *tu* Populum Rom. *eſſe illum putas, qui conſtat ex ijs, qui mercede conducuntur, qui impelluntur, ut uim afferant magiſtratibus, ut obſideant ſenatum, optent quotidie cædem, incendia, rapinas? quem tu tamen populum niſi tabernis clauſis frequentare non poteras.*

306 *Vt adeſſem Cal.* Ianuarij.) Liber Lang. Kl. Ian.

306 *Cum* Brunduſiũ.) Liber Lang. Brundiſiũ, *ſemper.*

Quæ

306 *Quæ tamen mihi urbs coniunctiſſima.)* Libri ueteres, *Vrbs mihi coniunctiſſima. quæ ſtructura mihi concinnior uidetur.*

306 *Suſpicionis aliquid afferret.)* L. Lang. *Suſpectionis. ut apud Terentium in* Andria, *Nam qui iſtæc tibi incidit ſuſpectio? Suſpicio quoque, unde hoc uerbum declinatum eſt, pro Suſpectum habeo, dixit Salluſtius: Suſpectus, inquit, regi: & ipſe eum ſuſpiciens.*

Pagina 307 *Quæ ita mihi placuit.) Quæ mihi ita placuit, omnes l.u.*

307 *Nec multo poſt.)* Nec *ita multo poſt, o.l.u. qui mihi quidem redolere uidentur elegantiam* Tullianam.

307 Etiam *plus* Reip.) *Plus etiam* Reip. o.l.u.

307 Rempub. conuenturam Calend. *Sextilibus: Senatum frequentem fore.)* Ita *corrigendum eſt,* Rem *conuenturam:*Kal. Sext. *Senatum frequentem fore. Cuius emendationis habemus autorem non modo* Col. *librum, ſed Ciceronem ipſum in* XVI. *lib. epiſt. ad* Atticum, *de eadem re modo loquentem,* Hoc, *inquit, afferebant* Bruti, & *Caſſij edictum, & fore frequentem* Senatum Cal. *à* Bruto, & *Caſſio literas miſſas ad conſulareis, & prætorios: ut adeſſent, rogare. ſummam ſpem nuntiabant, fore, ut* Antonius *cederet, res conueniret.*

307 *Remiſſis Gallijs prouincijs.)* Prouincijs *Gallis,* Colotianus, & *alij nonnulli u.l.*

326 Ex *qua* Brutus *excederet.) Cederet. omnes libri ſcripti. quod uerbum tamen idem ualet, quod* Excedo. *ut hic idem in* x. Philipp. *de eodem* Bruto *loquens declarat,* Eundẽ *uidi poſtea* Veliæ, *cedentem* Italia. *Et paulò infra, Cedere è patria ſeruatorẽ eius, manere in patria proditores.*

307 *Pulcherrimi facti conſcientia.)* Hoc *amplius o.s.l.*

Pulcherrimi facti ſui conſcientia.

307 *Neque perficere poteram.*)L.u. *partim* Patrare, *partim* Præſtare.Gellius *quoq;* Præſtare, *ſi tamen ſine mendo liber eſt,quem tamen ſequor.*

307 *Præter naturam etiam, præterq; fatum.*) Etiam, *delendum eſt,niſi libris omnibus antiquis fidem abrogamus.*

Pagina 308 *Idque nonnullo eius officio debere eſſe.*) *Sic o. l. u.* Id'que me nonnullo eius officio debere ēē, *ex quibus mea quidem ſententia,ſi e modo literam in t mutaueris, omne mendum ſuſtuleris,hoc modo,* Idque me nonnullo eius officio debere, ct præ me ſemper tuli.

308 *Ita ſine cura Conſules ſunt.*) Lang. C. *pro* Conſules. Colatianus,Conſul.nonnulli,Conſulares, *ego ſequor impreſſos.*

308 *Cumque e uia languerem.*) *Tres libri ſcripti,* De uia, *quos uehementer probo:ſiquidem ab his ſcriptores luculentiſſimi faciunt.* Plaut.*in* Pſeud. *Nam ut laſſus ueni de uia,me uolo curare.* Cic. *in* Acad. *Et niſi de uia feſſus eſſet, continuo ad nos uenturum fuiſſe.* Et de Som. Scip. *Me & feſſum de uia,& qui ad multam noctem uigilaſſem.*

308 *Miſi pro amicitia, qui hoc diceret.*) Qui hoc ediceret, *o. l. s.quod aures meæ multo magis probant.* Edicere *autem non modo ualet,edicto iubere : uerum etiam dicere,indicare, atque etiam enuntiare ſignificat.* Sal. *Is cum ſe diceret indicaturum de coniuratione, ſi fides publica data eſſet:iuſſus à* Cos. *quæ ſciret, edicere.* Cic. *de* Am. *Si prius, quid maxime reprehendere Scipio ſolitus ſit,edixero.* Plaut. *in* Men. *Omnia hercle ego edictaui.* Quid? *ſi corrigamur,* Hoc ei diceret.*omnino mollius atque uſitatius uideretur.tot librorum tamen conſenſionem pro nihilo putandam non arbitror.*

Inuiti

308 *Inuiti ſecuti eſtis.) Secuti eſtis inuiti, L. Col. oratio certè fit & numero plenior, & compoſitione lenior.*

308 *Nihil dico quis fuerit ille L. Brutus.) Nos antea tantummodo coniectura ducti, pro Quis, Cui, repoſueramus ita, ut ante, Fuerit, notam diſtinctionis apponeremus: quòd omni ſcriptura diligēter conſiderata, Cicero mihi uidebatur hoc uoluiſſe dicere, ſe nullo modo eos honores, qui dijs immortalibus deberentur, cuiquam mortuo fuiſſe decreturum. Itaque cū dixiſſet, An me cenſetis P.C. quod uos inuiti ſecuti eſtis, decreturū fuiſſe, ut decernerentur ſupplicationes mortuorum? Tum illud addidit, Nihil dico cui. non diſputo, cui hic honos haberetur, nefario. ſ. Tyranno, ſcelerato, impio. Verùm fac fuiſſe L. Brutum exactorem regum, patriæ liberatorem: adduci tamen non poſſem, & quæ ſequuntur. Similiter autē locutus eſt in oratione pro Sext. Cur de capite ciuis? non diſputo cuiuſmodi ciuis, &c. Verum hoc antea, ut dixi, coniectura modo adductus, nunc eo magis id affirmo, quòd ſententiæ meæ antiquiſſimus quiſq; liber adſtipulator eſt. Erunt tamē fortaſſe nōnulli, quibus magis arrideat Quoius, Cuius. ſ. patrio caſu, ut ſit ſuperiori ſcripturæ conſequēs: dixerat enim Mortuorum. quæ ſententia ut reprehendi non poſſet, ſi alicuius unius libri autoritate niteretur, ita nō magnopere probanda, cum à ſcripto recedat: præſertim cum M. Tullius quibuſdam legibus ita ſit aſtrictus, ut ijs interdum tamen ſe relaxet, atq; ſoluat. ſiquis tamen id pugnaciter defendet, nos ei non ualde repugnabimus.*

Pag. 309 *Facile poſſim defendere) Poſſem, o. l. u. perſpicue rectum.*

309 *Partim timeo ne impendant) Impendeant, l. u. perſpicue rectum.*

309 *Conſulares fecit) L. Colotianus, Cōs. Lang. qui cum*

plerique

plerique faciunt, Conſules. quod ualde placet.

328 *Qui ſententiam loco conſulari dicunt)* L. Col. *& alij nonnulli, Conſulari loco dicunt. quos ſequimur, ut aſperitatem concurſus extremi uerbi cum inſequenti primo uitemus. ſic in* VII. Philip. *Dicere in hoc ordine ſententiam M. Antonium conſulari loco.*

309 *In ſuſpicionē Pop. Ro. uenire)* In ſuſpectionē, Lang.

309 *Quod ipſum eſt turpe)* Eſſet, nõ Eſt, o.l.u. *quemadmodum in oratione contra Piſ. locutus eſt,* Pro Aurelio *tribunali ne conniuente quidem te, quod ipſum eſſet ſcelus, ſed etiam hilarioribus oculis, quàm ſolitus eras intuente.*

309 *Qui non quid efficere poſſet)* Extra unum, *atque alterum librum, in quibus* Col. *(de ueteribus enim loquor: nam recentiores quoque cum impreßis faciunt) reliqui ſic,* Qui non quid in Remp. cogitauit, *ſed quid facere ipſe deberet. Qua ſcriptura diligenter conſiderata, atque omnibus ex partibus pertentata, hanc in opinionem diſceßi, ut huic aliquid deeſſe potius putarem, quàm impreſſæ ſuperare: cum præſertim, ut dixi, duo uetuſtißimi libri, atque ex omnibus minime mendoſi hinc ſentiant, & ſentẽtia bona ſit, ac bonis uerbis elata. tot librorum tamen conſenſionem ſilentio præterire non placuit. de eo conuenit inter omnes, quòd illud uerbum* Ipſe. *ſ. proximum à poſtremo locum tenet: quo modo quidem multo melius cadit ipſa comprehenſio.*

Pag. 310 *Benigne tamen me)* Benigne me tamen, *o.l.u.*

310 *Nihil tam eſſe in actis Cæſaris)* Nihil eſſe tam, *c. omnes l.u.*

310 *An ſi cui quid ille promiſit, id erit fixũ?)* Pro Quid, Quod, *o.l.u. quod ualde placet.* In mẽbro *inſequenti ueteres l. nõ diſcrepãt. recentiores ferè pro* Fecit, Fecerit. *quod probo: ut duo complectatur & promiſſa, & beneficia. Eſſet autem*

tem

tem planius, ſi ita dixiſſet, Quòdq; idē facere non potuit, ut multis multa promiſſa nō fecerit? uerbis. ſ. coniunctione copulatis. Sed duo membra eodē modo paulò antè extulit, Liberatus cædis periculo paucis poſt diebus Senatus. uncus impactus eſt fugitiuo illi. c. Facere autem promiſſa, non promittere, ſed promiſſa ſeruare ſignificat. quod uel ex hoc loco facilè intelligi poteſt, & l. I I I. de Off. Promiſſum potius non faciendum, quàm tam tetrum facinus admittendum fuit. & I. Etiam'ne furioſo promiſſum facere?

310 Quæ tamen multo plura reperta ſunt) Quæ tamen multo plura illo mortuo reperta ſunt, o. l. u.

310 Pecunia utinam ad ædem Opis maneret) Ad opis, o. l. u. loquēdi modus & breuis, & elegans, & optimo cuiq; ſcriptori uſurpatus, ut ita dicant, Ante Apollinis, Ad Martis, In Veneris, pro Ad Martis ædem, In Veneris ædem. Cic. de eadem re loquens in ep. ad Atti. Rapinas ſcribis ad Opis fieri. Et V I. Philip. Sicut illam Q. Trebellij ante Caſtoris. Plaut. in Pen. Ag. quò te agis? Ad. ego'ne? in Veneris. Græci quoque hoc loquendi genus uſurpant.

310 Cruenta quidem illa) Cruenta illa quidem, o. l. u.

310 Si ita in actis eius fuit) Eius, ab omnibus l. u. abeſt.

310 Et toga) Et in toga, o. l. u.

Pagi, 311 Optima etiam in Rep.) Optima etiam Rep. o. l. ſcripti. & rectè, Sic etiam dicitur, Bonis rebus, Saluis rebus, Optimis temporibus.

311 Ne pluſquam biennium conſulares) L. u. partim, Ne'ue, partim Neu, quorum alterum plenum, alterum imminutum. utrunque idem ualet: utrunque uſitatum.

311 Acta Cæſaris ſeruari) Cæſaris acta ſeruari, o. l. u. cum ſtructura leuior, tum numerus Ciceroni maximè probatus: finitur enim ſpondeo, creticus huic proximus.

Viri

311 *Viri fortiſſimi,atque honeſtiſſimi)* Viri honeſtiſſimi, *atque fortiſſimi,o.l.u.*

311 *At ſi feratis)* L.Lang. A*tque pro At. Scalæ,& alij nonnulli,* Ferretis.*ut ita fortaſſe corrigendum ſit,* Atque, *uel* A*tqui ſi ferretis:ſequitur enim,*Probaretis.

311 *Hic enim eſt legis iudex)*Index,*liber unus,atque alter. quod rectum eſt, & ex ſe intelligitur.* Nemo *eſt enim quin ſciat,indicem aliàs librorum,aliàs monumentorum inſcriptionem ſignificare.*Iam *quid hæc ſibi uelit in libris,atq; monumentis,perſpicuum eſt.*

311 *De ui,& de maieſtate damnati)*De *ui,& maieſtate,* Lang.*cæteris aſſentior.*

Pagina 312 *Iſtam legem manere)* O.l.s.*non* Manere, *ſed* Venire *probant. ego neutrum ſatis probo : nam* Manere,*de legibus latis, non promulgatis dicitur. ut de prouincijs* Conſul. Q*uare aut nobis ſtatuendum eſt legem* AEliam *manere, legem* Fuſiam *non eſſe abrogatam.* R*urſus* Venire *legem, pro* Ferri, *inſolitum atque inuſitatum.* Q*uid faciendum,inquies? cenſeo tantiſper in librorum antiquorum autoritate deliteſcendum, dum uerum inueſtigemus:ſi tamen hoc uerum non eſt: cum præſertim tam illud alterum, quàm hoc inſolens ſit.*

312 Vell*etis aliquid eſſe populare)* Aliquid *uelletis eſſe, omnes l.u.nonnulli ſic emendant, uellet is.ut* Antonium *modo deſcribat.*

312 Q*uæ eſt igitur ea cupiditas)* Pro Ea, Lang. Hæc. Col.SC. *& cæteri ferè,*Iſta.*quos ſequor.*

312 Q*uid eſt igitur aliud? quàm adhortari)* Sic Lang. *qui cum plerique libri conſentiunt,* Q*uid eſt aliud igitur adhortari adoleſcentes, ut turbulenti,ut ſeditioſi.c.*Vt in II.L. *de* Fin.*bon.& mal.*Q*uid eſt enim aliud,eſſe uerſutum?*

Q*uam*

312 *Quam autem ad Reipub.peſtem furor tribunicius impelli non poterit) Sic L.Col. & alij nonnulli,quem autem ad Reipub.peſtem furor tribunicius impellere non poterit. quod magis probo, ut hanc habeat ſententiam, Quis homo contemptus, tam'que abiectus conſtitutus in tribunatu, qui natura uehemens eſt, & uiolentus, non excitabitur ad perniciem, atq; exitium Reip. cum uiderit ſe armis potentiſſimi magiſtratus armatum, ijs autẽ legum uinculis ſolutum, quæ ad coërcendos furores tribunicios cõparatæ ſunt? dixit autem Furorem tribunicium, ut pro Cluent. Spiritus tribunicios, contra Rul. Vim tribuniciam, propriam.ſ.tribunatus, atque ei propè inſitam,atque ingeneratam.*

312 *Quid?quod abrogatur his legibus Cæſaris) Quid? quod obrogatur legibus Cæſaris, o.l.u.quod probo. etenim præter quam quòd aptius ad ſententiam conuenit:ſiquidem M. Antonius non leges Cæſaris abrogabat, ſed ijs alias leges aliqua ex parte cõtrarias ſcribebat:præterea, quod ſciam Legi abrogare non dicitur: nam illud apud Liuium l. I X. Semper antiquæ abrogat noua, ſine dubitatione mendoſum eſt;quo tamen mendo libri ſcripti uacant.pro Antiquæ enim Antiquam retinent.quod autem eſt apud illum,qui ſcribit ad Herennium,Cui legi abrogatum, uel derogatum ſit.non dubito,quin librarij mendum, atq; ibi quoque Obrogatum,& paulo ſuprà Obrogatio,non Abrogatio,ſcribendum ſit.nam cum de legibus inter ſe contrarijs controuerſiæ argumenta ſuggerat, quid tandem momenti poterat afferre lex, quæ amplius lex non erat?at ea, cuius infirmandæ cauſa lex alia lata erat,etſi tenuem,aliquam tamen defenſionem dabat: ſiquidem non penitus erat ſublata. Locum diligenter conſidera, ibis in ſententiam meam. Derogare autem legi, eſſe, quid ex lege ueteri, noua detrahere. Abrogare legem, pe-*

ſtitus

nitus tollere:Obrogare legi,prioris legis infirmandæ gratia aliã legẽ ferre,nemo eſt qui neſciat. Omnia cõplectitur uno uerſiculo M.Tullius, Quod per legẽ Clodiam promulgare, abrogare, derogare,obrogare ſine fraude ſua non liceat.

312 De exilio reducti ſunt à mortuo)*Sunt,nullis in l.u. reperitur. hoc amplius Col. & Gad. quòd ſingula membra eodem uerbo finiunt,hoc modo, De exilio reducti à mortuo. ciuitas data non ſolum ſingulis,ſed nationibus & prouincijs uniuerſis à mortuo.& quæ ſequuntur. quos mirum in modum probo : nam in alijs libris aut quid deeſſe, aut ſupereſſe mihi uidebatur : nec mihi perſuadere poteram,tam elegantem,tam'que accuratum ſcriptorem eodem uerbo primum, extremumq́; membrum concluſiſſe,medium tanquam mutilum,'& decurtatum reliquiſſe. Itaq; non dubitabam,quin ex ultimo tollendum eſſet A' mortuo : aut ſecundum referendis ijſdem uerbis ſupplendum. quæ in duobus l.antiquis inuenta hanc opinionem mihi penitus comprobauerunt. his autem conformationibus uerborum,quis dubitat,quin optimus quiſque orator diſtinguat orationem ? aut quis hic non agnoſcit eam figuram, quæ à Græcis ἀντιστροφὴ, à noſtris conuerſio appellatur?cuiuſmodi eſt illud pro Font.Frumenti maximus numerus è Gallia,peditatus ampliſſimæ copiæ è Gallia,equitatus plurimus è Gallia.*

Pag. 313 Quas tu mihi interceſſiones inquis?) *Quas tu mihi,inquit,interceſſiones?quas religiones?ſic Lang. Col. Sc.hoc amplius Gad. Quas religiones nominas? ut Plaut. in Cur. Quas tu mihi tabellas ?quos tu mihi luſcos libertos? quos ſummanos ſomnias ? & in Pſeud. Quem Pſeudulum? quas tu mihi prædicas fallacias ? Et hic ipſe in v i. l.accuſ. Quam mihi religionem narras ? quam pœnam? quem Senatum? Illa tamen breuitas mihi magis arridet.*

Negligim

313 *Negligimus iſta*) Negligimus, *l. Lang. & alij nonnulli. ut enim* Perlego, *ſic* Intellego, *ſic* Neglego *dicebatur, ut ex uetuſtiſsimis libris intelligere licet.*

313 *Credo illa legitima: quæ Conſules populum iure rogauerunt*) Ita *ſine controuerſia corrigendum eſt, Cedo illa legitima. Coss. Populum iure rogauerunt (hoc enim à maioribus accepimus ius rogandi) populusq; iure ſciuit. Hoc autem principium erat legum latarum. id apparet apud* Frontinum *de aquæ ductibus, cuiuſdam legis uerba ſubſcribentē,* T. *(inquit)* Quintius Criſpinus Cos. *populum iure rogauit, populusq; iure ſciuit.* Probus *quoq; has legum notas,* P.I.R.P.Q.I.S. *ſic interpretatur,* Populū *iure rogauit, populusq; iure ſciuit. Eodem accedit autoritas antiquorū librorum, qui ad unum omnes ſententiæ noſtræ ſuffragantur.*

313 *Quod eſt augurum: antedicere ea, quæ uitari poſſunt*) Amicorum, *pro augurum. o. l. u. cætera eodem modo. Quid hic augures, aut amici, aut omnino omnia hæc uerba ſibi uelint, non diſpicio: ut ualde ſuſpicer, uel dicam pro certo putem, totum hunc locum, quem ſuprà ſcripſi, interpretationem eſſe eorum hominum, qui gloſſas ſub omnibus uerbis ſubſcribunt. nam quòd dixerat, de futuris, ſuggeſſerunt (credo) elegantes illi interpretes, quod eſt amicorum antedicere ea, quæ uitari poſſunt. quæ uerba librariorum imperitia in omnes poſtea libros irrepſerunt.*

313 Iraſci *quidem mihi* Dolabella) *Sic* Gad. Iraſci *te quidem mihi* Dolabella. *Lang. & cum eo multi alij,* Iraſci *uos quidem. quod magis placet, ſubiungit enim, Quanquam quidem te id facturum non arbitror.*

313 *Quanquam quidem te*) *Quāquam te quidem, o. l. u.*

Pagina 314. *Sed promam ius, ut opinor, æquum*) L. col. *proponam.* Lang. *tamen pro impreſsis ſtat: atq; uterq; quidem*

dem cum ſuis tanquam adſtipulatoribus, atque aduocatis. ego Colotianum *magis probo: quòd is mihi uideatur ad conſuetudinem loquendi propius accedere.*

314 *Contumeliæ dixero)* Magna uarietas *in libris antiquis exiſtit: nam partim cum impreſſis conſentiunt, ut* Se*:* *partim,* Contumelioſe, *ut* Gad. *nonnulli* Cum contumelia, *ut* Col. *&* *alij nonnulli. qui omnes habent omnino quod ſequamur: nam &* Dicere contumeliam, *rectè dicitur.* Plaut. *Contumeliam ſi dices, audies. &* Cõtumelioſe: Cic. de Offic. *Cum ſtudioſe de abſentibus detrahendi cauſa aut per ridiculum, aut ſeuere, aut maledice, contumelioſeq; dicitur. &* Cum contumelia, *ut hic idem in* II. Phil. *Quid eſt dictum à me cum contumelia?* Ego *tamen hoc extremum ſequor.*

314 *Quam ſemper in* Rep. *habui)* In Rep. *ſemper habui, o.l.u. & uerborum conſtructio lenior.*

314 *Vt à quiquſdam mihi)* Vt *mihi à quibuſdam, o.l.u. quod quidem magis implet aures meas.*

314 *Iidem illi)* Idem *illi, l.o.u. ut in ſubſtructione aquæ* Martiæ *ductus,* P. CORNELIVS P. F. DOLABELLA, C. IVNIVS C. F. SILANVS FLAMEN MARTIAL. COSS. EX S. C. FACIENDVM CVRAVERVNT, IDEMQVE PROBAVERVNT.

314 *Morbi cauſa, quàm mortis)* Lang. Morbus. *quod ſi non contemnimus,* Morſ *pro* Mortis *erit reponendum. Eodem quidẽ modo loquitur ille qui ſcribit ad* Heren. *Cui morbus cauſa eſt, cognitorem det.* Et Liu. l. XXXIIII. *Quibus aut emerita ſtipendia, aut morbus cauſæ eſſent. &* l. XXIIII. *Niſi quibus morbus cauſa erit. Et paulò infrà,* Quibus *neq; uacatio iuſta militiæ, neq; morbus cauſa fuiſſet.* Iudicium *tamen aurium funditus repudiat ac reſpuit: cui*

ſtand

ſtandum cenſeo.

314 *Homines nobiles)* Nobiles *homine.o.l.u.*

314 *Ea autem eſt gloria, & laus)* Et, *à nonnullis u.l. abeſt.quàm probem,hinc poteris exiſtimare, quòd id coniectura ſuſtuleram.*

314 *Expertum uideremus)* Viderem.*o.l.u.*

Pagina 315. *Quin mihi etiam)* L.*u.partim,* Quin *etiam mihi : partim,* Cum *etiam mihi.*

315 *Conſenſum illum theatri)* Nonnulli *ueteres l.* Conſeſſum:*quod ego tamen reijcio.nam* Theatri *conſenſum dixit* Spectatorum *conſenſionem, qui uniuerſi* Dolabellæ *plauſerant, atq; una uoce ſignificauerant, ſe factum eius comprobauiſſe.* Eiuſmodi *eſt illud in* I I I I. Phil. *Quòd uos quoque illum hoſtem tanto conſenſu,tantoq; clamore approbauiſtis.* Et *pro Seſt. Quæ cõcio fuit per hos annos,quæ quidem non eſſet conducta,ſed uera,in qua populi* Rom.*conſenſus perſpici poſſet.*Et *in ij.l.ep.ad* Att.Totius *theatri clamore dixit.*

315 *Beneficio nouo memoria doloris ueteris abieciſſe)* Nouo *beneficio memoriam ueteris doloris abieciſſe.o.l.ſcripti.& numerus plenior.*

315 *Hanc tu potuiſti Dolabella)* Pro Potuiſti, *notam prænominis* Dolabellæ,P.*ſcilicet,o.l.ſcripti etiam in his,quæ ſequuntur, immutant ordinem, hoc modo,* Hanc *tu inquam potuiſti æquo animo.c.*

315 *Cum tuũ collegam depoſitis inimicitijs, oblitus auſpiciorũ,auguria te ipſo augure nuntiante illo primo die.c.)* Cum,*ab o.l.u.abeſt.cætera ſic,*Tuum *collegam depoſitis inimicitijs, oblitus auſpicia te ipſo augure nuntiante illo primo die.c.*Ego *ſic arbitror emendandũ,*Oblitus *auſpicia à te ipſo augure nuntiata.c.*Id *enim hoc loco mihi ſignificare uidetur, quod in conſequẽti oratione declarat,*Cõfecto *negotio bonus*

augur, *Lelium diceres*, *alio die inquit.* Et *paulò infra*, *Augur auguri*, *Couſul cõſuli nuntiauiſti*. Et *alio loco*, *Quãdiu tu uoles*, *uitioſus* Coſ. *Dolabella*: *rurſus cum uoles*, *ſaluis auſpicijs creatus*. Et *ibidem*, *Si nihil eſt*, *cum augur his uerbis nuntiat*, *quibus nũtiaſti*. Et *in* V. or. *Quid*, *quòd cũ eo collega tulit*, *quẽ ipſe fecit ſua nũtiatione uitioſum?* Cum *igitur ſentiat* Cicero, M. Antoniũ *depoſitis ſimultatibus*, *oblitũ auſpicia*, *quæ augur ipſe nũtiarat*, *quorũ nũtiatione* Dolabellã Cos. *uitioſum fecerat*, *illo primo die*, *quo Senatus in æde* Telluris *fuit*, *ſuum collegã pro collega habuiſſe*: *hãc rem librorũ uerba mihi declarare non uidentur*. *ſed nihil affirmo*, *tantũ ſententiã meam teſtificor*, *quam tum affirmabo*, *cum unũ aliquem librũ huius adſtipulatorẽ nactus ero*. *illud quidẽ pro certo dixerim*, *non poſt mortẽ* Cæſaris Antonium Dolabellæ *nuntiaſſe*, *ſed tum*, *cum* Dolabella *iuſſu* Cæſaris Conſul *renuntiatus eſt*: *id quod* Appianus, & Dion *apertiſsimè oſtendũt*, *qui quidem memoriæ prodant*, Dolabellã, *ſimul ac de interitu* Cæſaris *certior factus ſit*, *ſtatim ſua ſponte ſuſceptis Conſulatus inſignibus in publicũ prodijſſe*: *habitaq́; ad populũ oratione tẽporibus non aliena*, *in* Capitoliũ *ad coniuratos aſcendiſſe*. Hæc *autẽ de auſpicijs diſputatio me loci illius pro* Cluẽtio *cõmonuit*, Nubit *genero ſocrus nullis auſpicijs*, *nullis autoribus*. In *quo tu uide*, *ne pro auſpicijs*, *auſpicibus ſit reponendũ*: *ſiquidẽ non auſpicia in nuptijs*, *ſed auſpices adhibebantur*. *hic ipſe declarat l.i.* de Diuin. Nihil *ferè* (*inquit*) *quondã maioris rei niſi auſpicato*, *ne priuatim quidẽ gerebatur*: *quod etiã nũc nuptiarũ auſpices declarãt*: *qui re omiſſa nomẽ tantũ tenẽt*. Idẽ Val. Max. *tradit*. *de ijs* Plaut. *Vltro ibit nuptum*: *non manebit auſpices*.

315 Reip. *tuus paruus filius*) Sic l. Lang. R. *tuus paruulus filius*. Scalæ, K. *nonnulli*, *Cariſsimus*. *plures* R. P. *ut impreſsi*. *quos*, *ut probẽ*, *locus ille facit in* Catilinam: *quem infrà*

ſcripſit

ſcripſi: Nec meam mentem non domum ſæpe reuocat exanimata uxor, obiecta metu filia, & paruulus filius: quem mihi uidetur amplecti Reſp. tanquam obſidem Conſulatus mei. Iam ſi paruulus pro paruus repoſueris, magis placebit.

315 *Qui quidem nulla in concione)* Nullus pro Nulla *l. Lang. ut fortaſſe corrigendum ſit,* Nullius. *res minuta.*

315 Proximo, altero, tertio) Tollendus *eſt (meo quidem iudicio) librarij interductus, is qui* Proximo *diſtinguit ab* Altero, *ſcribendumq́;* Proximo altero, *pro* Poſtero die. *dixit autem* Alterum diem proximum, *ut* Terentius, Proximum *uicinum: &* Cicero, Pedem *ſuperiorem proximum: ut* Varro, Proxima *ſuperiora loca. nam ſiquis alterum eſſe tertium diceret, id quod interpres* Terentianus *docet (ego, quid ſentiam, uidero) eius interpretatio eſſet indigna reſponſione. ſequitur enim* Tertio. *& quoniã agitur de* Altero: *illud in* II. *l. de* Or. *pag.* CXXXII. *Alterum minime eſt liberale, deprauatum eſt.* Aliter *enim pro* Alterum *reponendum eſt: ſuprà enim dicit,* Alterum *genus eſt imitatione admodũ ridiculum: ſed nobis tantũ licet furtim, ſiquãdo & curſim. deinde ſubijcit rationẽ,* Aliter *enim minime eſt liberale. ſed ad rem. quod ſequitur,* Deniq; *reliquis cõſecutis diebus, deniq; in l. u. non eſt.*

315 *Hæc iniuſta eſt)* Inuſta, *l. u. res facilis.*

315 *Vt enim propter unius* M. Manlij *ſcelus, decreto gẽtis Manliæ neminẽ patricium. c.)* Libri *à uerbis ſine mendo ſunt, ab interpunctionibus mẽdoſi. ſic enim diſtinguendum eſt,* Vt *enim propter unius* M. Manlij *ſcelus, decreto gentis Manliæ, neminẽ. & quæ ſequuntur.* Hoc *docet* Liuius *l.* VI. *Adiectæ (inquit) mortuo notæ ſunt, publica una, quòd cum domus eius fuiſſet, ubi nũc ædes atq; officina* Monetæ *eſt, latum ad populũ eſt, nequis patricius in arce, aut* Capitolio *habitaret: gentilitia altera, quòd gẽtis* Manliæ *decreto cautum*

eſt,nequis deinde M.*Manlius uocaretur*.*Quod autē ſequitur*, M.*Manlium uocari licet:nulli omnino* L.*ſcripti* M.*retinent, ut uerear ne* M.*quæ* Marcū *ſignificat,abierit in* Manlium.

Pag.316 *Quod uidemus etiam in fabulis,ipſis illis*) Ipſi illi o.l.u.*& certe unus* Atreus *apud* Actium *hæc uera tyrannica, ac deteſtabilia uſurpat. quorum autoritatem ſequimur*, Dixerit,*non* Dixerint, *ſcribendum eſt*.

316 *Putas'ne illum immortalitatem mereri uoluiſſe*)*Hæc uerba in quinq; libris uetuſtiſsimis, in quibus eſt* Lang. *deſunt: deſunt inquam', non abſunt. ſic enim ſentio.nam & ea* Col.*& multi alij ſcripti libri conſeruant: nec eiuſmodi ſunt, ut à quouis ſuggeri potuerint. etenim nec ita ualde aperta ſunt,nec ab ullo alio* (*quod quidem ſciam*) *præterquam* Cic. *&* Plauto *uſurpata.ut igitur hæc dilucida faciamus, horum ſcriptorum loca ſubijciemus.*Plaut.in Bac. *Quem quidē ego ut non excruciem, alterum tantum auri non mercam.* Et in Men. *Neq; hodie ut te perdam,meream deum diuitias mihi.* Et in Stic. *Neq; ille ſibi mereat* Perſarum *montes, qui eſſe aurei perhibentur, ut iſtuc faciat.* Cic.de nat.deo. *Quid mereas,ut* Epicureus *eſſe deſinas?*De *fin.bo.& ma.Quid merearis igitur,ut te dicas in eo magiſtratu omnia uolutaptis cauſa facturum eſſe?* Et in VI. in Ver. *Quid arbitramini* Rheginos *mereri uelle, ut ab his marmorea* Venus *illa auferatur? qui* Tarentinos, *ut* Europam *in equo ſedentem amittant?* Sic *enim hunc locum corrigendum puto.* Idem Plaut.in Muſtel. *immutata loquendi forma, ſignificatione conſeruata.* *Quid merear, quamobrem mentiar?*

316 *Vt propter armorum metuendorum licentiam*) Habendorum;*non* Metuendorum, *omnes ad unum* l.u.*quod ſummo opere placet*.

316 *Miſerrimi ipſi ſunt*)*Miſeri.o.l.s.*

Pag.

Pag.317. *Natum te eſſe) Natum eſſe te.o.l.s.*

317 *Quid enim gladiatorij clamores innumerabiliũ ci-
uium?) Gladiatoribus, ſine cõtrouerſia corrigendum eſt: nam
primùm in libris antiquis ita Gladiatorij ſcriptum eſt, ut in
multis extrema pars ſit in litura: in nonnullis etiam, b, ſic
interlitum ſit, ut perſpici poßit. Deinde quid eſt gladiatorius
clamor? an qui edebatur à gladiatoribus? At erant ciues Ro.
qui clamabant, an pro ingentibus, gladiatorios dixit? quis
unquam ſcriptor ſic locutus eſt? quis porrò literis tradidit,
gladiatores ita magna uoce fuiſſe, ut gladiatorius clamor
ueniret in prouerbium? Clamores autem innumerabilium
ciuium gladiatoribus, id eſt, muneribus gladiatorijs, profe-
ctò conuenit. ſenſus enim iudiciumq́; populi & gladiatori-
bus, & ludis maxime perſpiciebatur. gladiatores autem non
modo ſerui homines dicuntur, quos laniſtæ armorum artem
edocebant, quiq́; in foro ſeu quo alio in loco depugnabant
populi delectandi gratia: ſed eodem etiam uocabulo appel-
latur ipſa gladiatorum ſpectacula. Ci.9. Phil. Circunq; eam
ſtatuam locum gladiatoribus, ludisq́; liberos, poſterosq; eius
quaq; uerſus pedes quinq; habere. & l.ij.ep.ad Att. Gladia-
toribus qua dominus, qua aduocati ſibilis cõſciſsi. & pro Sex.
Tribus locis ſignificari maxime populi Ro. iudiciũ, ac uolun-
tas poteſt, concione, comitijs, ludorũ gladiatorumq́; conſeſſu.
pro Mur. Nec plebi Ro. eripiẽdi fructus iſti ſunt ludorũ, gla-
diatorum, conuiuiorum. Quin etiã locum illum in eadẽ ora-
tione mẽdoſum puto, Nec ſi uirgo Veſtalis huius propinqua,
& neceſſaria locũ ſuum gladiatoriũ conceßit huic. non enim
Glodiatoriũ, ſed Gladiatoribus rectũ arbitror: ut ſit illi ge-
minũ, quod eſt in eadẽ oratione, Si gladiatoribus uulgo locus
tributim, & item ſi prandia uulgo eſſent data. & in V.l.ep.
ad Att. Is quærit ex me, num conſueuiſſem Siculis locum gla-*

diatoribus dare. Quod autem ætas Ciceronis gladiatores appellauit, id poſterior modo Gladiatorium, modo Gladiatorum munus dixit. Liuius, Munus gladiatorium datum ab ijs. Suet. in Cæſ. Dict. edidi ſpectacula uarij generis, munus gladiatorum, ludos etiam regionatim urbe tota, & quidem per omnium linguarum hiſtriones, item circenſes, athletas, naumachiam. munere in foro depugnauit Furius. quod Munere Suetonius, Cicero Gladiatoribus profecto dixiſſet: quanquam hic etiam Munera gladiatoria in oratione de Aruſp. reſponſis uſurpat. Illud quoque annotatione non indignum eſt, ſemper gladiatores à ludis ſeparari, ob eam cauſam opinor, quòd licet huiuſmodi munera delectationis cauſa darentur, uiſum eſt tamen abſurdiſſimum, rem tam duram, ſpectacula tam crudelia tam molli, tamq; clementi uerbo notare.

317 *Quid populi uerſus?*) *Nonnulli ueteres l. concurſus. quod rectius exiſtimo.*

317 *Quid ij tribuni plebis, qui uobis aduerſantur?*) Non Ii, ſed Iis, *omnes ferè l. u. & rectè, opinor: hoc enim mẽbrum aptum ex ſuperiori pendet, Quid Pompeij ſtatuæ plauſus infiniti? quid ijs Tribunis plebis? Quòd autem populus* Ro. *plauſum impartiri ſoleret Tribunis, cæteriſq; Magiſtratibus, ijs qui gratas ipſi cauſas complecterentur, atq; agerent, ita notum eſt, ut teſtimonio ſcriptorum non indigeat.*

317 *Quid Apollinarium ludorum plauſus?*) *Sic omnes ſine ulla omnino uarietate tam ſcripti, quàm impreſſi libri. & ego tamen & hos, & illos mẽdoſos, atq; ita eſſe corrigendos arbitror:* Lud. Ap. *uel* Apollinar. *id eſt ludis Apollinaribus ſexto caſu, ut hoc illi ſit ſimile, Gladiatoribus qua dominus, qua aduocati ſibilis conſciſſi. Ludis Apollinaribus* Diphilus *tragœdus in noſtrum* Pompeium *petulanter inuectus*

eſt,

eſt. Mendum autem (ut opinor) manauit ex inſcitia librariorum, qui cum in has notas incidiſſent, Lud. Ap. *ita Ludorum Apollinarium interpretati ſunt, quaſi hoc explicandum ſic eſſet,* Plauſus ludorum Apollinarium, *uel teſtimonia potius, & iudicia populi* R. *ac non potius hoc modo,* Plauſus *uel potius teſtimonia, & iudicia populi* Ro. Ludis *Apollinaribus, qui datus erat. ſ. à populo* Ro. *Bruti nomine commißione ludorum* Ap. *Quòd autem eiuſmodi per notas ſcriberentur, ita perſpicuum eſt, ut confirmatione non egeat.* Vnum *tamen locum citabimus* x v i. *l. ep. ad* Att. *in quo etiam nunc extant horum de quibus agitur, uerborum notæ.* Vt *uenationem etiam, quæ poſtridie* Lud. Apollinar. *futura eſt, proſcriberēt.* Quod *autem ſequitur,* Vel *teſtimonia potius & iudicia populi* Ro? *o. l. u.* Iudicia. *quod maiorem uim habet: ſiquidem hæc fallere non poſſunt, illa poſſunt. nam illud,* Vobis *parua eſſe uidebantur?* Sic *o. l. u.* Parua *uobis uidebantur?*

317 *Sexageſimo poſt anno)* L. Lang. *& alij multi pro* Poſt, *habent* Tum. Liuius *l.* v i i. *Niſi quod pacis* Deum *expoſcendæ cauſa tertio, tum poſt conditam urbem lectiſternium fuit.*

317 *Qui ijs ludis ita caruit.)* L. Lang. *Quid ijs ſuis.* Gad. *&* Col. *Qui ludis ſuis. quam uerā, germanamq; ſcripturam arbitror. Sic enim loquebantur antiqui, ut dicerent* Ludos *tuos, quos tu feceras:* Ludos *ſuos, quos ille fecerat.* Ci. *pro do. ſua,* Qui *antea uoce præconis à liberis ſemouebantur, tuis ludis non uoce, ſed manu liberos à ſe ſegregabant. & in ep. ad* Att. Vt *ſpectem ludos ſuos.*

317 *Plauſus, & clamore leniret)* Lenierit, *non* Leniret, *tres l. u. quod probo: ut tempori tempus reſpondeat. eſt enim ſuprà* Tribuerit.

317 *Carum ſuis, quibus eſt ipſe cariſsimus.)* Ipſe, *delen-*

dum eſt, omnibus l. antiquis autoribus. & certe ſuperuacaneum eſt.

317 *Quid eos de noſtra uita cogitare cenſetis?*) O.l. *ſcripti,* Veſtra.*quod uerum eſt.* Dolabellam *enim &* Antonium *deſignat. eſt autem argumentum à contrario:*Si *populo* R.*eorum uita eſt chariſsima,quos ſperant pro* Rep.*ac ſua libertate propugnaturos, quid de ueſtra cogitare arbitramini? quos uidet cõtra ſe ſuis opibus uti, nihilq; prætermittere,quin* Remp.*opprimatis, ipſi iugum ſeruitutis imponatis.*

317 *Cœpi* P.C.*reuerſionis meæ fructum*) O.l.u. *Cepi fructum* P.C.*reuerſionis meæ.*

PHILIPPICA II.

318 Reip.*hoſtis fuerit*) Fuerit *hoſtis.o.s.l.*

318 *Qui non bellum eodem tempore*) L.Lang. Ex *eodem tempore.*

318 *Nec uerò neceſſe eſt à me quenquam nominari uobis: cum ipſe recordemini*) R*ecordamini,o.s.l.quorum quidem conſenſus fecit,ut putarem ita ſcribendum eſſe,*Nec *uerò neceſſe eſt à me quenquam nominari.uobiſcum ipſi recordamini.nam ſtatim loci illius pro* Cæl.*uenit in mentem,*Ex *quibus neminem mihi neceſſe eſt nominare. uoſmet uobiſcum recordamini.* Et *pro* Mur. Nol*ite à me commoneri uelle. uoſmet ipſi uobiſcum recordamini.*Opinionem *meam* Colo*tianus liber comprobauit.*

318 *Tuamq; à me alienationem ad ciues impios tibi gloriæ fore putauiſti*) Sic l.Col. *Tuamq; à me alienationem, commendationem tibi ad impios ciueis fore putauiſti.* Q*uem ut ſyncerum putem, non ſolum id fecit, quòd nec id uerbum eiuſmodi eſt, ut ipſum quiuis referre potuerit, & is liber ex omnibus minime mendoſus eſt, atque huic unum atque alterum librum (ut ita dicam) ſuſcribentem poſtea*

reperi

reperi: ſed illud etiam, quod in Lang. multisq; alijs libris ita ſcriptum offendi, Tuamq; à me alienationem tibi ad impios ciues fore putauiſti. Quo animaduerſo, pro certo habui id uerbum Gloriæ. ſ. ab aliquo eſſe ſuggeſtum, qui huic periodo aliquid deeſſe uidiſſet. Eandem autem rem iiſdem ferè uerbis dixit in V. Phil. Neminem me æquiorem reperiet, cui quidem, dum ſe ciuibus impijs commẽdat, inimicus eſſe, quàm amicus maluit. Nonnulli pro Ad, Apud reponunt. quaſi uerò Ad non ualeat Apud, aut, cum habet eandem uim, non ita ualde uſitatum ſit. ſexcentos locos proferre poſſem, ſed ne multus ſim in re minimè dubia, ero contentus uno in ep. ad Att. qui huic geminus, ac ſimillimus eſt, Quæ etiam ad cæteros contempti cuiuſdam hominis commendatio. Ab eadem inſcitia deprauatus ille locus eſt in III com. belli Gallici, Quod nomen apud omneis nationes ſanctum, inuiolatumq; ſemper fuiſſet. In ueteribus enim libris non Apud, ſed Ad ſcriptum eſt.

318 Facillime detrahi poſſe) L. u. Facillime mihi. Nonnulli, Facile de me. quos magis probo.

319 Suis ſimilibus) Sui, nonnulli u. l. quod probo.

319 Se eſſe hoſtem patriæ) L. Col. Se eſſe patriæ. cæteri cum impreßis conſentiunt: utriq; probabiles. Horum ſcriptura ſignificantior, illius concinnior ac numeroſior.

319 Quod grauißimum crimen iudico) Quod ego grauißimum, nonnulli u. l. in quibus eſt Col.

319 Contra rem ſuam ueniſſe me) In libris u. eſt ſtructura leuior, hoc modo, Contra rem ſuam me, neſcio quando ueniſſe queſtus eſt.

319 Sed hoc iccirco commemoratum à te puto) Hic locus uſque ad, At enim, deeſt in omnibus ferè libris ueteribus. ij, à quibus non abeſt, hoc modo, Cum te omnes recor

daren

darentur libertini generum, & liberos tuos nepotes Q. *Fadij libertini hominis fuiſſe.* Hoc idem obijcit in III. Phil. *Cuius pater Numitoriam Fregellanam proditoris filiam habuerit uxorem, ipſe ex libertini filia ſuſceperit liberos.* Antonium quoque deſcripſiſſe his uerbis, quæ ſunt in XVI. Ep. ad Att. Pro certo putarem, niſi prænomina diſcreparent. quanquam credibile non eſt, quàm crebro C. & Q. in libris ueteribus reperiantur locum inter ſe commutaſſe. Hæc autem uerba ſunt, *Vt ſciant παῖδες παίδων, ſine ullo Lucullano cum ex C. Fadij filia liberos habuiſſe.*

319 *Nec tu ſoluẽdo eras*) *Tu nec ſoluendo*, o.l.u. hoc amplius Col. *Incolumem fore putabas.* quo numero ita iuuantur aures meæ, ut non dubitem, quin ita ſcriptum ſit à Cicerone.

Pagina 320 *His ſe uitam dediſſe*) *His ſe dediſſe uitam*, omnes libri ſcripti.

320 *Viros clariſſimos*) *Clariſſimos uiros*, o.l.u.

320 *Abſtinueris à nefario ſcelere*) *Abſtinueris nefario*, o.l.u. ut paulò infrà, *Abſtinere maledicto.*

320 *Ne te ingratus*) *Ne in te ingratus*. o.l.u. res perſpicua.

320 *An in illa querela*) *At*, nonnulli ſcripti l. quod probo: ut eorum mentibus reſpondeat, qui hoc dicere potuiſſent, Tu quidem de interitu Reip. queri debuiſti, ſed tamen id facere ſine ulla contumelia Antonij. Quibus reſpondet, *Quid non moderatè? quid non amicè?* Quemadmodum illud ad Cæcinnam, *Nunquam niſi honorificentiſſime Pompeium appellat.* At in eius perſonam multa fecit aſperius. *Armorum iſta & uictoriæ ſunt facta, non Cæſaris.*

320 *Quid dictum à me cum contumelia?*) *Quid eſt dictum*, o.l.u.

320 *Et quidem cuius temperantiæ*) *Quod quidem*, o.l.u. quod tamen abiudico.

Stipa

320 *Stipatus armatis) Armis,l.* Lang. *& alij nonnulli, quomodo locutus eſt in hac ipſa oratione, Ad quas te peragratis ueteranorum colonijs ſtipatum armis retuliſti.figura notiſsima.*

321 *Quantum tum à me beneficium acceperit)* Pleriq; *libri, Tum non habent.in quibus reperitur,ij ſic: Quantum à me beneficium tum acceperit.*

321 *Qui paulum modo)* Paululum,*l.u.*

321 *Quid hoc eſt aliud? quàm tollere.c.) Qui eſt aliud tollere è uita uitæ ſocietatē? omnes ferè l.u.quod ualde placet.*

321 *Multa loca, ioca,corrigendū,ut referatur ad ſeria. ut l.ij.de fin.bo.& ma.Qui cū ioca,ſeria(ut dicitur)qui cum arcana, qui cum occulta omnia, quod autem ſequitur,* Inepta *eſſe uideantur, Eſſe ab omnibus libris abeſt.*

321 Vt *Muſtellæ* Tamiſio). *Muſtellæ tamen ſcio,* L. Lang,*qui cum pleriq; conſentiunt,de hoc alio loco.*

321 *Qui cum hoc ipſo tempore)*Hoc *iſto.omnes l.s.quod minime diſplicet. nam præterquam quòd tot libros autores habet, ratione præterea, & ſcriptorum, qui ita locuti ſunt, autoritate nititur.* Vt *enim dicitur,*Hic *ille,hic ipſe, ille ipſe, ille iſte,ſic dicitur* Hic *iſte, quod conſuetudo quoq; bonorum* Latinitatis *autorum comprobat.Cic.pro do.ſua,* Hunc *iſtum otij, & pacis hoſtem.* Laurentius Val. *hunc locum ita citat, Qui cum iſto tempore.ſed mihi & grauiores, & antiquiores autores duo libri ſunt, ccc. non minus annis natu (ut ita dicam) maiores,quàm ipſe* Laurentius.

321 *Quid oppones tandem?)* Opponas,*ò.l.u.*

321 *Quid eſt minus. c.) Quid enim eſt minus, partim u.l.nonnulli,Quid eſt enim minus.in hoc omnes conſentiunt, quòd habent,Enim.*

321 *Quàm obijcere aduerſario, quod ille.c.) Quàm id obijce*

obijcere, o.ſ.l.

Pagina 322 *Quid enim interponerem audaciæ tuæ?) Quid enim me interponerem,* L. Col. *quo modo locutus eſt in ep. ad* Q. *Fratrem, Me nihil interpono.Et in* Verr. *Cur te interponis inuitiſſimis.c.*

322 *Quam neque authoritas) Quem neq;, auctoritas o.ferè l.u.*

322 *Vlla eſſe poterat) Vlla poterat eſſe,* Lang. *&* Col. *& collocatio hæc coagmentata, illa biulca.*

322 *Vt pro me dicentem.c.) Vt me pro me dicentem, nonnulli u.l.in queis* Col.

322 *Modeſtiamq; cognoſcitis,) Cognoſtis,l.Col.Vt pro lege* Man. *Vos Quirites, hoc ipſo in loco ſæpe cognoſtis. Et multis alijs in locis, quæ breuitatis cauſa relinquo.*

322 *Vt prouocauit) Vt prouocatus,l.nonnulli.*

322 *Vt igitur intelligeretis, qualem me eſſe conſularem profiteretur) Qualem ipſe Conſul profiteretur, o.l.u.præclarè: ut ſit, Obiecit mihi conſulatum meum, ut intelligeretis, qualem ipſe Conſul profiteretur. Confirmatione non eget. Piſoni idem obijcienti, idem propè reſpondit, Quæ cum reprehendis, oſtendis, qualis tu, ſi ita forte accidiſſet, fueris illo tempore Conſul futurus.*

322 *Quid enim conſtitui?) Sic o.l.u. Quid enim ego conſtitui? quid geſſi? quid egi?*

322 *Cuius quidem te fatum, ſicuti C. Curionem manet) Cuius quidem tibi fatum manet, o.l.u. omnino impreſſi propius accedunt ad ſermonis Latini conſuetudinem. tot tamen, tamq; uetuſtorum librorum quaſi conſpirationem negligendam non putaui: præſertim cum & grammatici tradant, antiquos ita locutos eſſe, & id poëtæ neſcio cuius teſtimonio confirment, At tibi pœna manet. Quod ſi ſequimur,* Tibull.

emend

emendandum erit C.Curioni.

322 *Vt eum primum nominem*) Primo, o.l.ſ.quod tamen abiudico.

322 *Placuit* L.*Catulo*) Sic omnes ferè l.ſcripti, Q.L. Catulo.quod ego interpretor, Q.Lutatio Catulo.ut in Acad. inumerabiles Q.Lutatij Catuli.

322 M.Labeoni) Glabrioni, emendo. quod ex quodam loco ep.ad Att. licet intelligere, quo in loco horum ferè, qui hic appellantur, omnium mentionem facit, Conſularium putat leuiores fuiſſe, Catuli, Seruilij, Lucullorũ, Curionis, Torquati, Lepidi, Gellij, Volcatij, Figuli, Cottæ, L.Cæſaris, C.Piſonis, etiam M.Acilij Glabrionis, Silani, Murenæ deſignatorum Coss. Hic autem Glabrio C.Piſonis collega fuit in conſulatu. Iam Col.liber ſententiam noſtram comprobat

Pag.323 D.*Syllano*) Sillano, o.l.u.ego de autoritate ueterum monumentorum, Silano.

323 *Qui tunc erant Coss.*) Tum, o.l.ſ.

323 *Qui non mihi uitam ſuam, liberos, fortunas*) Sic o.u.Vitam ſuam, fortunas, liberos. Quem ordinem quoque ſeruauit in Piſonem, A me ſe habere uitam, fortunas, liberos. hoc amplius, quòd Referret acceptam, non Acceptum probant.quod placet.

223 *Qui duo è conſulari numero*) Sic loqui ſolet Latina conſuetudo, ut dicat E numero diſertorum, amicorum, ciuium: E numero tribunorum militum, centurionum equitum: cuius rei plurima exempla apud M.Tullium & Cæſarẽ paſſim licet inuenire. Iam Liuius, ut propius accedam, L.ix.Legatos, inquit, è conſularium numero mittendos ad eum Senatus cenſuit. Et Suetonius in T.Veſp. Curatores reſtituendæ Campaniæ è conſularium numero ſorte duxit. Quorſum hæc inquies? ut uideas rectum'ne ſit, E numero conſulari: an

Conſu

Conſularium pro Conſulari reponendum ſit:præſertim cum hoc & eiuſmodi cætera per notas ſcriberentur.ut ex eo facile error creari potuerit.

323 Huius ego alienus conſilijs conſul uſus ſum) Huius ego conſilijs alienus.c.

323 Quid ad eum unquam de Rep. retuliſti?)Et quid,o. Lu.Ecquid ego.res perſpicua.

323 Putatote eum Phormioni alicui, tum Gnatoni. c.) Tum pro Eum mihi magis arrideret: ſed o.l.refragantur.

Pag.324 Qualis ſiquidem nunc eſſet)Qualis ſiqui nunc eſſet,o.l.u.quod probo.

324 Ad ſepulturam corpus uitrici ſui negat à me datum) At, L.Lang. more ueterum. de quo ita Quintilianus, Illa quoq; à multis eſt ſeruata differentia, ut Ad, cum eſſet præpoſitio, D literam, cum autem coniunctio, T. acciperet.Itemq; Cum,ſi tempus ſignificaret, per Q. ſi comitem, per C.ſi uerò Quum per duas ſequentes uu,ſcriberetur. frigidiora ijs alia, ut Quicquid C quartam haberet, ne bis interrogare uideretur,& Quotidie, non Cotidie:ut ſit Quot diebus. uerum hæc iam etiam inter ipſas ineptias euanuerunt. Hic quidem liber modo Ad, modo Ac ſine diſtinctione ſcribit.

324 Doleo à te iam omnibus uitijs eſſe ſuperatum) In libris antiquis ordo uerborum eſt immutatus, ſic, Doleo à te omnibus uitijs iam eſſe ſuperatum.

324 Qui autem tibi uenit in mentem) Quid, non Qui. o. l. u. ut hic idem locutus eſt pro Roſ. Com. Quid ita Flauio ſibi cauere non uenit in mentem?& i.l.de or.Heus tu (inquit) quid tibi in mentem uenit ita reſpondere? Plau. quoque in Trin. Quid in mentem uenit tibi, iſtæc dicta dicere? Non ignoro hunc eundem, & Terentium Qui

pro

pro Quapropter uſurpare.ut ibi,Nam qui iſthæc tibi incidit ſuſpectio? quia.c. Mihi tamen magis probatur Quid.

324 Vt non modo non cohærentia inter ſe diceres) Vt non modo cohærentia, Lang. cæteri cum impreßis conſentiunt. quos ſequor.

324 Quanta tecum tibi eſſet contentio) Quanta tibi tecum,o.l.u.

Pag. 325. Vitricum tuum in tanto fuiſſe ſcelere fatebare)Fuiſſe in tanto ſcelere fatebare,o.l.u.præter unum Gad. qui ſic,Fuiſſe in tanto ſcelere comprehenſum fatebare.Superiorem ſcripturam ſequor. præterquã enim quòd libros & plures,& uetuſtiores autores habet:Ciceronẽ præterea ita locutũ fuiſſe alijs in locis,inuenimus:ut pro Sylla, Si hic eſſet in eodem ſcelere. Qui autẽ bonorũ Latinitatis autorum ita locutus ſit,Comprehenſus in ſcelere,adhuc inueni neminem.

325 Ita,quod proprium meum eſt,laudaſti: quod totius ſenatus eſt,reprehendiſti) Sic o.l.u. Ita quod proprie meum eſt,laudaſti: quod totum Senatus.c. Vt hic idem dixit in ep. fam. Quòd tu ipſe tam amandus es, tamq́; in omni genere iucundus,id eſt proprie tuum. Et pro do. ſua, Non igitur in hoc officio, quod fuit præcipuè meum, Et pro Marcello, Totum hoc quantumcunq; eſt,quod certè maximum eſt, totum inquam tuum eſt.ualde placet.

325 Sed qui tantarum rerum repugnantiam non uideas) Tantam,o.l.u.Liber Col.Non qui, ſed quæ. nonnulli, Quia.quod probo. Sic enim interpunctiones ponendas arbitror: Hæc tu non propter audaciam dicis tam impudenter: ſed quia tantam rerum repugnantiam non uideas.Nihil profecto ſapis.

325 Contra Remp. pernicioſa arma) Reip. pernicioſa,o.l.u. perſpicuè rectum.

325 In quo eſt tua culpa nulla) Nonnulla, l. Col. recte.

325 Quid tum? non'ne ceſſerunt?) incorrupta uerba, ſed perperam (meo quidem iudicio) diſtincta. Nam ſic interpungendum arbitror, Quid? tum non'ne ceſſerunt? Illud declarat, quod ſequitur, At poſtea, quod ad Tum refertur. Cic. de Prou. con. Tum inquam Byſantij, & poſtea ſigna illa, & reliqua urbis ornamenta ſanctiſsime cuſtodita tenuerunt.

325 Operis ſubciſiuis) Subſeciuis, Lang. Col. Sc. & cæteri l. u. operæ autem ſubſeciuæ ſunt, non principales (ut ita dicam) ſed proximæ, quas ludis, & ferijs, ſcilicet quas à functione muneris in Remp. forum, amicos, ſtudijs ac muſis damus. Dictæ (opinor) ſubſeciuæ ab ijs, quæ in agrorũ aſsignationibus ſubſeciua nominãtur: quæ ſunt tanquã aſsignatorum finium reliqua: de quibus Frontinus, Subſeciuum, inquit, eſt quod à ſubſecante linea nomen accepit. Subſeciuorum genera duo: unum, quod in extremis aſsignatorũ finium, centuria expleri non potuit. alterũ genus ſubſeciuorum, quod in medijs aſsignationibus, & integris centurijs interuenit. quicquid enim inter IIII. limites minus, quàm interclufum eſt, fuerit aſsignatum, in hac remanet appellatione, ideo quòd is modus, qui aſsignationi ſupereſt, linea claudatur, & ſubſecetur: nam & reliquarũ menſurarũ actus, quicquid inter normalem lineam, & extremitatem intereſt. ſubſeciuum appellatur. Idem, & eo plus etiam Agennus & Vrbicus tradunt. hæc autem, ut ſcribit Higinus, diuiſionum atq; aſsignationum autores ferè ſibi reſeruabant. Ab hac ſimilitudine igitur operæ, horæ, tempora, quæ amicorum, fori, Reip. ſuperſunt atq; ex ijs eripiuntur, & quaſi ſubſecantur: quæ nobis reſeruamus, nec perire ſinimus, ſed in legendo, commentando, ſcribendo conſumimus, ſubſeciua nuncupantur. Quare apud Var. l. 1. de Re ruſtica. in ſubſeciuum, non ſubciſiuum, apud

M. Tul.

M. Tul. multis in locis, apud cæteros ſcriptores eodem modo ſcribendum eſt. Hæc ex Angeli Colotij theſauris deprompſimus, quem omnes à literis non alieni penè uenerari debemus, non ſolum propter eius eruditionem atq; doctrinam propè ſingularem, ſed etiam propter incredibilem quendam in hoc hominum genus amorem & charitatem: ita eius omnis gratia, opes, domus, atq; adeo ipſe totus omnibus ſtudioſis patet.

325 *Sed hoc non huius temporis*) Hæc, o.l.u.

Pag. 326 *Spectante pop. Rom.*) *Inſpectante. l. Colo. & alij nonnulli. utrunq; omnino probabile. mihi tamen hoc magis arridet.*

326 *Negotiumq; tranſegiſſes*) Negotiū, l.u. & ita ſcribi oportere, docent inſcriptiones ueterū monumentorum.

326 *Niſi ille ſe ſub ſcalas tabernæ librariæ conieciſſet*) Liber Col. & alter nō minoris uetuſtatis nō Sub ſcalas, ſed In ſcalas. Quid uerū ſit, diuinandū. Aſconij tamē uerba ſubſcribere placuit, quæ pro Col. uidētur facere: Et cū in ſcalas quaſdā Cominij fugiſſent. Hāc eādē rē pro Mil. cōmemorat.

326 *Quàm quiſquam tum*) Tum, à libris V. abeſt.

326 *Quid ergo? cū res agebatur, nemo in me dixit: & tot annis poſt tu es inuentus, qui diceres*) L. ueteres partim ſentiunt cū impreſſis: partim pro Et, At: nonnulli Vt. Lang. Col. Id quod mihi aditum patefecit ad inueſtigandū uerum, atq; etiam (fieri poteſt ut fallar) inueniendum. ſic enim corrigendum puto, Quod ergo, cum res agebatur, nemo in me dixit, id tot annis. c. Conflati autem mēdi cauſam cum quærerem, hanc inueniebam, quòd antiqui ut Ad, & At: Sed, & Set: ſic Quod, & Quot: Quid, & Quit: Id, & It dicebant. De Quot apparet Romæ in quodam monimento, in quo ita inſcriptum eſt. Monimentum, quot filius patri facere debue-

rat, ipſe fecit. De Quit, *in quadã ſanctione in æs inciſa. hæc ſunt uerba, Id ei ne fraudi eſto: neue quit ob eã rem populo dare debento.* De It *Cere in tabula marmorea uetuſtiſsima, in qua cum plurimis alijs hæc quoq; uerba inciſa ſunt,* IN QVO SCRIPTVM ERAT, IT QVOD INFRA SCRIPTVM EST. *Librarij igitur cum ad hunc locum ueniſſent, hac in re hæſitantes, uidentes autem,* It, *uerbũ non conuenire: ut alius aliud ſenſerat, ita partim in* Et, *partim in* At, *nonnulli in* Vt *mutauerunt. quod idem opinor eueniſſe in eum locum, qui eſt in* I I I. *l. de* Leg. *quem infrà ſcripſi:* Quod *qui permouet, cum agi nihil poteſt, uim quærit, cuius impunitatem amitti hac lege quitur illud. quod ſic emendandum arbitror, Cuius impunitatem amittit hac lege. quit illud? interceſſor rei malæ. c.* Nam *cum illud quaſi caput legis interpretatus eſſet: Aſt, qui turbaſsit in agendo, fraus actoris eſto: Ad aliud huic proximum cum uellet aggredi, dixit:* Quid *illud? interceſſor rei malæ. c.*

326 *Præſtantiſsimo ciue)* Ciui, Lang. *&* *cæteri ferè.* Ciue *autem, &* Ciui *rectè dicitur: ut grammatici tradunt.*

Pag. 327 *Atq; idem ego, cum iam omnes opes ſuas, & Reip.* Pompeius *ad Cæſarẽ detuliſſet, ſeroq; eadẽ ſentire cœpiſſet, quæ ego ante multo prouiderã)* Sic l. u. *Atq; idẽ cum iam omnes opes & ſuas, & po.* Ro. *Põpeius ad Cæſarẽ detuliſſet, ſeroq; ea ſentire cœpiſſet, quæ multò antè præuiderã.*

327 *Qui me non ſolũ meis laudibus ornaret, ſed etiam honoraret alienis)* Oneraret, *o. l. u. ut* Liuius *l.* I I I I. *Laudibusq; haud immeritis onerarent, dixit: ut* Præceptis, *Plautus: commoditatibus,* Terentius: *promiſsis,* Salluſtius.

327 *Quis enim meũ in iſtius ſocietate glorioſiſsimi facti nomẽ audiuit?) Scripti libri, partim ſic,* Quis *enim meum in iſtius facti conſcientia glorioſiſsimi.* Partim *hoc modo,*

Quis

Quis enim meum in iſtius facti glorioſiſsimi conſcientia. In *eo congruunt uniuerſi,*quòd Conſcientia non Societate probant.quod *minimè diſplicet:ſiquidē non obijciebat* Antonius Ciceroni,quòd *ſocius, ſed quòd cōſcius fuiſſet.* Hoc oſtendit oratio M. Antonij,*ex qua locū illum,quē infrà ſcripſi,*Cicero *tranſtulit :* M. Brutus,*quem ego honoris cauſa nomino, cruentum pugionē tenens* Ciceronē *nominatim exclamauit. ex quo intelligi debet, eum conſciū fuiſſe.* Hoc *uerbum pro* Cel.*in eadē ſentētia ponitur,*Qui *nō modo à facti,ſed etiam à conſcientiæ ſuſpicione abeſt. & in* VII. *accuſ.* Non *modo eos perſequi, ad quos maxima culpa corrumpendi iudicij, ſed etiam illos,ad quos conſcientiæ contagio pertinebit.*

327 *Vt fuiſſe in iſta ſocietate uiderentur ſocij : cum ſocij non fuiſſent*) Sic *l.u.*Vt *fuiſſe in iſta ſocietate uiderentur: ſocij non fuiſſent.* Ego *ſic;*Vt *fuiſſe in iſta ſocietate uiderentur, qui non fuiſſent.*

327 *Alter etiam* Halæ) Ahalæ,*l.u. & ita ſcribi oportere,docent antiqua monimenta.*

327 *Ab alienis potius conſilium peterent, quàm à ſuis? & foris potius,quàm domi?*) Domo,*l.* Lang.*quod uehementer placet. ut* Terentius, Petere *cibum è flamma. & de* Fin. *bon. & ma.*Quod *poßit è macello peti.*

327 *Hanc rem in Ciliciam ad hoſtium fluminis* Cydni *confeciſſet*) Cilicia,*l.u.perſpicuè rectum.*

Pag. 328 *Si ille ad eam ripam, quam conſtituerat,non ad contrariam nauis applicuiſſet*) Naui *appuliſſet, o. l. u. apertè rectum.*

328 *Et hos auctoritate mea cenſetis*) Cenſes,*o.l.u.*

328 Idq; Reip.*præclarum fuiſſe tam multos. tum multo ipſis glorioſius eſt*) Tam *multos, nullus in ſcriptis l.repe*ritur. Itaq; *ſic arbitror ſcribendum,* Idq; Reip.*præclarum,*

C 5 *fuiſſe*

fuiſſe tam multos,ipſis glorioſius eſt.Sententiam meam confirmat Col.L.*in quo pro* Tum*, ſcriptum eſt* Tam.

328 *Cur mihi potiſſimum? qui ſciebam)* Libri *ueteres partim cum impreßis conſentiunt: partim pro* Qui,Quid. *ego,*Quòd. *Supponit enim rationem, qua probabat Antonius,Ciceronem fuiſſe conſcium.Cur tibi(inquit)potiſſimum recuperatam libertatem gratulatus eſt? quòd ſciebas.* Itaq; *in extremo notam interrogandi apponerem, ſic, Cur mihi potiſſimum? quòd ſciebam? ut illud pro* Mil. *Quæ cauſa cur* Romam *properaret? cur in noctem ſe conijceret?quid afferebat feſtinatio? quòd hæres erat?*

328 *Omnes enim in culpa)* Nonnulli *u.l.*Erunt.Quod *tamen reijcio.*

Pag. 329. R*eliquorum quam uelis cauſam eſſe)*Quam *uelis eſſe cauſam.o. l.u. quod & compoſitione mihi uidetur eſſe concinnius, & numero.*

329 *Homicidij rei ſint,an uindices libertatis)* Lang.Ho*micidæ rei ſint.* Col. Homicid*æ'ne ſint.* Nonnulli *uetuſtatis non minoris, libri,* Homicid*æ ſint. nemo quidem certè (de antiquis loquor)*Homicidij*.quorum conſenſum,etſi libri impreßi plus concinnitatis mihi habere uidebantur, ſi quidem paria paribus referunt: ſilentio tamen prætereundum eſſe non duxi: præſertim cum id uerbum neq; ſuperior (quod ſciam) neq; Ciceronis ætas uſurparit.* Quod *ſi non contemnimus,poſtremum ſequemur.*

329 *Cogitationemq; ſobrij hominis ad punctũ temporis ſuſcipe)* L.*u.partim cum impreßis conſentiunt:pleriq;,Punctum tantummodo: nonnulli,Puncto.omnes probabiles.*

329 *Suſcipe.& ego, qui ſum illorũ.c.)* Omnes *ferè l.u.* Suſcipiet.ego.Col.*Suſcipe.ego.quod probabilius eſt.* Quidã, Etenim,*repoſuerunt.quod etiã mihi magis arrideret, ſi uel*

unum

unum modo librum ſcriptum haberet autorem.

329 *Cur legatorum numerus additus*) L. Lang. & *alij multi, Eſt additus.* Col. *Numerus actus.ego* Auctus *emendaram.* Quod *poſteà neſcio cuius liber, uetus quidem certè, mihi penitus confirmauit.*

Pag. 330 *Hæc eſt ſumma concluſionis meæ: quoniam ſcelere à te liberati ſunt, ab eodem te ampliſſimis præmijs digniſſimi iudicati ſunt*) Digniſſimos iudicatos, l. Col.

330 *Quæ enim res unquam (pro ſancte* Iupiter*) non modo in hac urbe, ſed in omnibus terris eſt geſta maior? quæ glorioſior, quæ commēdatior erit hominum memoriæ ſempiternæ?*) Erit, *inducendum eſt, mea quidem ſententia, quæ tamen unius l. ſcripti autoritate nitatur.*

330 *In huius me conſilij ſocietate, tanquam in equum* Troianum, *includi cum principibus non recuſo*) *Sic o.l.u.* In *huius me conſilij ſocietatem, tanquam in equum* Troianum, *cum principibus includi non recuſo.*

Pag. 331 *Quanquam quidem illud fuit, ut tu dicebas, omnibus bonò, qui uni ſeruire nolebant*) *Sic* l. Col. *Quanquam illud quidem fuit, ut tu dicebas, omnibus bono, qui ſeruire nolebant.* Lang. & *cum eo pleriq;,* Inſeruire. *ego* Col. *ſequor: ſiquidem* Inſeruire *eſt obſequi, & omnia dicere ac facere ad uoluntatem alterius, ut tuis cōmodis ſeruias:* Seruire, *iugo ſeruitutis oppreſſum eſſe. id quod certè* M. Tullius *uoluit dicere.* Iam *uides, uni ſeruire, alienum eſſe. dicet enim quiſpiam, ergo pluribus, non uni ſeruire uolebant? quod abſurdiſſimum eſt. Ambitus etiam principium, ut* Col. *ſeruat, multò lenius eſt.*

331 *Qui non modo non ſeruis, ſed etiam regnas*) *Qui modo non ſeruis,* Lang. *cæteri cum impreſſis conſentiunt. quibus aſſentior.*

331 *Conturbatus mihi eſſe uideris*) Conturbatus eſſe *mihi uideris, o.l.u.quod placet : ut finem uerſus nimis inſignis effugiamus.*

331 *Liberabo te metu*) Libero,o.l.u.

331 *Ego te dico tantum gaudere*) Tantum gaudere di-*co,o.l.u.& certè ſic uerba procliuius currere uidentur.*

331 *Atq; omne illud tempus*) Atq; illud omne tempus, *o.l.u.& oratio lenior.*

Pag. 332 *Florem nobilitatis,ac iuuentutis*) Atq;,Lang. *& cum eo pleriq;.*

332 *Ac non ij maximè, quorum ego uitæ conſulebam, ſpe uictoriæ elati obſtitiſſent*) Hoc amplius o.l.u. Ac non ij *maximè mihi.c.*

332 *Tu nunquam in hoc ordine*)*Sic omnes ferè l.u.* Tu *certe nunquam.quod ita placet, ut mihi nunc deniq; ſententia huiuſce circunſcriptionis perfecta eſſe uideatur.*

332 *De ſumma re diſſentientes*) Lang. *qui cum pleriq; conſentiunt,*Re *diſsidentes : De ſumma,non habet.nonnulli,* De *ſumma* Reip. *Lang. ſequor.*

332 *Sed & ego,quid ille:è contra ille,quid & ego ſentirem,& ſpectarem, uidebat*) *Sic o.l.u.* Et contra ille,quid *ego ſentirem. perſpicue uerum.*

332 *Ego incolumitati ciuium primum,& poſtea dignitati : ille præſenti dignitati*) Hoc extremũ uerbum omnium *l. ſcriptorum autoritate delendum eſt.*

332 *Quid uerò ille conſularis uir, ac penè diuinus*) *Sic o. l. s. ego tamen adduci non poſſum, ut ita ſcriptum à* Cicerone *putem.nam primum quis arbitretur,*M.Tullium, *cui* Pompeij *honores, uictoriæ, triumphi, uirtutes deniq; notiſsimæ erant,cum uellet eum pro dignitate nominare,ſibi uiſum, hominem ſatis commodè atq; honorificè appellare,*

ſi con

ſi conſularē uocaſſet? deinde hæc duo ἐπίθετα quæ Græci nominant, ſimul poſuiſſe? quid enim conſulari cum diuino? Itaque hac in opinione antea fueram, ut pro Conſularis, reponendum putarē Singularis: quòd hoc uerbum optime cum Diuino cohæreret, & ijs coniunctis ſæpiſsime M. Tullius uteretur: ut in ij. l. de or. Antonij incredibilis quędā, & propè ſingularis, ac diuina uis ingenij. Nunc ſententiam muto. par autem, uel potius idē mendum huiuſce mihi mutationis cauſam dedit, atq; adeo lōge aberranti cōiectura, quaſi uiam ferentem ad uerū (ſic enim exiſtimo) deducentēq; monſtrauit. nā in XIII. Phil. in extremo, ubi eſt in impreſsis, Demandatis, literisq; M. Lepidi uiri clariſsimi Seruilio aſſentior: ibi pro Viri clariſsimi, extra unū, qui habet has notas V. C. reliqui ueteres libri, partim Viro conſulari, partim Viri cōſularis. quo perſpecto, intellexi eaſdē notas, V. & C. ſcilicet, quæ modo clariſsimum uirū, modo Conſularem uirum ſignificant, ut docet Probus: eaſdem inquā notas, ut illo, ſic etiā hoc loco errorem imperitis librarijs obieciſſe. atq; ea cauſa cum reliquis adductus pro Conſularis uir, C. V. id eſt Clariſſimus uir, ac penè diuinus, ſine ulla dubitatione repoſui.

332 Qui eum Pharſalica fuga Paphum proſecuti ſunt) Perſecuti, o. l. u. ut in ep. ad Ap. Pulchrum, Qui me in caſtra, & qui trans Taurum perſequi non poſſent.

332 Erāt quidē illa caſtra) Erāt illa quidē, multo lenius.

332 Idem mœſtitiam meam reprehendit, idem iocum) Lang. qui cum plerique faciunt, Eundem iocum. nonnulli, Et idem. quod fortaſſe uerum eſt.

332 Argumento ſit, me. c.) Pro Sit me, Lang. Simul: nonnulli, Et ſimul: nonnulli, Eſt me. quod probo.

332 Hoc unum uerū crimen) Hoc tuum uerum crimen, o. l. u. ut ſuprà, Omne autem tuum crimen eſt.

Pagi. 333 *Sed qui iſtuc tibi uenit in mentem?*) Quid, o.l.u. de hoc paulò antè diximus.

333 Te *is, quem nunquam uidiſti*) Sic o.l.s. Te *is, quem tu uidiſti nunquam.*

333 L. Rubrius *Caßina*) L. Col. *Caſinas, alter, Caßinas.* è *Caßino ſcilicet oppido. atque hoc quidem probant inſcriptiones ueterum monumentorum,* T. Cl. *Caßinati coniugi bene merenti fecit* Virginia. *ſic* Romæ *in quodam ſepulcro inſcriptum eſt.*

333 Q*uem nunquam uiderat, ac ne unquam ſalutauerat*) Ac nunquam, l.u.

333 Vini *exhalandi, non acuendi ingenij cauſa*) Non ingenij acuendi, o.l.u. placet.

333 Declamitas. *tū uero adhibes ioci cauſa magiſtrum c.*) Et *uero*, l. Col. & *alij nonnulli.*

333 In *te, & in tuos dicta dicere*) Dicta, *in quibuſdam l.u. non eſt: quos ille, qui de cla.* Rhet. *ſcribit, comprobat: ſi tamen non mendoſe ſcriptus eſt.* Is *etiā hoc amplius, quòd, non,* In *te quæ uellet diceret: ſed,* In *quem uellet diceret, ſcriptum habet.* l. Col. & Lang. *impreſſos tuentur.*

333 Duo *millia iugerum*) Iugera, o.l.u.

Pag. 334 Dicam *alio loco de Leontino agro, & de* Campano) Et de Leontino *agro*, o.l.u. *quod placet.*

334 Q*uamuis qui fortunæ uicio, non ſuo decoxiſſet*) Q*uamuis quis*, l. Col. *quod placet.*

334 Per *tegulas dimittere*) Ego, Demitterere. *etſi o.l. contrà ſentiunt. ut* Liu. dec. III. *Multi proxima nocte funibus per murum demißi.*

334 Tantū *enim pro te interceßiſſe dicebat*) Sic tres l. u. *in queis* Col. Tātū *enim ſe pro te interceßiſſe, quod minime diſplicet: ſic enim uideo* Ciceronē *locutum in* VI. l. *ep. ad*

Att.

Att. Calcar admouet,interceßiſſe ſe pro ijs magnā pecuniā.

Pag. 335 *Iter Alexandriā)Itur,Lang.nonnulli,Itum.*

335 *Cōtra Senatus autoritatē,contra religiones)* Liber Marcelli Ceruini Cardin. *quē pro eius eximia uirtute, atq; dignitate cauſa honoris appello:nō* Religiones,*ſed* Religionem.*quod uehemēter probo. etenim in legendo, ac peruolutando Cicerone obſeruaui,quoties hanc eandē rem cōmemorat (cōmemorat autem ſæpißime) toties non aliter locutum eſſe.ut in* Piſ. *Auderet,quā prouinciam* P. *Lentulus amicißimus huic ordini,cū & autoritate Senatus,& ſorte haberet, interpoſita religione ſine ulla dubitatione depoſuiſſet: eam ſibi tum adſciſcere,cum etiamſi religio non impediret.c.Sed quid te obtundo?Sexcenta loca ſunt in ep.ad Lentulum.*

335 *Acceperam enim)*Enim,*in l.u.non eſt.*

Pag. 336 *Cuſtoditus ſum à te: tu à me obſeruatus in petitione Quæſturæ)Cultus pro Cuſtoditus,l.Col.quod placet.quod autem ſequitur, in eo nonnulli pro* Obſeruatus *repoſuerunt Adiutus,credo ob eam cauſam,quòd ijs abſurdum uidebatur,* M.Tullium,*qui multis annis natu erat maior, omnibusq; honoribus uſus,* Antonium *obſeruaſſe: quod ut ijs cōſonum uideatur,huc uerba quædam ex l. 1.de or. tranſtulimus,Cum* AEdilitatem *peteret Craſſus,eumq; maior natu, etiam Conſularis Ser. Galba aſſectaretur.* Iam *contra illos omnes libri faciunt.*

336 *Aduolas egens ad* Tribunatum) Pro Egens, *l.Col. habet* Eius.*quod quāquā duriuſculū mihi uideatur: quia tamen & paulò infrà dicit,* I*ſte uenditum,atque emancipatum Tribunatum conſilijs ueſtris oppoſuit: & liber hic non mediocris uetuſtatis eſt,præterire ſilentio non placuit.*

336 *Vt in eo magiſtratu, ſi poſſes, uitrici tui ſimilis eſſes)Viri tui ſimilis, o.l.ſcripti.optime.his autem uerbis Cu-*

rionem

rionẽ deſignat, qui ſuperiore anno Tribunus plebis fuerat, emptusq; à Cæſare ab eius cauſa pertinaciter ſteterat. quid autem ſibi hæc uerba uelint, ex eo loco intelligere licet, Sed citò interuenit Curio, qui te à meretricio quæſtu abduxit: et tanquam ſtolam dediſſet, in matrimonio ſtabili, & certo locauit. Sic etiam locutus eſt Poſt red. ad ſen. *Eaq; dixit, quæ ſi eius uir Catilina reuixiſſet, dicere non eſſet auſus.*

336 *Quæ in nos, fortunasq; noſtras, id eſt uniuerſam* Remp.) *Id eſt in uniuerſam,o.l.u.*

336 *In minoribus peccatis*) *Minoribus in peccatis,o.l.u. multò elegantius.*

336 *Nondum tot luminaribus extinctis*) *Luminibus, tres l. u. in queis Col. quod ita placet, ut non dubitem, quin hoc uerum, illud alterum ſubdititium ſit.*

Pag. 337 *Neque frequens Senatus agendo*) *Sic omnes ferè l.u.* Neque R. *eques, aut Senatus. quod tamen minime placet. Col. cum impreſſis facit.*

337 *Multis ante tentatis*) *Multis rebus ante temptatis, nonnulli u.l. in queis Col.*

337 *Cæſari perturbare omnia cupienti*) *Omnia perturbare,o.l.u.*

337 *Cauſam dementiſſimi ſui conſilij*) *Sui dementiſſimi,o.l.u.*

337 *Circunſcriptus eſſet Antonius*) *Circunſcriptus à Senatu eſſet. plerique l.u. in queis Col.*

337 *Sed nihil de Cæſare*(*L.s. partim Nihil Cæſaris, partim nihil Cæſari.*

Pag. 338 *Exequi fugam illam, cladem q;*) *Exequi cladem illam, fugamq;,o.l.s.*

338 *Vnoq; uerbo* Remp.) *Mihi omnino magis arrideret, ſi dempta coniunctione diceretur: ut Cato uſus eſt: Et ſi*

bilis

bilis atra eſt: & ſi lienes turgent: et ſi cor dolet: & ſi iecur, aut pulmones, aut præcordia: uno uerbo omnia ſana faciet, quæ intro dolitabunt. & Plaut. in Rud. quanquam hic quidem plene enuntiauit: *Fraudis, ſceleris, parricidij, periurij plenus, legirupa, impudens, impurus, inuerecundiſsimus, uerbo uno abſoluam, leno'ſt.* quia tamen uideo Græcos ita loqui: nam quod uno uerbo noſtri, illi ἑνὶ λόγῳ. Plato in Lyſide, ἆρ ἀντί τινος μὴν οὕτω σε δεινῶς δι᾽ακωλύουσιν εὐδαίμονα εἶναι, καὶ ποιεῖν ὅ,τι βούλοιο: καὶ δι᾽ἡμέρας ὅλης τρέφουσί σε ἀεὶ τῷ δουλεύοντα, καὶ ἑνὶ λόγῳ, ὀλίγου ὧν ἐπιθυμεῖς οὐδὲν ποιοῦντα: & librorum antiquorum ne unus quidem mecum facit: idcirco immutare non auſim.

338 *In ſeminibus cauſa eſt arborum*) Eſt cauſa arborum, o.l.u.

338 *Sic iſte Reip. cauſa belli*) Sic iſte huic Reip. o.l.u. quod ſummopere placet.

338 *Reſtituebat multos calamitoſos*) Damnoſos, Lang. ut fortaſſe emēdandū ſit, Dānatos. hoc certe uoluit dicere.

338 *Quod de patruo dicebatur*) De patruo tuo, nōnulli. u.l. in queis Col.

338 *Ego tamē, quoniam cōdemnatū eſſe pro nihilo uis*) Et ego tamen quoniā condemnatū eſſe, pro nihilo eſt, l.u.

338 *Hominem uero omnium nequiſsimum*) Vero, omnibus antiquis l. autoribus delendum eſt.

338 *Lege, quæ eſt de alea*) O.l.u. qui tamen non ſe mihi ſatis comprobant, hoc modo, Vel lege, quæ eſt de alea.

Pag. 339 *Nō uero illo, & mimico nomine*) Non noto illo, o.l.u.

339 *Volumniam ſalutabant*) Conſalutabant, o.l.u.

339 *Sequebatur rheda cum lenonibus: comites nequiſsimi*) Sic nōnulli u.l. Sequebantur Rheda cū lenonibus comites

*nequiſſimi.quos probo:ut pro Comitibus nequiſſimis, meritorios pueros intelligat. id quod paulò infrà apertius dicet. Ingenui(inquit)pueri cũ meritorijs, ſcorta inter matres familiâs uerſabãtur.*Rheda *aũt ſit ſexti caſus:ut* Salluſtius *dixit,*Equo *circumiens:& alter neſcio quis,ſcriptor certe non malus,*Equo *ſequi.*Petrus Victorius,*quẽ honoris cauſa nomino,corrigendũ putat, Sequebatur rheda cũ leonibus: comites nequiſſimi.& me hercule opinionis ſuæ librum, illũ quidem non antiquũ, ſed tamen ſcriptum, adſtipulatorẽ habet. Arbitratur enim uir doctiſſimus,*Ciceronẽ *id ſignificare uoluiſſe,quod* Plin.l. v i i i.*memoriæ prodidit,* Primus, *inquit,* Leones Romæ *ad currũ iunxit* M.Antonius,*& quidem ciuili bello,cum dimicatum eſſet in* Pharſalicis *campis, nõ ſine oſtento quodam,tẽpore illo generoſos ſpiritus iugum ſubire coactos,prodigio ſignificante.nã quòd ita uectus eſt cũ mima* Cytheride,*ſupra monſtra etiã illarum calamitatum fuit.*Hæc Plinius:*quæ* Plutarchus,*quæ* Cicero *ipſe tradidit.*Ego *autem præterquã quòd pro uno illi poſſum uiginti adſtipulatores regerere,in eis treis uetuſtiſſimos: præterea, qui ita loqueretur,ut diceret,*Rheda *cum equis, rheda cum mulis, id eſt rheda mulis iuncta,neminem adhuc inueni.*Iam *uerò ut rem tam inuſitatã ac penè portenti ſimilẽ tam breuiter attingeret,nec ullos in ipſam orationis aculeos emitteret,adduci ad credendum nullo modo poſſum. Tu igitur iudicium adhibebis:idq́; eliges,quod ad locum aptius conuenire iudicabis.*

339 *Difficilis eſt ſanè reprehẽſio:& lubrice uerſatus in bello eſt)* Difficilis *eſt ſanè reprehenſio,& lubrica.*A.l.u.

339 *Nihil de genere belli dicam)* De *belli genere,*o.l.u.

339 *Victor Theſſaliæ)*E *Theſſalia,*l.u.

339 *Qui tunc tecum fuerunt)*Tum,o.l.s.

339 *Fac te dediſſe mihi, qđ nõ ademiſti)*Fac *id te,*l. Col.

Me'que

339 *Me'que à te habere uitam, quia à te non ſit erepta)* *Quæ à te.c.nonnulli u.l.in queis Col.*

Pag. 340 *Liceat nũc mihi.c.*) *Ne pro* Nũc *omnes ad unũ libri ſcripti.in primo uerbo inter ſe diſſentiunt:nã partim* Liceat,*partim* Licet *defendunt:mihi neutrũ placet:corrigendumq; arbitror,*Licuit'ne:*mihi enim hoc ſentire Cicero uidetur,Eſto,ſit beneficiũ, quòd me non occideris,cũ poſſes:uerũtamen,etiã ſi maxime uoluiſſem, ut uolebã, potui'ne illud tueri,cum poſtea cõuitijs me cõſcideris,atq; orationem contumelioſam in me euomueris? quod tibi certe faciendum non fuit,ſi tuũ erga me beneficium tueri uolebas:cũ præſertim me par pari relaturũ uideres.Si extrema uerba diligenter attenderis:intelliges profecto,*Licuit,*nõ* Liceat,*neq;* Licet,*conuenire.Sed teſtificor ſententiam meam:nihil affirmo.*

340 *In ſinum quidem, & complexum tuæ mimulæ)* Et *in complexum,o.l.u.*

340 *Tot dierum tibi uiam)*Tibi *tot dierum uiam,o.l.u.*

340 *In urbe auri,& argenti)* Et,*inducendum de autoritate omnium u.l.& elegantiæ.*

340 *Cum eſſet ille Alexandriæ) Cum ille eſſet Alexandriæ,nonnulli u.l.*

340 *Beneficio amicorum eius)* Eius,*à l.Col.abeſt.*

340 *Cũ Hippia uiuere, & equos uectigales Sergio mimo tradere)Sic l.Lang. Cũ proprio uiuere,& equos uectigales ſerio.c.Sed falſitatis(ut ita dicam)conuincitur teſtibus,* Plutarcho.s. *cæteriſq; rerũ geſtarũ* M. *Antonij narratoribus,qui iiſdẽ nominibus eoſdẽ nominant,cum aũt dicit, equos uectigales* Antoniũ *Sergio mimo traditurũ* : *hoc accipio, equos quatuor factionũ,quibus uectigal erat impoſitum,nulla pecunia Sergio locaturũ.* Quòd *autẽ ij penderent uectigal, declarat Aſconius,cuius uerba ſubſcripſi:* Diximus *iã ſuprà,*

Syllæ

Syllæ ludis, quos propter uictoriã fecerat, quadrigas C. *An-tonium, & alios quoſdã nobiles homines agitaſſe. præterea* *Antonius redemptas habebat ab ærario uectigales quadri-gas: quam redemptionem ſenatori habere licet per legem.*

340 De *iniquiſsimo genere leuitatis*) Nequiſsimo, *l. u. perſpicue uerum.*

340 *In cœtu uero populi*) Deeſt, Rom. *id apud* Quint. *l.* VIII. *apparet, Singula (inquit) incrementum habent per ſe deforme, uel non in cœtu uomere: in cœtu etiam non populi: populi etiam* Romani. *Superiora quoq; membra aliter apud eundem ſcripta ſunt: Si hoc tibi inter cœnam, & in illis immanibus poculis tuis accidiſſet: quis non turpe duceret?*

Pag. 341 *Cæſar* Alexandriã *ſe recepit*) Sic *o. l. s. ego tamen nõ dubito, quin emendandum ſit,* Alexandria: *ſiquidẽ ſimilius ueri eſt, hoc eſſe factũ à Cæſare, cum ſe* Romam *ex* AEgypto *recepiſſet, quàm dum eſſet* Alexandriæ. *Sed quid ego argumentor? id* Plutarchi *uerba, quæ infrà ſcripſi, declarabunt,* διὸ καὶ καῖσαρ ἐπανελθὼν, δολαβέλλᾳ τε συγγνώμην ἔδωκε, καὶ τὸ τρίτον αἱρεθεὶς ὕπατος, οὐκ ἀντώνιον, ἀλλὰ λέπιδον εἵλετο συνάρχοντα. τὴν δὲ πομπηΐου πωλουμένην οἰκίαν ὠνήσατο μὲν ἀντώνιος, ἀπαιτούμενος δὲ τὴν τιμὴν ἠγανάκτει.

341 *Si quis* Reip. *ſit infelix, felix eſſe non poteſt*) L. Col. *& alij aliqui ſic: Niſi qui* Reip. *ſit infelix, felix eſſe nemo poteſt. ut fortaſſe ita corrigendum ſit: Niſi qui* Reip. *ſit felix, felix eſſe nemo poteſt.* In *hoc certe omnes libri ſcripti conſentiunt, quòd* Nemo *pro* Non, *habent.*

341 *Circa haſtam illam*) *Circum, liber unus, atque alter: in quibus Col.*

341 *Male parta, male dilabuntur*) Parata, *l.* Lang. *& alij nonnulli: ſed* Perperam: *niſi* Sex. Pompeio *fidem abrogamus.*

mus. Patrus*(inquit)& pro* Naſcendo *ponitur, & pro* Pa-*rato.* Nęuius, *Male parta, male dilabũtur.* Et Plaut. *in* Pœn. *Male partum, male diſperit.*

Pag. 342 *Carybdin dico? quæ ſi fuit: fuit animal ui-uum)* Vnum, l.u. Quintilianus, & Seneca.

342 *Non enim ſemper iſte felix)* Ipſe, o.l.u.

342 *Vrbes & regna)* Hoc amplius, o.l.s. *Vrbes & re-gna celeriter.*

342 *Os importuniſſimum)* Impuriſſimũ, *nonnulli* u.l. *ut in* V. *Atq; in me abſentẽ orationem ore impuriſſimo euomit.* Vetuſtiores *tamen libri ſcripturam impreſſam compro-bant. &* M. Tullius *in oratione poſt reditum ad Senatum, Si modo, inquit, uultum importunum in forum detuliſſet.*

342 *Violentus & furens)* Nonnulli s.l. Vinolentus.

342 *Neq; rebus exteris magis laudandus)* Externis, *pleriq;* l.u. *in queis* Sc. *ut pro* Plãcio *locutus eſt,* Q*uẽ exter-nis, quẽ domeſticis nonnullis rebus inferiorem, quàm te.*

Pag. 343 *Illam ſuam ſuas res ſibi habere iuſſit: ex duo-decim tabulis cauſam addidit: exegit)* Omnino *mihi pro-bantur impreſſi libri: ſi quidẽ* Plautus *quoq; in* Mercat. *hoc idem uidetur oſtendere,* Vxor *(inquit) uiro ſi clam domo egreſſa eſt foras: uiro fit cauſa: exigitur matrimonio.* Placuit *tamen teſtatũ relinquere, quid libri ſcripti ſentirent. nã par-tim* Clauſa, *partim* Claues, *partim* Clauos *ademit: nonnulli:* Adiecit: *nemo quidẽ certè* Cauſam. Quinetiam *apud* Non. Marcellum *uerbũ* Exigo *exponentẽ, atq; huiuſce loci teſti-monio utentẽ, ita ſcriptũ eſt,* Claues *ademit, foraſq; exegit.* In *ſuperioribus quoq; uerbis libri* v. *inter ſe diſſident: nam partim* Ex duodecim *tabulis: partim* Ex duodecim *tantũmo-do: & certè utroq; modo locutus eſt* M. Tul. *Primũ perua-gatũ eſt: alterius exẽpla ſupponemus,* Diſcebamus *enim pue-*

d riduo

ri duodecim,ut carmen neceſſariũ. Et paulò antè,*Iam cæte-ra in duodecim minuendi ſunt ſumptus.* Hæc de leg.l. 11.

343 *Dixiſſet aliquãdo credo auus tuus ſe & Conſulem, & Antoniũ*) Sic l. Col. *Dixiſſet,credo,aliquãdo auus tuus & Conſulem,& Antonius:ut fortaſſe ita ſit emendandum, Dixiſſet,credo,aliquando auus tuus,& Conſul,& Antonius.*

343 *Niſi ſolus eſſes Antonius*) Sic l. Lang. *Niſi ſolus Ant.Scalæ*, *Niſi ſi ſolus Ant.* Col. *Niſi tu es ſolus Antonius. quem ſequor.*

343 *Quorum Cæſar nonnullos fortaſſe ſeruaſſet*) *Quos Cæſar ut nonnullos*,o.l.u.

343 *Teſtamẽti,ut ipſe dicebat,filius*) Sic o.l.u. *Teſtamenti,ut dicebat ipſe, filius.nonnulli,non illi quidẽ ueteres, ſed tamen ſcripti,pro Teſtamenti,Teſtamento : quod tamen abiudico.nam in* 11.*quoq; l.de leg. Hæredem teſtamenti,dixit.*

Pag. 344 *Ac ne potuit quidem*) *At*,nonnulli s.l.

344 *Num ſibi ſoli uicit*) Nonnulli u.l.in queis Col. *Non.*

344 *Excluſis tuis uocibus*) *Excuſsis*, o.l.u. *ſummopere placet.Idem dicit,quod his uerſibus Tibullus,*

Magna loquor : ſed magnifice mihi magna locuto

Excutiunt clauſæ fortia uerba fores. Vtitur hic ipſe *pro Sylla,Qui ſi attulerint neruos et induſtriam,mihi crede,excutient tibi iſtam uerborum iactationem.*

344 *Ad prædas tuas milites miſit*) *Ad pedes tuos*, liber unus,atq; alter : in quibus Col. *Qui quidem in hanc me opinionem duxerunt, ut emendandum putarem, Prædes tuos : quòd idem hoc loco mihi uidetur ſignificare uoluiſſe, quod paulò pòſt ijs, quæ ſubſcripſi uerbis*, Ne L. Plancus *prædes tuos uenderet. Antonius enim Pompeij bonis emptis de Cæſare,ei prædibus cauerat : ad quos,ut etiam ad Antonium, cum dependere nollet, miſiſſe milites Cæſarem, ue-*

riſimile

riſimile eſt. Id argumentum etiã nonnihil ſententiam meam confirmat, quòd in loco ſuprà prolato non ſolum Col. ſed etiam Lang.& alij aliqui libri non Prædes, ſed Pedes ſcriptum habent. Ibi autem Prædes eſſe ſcribendum, apud hunc ipſum l. xii. ep. ad Att. de hac ipſa re loquentem apparet, Heri (inquit) cum ex aliorum literis cognouiſſem de Antonij aduentu, miratus ſum, nihil eſſe in tuis: ſed erant pridie fortaſſe ſcriptæ, quàm datæ: neq; iſta quidem curo: ſed tamen opinor propter prædes ſuos accurriſſe.

344 Sordidata mancipia) Mancupia, Lang. ut Varro de Lingua Latina in lege mancupiorum.

344 Profectus eſt tamen aliquando in Hiſpaniam) Tandem aliquando, o.l.u.

Pag. 345 Conſiliũ à principio reprehẽdendũ) A' primo, o.l.s. ut in ep. ad Att. Vtinam à primo ita tibi eſſet uiſum.

345 Tu uerò qui es?) L. Lang. Sc. Col. Quid es? alius non minoris uetuſtatis, qui cum recentiores ferè faciunt, Quid cenſes? quod probo.

345 Fuerit partium hæc cauſa communis) Fuerit hæc partium, o.l.u. lenior certè conſtructio.

345 In quæ tu inuaſeras) Quæ tu, Lang.& alij nonnulli. utraq; probabilis.

345 Hæc cum peterent armis ij, quorum erant legibus) Repeterent, nonnulli u.l. quod probo.

345 Narbonæ) Narbone, o.l. perſpicuè rectum.

345 Narbona reditus?) Narbone, o.l. De Narbone Marcio Cicero pro Font. Et Velleius Paterculus, qui hãc Coloniam deductã tradit Porcio,& Marcio Coss. Ex quo exiſtimari poteſt, à Marcio Marcij nomen traxiſſe. Quod autẽ ſequitur Reditus? & tamen quærebat: id ſic L. Col. Reditus eius? iã quærebat.c. Reditus eius, placet: tamẽ nõ Iam probo.

Sic igitur corrigendum eſt, Reditus eius? tamen quærebat.

345 Volui etiam ſi poſſem) L.u. Si poſſem, etiam. rectè.

345 Nullis nec caligis) Gallicis, Aul. Gellius.

345 Ne tu mecum iam in gratiam redeas) Ne tu iam mecum. c.o.l.u. Refer ad aureis: probabunt.

345 Ex omniũ omnibus flagitijs) Ex omnibus omnium flagitijs, L. Col. & certè plus habet concinnitatis.

345 Quàm quod qui magiſter. c.) Quàm quod, à Col. & nonnullis alijs u.l. abeſt: quod uehementer probo.

345 Cum caligis) Gallicis, Gellius.

345 Inde Caßia celeriter ad urbem aduectus) Ciſio, non Cißio, emendandum eſt. breuis enim prima ſyllaba.

Pag. 346 Ne L. Plancus pedes tuos) Suos, aut, Habuiſti, emendandum.

346 Populum in te dicacem etiam reddidiſti) Populum etiam dicacem in te, o.l.s.

346 Factus ei) Factus es ei, o.l.u. ualde placet.

346 Impulſus, eluſus, inductus) Impulſus, inductus, eluſus, o.l.u.

Pag. 347 Vide etiã ne facilius) Vide, ne etiã, o.l.s. rectè.

347 Reliqui magiſtratus etiam inſpectionem) Varro de lingua Lat. Spectare, dictum, inquit, ab antiquo, quo etiam Ennius uſus eſt. Vos epulo poſtquam ſpexit. & quod in auſpicijs diſtributum eſt, qui habeant ſpectionem, qui non habeant. Sex. quoq; Pompeius, Spectio, inquit, in auguralibus pro aſpectione ponitur. Horum autoritate ductus octo ab hinc annis ſpectionem emendaram. opinionem meam L. Col. approbauit.

347 Dixit Dolabellæ comitia aut prohibiturũ. c.) Dixiſſe, o.l.s. ego, Dixit ſe: niſi fortè eodẽ modo dictũ eſt, ut illud pro Roſc. Am. Téne, cũ cæteri ſocij tui fugerent, ac ſe occultarent:

tarent:ut hoc iudicium nõ de illorũ præda,ſed de huius maleficio fieri uideretur,potiſsimum tibi parteis iſtas depopoſciſſe?& Terentij:Seruon' fortunas meas me cõmiſiſſe futili? Et Catonis apud Gelliũ,Inſignitas iniurias,plagas,uerbera, uibices,eos dolores,atq; carnificinas per dedecus, atq; maximã contumeliã inſpectantibus popularibus ſuis,atq; multis mortalibus te facere auſum eſſe?quod tamen non placet.

347 *Implicata inſcitia)* Inſcientia.Lang.

347 *Si neſcit,quod augurem, nec facit.c.*) L. Col. Nec *ſcit, quod augurem. c. quod mihi quidem multò elegantius & concinnius uidetur.*

347 *Atq; illo die recordamini.c.*) *Atq; ex illo die,o.l.s. optime: ſiquidem non illo die ſolùm, ſed ex illo die ad* Idus *Mart.tam abiectus fuit.*

347 *Secunda claſsis uocatur)* Vocatur,*à l.u.abeſt.*

347 *Futurum eſſe præuideras)*Prouideras,*o.l.u.ſequor impreſſos.*

Pag 348 *Conſul Conſuli obnuntiaviſti)* Nuntiauiſti,*o.l.s.& certe omnibus in locis, quibus huiuſce rei mentionem facit (facit autem plurimis) ſemper* Nuntiare, *nunquam* Obnuntiare *dicit.probo.*

348 *Sed ne forte multis rebus geſtis* M. Antonij *rem unam pulcherrimam. c.*) Ex *multis rebus, o. l. s. apertè rectum.*

348 *In porticu numitia*) Lang.Minuntia:*nonnulli,*Minuſia:*ego,*Minutia,*autoritate Victoris adductus.* Regio(*inquit*)*nona circum* Flaminium *continet, & ſtabula quatuor factionum ſex,porticum* Philippi, *Minutiã ueterem & frumentariã.Aliter hæc uerba ſe habent in libris impreſsis:nos ea ſubſcripſimus, ut erant in libro literis* Lang. *conſcripto.*

348 *Quæ poteſt eſſe turpitudinis tanta defenſio?)* Tan-

tæ,nonnulli u.l.quod ſummoperè placet.

348 *Te eſſe Conſulem) Conſulem eſſe,o.l.u.*

348 *Auctor regni inuictus eſſes*) *A l.Col. & aliis nonnullis* Inuentus *abeſt:& certe ſupercaneum eſt;nec dignum* Ciceronis *elegantia.*

Pag. 349 *Partē habes ſenſus)Senſus habes ijdem libri.*

349 *Cruentat oratio) Cruciat*, *Lang.& nonnulli alij: quod reijcio.*

349 *Virorum ſummorum gloriam*) *Summorum uirorum gloriam,o.l.s.& aures probant.*

349 *Quid indignius, quàm uiuere eum?*) *Sic o. l. u.* N*on'ne indignus tu tueri?* N*on'ne indignum'ſt uiuere eum, fortaſſe corrigendum eſt.*

349 *At etiam inſcribi iuſsit in factis, ad lupercalia* C. *Cæſari.c.*) *Aſcribi*, *o.l.u.optimè.* Hoc *amplius* ego: *quòd interualli notam non poſt* Faſtis, *ſed poſt* Lupercalia *appono ſic*, *At etiam aſcribi iuſsit in faſtis ad lupercalia,C.Cæſari.c.*Indicat *locus ep.ad* Brut.*Ego enim* D.*Bruto liberato, cum lætiſsimus ille ciuitati dies illuxiſſet*, *idemq; caſu* Bruti *natalis eſſet*: *decreui,ut in faſtis ad eum diem* Bruti *nomen aſcriberetur. Aſcribebatur autem quid in faſtis ad aliquem diem ſic*, Hoc *die (exempli gratia)* Brutus *erupit* Mutina: *Antonius Cæſari regnum detulit*, *Cæſar uti noluit.* Hoc *in faſtis antiquis apparet.*

349 In *legibus & iudicijs*) Et *in iudicijs,o.l.u.*

349 L.*Tarquinius regno exactus*) *Lang.cum eo multi alij*,L.*Tarquinius regno pulſus*, *exactus.quo animaduerſo, pro certo putaui*, *Regno pulſus*, *eſſe gloſſema*: *ſiquidem,* Regibus *exactus*, *exactor regum*, *rectè ſine adiunctione dicitur. Sententiam meam Col. liber approbauit.ſic igitur emendandum*, *Tarquinius exactus.*

Sp.

349 *Sp. Caſsius, Sp. Melius*) *Vltimum prænomen à* *l.u.abeſt: & certè ſuperuacaneum eſt: ambobus enim idem prænomen erat.*

349 *Tum etiam tuum de auſpitijs iudicium*) Pro *Tum,* *Lang.& cæteri ferè,* Num.*quod probo.hoc enim ſentit* Cicero, *fortunam quidem populi* Rom. *illum diem ſuſtuliſſe, non tamen iudicium* M. Antonij *ſuſtuliſſe: qui quidem interfecto* Cæſare *ſtatim* Dolabellam *ſibi collegam eſſe uoluiſſet:quo facto ſe auſpicia ementitum eſſe iudicauit.*Sic igi*tur ſcribendum,* Num *etiam tuum de auſpicijs iudicium interitus* Cæſaris *ſuſtulit?*

349 *Quod ijs de rebus*) Iis *rebus*,Lang.Col.

349 *Quæ formido illa die?*) Illo die, Lang.& Col.& *rectè: ſi quid ponderis apud nos habet* Pedianus.

349 *O mea ſemper fruſtra ueriſſima auguria*) O *mea fruſtra ſemper,o.l.s. aures probant.*

Pag. 350 *Irent,& redirent*) Irent,redirent,o.l.u.

350 *Equidem inuitus*) Et *quidem inuitus.apertè uerū.*

350 *Non diuturni magiſter officij*) Diuturnus,o.l.s.im*preſſos tuetur ipſe* Tullius *de* Off. *cuius uerba ſubſcripſi. Malus enim cuſtos diuturnitatis metus.*

350 *A te non diſceßit audacia*) O.l.s.Diſcedit:& *hoc quidem rectum.*

350 *Funeri tyranni illius ſceleratiſsime præfuiſti*) Sce*leratiſsimi,o.l.s.rectè,meo quidem iudicio.*

350 *Faces incendiſti,& eas,quibus ſemiuſtum latus illius eſt*) *Semiuſtulatus ille eſt,* Col. *l. præclarè.* Hoc *uerbo quoq; pro* Mil. *uſus eſt. Infœliciſsimis lignis ſemiuſtulatum, nocturnis canibus dilaniādum reliquiſti.* Vſtulare *dixit autor obſcœni carminis:* Ambuſtulatum Plautus.

350 *Vt eius omnem propter proximum.c.*) Vt eius re-

gni, o. l. u. quod tamen opinor eſſe gloſſema. Quod autem ſequitur, Tolleres metum: *Metum tolleres,* L. Col. *quem ſequor: hic enim numerus uiget, ille alter iacet.*

350 . Num me igitur fefellit? *Num igitur me,o.l.u.*

Pag. 351 Potuit ſui eſſe diſsimilis?) *Sui potuit eſſe,o.l.u. multò concinnius.*

351 *Singillatim) Singulatim, Lang. utrunq; uſitatũ. rectè etiam dicitur Sigillatim: niſi omnes libri mendoſi ſunt.*

351 Diminutum eſt) *Deminutum,* Lang. Scal.

351 Deiotaro *populo* Rom. *amiciſsimo) Sic l. ſcripti,* Po. Ro. *quod interpretor, populi* Rom.

351 *Apud mortuum factus eſt gratus) Aſſentior* Vbaldino, *homini omni liberali doctrina politiſsimo, atq; acerrimo huiuſce generis exiſtimatori: qui pro Gratus repoſuit Gratioſus. nam ab impreſsis non diſcrepant libri ſcripti, qui quidem integri ſunt. hoc autẽ dixi propter* Lang. *& cæteros l.u. & multos alios non illos antiquos quidem, ſed tamen ſcriptos: quibus in omnibus deeſt (ſic enim ſentio) totus hic locus ab ijs uerbis, Quid de commentarijs infinitis, ad eadem ipſa uerba.*

Pag. 352 *Syngrapha ſeſtertij centies)* HS. *centies, uel ſeſtertium centies: etſi o. libri contra faciant.*

352 *Sine reliquorum hoſpitum regis ſentẽtia)* Hoc *amplius, o.l.s. Sine ſua, ſine reliquorũ.c.* Ego *ſic, Sine* Sex. *ſine reliquorum.c.* Vt *autem in hanc opinionem diſcederem, fecit ipſe* Tullius, *cuius locum hoc idem referentem ex* XVI. *ep. ad* Att. *huc rei dilucidandæ cauſa tranſtulimus:* Ecquid amas Deiotarum, *& non amas* Hieram? *qui, ut* Bleſamius *uenit ad me: cum ei præſcriptum eſſet, nequid ſine* Sexti *ſententia ageret, neq; ad illum, neq; ad quenquam noſtrum retulit.*

352 *Ciuitates locupletiſsimæ Cretenſium uectigalibus*

libe

liberantur) Vectigalibus, *inducendũ,non ſolum omnibus l.ſ. ita ſuadentibus, uerùm etiam ratione cogente:ſiquidem ſcriptores,quibus primæ ſermonis* Latini *deferuntur,non aliter unquam locuti ſunt.* Cic.*in proxima* Phil. Vendiderit *immunitates:ciuitates liberauerit. &* v. Regna *data:populi, prouinciæq; liberatæ. & de prouincijs Conſularibus,* Vectigales *multos, & ſtipendiarios liberauit. Sic* Liberare *agros, publica, ſeruos, ſine adiunctione dicitur.*

352 *Omnino ullius rei nemo fuit emptor)* Tres *l. u. in queis* Col.*Omnino nemo ullius rei fuit emptor.quos probo.*

Pag. 353 *Qui ſimili in calamite fuerint)* Lang.*& alij nonnulli,Simili calamitate. & certe hic idem ſimiliter locutus eſt pro Syl.*Pari *calamitate qui fuerant.*

353 *Auſpicia tuorum ſunt) Sunt tuorum,o.l.u.*

353 *Quid *metuiſti?credo ne ſaluo capite negare non poſſes)Sic omnes ferè l.u.*Quem *metuiſti credo ne ſaluo capite negare non poſſes. Omnino hic locus mendo non uacat.* Quid *enim frigidius hac ſententia ?* Credo *ne ſaluo capite negare non poſſes.* Quid *dico frigidius:imò uerò cum ſuperiori non conſtat:nã ſi ita dixiſſet,* Non *enim interuenire uoluiſti:aliquo modo inter ſe fortaſſe conuenirent : cum autem,* Interuenerit*:pugnantia ſine dubio loquitur.* Quid*,ſi* Necare *pro* Negare *reponatur?Scribit enim l.*III.Liuius*,*L.Valerium*,&* M.Horatiũ *Coſs. lege ſanxiſſe, ut quid* Tribunis *plebis,*AEdilibus*,*Iudicibus*,*Decemuiris *nocuiſſet,eius caput* Ioui *ſacrum eſſet.ut hæc ſit horum uerborum ſententia,*Cur *non paſſus es,eum fieri* VII *uirum diuidundis agris ? nullam ob aliam cauſam credo,niſi ut quem omnibus contumelijs,ac probris affeciſti,hunc etiam ſaluo capite necare poſſes.id quod facere non potuiſſet,ſi factus eſſet* VII *uir:ſiquidem ſacroſancti ſunt. Sic enim & haberet neſcio quid ſub-*

moroſi, atque ſtomachoſi ſententia: & eidem ſubeſſet aliud dicentis,ac ſentientis diſsimulatio, ea quam Græci εἰρωνεῖαν uocant: nam cum aliud dicere uideatur, hoc tamen ſentit, Antonium *eas opes per uim,eam potentiam ſibi paraſſe, ut quemuis occidere poſsit impunè: eſſe porrò tanta importunitate,impotentia, immanitate præditum, nihil ut ei inuiolatum, nihil ſanctum,nihil auguſtum eſſe uideatur. Sed non liquere pronuntiemus:præſertim cum & omnes libri contra me faciant:& dubitem,utrum* Liuius *de* Decemuiris *litibus iudicandis,an colonijs deducendis loquatur.* Quid *autem ſibi uelit,*Saluo *capite,apparet in oratione pro* Cæcin. *Cæcinnæ placuit,& amicis, quoad ſaluo capite fieri poſſet, experiri. & pro* Cluen.*Si id prætermittere ſaluo capite ſuo potuiſſet.*

353 *Si ulla pietas in te)Si in te ulla pietas,*Lang.*& cæteri:& lenior conſtructio.*

353 *Alia conditione quæſita)*R*ectiſsimè:nec libri ſcripti ab impreſsis diſcrepant: quidam tamen pro Alia, Falſa repoſuerunt:quaſi uerò non* M.Antonius *eiecta* Antonia,*Fuluiam ſibi deſponderit.*

353 *Odij cauſam)*O.*l.u.*C*auſam odij.*

353 *Cur approbantur?)*P*robantur,o.l.u.*

Pag. 354 *At quàm nobilis eſt tua illa peregrinatio?)* A*tque nobilitata ſit tua illa peregrinatio,o.l.u.ego ſic,* A*tq; nobilitata:& quæ ſequuntur, eodem modo. hoc enim membrum ſuperiori connectendum eſt:notaq́; illa,quæ poſt* T*ollatur eſt,quæq́; demonſtrat ſentētiā eſſe terminatam,tollenda.illa aūt ſubdiſtinctionis quàm* Grammatici *uocant, apponenda:ut hæc ſentētia ſit:*T*u* C*apuæ minitaris:utinā conere: ut illud,penè,tollatur,et,te interfecto, peregrinatio tua nobilitata ſit.*I*d enim ſignificat,quod* x i i.P*hil.declarat,*V*eſtrū hoc conſiliū* C*apua probabit?quæ temporibus his* R*oma altera*

tera

tera eſt. Illa impios ciues iudicauit, eiecit, excluſit. Illi inquam urbi conanti è manibus eſt ereptus Antonius.

354 Glandiferæ, & fructuoſæ ferebantur) Lang. pro Glandiferæ, Grandificere. nonnulli, Gracifice. alij Grandifere. Grandificerent, alij. Locus meo quidem iudicio ualde deprauatus.

354 Ab hac religionum perturbatiõe) L.u. partim ſic, Ab hac perturbatione religionum: nonnulli, Ab hac perturbatione regionum: quos etiam magis probo: ut non ad auſpicia referatur, ſed ad id, quòd territorium Capuæ minuerat, Caſilino'que attribuerat. Si quis tamen illud alterum ſequatur, non repugnabo. illud enim cum eo facere uidetur, quod ſuprà dixit, Omni auſpiciorum iure turbato Caſilinum coloniam deduxiſti.

Pag. 355 Tu te liberauiſti) Lang. & cæteri ferè, Tute te liberauiſti. quod minime diſplicet.

355 Quod ſi etiam ſcripſit) Quid, o.l.u.

355 Gladios illos parumper) Parumper illos, o.l.u. ſed endecaſyllabus penè integer efficitur.

355 Es perbacchatus) Eſt, Lang. & cæteri ferè.

355 Quæ cogitabãtur?) In l. ſcriptis nõ ſunt hæc uerba.

355 Caſilino ſalutatum ueniebant) Caſino, nonnulli u.l. ego, Caßino: nam ueriſimilius eſt, Caßino, quod oppidũ propè erat in conſpectu, ueniſſe ſalutatum, quàm Caſilino, quod multis millibus paſſuum aberat à Caßinate fundo.

355 Obſolebant dignitatis inſignia) Obſoleſcebant, l. Col. quod probo.

Pag. 356 Sed tum nimis inter omnes conſtabat) Sic liber Col. Et ſimul unum eſt inter omnes. c. Lang. Sc. & cæteri, Simul inter omnes. ut ita fortaſſe corrigendum ſit, Incredibile dictu'ſt, tamen inter omnes.

Gladia

356 *Gladiatorum eſt princeps*) Gladiorum, l. Col. *ea figura ſcilicet, qua Poculorum dixit. de his in* l. x v i. *ep. ad* Att. *Anagnini ſunt Muſtella* ταξιάρχης, *&* Laco *qui plurimum bibit.*

356 Vt *Baſillum*) *Baſiliū*, Lang. *rectè*. De Baſilio Dion, *&* *Cæſar.*

356 *Cæſarem regnantem*) *Hoc amplius, omnes* l. s. *Modo Cæſarem regnantem. ut in* v. *Cinnam memini : uidi Syllam, modo Cæſarem.*

356 *Sed tamen abſconditi*) *Sed ij abſconditi,* l. Col. *quod mihi magis arridet.*

356 *Ita uero quæ, & quāta barbaria eſt?*) Sic o. l. s. *præter unum* Col. *qui hoc modo, Iſta uero quæ, & quanta barbaria eſt? agmine quadrato tum gladijs ſequuntur: ſcutorum lecticas portari uidemus.* Quæ *ſcriptura ſi non omnino incorrupta, atque uera eſt, ad ueram certe propius accedit, multoq; minus deprauata eſt: nam illa quidem extrema uerba, non dubito, quin ſine mendo ſint. id apparet ex* Phil. v. *At hanc peſtem agmen armatorum ſequebatur:* Claßitius, *Muſtella,* Tiro, *gladios oſtentantes, ſui ſimiles greges ducebant per forum: certum agminis locum tenebant barbari ſagittarij: cum autem erat uentum ad ædem* Concordiæ, *gradus complebantur, lecticæ collocabantur : non quo ille ſcuta occulta eſſe uellet, ſed ne familiares, ſi ſcuta ipſi ferrent, laborarent.* Ex *quo uidere licet, eos, qui in libris pro* Lecticas *Sicas repoſuerint, lapſos eſſe.* Dixit *autem feſtiue* Lecticas *ſcutorum, tanquam de aliquo uaſe loqueretur : ut* Plautus, *Cadum uini: hic ipſe,* Fiſcinam *ficorum.*

Pag. 357 *Alias ut tolleret promulgauit*) Extra Col. *ſic reliqui* s. l. *Alias ut tolleret, promulgatas promulgauit. quod minime diſplicet: ut ſit, Alias leges ſuſtulit ſine promulgatione:*

gatiõe:ut tolleret alias,promulgauit promulgatas,quas Cæſar.ſ.antè promulgarat, & tulerat. De hac re in prima, Ac *de his tamẽ legibus,quæ iã promulgatæ ſunt, ſaltẽ queri poſſumus:de his,quæ iam latæ dicuntur,ne illud quidem licuit.*

357 *Tu illum,tu illũ amas mortuum?*) Autoribus o.l.u. *hæc uerborum geminatio tollenda eſt:& mehercule, ſi diligenter attẽderis,te offendet:ſiquidẽ fit in ſecundo membro.*

357 *Simulacrum,faſtigium,flaminẽ*) L.*ſcripti in magna uarietate uerſantur: nã partim* Faſtidiũ, *partim* Faſtigium, *nonnulli tamen* Faſtigiũ *: & hoc quidẽ rectè.* L.*Florus indicat,* Itaq; *non ingratis(inquit)ciuibus omnes in Cæſarẽ congeſti honores,circa tẽpla imagines, in theatro diſtincta radijs corona,ſuggeſtus in curia,faſtigium in domo:ut fortaſſe, quod noſtra lingua* Baldachinum, Faſtigium *Latina nominaretur,à forma (ut opinor) ducto nomine.*

357 Num,*hodiernus dies quis ſit,ignores*) Qui *ſit,o.l. s.ut in* Verr. Qui *eſſet,ignorabas : ſpeculatorem eſſe ſuſpicabare.*Et Var.*Ab ſuis,qui ſit,ignoratur.*

357 *Te autem ipſum*)Te *ipſum autem,*Lang.*&* Sc.

357 *Paſſus es*) Es,*à l.u.abeſt.*

357 Expecto *eloquẽtiã*)Expecto *enim eloquentiã,o.l.u.*

357 *Ille nunquam concionatus eſt nudus*) Ille *nunquam nudus eſt concionatus,l.u.*

357 *Reſpondebis'ne ad hæc?*)Reſpõdere,*nonnulli u.l.*

Pag. 358 *Ex tã lõga oratiõe,cui te reſpõdere cõfidas?*) Ex *tã lõga oratiõe mea,cui te reſpõdere poſſe cõfidas?o.l.u.*

358 *Sine armatorum præſidio*)Sine *armorum,*Lang.

358 *Non potes eſſe,crede mihi,diuturnus*)Sic nonnulli, Non *potes,mihi crede, eſſe diuturnus. alij, ut* Sc.Non *potes eſſe,mihi crede,diuturnus. quod probo:alterum enim uincit iucunditate numeri,alterum concinnitate orationis.*

Populo

358 *Populo Ro. penſionem tertiam)* Reipub. *tertiam penſionem,o.l.u.*

358 *Poſtremum malorum omnium) Malorum omnium poſtremum,Lang.*

358 *Sed morte etiam repellẽdum) Sed etiam morte repellendum,nonnulli u.l.*

358 *Qui tamen rex fuit) Qui tum, o.l.u. pro* Liceret, *nonnulli* Licebat.*quæ placent.*

Pag. 359 *Conſecuti ſunt)Sint,Sc.l.quod probo.*

359 *Tamen mortali immortalitatẽ)* Mortali,*delendum: ſiquid ueterum l.conſenſus,atque autoritas ualet.*

359 *Recordare igitur)Igitur, iiſdẽ autoribus delendũ.*

359 *Cum nummatione)* Nõnulli *u.l.cum numeratione.*

359 *Laudis guſtum)Guſtatum,l.* Col.

359 *Crede mihi)* Mihi *crede,o.l.u.*

359 *Quid eſt autem multos dies, & noctes timeri à ſuis?)Quæ eſt autem uita, dies & noctes timere à ſuis?l.*Col. *in quo Ciceronem ipſum uideor agnoſcere.*

359 *Niſi uerò maioribus habes beneficijs obligatos, quàm ille quoſdam habuit ex ijs,à quibus eſt interfectus. An tu es ulla re cum eo cõparandus?) Sic* Lang.*& cum eo plerique, Niſi maioribus habes beneficijs obligatos, quàm ille quoſdam habuit,à quibus eſt interfectus: aut tu es ulla re cũ illo comparãdus.*Liber *unus,atq; alter,in queis* Col.*ſic,* Niſi *uerò aut maioribus. cætera eodem modo. quem ita præter cæteros probo, ut tamen multo magis fuiſſem probaturus, ſi pro aut,*Tu,*habuiſſet:aut certe hoc amplius,ſic,*Niſi *uerò aut tu maioribus. cætera placent.* Exemplo *enim* Cæſaris *confirmat,ſuos eum diutius non laturos: idq; ratione duplici:Aut amici(inquit)tyrannorum beneficijs in officio continentur, aut prudentia, & quadam autoritate rerum geſta-*

rum:

rum: ſi beneficijs: ille multo maioribus, quàm tu tuos, quoſdam ex ijs, à quibus occiſus eſt, deuinctos habuit: ſi prudentia, & rebus geſtis: ijs etiam multo plus ualuit.

359 *Non multos annos regnare eſt meditatus*) Non, *antea nos cõiectura ſuſtuleramus: quòd mihi dubium non erat, quin aliud* Cicero *ſentiret, atque illa uerba dicebant: nunc ad coniecturam libri* Col. *acceßit autoritas.*

359 *Quod cogitauerat effecerat*) Cogitarat, *idem l. & oratio numeroſius, & procliuius currit.*

Pag. 360 *Hoc tantũ boni eſt*) Hoc tamen boni eſt, *o.l.s. ut illud pro* Rabir. *Poſthumo,* Quæ *quidem in rebus miſerrimis huic tamen tribuenda eſt maxima. & in* Ver. Quibus *iniurijs grauißimis: tamẽ illud erat miſerum ſolatium. c. Idem mendum eſt in oratione* Diuitiaci *apud* Cæſarem: Quòd *ſoli ne in occulto quidem queri, & auxiliũ implorare auderent: abſentisq; Ariouiſti crudelitatẽ, uelut ſi corãm adeſſet, horrerent: propterea quòd reliquis tantum fugæ facultas daretur: Sequanis. c.* Vt Tamen *pro* Tantum *reponatur, non modo ſententia poſtulat, ſed etiam u. libri autores ſunt.*

360 *Vtinam aliquando dolor populi* Rom. *pariat*) Non Vtinã, *ſed* Vt, *o.l.s. quod uehementer placet. hoc enim membris ſuperioribus aptum, & colligatum eſt: ut habeant hanc ſententiam,* Non *dubitarẽ uel ad uoluntariam mortem proficiſci, modo interitum meum quamprimum libertas conſequeretur. & id ob eam cauſam, ut quam rem* Populus Ro. *tandiu concupiſcit, eius aliquãdo compos fieret.* Omnino *qui ſuperiorem, inferioremq; ſcripturam diligenter conſiderabit, is uidebit, non* Vtinam, *ſed* Vt, *conuenire.*

PHILIPPICA III.

Pag. 361 *Adſunt Calendæ* Ianuarij) L. Lang. *& alij aliqui,* Aſſunt: *ut pro* Quint. *Certe aut apud te, & eos, qui*

tibi aſſunt. Veteres quidē illos antiquos ita locutos eſſe, declarat Plautus *in* Pœn. *Heus Milphio ubi es?* Mil. *Aſſum apud te:eccum.*Hag.*at ego elixum uolo.*

361 *Quouſque enim)* Quo *enim uſque,o.l.u.*

Pag. 362 *In ſalutem* Reip. *collocauit)* In *ſalute,o.l.s. & ab his conſuetudo facit.*

362 *Habenda tamen eſt)* Hoc *amplius, o. l. s. Habenda tamen tanta eſt.*

362 *Crudelitatis eum)* Eum *crudelitatis,o.l.u.*

362 Vt *de illius beneficio poſſemus, quæ ſentiremus, libere dicere)* Vt *illius beneficio,tres l.u.in queis* Col *quod ita probo,ut minime dubitē, quin ita ſcriptū ſit à* Cicerone.Hoc *enim ſentit* M.Tullius,*Cæſari autoritatem eſſe tribuendam: non quo tum primum poteſtatem haberēt dicendi,quæ uellent,de beneficio illius: ſed quia beneficio illius factum erat, ut Senatus liberè poſſet ſententiam dicere. Sic autem loquitur optimus quiſque* Latinitatis *autor, ut dicat,* Meo *beneficio uiuit:*Meo *beneficio patriam uidet:* Beneficio *tuo liberè poſſumus dicere,quæ ſentimus.*

362 Quis *enim unquā fortior?)* Eorundem *librorū beneficio inueteratum mēdum ſuſtulimus:nā ſic illi,* Quis *enim unus fortior,ac amicior unquā* Reip.*fuit,quàm legio* Martia *uniuerſa?* Vides *profectò,quàm belle inter ſe reſpōdeant* Quis *unus,&* Vniuerſa *legio.* Eodem *modo locutus eſt pro* Do.*ſua,* Et *tu unus peſtifer ciuis eum reſtitutum negas eſſe ciuem,quem eiectum uniuerſus Senatus non modo ciuem,ſed etiam egregium ciuem ſemper iudicauit?* Et *in* Ver.Nō *una te,ſed uniuerſæ ſimilibus afflictæ incommodis, legationibus ac teſtimonijs publicis perſequuntur. & in* 11.Philip. Cum *tu unus adoleſcens uniuerſum ordinem decernere de ſalute* Reipub.*prohibuiſti.& in* 1.*l.ep.ad* Q. Fra.*Cui ſemper uni*

magis,

magis, quàm uniuerſis placere uoluiſti.

Pag.363 *Comes eius eſſe amentiæ noluit)* Comes eſſe *eius amentiæ noluit,liber unus,atq; alter : in queis* Col.

363 *Aut fortiorum uitiorum)* O.l.s. Fortiorem uiro-*rum.ſed mendum mea quidem ſententia* librariorum *eſt.quis enim dixit unquam,Ciuitatem fortem uirorum?at illud alte-rum & elegans, & uſitatum eſt.*Cic.Phil.I I I. *Albæ* con-*ſtiterũt,in urbe oportuna,munita,propinqua,fortiſsimorum uirorum, fideliſsimorum ciuium, atq; optimorum. &* X I. Introitus *in Smyrnam,quaſi in hoſtium urbem,quæ eſt fide-liſsimorum, antiquiſsimorumq́; ſociorum.* Et *in hac eadem oratione,* Quodq; *prouinciãn* Galliam *citeriorem, opti-morum & fortiſsimorum uirorum.*

363 *Geßit,& gerit)* Et *geßit,& gerit.Lang.*

363 *Laudetur,& teſtimonio)* Laude, *& teſtimonio,*L. Col.*quod probo.*

363 Libertatemq́; Populi Ro.) Q*uæ delendum auto-ribus o.l.s.& rectè : ut omnia diſſolutè dicantur.*

363 Retenturum in Senatus Populiq́; R.*poteſtate)* Po-*teſtatem, o.l.u. impreſſos tuetur ipſe Cicero in hac eadem oratione in extremo,* Exercitum in *Senatus poteſtate reti-neat.nec in hoc conſuetudo uaria eſt.* Veteres *autem l.cum autoritas ſua : tum illud etiam defendit,quòd ut* Eſſe *in men-te,& in mentem,*In *poteſtate & in poteſtatem,* Relinquere *in medio & in medium rectè dicitur : ſic Latinè loquendi rationis lineas (ut ita dicam) tranſilire non uidetur, qui* In *poteſtatem retinere dicat.*

363 Q*uàm eſt repulſo* Antonio) Lang.Q*ui etiam.non-nulli,* Q*ui cum, ut ita fortaſſe corrigendum ſit,* Q*uàm eſt iam repulſo.*

Pag.364 *Non crudelis, non impius)* Non *crudelis, im-*

pius, o.l.u.ut hoc uerbum, impius.ſ.eſſe gloſſema, coniectura ducar ad ſuſpicandum.

364 *Maiores noſtri*) O.l.s.*Id maiores noſtri.quod uehementer placet.*

364 D.*Brutus ſceleratum, atq; impium regnare patietur* Antonium?) *Sic* o.l.*ſcripti*, D.*Sceleratum atq; impium regnare patietur?quid,c.& rectè:ſiquidem quod ad primum attinet, nihil erat, quòd inculcaret, quod ſemel dixerat: dixerat autem*, L.*Brutus:ut nihil opus fuerit præter prænomen apponere. Alterum,ſi ita dixiſſet*,L.*Brutus Tarquinium regem ſuperbum non tulit,ſuperuacaneum non eſſet:ſic enim paria paribus reſpondiſſent: quod quando non dixit, Antonium omnino delendum eſt.*

364 *Nec tum,ut* Antonio *Senatum habenti*)*Tamen,non Tum,o.l.s.quod placet.*

364 *Collega una referente*) *Hoc amplius* L.Col.& *reliqui ferè Referente eo quem.c.*

364 *Tam inſigniter impudens*) *Inſignite, o.l.s. conſuetudo utrunq; probat: aurium iudicium, & uerborum conſtructio magis,Inſigniter.*

364 *Inter ciues illius appendebatur aurum*) *Sic* L.Col. *Inter quas illa pendebatur. alter, Inter quas illa. Ego nihil addo de meo: quæ ſunt diſtracta, coniungo:Quaſilla, corrigo, id enim mihi ſignificare uidetur hoc loco, quod in* 11. *Phil.declarat:Syngrapha* (*inquit*) HS.*centies per legatos uiros bonos,ſed timidos, & imperitos ſine Sex.ſine reliquorum hoſpitum regis ſententia facta, in Cynecæo,quo in loco plurimæ res ueniere, & ueneunt. Atq; etiam apertius in* V. *In interiore ædium parte toties Reip. nundinæ. mulier ſibi felicior, quàm uiro auctionem prouinciarum, regnorumq; faciebat. Cum igitur oſtēdere uellet,Antonium uſq; eò ſordidum*

dam eſſe,ut omnium rerum publicarum domeſticum mercatum inſtitueret,eiq́; Fuluiam uxorem præficeret,ut eius ſordes non modo re,ſed etiam uerbo exprimeret, Inter *quaſilla dixit : quo quid ſordidius?* Talaßionem *in nuptijs* Varro *ait ſignum eſſe lanificij :* Talaßionem *enim quaſillum uocabant: qui alio modo appellatur calathus,uas utiq; lanificijs aptum.* Hæc Sex.Pompeius *: at* Priſcianus *l.*111. Pauca *inueniuntur diminutiua , quæ non ſeruent genera primitiuorum : ut hæc rana , hic ranunculus : hic qualus,hoc quaſillum , quòd ſi cui magis arriſerit,inter quaſillos appendebatur,non pugnabo: præſertim cum & apud* Catonem *ſemper hoc uocabulum uirile ſit:& cæteri l.u.ita mendoſi ſint,ut in mendo tamen litera s appareat : nam partim,* Ciues *illius : partim,* Ciues *illas, nonnulli,* Q*ues illas.*

364 Totũ *imperiũ* Reip.) P.R.*omnes l.u.quod placet.*

364 Tercẽtos *fortißimos*)L.Col.*ad tercẽtos, cæteri hoc modo,ccc.quod ego interpretor trecẽtos,ut l.*11. *de* Fin.Trecẽtosq́; *eos,quos* Sparta *eduxerat.* Virg.*l.x.-aſt* Ilua *trecẽtos.*

364 Exercitum *educebat*) Adducebat,*o.l.u.& rectè:ſiquidem non* Roma *educebat exercitum, ſed* Romam *è* Brũduſio *adducebat.hoc cum multis in locis oſtendit, tum apertißimè in* V.Aduolabat *ad urbem à* Brunduſio *homo impudentißimus,ardens odio, animo hoſtili in omneis bonos cum exercitu* Antonius.

364 *Maius igitur beneficium à* D.Bruto)*Maius igitur à* D.Bruto *beneficium,o.l.u.& aures probant.*

Pag.365 *Cum autem eſt omnis ſeruitus miſera*) *Cum autem omnis ſeruitus eſt miſera,o.l.u.*

365 Intolerabile *eſt*) Intolerabilis *eſt , omnes ferè l.u. unus modus ſic,*Intolerabil *eſt.* Ego *ſic,intolerabil' eſt , more ueterum,qui uocales coniungebant.*

365 *Tantus autem eſt conſenſus*) Tantus autem conſenſus eſt, o.l.u.

365 *Iſtud etiã ſtatuiſtis*) Illud etiam, Lang. quod probo.

365 *Et ut præſtantiſsimis ducibus*) Vt & præſtantiſsimis, liber unus atq; alter: in quibus Sc. quod probo.

Pag. 366 *Non modo non Conſul*) Non Conſul modo, Lan. cæteri cum impreſsis conſentiunt, quos ſequor.

366 *Conſeruatores Reip. iudicantur*) iudicentur, o.l.u.

366 *In Cæſarem maledicta congeſsit*) In Cæſarem ut maledicta, o.l.u.

366 *Trallianam, aut Epheſinam*) Epheſiam, Liber unus, atq; alter: in queis Col. & certè Diana Epheſia, Prætor Epheſius, Princeps Epheſiorum dicitur, non Epheſinorum.

366 *Notus enim quiſq; non eſt*) Quotus enim quiſque. perſpicue rectum.

366 *Scatiniæ leges*) Lang. Santoniæ. Col. Attiniæ. nonnulli Sanctiniæ. alij Scatoniæ. ſequor impreſſos.

366 *M. Accius Balbus*) O.l.u. Attius, & apud Dionem ſcriptum eſt Attia. Seruius tamen nobilis grammaticus interpretatus eum uerſum Virg. Alter Atis genus unde Atij duxere Latini: propter, inquit, Atiam dixit matrẽ Auguſti, de qua dicit Antonius, Atia Latini mater. uult enim eius etiam maternũ genus eſſe antiquiſsimum. Hæc Seruius. ex quo intelligi poteſt, non Accius, neq; Attius: ſed Atius eſſe ſcribẽdũ.

Pag. 367 *At auus huius nobilis*) Huius, à L. Col. & alijs nonnullis u.l. abeſt: & mehercule ſuperuacancũ eſt. Quod autem ſequitur, Tuditanus nempe ille: nonnulli u.l. geminãt Ille.

367 *Haberetis nobilitatem generis glorioſam*) Liber unus, Habetis. ut ſit illis ſimile, Habes de Vatinio, Habetis unum uenditionis genus, Habetis & honeſtatem hominis, & autoritatem teſtimonij. quod loquendi genus tum ſolemus inferre,

ferre, cum quid expoſuerimus. Quod tamen ut reijciam, membrum ſuperius facit: quod imperfectum uidebitur, niſi quid addideris, atque illi ſimile reddideris, quod eſt in prima Phil. Vellem adeſſet Antonius, modo ſine aduocatis: doceret me, uel potius uos P.C. Ego, ſi quid immutandum eſt, potius ita corrigendum putarem, Haberet is: ut Antonium modo deſignaret.

367 Qui autem euenit) Sic o.l.s.ego, Conuenit, ſine ulla dubitatione reponendum cenſeo. quomodo loquitur in VII. Phil. Qui enim conuenit, ut qui in rebus improbis populares fuerint.c.

367 Vt Iulia natus ignobilis uideatur) Sic L.Lang. ut iſtus Aricina ignobilis uideatur. Col. Is tibi uigilia natus ignobilis.c.Sc. qui cum pleriq; conſentiunt, Is tibi Aricina natus ignobilis.c. E recẽtioribus nõnulli, Is tibi Iulia natus. quorum nullum omnino probo. nam quod ad poſtremos attinet, Octauius non Iulia, ſed Atia natus eſt. ut autem natus (uerbi cauſa) Cæſare, Cæſaris etiam nepotem ſignificet, inauditum eſt. Lang. autem perſpicue eſt, ut uides, mendoſus: interdum tamen in eam opinionem me adducit, ut ita ſcriptum à M. Tullio putem, Vt iſta ignobilis uideatur. ut Atiam deſignet. illa autem litera ſ, & Aricina, ſit gloſſema ſubſcriptum ſub, Iſta. ex qua primo ſit factum, Iſtas, deinde Iſtus Aricina. quàm autem iſta gloſſemata libros mendis referſerint, nihil attinet dicere, tibi præſertim, qui uet. libris ſtudioſe & multum uolutatus es. Vt autem aſſenſum ſuſtineam, nec in hac opinione conſtem, l. Col. cui ex omnibus maximam fidem habeo, facit. Huius enim ſcripturam conſideranti, rurſus in mentem uenit ſuſpicari, M. Tull. ita ſcriptum reliquiſſe, Is tibi Iuliæ filia natus.c. Sed hæc fortaſſe diuinatio eſt. tu ſi ad locum notam appoſueris, rectè meo iudicio feceris.

367 *Quæ porro amentiæ ſunt?*) *Amentia eſt,liber unius atq; alter,in quibus Col.perſpicuè rectum.*

367 *Quos certe ſcio.*) *Certo,nõnulli u.l.quibus aſſẽtior.*

367 *Omnibus horis.*) *Omnibusq; horis,o.l.u.*

367 *Nam in eiſdem me edictis.*) *Sic omnes l.u. Nam in eiſdem edictis.ut fortaſſe corrigendũ ſit,Nam me iſdẽ edictis.*

367 *A' ſuis ſimilibus.*)*Suis,Scalæ liber.quod ualde probo.*

367 *Hæc ſunt ut opinor.*) *Hæc ſunt, opinor, omnes l.u. quod placet.*

Pag.368 *Siquis non affuerit.*) *Siqui,o.l.u.*

368 *Quorum conſiliorum Cæſaris.*) *Eodem modo o.l. s.ego Cæſari probo: ut ſit, Quorum conſiliorum fui autor Cæſari.ut illud Acad.P.Craſſum, & P.Scæuolam aiunt Tiberio Gracco autores legum fuiſſe.*

368 *Sed tamen,ut dicitur,currentem.c.*) *Sed tamen currentem,ut,dicitur.nonnulli u.l.in queis Col.*

368 *Re triſti,& ſeuera.*) *Ac,o.l.u.*

368 *Vino,& epulis retentus,& alea eſt.*) *Et alea,inducendum autore l.Col.cuius autoritas ut apud me ualeat, inſequentia uerba faciunt,Si epulæ potius.c.*

368 *Et ante diem quartam Calendarum Decembris diſtulit.*) *Et ante diem I I I I. omnes l.u.à quibus ut diſſentiam, proq;Et, In,reponendum putem, non ſolum facit illa cauſa, quòd adduci non poſſum,ut credã M.Tullium primum, atq; extremum uerbum coniunctionibus è medio ſublatis extuliſſe,medium non diſſolute dixiſſe: ſed illud etiam,quòd conſuetudo Latini ſermonis ita loquitur,ut dicat,Conutia diſtuli in I I I I.Cal.non I I I I.tantummodo Cal.& quemadmodum hoc,ſic illud etiam,Diſtulit in ante diem I I I I.Cal.non Ante diem I I I I.Cal.quòd autem In ante diem diceretur,exemplis demonſtrabimus. Dixi ego idem in Senatu cædem te optimatium*

matium contuliſſe in ante diem V.Cal. Octob. Et in I I. lib. epiſt. Ad Atticum, Comitia Bibulus cum Archilochio edicto in ante diem X V.Cal.Decẽbris diſtulit.Liuius lib.X L V.Latinæ edictæ à Conſule ſunt in ante I I I I. & I I I. & pridie Idus Noueb.Et lib.X L I I I.In ante diem V I I I.& V I I.Kal. Oct.Comitijs perduellionis dicta dies eſt. Et quemadmodum In ante, ſic Ex ante dicebatur. Cic.lib.I I I.epiſt.ad Atticum, Ex ante diem Non. Iun. uſq; ad pridie Calend. Sept. Liuius lib. X L V. Supplicatio pro concione populo indicta eſt ex ante diem V.Idus Octo. quin etiam in tabula è marmore uetuſtiſsima, quæ in pariete Colotianæ domus incluſa eſt, hæ literæ cum multis alijs inciſæ ſunt. Ex A.D.V K.D E C.A D P R.K.I A N.quod quidẽ me ducit ad credendum, illud apud Varronem de Re ruſt.lib.I. Dies primi uerni temporis extant ad ſeptimum Idus Februarij. pro quo libri ueteres, Ex ad V I I.Idus Febr.ſic eſſe corrigendum, ex a.d.V I I. Id.Feb.

368 Quod in templum ipſe.) Hoc amplius l.u.Quod in templum tum ipſe. Gallos autem in Capitoliũ egiſſe cuniculum, præter M.Tulliũ nullus alius (quod ſciam) ſcriptor memoriæ prodidit: qui pro Cæcinna, ut in inquit, Si Galli à maioribus noſtris poſtularent, ut eò reſtituerentur unde deiecti eſſent: & aliqua ui id aſſequi poſſent: non opinor eos in cuniculũ, quo egreſsi erant, ſed in Capitoliũ reſtitui oportere.

368 Is enim erat dies, ea fama, is impetus eius, qui.c.) O. l.u. Is qui.c. quod ualde placet: & ex ſe intelligitur: & ut aliud ex alio, non alienum uidetur aperire, quid ſibi uelint illa uerba, Is enim erat dies: atq; huius rei dilucidandæ cauſa, huc Gellij locum tranſtulimus. Ante diem (inquit) I I I I. Kal. Non. Id. tanquam inominalem diem pleriq; uitant: eius obſeruationis an ulla religio ſit tradita, quæri ſolet. nihil ſuper ea ſcriptum inuenimus, niſi quod Claudius annalium V.

Cladem illam pugnæ Cannenſis uaſtiſſimam factam dicit ante diem I I I I.*Nonas* Sex.*Ex his uerbis licet uidere ; ante diem* I I I I. Kal. Decemb.*quo die Senatus habitus eſt, diem religioſum fuiſſe.*

368 *Quid eſt aliud de eo referre non audere,qui contra ſe Conſulem exercitum duceret,niſi ſe ipſum hoſtem iudicare?*) Hæc omnia *ſunt inuerſo ordine in omnibus libris antiquis ſic,* Quid *eſt aliud ſe ipſum hoſtem iudicare, niſi de eo referre non audere,qui contra.c.quod placet.*

368 *Si ille à Senatu notandus non fuit*) *Sin, o.l.u.perſpicue rectum.*

Pag.369 *An cōtumelia eſt*)Lib. Col.*& alij nonnulli pro An ulla,*Nulla.*nonnulli ſic,An contumelia.ego ſequor* Col.

369 *Quid eſt ergo?*) *Quid ergo?o.l.u.apertè uerum.*

369 *Hem cur magiſter*)En, *o.l.u.ut pro* Deiot. *En crimen,en cauſa,cur regē fugitiuus,dominum ſeruus accuſet. &* pro Sext.*En cur cæteri reges ſtabilem eſſe ſuam fortunā arbitrentur.*In Mercat.*tamen* Plautus,Hem *quoi decem talenta dotis detuli?hæc ut uiderem?ut ferrem has cōtumelias? quod autē ſequitur,*Vt *poſſideat:*V*t,nullis,in u.l.reperitur:et certè ſic exponendū eſt,* En *cur magiſter ex oratore arator factus ſit.en cur poſſideat duo millia iugerum : ut hominē ſtultum.c.*

369 *Tyberinum Canutium*) *Liber Marcelli Ceruini Cardinalis,&* Dion,*Tiberium probant.placet.*

369 *Cui ſenatuſconſulto*) *Cui S.C.omnes libri ueteres præter unum* Gad.*qui hoc modo,Cur ſic.quod tamen reijcio.*

369 *Præclara tamen fuit Senatus in illo ipſo die ueſpertina prouinciarum religioſa ſortitio.*) Lang. *& cæteri ferè ſic,* Præclara *tamen S.C.in illo ipſo die ueſpertina prouinciarum religioſa ſortitio.rectè,& præclarè meo quidem iudicio : ſi tamen poſt* Verſpertina *notam interſpirationis apponas:*

ponas:duplicem enim plagam infligit Antonio,*alteram,quòd non legitimo tempore* S.C.*fecerit : alteram,quòd nulla religione ſortitus ſit.*S.C.*ante ortum , aut occaſum ſolem facta rata non fuiſſe:opus etiam cenſorium feciſſe exiſtimatos,per quos eo tempore facta eſſent,docet* M.*Varro apud Gellium.* Hinc intelligi poteſt , *cur* S.C.*ueſpertina dixerit.* Illud *etiam prætereundum non duxi, quòd* Lang. *pro Sortitio, Sortio: neq; hoc loco ſolùm,ſed uniuerſis,quibus hoc uerbo* M.Tul*lius uſus eſt : quodq́; liber* Col. Non In illo *ipſo die , ſed* Illo *ipſo : ut pro domo ſua,* Hunc Conſulem illo ipſo die contendo ſeruaſſe de cælo.*& paulò pòſt,* Hora nona illo ipſo die tu es adoptatus.*& in decimotertio* Philipp.Eoq́; ipſo die innumerabilia S.C.fecit.*hunc igitur ſequamur.*

Pag.370. *Maximas gratias uobis)* Maximas uobis gra*tias;o.l.u.& aures probant.*

370 *Qui enim carere metu , & periculo poſſemus)* Poſſumus,*Gad.& alij nonnulli l.u.quod placet.*

370 *Ille autem afflictus.)* Ille *autem homo afflictus, omnes l.u.id quod non abhorret à conſuetudine dicendi.*Tul*lius,*At ille homo uehemens, & uiolentus. In quinto Philipp. Valde placet.

370 *Vir auo,patre,maioribus.)* Vir *patre,auo,maioribus. ut pro* Plancio, Vt pater, ut auus , ut maiores. *& in* Verr. Amiciſſimo *patre,auo, maioribus.* Sed *quid hæc ego? ita ratio poſtulat: aliter enim præpoſterus,atq; omnino perturbatus ordo eſſet.*

370 P.Appius.) P.Opius,*liber* Col.Scalæ,Oppius:*quorum quid uerũ ſit,incertũ eſt:illud quidẽ non dubiũ,quin* Ap*pius ſit prænomẽ.quod cum ita ſit,non falſum eſſe qui poteſt?*

370 Et *meus neceſſarius.)* Meus *& neceſſarius , nonnulli u.l.quod tamen abiudico.*

370 M.Vehilius.)Pro,M.Vehilius, Lãg.tantũmodo Vel. Col.& Sc.Vel cæteri ferè:quæ nota fortaſſe Veleiũ ſignificat.

370 De L.Cinna.) Cæcinna,nonnulli,u.l.

370 Minus admirabilem fecit.) Facit,o.l.u.quod placet.

370 C.Ceſſedius) Ceſſedis, Lang. Col.Ceſelius.de Ceſſelio iuriſconſulto Valerius Maximus.

360 L.Antonius) Pro L.liber Lang. Col.& alij aliqui T.nonnulli Cn. omnino hic locus deprauatus eſt. quid enim L.Antonius prouinciam ſortiretur, qui anno ſuperiori proximo Tribunus pl.fuerat? quæ uerba ſequuntur,in his quoq; uarietas eſt: nam pro Maluerunt, Metuerunt multi, Mutauerunt Col.in multis totus hic locus deeſt.

370 O C.Cæſar.) O.l.u. Cæſarem: quod tamen reijcio. eodem modo in Orat.O M.Druſe,patrem appello.

Pag.371 Quid iſtud?) Illud,l.Col.quod ualde probo.

371 In poſſeſſionem libertatis pedem ponimus.) In poſſeſſione magis arrideret: ſic enim M.Tullium ſemper locutum animaduerti. quia tamen libri ſcripti ſtant ab impreſſis, & hic idem pro Cæcinna dixit,In poſſeſſionem ueſtigium fecero: & l.u.de Fin. In aliquam hiſtoriam ueſtigium ponimus: idcirco immutare non auſim.

371 Ex his tot conglutinatus eſt.)Ex his tot uicijs,l.Col. Ex his totus,Lang.& cæteri: quos ſequor.Pro Cluentio, Et qui eſſet totus ex fraude: & mendacio factus. Et pro Roſcio Comœdo,Ex fraude,fallacijs,mẽdacijs cõſtare totus uidetur.

371 Quæ neceſſitas ferre coëgit,uiſq; quædam penè fatalis.)Sic omnes libri ueteres,Quæ nos neceſſitas ferre coëgit,quæ uis quædam.c.

371 Refertã eius domũ.)Domũ eius,omnes libri ueteres.

Pag.372 Ad ſe omnia ex his.) Ad ſe ex his omnia, o.l.u.

372 Senatus conſultis è Repub.bene factis.) L.Col. Senatuſc

natuſconſultis bene, & è Republica factis. quod multò elegantius mihi uidetur: ut in duodecimo locutus eſt, Brutum Procos.*bene,& è* Repub.*& ſua,ſuorumq; maiorum dignitate feciſſe.*Et *in undecimo,*Bene,& è Rep.*iudicauiſſe.*

372 *Vendiderit: immunitate, c.) Vendiderit immunitates,l.u.*

372 *Armis, & præſidijs populum* Ro. *& magiſtratus foro excluſerit.) Sic o.l.u.Armis & præſides, & populum, & magiſtratus. Sic emendandum eſt, Armis, & præſidijs, & populum,& magiſtratus.nam quòd præſidijs rectum ſit,* Philip.1.*declarat, Armati in præſidijs multis in locis collocabuntur.&* V.*Sic uerò erant diſpoſita præſidia.*

372 *Senatum ſtipauerit armatis.)* O.*l.u.Armis. Col.& alij nonnulli, Stiparit armis: quem ſi probabimus, exitum uerſus effugiemus.*

372 *Reliquiq; pecoris.)* In *l. u. hæc uerba ſunt abſque coniunctione.*

372 *Pueri ingenui arripiuntur.) Abripiuntur,o.l.u perſpicue rectum. idem mendum in* Piſ.*Socios noſtros in ſeruitutem adduxerunt:famulias arripuerunt: pro Abduxerunt, Abripuerunt.*

372 *Hos inquam in urbem recipietis?)* Hos *unquam, o. l.u.quod probo.*

372 *Italia tota ad libertatem recuperandam excitata.)* Excita, L.Col.*ut illud in* XII. *Iuuentutem omnem ex tota Italia exciuimus. Tamen excitata magis placet: eſt enim ſignificantius, maioremq; recuperandæ libertatis cupiditatem declarat.ut illud in* IIII.*Galliam totam hortatur ad bellum, ipſam ſua ſponte,ſuoq; iudicio excitatam.*

Pag.373 *Magnum numen.) Liber* Gad.*& alij nonnulli,* Nomen:*quod rectũ eſſe indico.Hæc autem uox admirabilem*

quand

quandã autoritatem ſonat ex famæ opinione conflatam. Cic. *in epiſt.ad* Att.Hoc *tamen ſpero, magnum nomen imperatoris fore, magnum in aduentu terrorem.& pro lege* Manilia, Q*uod igitur nomen unquam in orbe terrarum clarius?* Pro Deiot. Q*uantum eius nomen fuerit. & in* Philipp.x 1. Q*ui imperium habeat, qui præterea autoritatem, nomen, exercitum.& alibi,* T*antum eius in Syria nomen, atq; Phœnice eſt.*

373 V*idetiſne refertum.c.*) V*idetis refertum, omnes l. u.placet.*

373 A*d quod tempus.*) Q*uod ad tempus, nonnulli u.l. in eis* Col.

373 D*e populi* Rom.*libertate.*) D*e libertate* P*opuli* Ro. *omnes l.u.*

373 I*d non modo non recuſem.*) T*res l.u.*I*n queis* Lang. I*dem non modo recuſem.* Col. I*dem non modo non recuſem. quem ſequor.*

373 S*i dormierimus hoc tempore.*) Lang.*& alij aliqui,* I*ndormierimus hoc tempore.*Col.I*ndormierimus huic tempori.atque hoc quidem non dubito quin uerum ſit:in ſecundo* Philipp.H*uic cauſæ indormientem.*

Pag.374 E*a ſumma miſeria eſt.*)Lang.*& cæteri l.u.hoc modo,* E*a ſunt ſumma miſeria.* L*iber* Scal.*eſt. quod in eam opinionem me adduxit, ut ſcribendum putarem,* E*a'ſt.ut* Terent. *in* Eunuc. E*a'ſt indutus. ſed quid unius loci teſtimonio utor? totus & is, &* P*lautus huiuſce coniunctionis uocalium plenus eſt: nec id modo ſuperior, ſed etiam* C*iceronis ætas obſeruauit.*I*pſe in* O*rat.declarat,*Q*uod quidem (inquit)* L*atina* L*ingua ſic obſeruat, nemo ut tam ruſticus ſit, qui uocales nolit coiungere.*E*t ibidem,*N*obis, ne ſi cupiamus quidem, diſtrahere uoces cõceditur.*I*ndicant orationes illæ ipſæ horridulæ* C*atonis:indicant poëtæ, præter eos, qui ut uerſum facerent,*

cerent, ſæpe hiabant.ut Neuius, Vos, *qui accolitis* Hiſtrum *fluuium, atque Algidam.* Et ibidem, Q*uàm nunquam nobis* Gr*æ*ij, *atq; barbari.*Hoc *librarij ignorantes,apicem impoſueſuerunt: quo addito* Sunt *ſignificatur.*

374 *Dij immortales incredibilem* Populo Ro. *poteſtatem.*) Reip.*o.ferè l.u.quod probo.*

374 *Sententiæq; de ſumma* Reip.) De *ſumma* Rep. Sc. *& cæteri ferè.*

374 *Optime de* Rep.*promereri.*)*Mereri,o.ferè l.u.*

Pag.375 *Galliam prouinciam.*) *Prouinciam Galliam,o. libri ueteres.*

375 *Amiciſsimorum* Populo Ro.) *Amiciſsimorumq;,o.l. ueteres.quod placet.*

375 Exercitũ *in ſenatus.c.*)Exercitũq;,*o.l.u.quod probo.*

375 Vt *hæ prouinciæ, Galliæq; exercitus.*) *Sic* L.Col. (*nam cæteri ab impreßis non diſcrepant*) Vt *eæ prouinciæ, exercitusq;.c.*Et *rectè meo quidem animo,ſiquidem* M.Tullius *cenſebat,non ut is modo,qui Galliam,ſed ut uniuerſi,qui prouincias obtinebant, eas, exercitusq; in poteſtate* Populi Ro.Senatusq; *retinerent.*

375 *Seq; ad Senatus auctoritatem.*) *Seſeq;,o.l.u.*

375 *Ciue*) *Ciui,*Lang.

375 *Et ut pro tantis eorum in* Remp.) *Et, à* Col.*altero'ue libro abeſt,*In Remp.*etiam à* Lang.

375 Vtq; C.P*anſa.*) Q*uæ à* L.Col.*abeſt. cæteri tamen retinent: ut fortaſſe corrigendum ſit,*Vti.

375 *Cum magiſtratum inierint: ſi eis uidebitur*) Iniiſſent: *ſi eis uideretur,*Liber *unus,& item alter,in queis* Col. *ut* Celius,D.E.R.I.C.*uti* C.P*aulus* C.M*arcellus cum magiſtratum iniiſſent.cæteros ſequor.*

375 *Ad hunc ordinem referant.*) Referrent,*ijdem l.ſibi*

conſt

*conſtant:nam paulò antè,*Iniiſſent,*dixerant.cæteros ſequor.*

375 *Ita uti de* Rep.) E' Rep.L.Col.*perſpicuè uerum.*

PHILIPPICA IIII.

Pag.376. *Frequentia ueſtrum incredibilis,cõcioq́; Quirites tanta.) Sic* l.Lang.*& cum eo plerique,*Frequentia *ueſtrum incredibilis,concioq́; tanta.*Col.*ſic,* Frequẽtia *ueſtrum incredibilisq́; cõcioq́; tanta.Quem ego correctione quadam adhibita ſequor: ſic enim ſcribendum puto,* Frequentia *ueſtrum incredibilis Qr.concioq́; tanta.*

376 *Quanquam animus mihi nunquam.) Quanquam animus quidem,o.l.u.præclarè.*

376 *Princeps ueſtræ libertatis defendendæ ſemper fui.) Ab o.l.u.Semper,abeſt.perſpicuè uerum.*

376 *Nunc facere non poſſem.) Et nunc,*Lang.*&* Col.

376 *Hodierno enim die Quir.non mediocre.) Sic* Lãg. *Hodierno enim die quodq́; adhuc mediocrem.*Sc.*Quanquam adhuc mediocrem.De eo conſentiunt o.l.u.quòd adhuc probant: ut fortaſſe ita corrigendum ſit,* Hodierno *enim die Qr.ne adhuc.c.*

376 *Fundamenta ſunt iacta.) Iacta ſunt, omnes libri ueteres.*

376 Exercitum.) Exercitus,*o.l.u.*

376 *Sunt enim facta eius immortalitatis, non ætatis.)* Nomen *ætatis, omnes* l.u.*quod primo aſpectu abiudicatum, atq; reiectum poſtea ſic approbaui, nibil ut mihi neque rectius,neq; uenuſtius uidcatur.*Reieceram *autem ob eam cauſam,quòd ſi referretur ad Cæſarem, oratio ſibi non conſtare: ſi ad puerum,nimis durum uidebatur:quod ipſe* M.Tullius *mihi non multò pòſt tempore molliuit:nam eodem modo loquitur in* XIII. Philip.*Et quidem de hoc ipſo Cæſare loquens,Puerum appellat,quem non modo uirum, ſed etiam*

fortiſſi

*fortiſſimum uirum ſentit, & ſentiet. eſt iſtuc quidem nomen ætatis:ſed.c.*Iam uides, Nomen,& Facta *quàm bene inter ſe reſpondeant. hæc autem uerba habent hanc ſententiam,* Q*uòd mirabilia facinora facit, eſt cuiuſdam diuinitatis:quod appellatur puer, eſt ætatis.*

376 *Nihil ex omnium ſæculorum memoria*) Ex omni, *liber unus atq; alter, in queis* Col.*quod elagantius eſt.*

Pag.377 *Incognitum certe cœpit*) *Ceperit,o.l.u.*

377 *Sanguine ciuium* Romanorum) Romanorum *ſuperuacaneum eſt: & ab o.l.u.abeſt.*

377 *Si* C.*Cæſaris fortiſſimorum ſuiq; patris militum*)Si C.*Cæſaris,fortiſſimorumq́; ſui patris,*L.Col.*quod placet.*

377 Q*uis non proſpicit*) P*erſpicit,o.l.u.*

377 *Comprobauiſtis*) *Comprobaſtis,o.l.u.*

Pag.378 *Cæſaris exercitum proſecuta*) P*erſecuta, o.l.u.* E*t ita locutus eſt in oratione ſuperiori,Cæſaris autoritatem, & exercitum perſecuta.*

378 Q*uæ à te accerſitæ ſunt*) L*iber unus, & item alter, in eis* Col.*hoc modo,*Q*uæ à te accitæ ſunt,quæ eſſent, ſi te Coſ.quàm hoſtem maluiſſes,tuæ.*E*go cæteris aſſentior.*

Pag.379 N*efarijq; ſint, ſicut ſunt*) S*icut ſunt, ab o.u.l. abeſt. non abhorret tamen à conſuetudine loquendi.* Cic.Pro Roſ.Amer.Q*uamuis ille felix ſit, ſicut eſt.*

379 *Pompeij haſta ſaciauit*) Satiauit, *l.u. & rectè: ſiquidem à Satur declinatum eſt.*

379 *Ita uerò* Q*uir.ut precamini, ueniat*) Sic L.Col. *Ita uerò ei,ut precamini, eueniat.ut* Plaut.*in* Pen.*Bene equidem tibi dico, quia, te digna ut eueniant, precor.& hic pro Sex.* Q*uibus utinam ipſis eueniſſent ea, quæ tum homines precebantur.*Placet, *atq; etiam magis, quòd nonnulli ueteres libri habent,Ita uerò* Q*r.ut precamini, eueniat.*

Quo

379 *Quo huius amentiæ pœna)* Huiuſq; *amentiæ pœna*,L.Col.

379 *Libertas nobis)* Nobis *libertas,oẽs ferè l.u.q.* placet.

379 *Si enim tantus conſenſus omnium)*Pro Si enim Lang. *& cæteri ferè, Siue.nonnulli hoc idem in ſuperioris quoque argumenti principio.Vtrunq; probabile:ut,Si enim,hoc loco apertè falſum.*

379 *Vt eos tamen adhortentur)* Adhortantur,*nonnulli u.l.quibus aſſentior. quod autem ſequitur* Adhortabor , *pro eo* Cohortabor Lang.*& cæteri ferè.*

Pag.380 *Quas paucis diebus noui* Conſules) Lang.*& alij nonnulli,Quas dem paucis.nonnulli,*De *municipijs*.Ego *ſequor impreſſos.*

380 *Nunquam inter ſenatum & uos) Sic o.l.u.* Nunquam *ueſter conſenſus maior in ulla cauſa fuit. & præclarè: quid enim bis eadem dicere mutatis uerbis attinebat? at hoc modo duæ res deſignantur : una , quòd uniuerſus populus unum atq; idem ſentiret , nec alij aliam ſectam ſequerentur: altera,quòd eſſet cum ſenatu copulatus.*

380 *Omnia alia falſa)* Hoc *extremum uerbum nullis in u.l.reperitur.*

380 *Hac maiores noſtri)* Hac *uirtute,o.l.u.*

380 *In deditionem huius imperij redegerunt)* Sic l.Col. *(nam cæteri cum impreßis conſentiunt)* Dictionem.*ego*,Ditionem : *quis enim unquam ſic locutus eſt , ut diceret*, In deditionem *imperij nationes redegit? at oppida , milites , & eiuſmodi cætera deditionem fecerunt , in deditionem accepti ſunt : hiſtoricorum libris uſitatum.*In dictionem *uerò redigere, ita tritum eſt,ut exemplis eo ſuperſedeam, ne in re tenui, ac perſpicua multus eſſe uidear.*

380 *Si res ita tuliſſet)* Si *ita res tuliſſet,o.l.u.*

Pag.

Pag. 381 *Eſt igitur Quirites)Extremũ uerbũ à l.u.abeſt.*

381 *Hic eũ ipſum exercitũ)Ipſum,nullis ĩ u.l.reperitur.*

381 *Veſtris in me ampliſsimis)Ampliſsimis in me,o.l.u.*

381 *Vobisq; amiciſsimo) Nobis amiciſsimo.* L. Col.*ego cæteris aſſentior.eodem modo in* VI. *Phil. Apuleius homo & multis officijs mihi,& ſumma familiaritate coniunctus, & uobis amiciſsimus.*

PHILIPPICA V.

Pag. 382 *In Senatum conuocabamur)In Senatum non uocabamur, ſi repoſueris: erit, opinor, rectius. quid dico rectius? imo uerò rectè: aliter mentem Ciceronis hæc uerba non exprimunt.*

382 *Quantam gloriam conſecuti)*Lang.*gloriam, gratiam conſecuti. multi alij* Gloriam, *& gratiam. nonnulli, Quam gloriam,quantam gratiam conſecuti: ut illud in* II. *accuſ.* Vt *is hoc iudicio probatus cum populo* Rom.*& in laude,& in gratia eſſe poſsit.*

382 *Cui dum ſe ciuibus.c.)*Sic *o.l.u.Quanquam,ut fortaſſe corrigendum ſit, Quoi quidem.*

382 *Nudius tertius decimus feciſtis)* Feceritis, *o. l. u. quod placet.*

382 *Eos duces)* Duces *eos,o.l.u.*

382 *Inimicum populi* Rom.) Reip.*o.l.u.*

382 *Atqui cum Coss. nondum.c.)* Lang.*& cæteri ferè, Atqui Conſules cum nondum.Cicero tamen hanc obſcœnam literarum concurſionem fugere ſolet.*

Pag. 383 *Honeſtiora eſſe legionum decreta)Honeſtiora decreta eſſe legionum,o.l.u.& oratio numeroſior.*

383 *Senatus decreuit) Decernit,o.l.u.quod placet.*

383 *Dies duodecim profecerunt)* Perfecerunt,*nonnulli u.l.quod minimè diſplicet.*

f Præter

383 Præter Cotylam) Plerīq; l.u.in queis Lang. Præter Cotylam meam. nonnulli Meuium, Meum alij, alij Eum. ego, um, corrigo: ut ad Iam referatur. atq; ita corrigo Tum, ut ſine eo ſententia imperfecta mihi eſſe uideatur.

383 Quid hoc aliud eſt, quàm ad bellum ciuile.c.) Quid eſt aliud, omnia ad bellum.c. probo.

383 Sit patriæ prius) Sic o.l.u. ego, Patria, probo.

383 In qua etiam parentes) Parentes etiam, o.l.u.

383 Aut ſequamini) Aut quam ſequamini, o.l.u. ſimiliter Terentius in Phorm. Potius quàm lites ſecter aut quàm te audiam.

383 Suis latronibus condonandi) Condonandorum pro Condonandi quidam repoſuerunt. ego, Condonandi, cum omnium librorum, tum locupletiſſimorum autorum, qui ita locuti ſunt, autoritate defendo, ut Liuius, Veſtri adhortandi cauſa. & Plaut. in Capt. Nominandi iſtorum tibi erit magis, quàm edundi copia. Eſt etiam apud ſcriptorem neſcio quem Deripiendi pomorum.

383 Populum Rom. ſeruitute opprimendi) Libri ueteres, P.R. quod ego interpretor. Populi Rom.

383 Dubitate quid agatis) Sic Lang. Dubitate quid agatis. nonnulli, Dubitatis quid agat ſcilicet. Quid agatur. s. alij. Dubitate, alij tantũmodo. ego, Dubitatis? emẽdo: ut ſit quemadmodũ illud Plautinũ, Poſt, argumentũ huius eloquar tragœdiæ. quid cõtraxiſtis frontẽ? Et pro Mil. Sed ita ſi P. Clodius reuixerit. quid uultu extimuiſtis? & in. VI. Phil. Redeo ad amores, delitiasq; ueſtras L. Antoniũ, qui uos omneis in fidem ſuã recepit. negatis? M. Tullius cũ, quid ageretur, aperuiſſet, atq; de geſtu intellexiſſet, Senatui orationẽ ſuã fidem non feciſſe, nec ſuſtuliſſe dubitationem, tum addidit, Dubitatis? An non cadunt hæc in Antonium? hi uerò, qui omnia

gloſſis

gloßis refcrciunt, cum hunc locum interpretarentur, ſub eo cætera illa uerba ſubſcripſerunt, quæ poſtea à librarijs imperitis in libris repoſita per omnes fermè permanarunt.

Pag. 384 *Qui cum Cæſaris acta*) O.l.u.Qui cum eius. Tu uide ne corrigendum ſit, Qui quoius uel cuius acta.elegantius certè eſſet.

384 *De auſpicijs non interpretaretur*)Non intepretaretur,ab omnibus l.u.abeſt.

384 *Cum populo Ro.agi nõ eſſe fas qui ignorat?*) Cum populo agi non eſſe fas,qui ignorat? ſic o.l. ſcripti,à quibus etiam ſtat ſermonis Latini conſuetudo.

384 *Vbi pœnæ recenti lege Iunia,& Licinia?*)Non feciſſem huius loci mentionem, niſi uidiſſem quoſdam in ſuis libris repoſuiſſe,Vbi penè recentes lex Iunia,& Licinia? qui præterquam quòd à ſcriptura l.omniũ recedunt, præterea uel maximè in eo peccant, quòd legẽ Iuniam,& Liciniam duas leges fuiſſe crediderunt.quod falſum eſt: atq; ut id planum faciamus,Cic.I I.l.Ep.ad Att.Qui legẽ Aeliam,qui Iuniam & Liciniam,qui Cæciliã & Didiam neglexerunt: Et I I I I. Nunc ad ea, quæ quæris de Catone. Lege Iunia & Licinia ſcis abſolutũ. Et contra Vat. Poſtulatuſ'ne ſis lege Iunia & Licinia,etſi ibi mendũ librarij: eſt enim ſcriptum Iulia. fuit autẽ,opinor,lata hæc lex à L.Licinio Mur.& D. Iunio Silano:qui poſt Ciceronem Conſules fuerunt:& propterea recentẽ appellauit.confirmabat autem, ut arbitror, aliam quandam legẽ ante latã:& hoc amplius erat diligentiſsime ſancta, pœnaſq; maximas conſtituebat in eos, qui ei non obtemperaſſent.Et quoniã de Lege Iunia agitur: opem feramus Aſconio,cuius uerba infrà ſcripſi,De legibus Iunijs puto uos reminiſci,has eſſe leges Iunias, quas illis Conſulibus M. Lubilius Druſus Tribunus pleb.tulerit:qui cum Se-

natus parteis tuendas ſuſcepiſſet, & leges pro optimatibus tuliſſet, poſtea ea licentia eſt progreſſus, ut nullum in his mo rem ſeruaret. Itaq; *Philippus Cos. qui ei inimicus erat, obtinuit à Senatu, ut leges eius omnes uno S. C. tollerentur. Hactenus Aſconius. Sic autem ſcribendum eſt,* De legibus Liuijs *puto uos reminiſci, has eſſe leges* Liuias, *quas illis Conſulibus* M. Liuius *Druſus.c.* Idem *ferè mendum in* II. *l. de Leg.* Igitur *tu Seias & Apuleias leges nullas putas?* Cic. *Ego uerò ne Lenias quidem. & alio loco,* Vt *Lenias conſilio* Philippi *cōſulis & Auguris. Quibus in locis quin Liuias ſit emendandum, nemo dubitabit, niſi qui planè erit in rebus ueteribus tyro, atq; peregrinus, latoremq́; harum legum* M. *Liuium* Druſum *appellatum eſſe non cognouerit.*

384 *Aut ſi auſpicia* M. *Antonium non mouerent, ſuſtinere eũ aut ferre nõ poſſe*) *Sic o.l.u. Aut ſi auſpicia* M. *Antonium non mouerent, ſuſtinere me nõ afferre poſſe.* Ego *ſic arbitror emendaudũ,* Vt, *ſi auſpicia* M. *Antoniũ non mouerent, ſuſtinere tamē ac ferre poſſe tantã uim tempeſtatis, imbris, ac turbinum mirũ uideretur. Sed illud meũ ſeruo: nihil ut affirmem: tantum teſtatum relinquam, quid ſentiam.* Illud *quidem omni aſſeueratione affirmo, libros mihi uideri alteros planè mendoſos, alteros Ciceronis elegantiam nõ olere.*

384 *Num ergo etiam armorum interpretes*) Ergo, *in l.u. non reperitur.*

384 *Vt quomodo aditus hoſtium prohibetur caſtellis, & aggeribus: ita ab ingreßione fori.c.*) *Sic o.l.u.* Vt *quomodo aditus hoſtium prohibentur, ita caſtellis & operibus ab ingreßione.c.*

Pag. 385 *Populum* R*o. non teneri*) R*omanum, ab o.l.u. abeſt, quod probo. ſic pro do. ſua, Druſi legibus quæ contra legem Cæciliam, & Didiã latæ eſſent, populum non teneri.*

& in

& in XII. *Phil. Hiſq; nec populum, nec plebem teneri. Quid multa? in hoc,opinor,uaria conſuetudo non eſt.*

385 *De'ue colonijs in agros deducẽdis*) L.Lang.*& alij nonnulli,De'ue colonis in agrum deducẽdis.*Colonis probo: *illud alterum reijcio.*Etenim eodẽ modo,*ut impreſſi,locutus eſt in* VII. *Præſertim cum eoſdem in agros etiã deduxerit.*

385 *Quãuis ergo bonas leges*) Leges bonas,o.l.ueteres.

385 *Donationibusq; uertit*) Auertit,nonnulli s. l. *quibus aſſentior. ſic enim in* XII. *quoq; Phil.* HS. *ſepties millies auertiſſe* Ant. *pecuniæ publicæ iudicauiſtis.* Et Pecuniam *uertere inſolens,* Auertere *uſitatum.*

385 *Hæc ſe ex commentarijs Cæſaris*)Extremum uerbum *à nonnullis u.l.abeſt.*

385 *Mulier ſibi felicior,quàm uir*)*Sic o.l.u.mihi tamen dubium non eſt,quin litera ſit adijcienda, atq; emendandum* Viro: *nanq; illud idem mihi uidetur hic locus ſonare, quod ille in* II. *Phil.*Quis autẽ meum conſulatum præter P.Clodium qui uituperaret, inuentus eſt? cuius quidem te fatum, ſicut C.Curionem manet: quoniã domi tuæ eſt,quod fuit illorum utriq; fatale. *Et ille alter,* Iſta tua minimè auara uxor, quam ſine cõtumelia deſcribo,nimium debet diu tertiam penſionem.*Fuluia cum* P. *Clodio fuerat,interfectus eſt: cum* C.Curione,*eundem habuit exitum.* Quòd *igitur eo fato nata erat,ut, cui nuberet,ei ferro uita eriperetur:idcirco modo fatalem uiro,modo feliciorem ſibi,quàm uiro dicit.*

385 *Auctoritate Senatus reſcindantur*) Reſcinduntur, *o.l.u.placet.*

385 *Ea ſe ex actis Cæſaris agere diceret*)*Ea ſe ex Cæſare dicerent,o.l.u.*

385 *Earum rerũ falſæ tabulæ*)Earumq; *rerum,o.l.u.*

Pag. 386 *In quo uos fefellit*) Nos,*o.l.u.*

386 *Apud conſilium illud) Apud illud conſilium,l.u.*

386 *Num ex iudicium genere, & forma) Num eſt ex iudicium,o.l.u.nonnulli pro Forma Fortuna habent,ut illud,* In *iudice enim ſpectari & fortuna debet & dignitas. ego tamen cæteris aſſentior.*

386 *Homo præterea feſtiuus) Quo nemo præterea feſtiuius,*Lang.*Quo nemo præterea magis feſtiuus,* Sc. *Quo nemo præterea feſtiuior,*Gad.*ego* Scal.*ſequor.*

386 *Quemadmodum ad hunc reus alleget?) Quem ad hunc reus alleget,l.u.quod uehementer probo.*

Pag. 387 *Habere hoſpites) Sic o.l.u. Hoſpites habere.*

387 *Sed illud os,illam impuritatem) Sic* L.Lang.Sc.*& alij nonnulli, Sed illud os,illam impunitatem ceni feciſſent. nonnulli pro* Ceni,*Cerni.alij pro* Sed,*Set.pro* Feciſſent,*Feciſſet. alij nihil omnino diſſentiunt ab impreßis: ut ita fortaſſe corrigendum ſit, Et illud os illa impuritate feciſſet, ut c.* Vt *hæc ſit horum uerborum ſentẽtia: Quòd excogitauit hanc tertiam decuriam, ſcelerum magnitudini aßignandum eſt: ut auderet,neq; puderet, quod excogitarat,efficere,fecit immanis impudentia.*

387 *Cognitumq; eſſet) Cognitumq;, ab o.l.u.abeſt.*

387 *Hanc ego,& reliquas)* Lang.*hanc uerò.*Sc. Ergo. *ego ſequor impreſſos.*

387 *Nunc uerò abrogandas cenſeam)* Hoc *amplius pleriq; l.u.in queis* Lang. *Nunc uerò cur abrogandas cenſeam? nonnulli pro* Cur,*Cum. ego,*Non,*magis probo.*

387 *Iudico non rogatas)* Rogitatas,*o. ferè l.u.in queis* Lang.

387 *Quod unus* M. *Antonius in hac urbe poſt conditam urbem palàm ſecum habuit armatos) Sic o. l. u. Quod unus* M.*Antonius in hac urbe palàm ſecum habuerit armatos,*

tos,ſi poſt conditam urbem. Ex quo iudicaui illa uerba,Poſt cond.urbem ſcilicet, tanquam gloſſemata de libris eſſe tollenda. Habuerit,etiam magis probo.

387 Plus poterunt) Potuerunt, o.l.u.perſpicuè uerum.

Pag. 388 Nō quod ille ſcuta uellet occulta eſſe) Nō quo ille ſcuta occulta eſſe uellet,o.l.u.& præſtantior numerus.

388 Apertis ualuis Concordiæ) Opertis,o.l.u.& rectè. Idem in ij.Phil. Cur ualuæ concordiæ non patent? Operire domum Catullus,Hoſtium Terētius,Portam Varro dixit.

388 Vehemens, & uiolentus) Nonnulli L.Vinolentus. Ego ſequor impreſſos.

388 Vt digeſtio potius quàm declamatio uideretur) Sunt aliquot menſes,cum in hac opinione ſum, mēbrum hoc eſſe ſubdititium: nam id uocabulum Digeſtio mihi barbarum quiddam olere uidebatur: & inſequentia uerba,Sitim quærens ſcilicet, totum hoc ſuperuacaneum, atq; adeo ſui gloſſema eſſe clamitabant: conſtantia tamen librorum,qui omnes ad unum refragabantur opinioni meæ, uehementer me mouebat. Itaq;,ne in arrogantiam offenderem, ſilentio præterire conſtitueră. Ecce autem cum ego,& Vbaldinus, quem honoris cauſa nomino,quædā inter nos ex eadē oratione conferremus,atq; huc incidiſſemus,& is locum (ut ita dicam)expunctū animaduertiſſet: Vtrum,inquit,autoritate librorum,an opinione ductus id facis? Opinione,inquā,& ob eam cauſam in emendationum numerū non retuli. Fidenter, inquit,aſcribe. ſine dubio gloſſema eſt:eaſdēq; rationes,quas ego dudum,cur ita cenſeret, attulit. Tum ego locum illum profero, Vt digerat multa cruda facilius. Illa quoq; gloſſa eſt,quæ tamē ab o.l.s.abſit. Quod cū ſcirem,ad hunc,quo de agimus,locū multis annis ante notā,inquit,appoſuerā. Quo audito omnis mihi eſt præciſa dubitatio. Habes & meum,

& præſtantiſſimi uiri iudicium. Limatulum tu quoq; illud tuum adhibebis, atq; ea tolles ex libris, ſi idẽ tibi uidebitur.

388 Declamitauit) Declamauit, o.l.u.

388 Hæc enim ei cauſa eſſe ſolet declamãdi) Hæc enim ei cauſa eſſe declamandi ſolet, o.l.u.

388 Myrmillo Milaſis depugnarat) Sic o.l.u. Itaq; qui in l. ſuis, Trallibus, repoſuerunt, perperam fecerunt. In hoc tantum mendum eſt, quòd Mylaſis ſcribendum eſt.

388 Suum in illa gladiatoria) Suum illa, o.l.u.

Pag. 389 Auiditati coniuncta) Auiditate, o.l.u.

389 Ratum eſſe, quod egiſſent) Quod elegiſſent, o.l.u. ego, Quod ei egiſſent.

389 Ad urbem potius) Ocyus.

389 Quo animo hunc cenſetis futurum in nos) Quo animo hunc futurum fuiſſe cenſetis in nos, o.l.u. numerus, & conſtructio lenior.

Pag. 390 Profectus eſt, & profugit paludatus) Sic Lang. Non profectus eſt, et profugit paludatus. ego ſic, Non profectus eſt, ſet profugit paludatus. ut illud in hac eadem oratione, Poſt diſceſſum latronis, uel potius miſerrimam fugam. & in XIII. Ex eo non iter, ſed curſus, & fuga in Galliam. Nonnulli u.l. opinionem meam comprobauerunt.

390 Quod hic aut non fecerit, aut non faciat) Sic o.l.u. Quod hic non aut fecerit, aut faciat, aut moliatur, & cogitet. ut idem locutus eſt in IIII. Phil. Vt non aut ij ſint impij, qui contra Conſules exercitum comparauerunt: aut ille hoſtis, contra quẽ iure arma ſumpta ſunt. & II. l. de inuen. Cum autem actio translationis, aut commutationis, indigere uidetur, quòd non aut is agit, quem oportet: aut cum eo, qui cum oportet: aut apud quos, qua lege, qua pœna, quo crimine, quo tempore oportet: Translatiua conſtitu-

tio

tio appellatur,Libros u.probo.

390 *Hæc ij,qui in horam uiuunt.c.) Sic l.u.Hæc ij,qui in horã uiuerent,non modo de fortunis, et bonis ciuiũ ſed ne de utilitate quidẽ ſua cogitauerunt. Quidã pro Hæc, At,repoſuerũt.Quod minime diſplicet:etſi omnes l.contra faciant.*

390 *Hunc,quem uidimus.c.) Sic o.l.u. Hunc, quem uidimus P. R. reſtinguet ardorem: municipiorum,atque Italiæ franget animos.Apertè uerum.*

Pag. 391 *Iſta legatio morã) Hoc ãplius l.u. Certè iſta legatio.quod magnã & uim,& uenuſtatem addit orationi.*

391 *Quamuis dicant, & quoſdam audiam dicturos) Quamuis dicant,quod quoſdam audio.c.o.l.u.ualde placet.*

391 *P. Valerium Flaccum) L. Lang. qui cum plerique faciunt: Falcum. nonnulli Anfalcum. nemo certè Flaccum. À Liuio mentio fit cuiuſdam M.Valerij Falconis.Falcones, inquit Sex. Pompeius, dicebantur quorum pollices in pedibus intro curuati ſunt in falcis ſimilitudinem. Apud eundem tamen Liuium loco ſuprà citato Flaccum ſcriptum eſt.Genti autem Valeriæ id quoque fuiſſe cognomen, nemo eſt quin ſciat.Flaccum igitur tueamur.*

391 *Q. Fabiũ Pamphilum) Idẽ ſcriptor me penè induxit in errorẽ:idem tanquã in ueritatis uiam deduxit.nã cum in Lang.quid dico Lang? imo uerò in o.l.u.pro Fabium,Bebium ſcriptum animaduertiſſem,iſq; me tot, taliumq; librorum conſenſus,ut par erat,mouiſſet: Liuij ſtatim,ut uerũ inueſtigarẽ,libros in manus ſumpſi:eoſq; ab impreſſis ſtare cũ uidiſſem,in hanc opinionẽ diſceſſi, ut pro certo ducerem,l.u. eſſe mendoſos. poſtea cum eoſdem cognoſcẽdæ rei neſcio cuius gratia euoluerẽ, in D C.Bebios Pamphilos incido. Nullum Fabium eodẽ cognomine, cum iam ſtudioſius inquirerem, uſpiam reperio. Itaque ſententiam ita mutaui, ut mihi*

dubium non ſit, quin ſcripti mendo uacent, impreßi & Li-uij,& Ciceronis *libri corrupti ſint,atque deprauati.*

391 Pro Annibale *hoſtibus noſtris & ſocijs)* Eodẽ *modo ſcripti,ut impreßi. ego ſic corrigendum puto, pro Annibalis hoſtibus, noſtris etiam ſocijs. quidam in ſuis* L. *repoſuerunt,*Mittebantur *ad Annibalem pro hoſpitibus noſtris, & ſocijs. Quibus, ut omittam quòd longißime ab antiquorum librorum ſcriptura diſcedunt, hoc certè probandum eſt,populi* R.*hoſpites Saguntinos fuiſſe.*

391 *Ad noſtrum ciuem mittimus) Sic o.l.u. niſi paruerit* Antonius.Ne Imperatorem,Coloniamq; *populi* Ro. *oppugnet,ita'ne uerò per legatos rogandus eſt?*

391 *Ante diem* XIIII. *Cal. Ianua.) Sine controuerſia ſcribendum eſt, Ante diem* XIII.Id. Declarat,*quòd* Nudius *tertius decimus ſuprà dixit.*

392 *Id uos auctoritate publica comprobauiſtis)* Comprobaſtis,*Lang.& alij aliqui.*

392 *Vos æquo animo aſpicere)* Animo *æquo.o.l.u.*

392 *Sine dolore ſummo uidebitis)* Sine *ſummo* dolore, *nonnulli u.l.*

392 *Qui ſi legatis paruerit)*L.*u.partim* Quid,*partim* Quod.

392 *Niſi retardatione)*Ex *retardatione,o.l.s.*

Pag. 393 *Fortunæq; noſtræ notæ ſunt) Sic o.l.s.* Notæ *ſunt.*Ego,Notatæ,*probo:ut ſit, quemadmodũ illud,*Pecunias *noſtras æſtimabat:poſſeßiões notabat et urbanas,et ruſticas.*

393 *Hem ad quem legatos)*En,*l.s.nonnulli:*Em.

393 *Qui ne ſorti quidem fortunas noſtras deſtituit)*Deſtinauit,*l.s.quod probo : nã* Deſtituit *quidem omnino falſum eſt:ſiquidem* Deſtituere *hoc ſignificat, Non ſtare promißis, atque etiam, qui à te ſperet aliquid, hunc in ipſo articulo*

temporis

temporis deſerere:quod in L. *Antonium profectò non cadit: à quo nihil tale expectabatur. Deſtinare uerò dicitur, cum habeas aliquid cum animo iam ſtatutum,ut facias.* Alia quadā notione *Deſtinare* ualet *Emere.* ſed hoc nihil ad rē. *Qui locus orbis terræ iam nō erat alicui deſtinatus?iam mēte, & cogitatione attributus, aßignatus, addictus? ne ſorti quidem fortunas noſtras deſtinauit. iā ſingulorum ciuium bona ſingulis latronibus deſcripſit:ut ne hoc quidem integrum reliquerit,ut quiſque haberet,quod cuique ſors obtuliſſet : quod erat ſignum,eū,qui id faceret,ſitire ſanguinem ciuium,atque omnium bonorum uitæ imminere:quippe qui ſibi nihil reliqui ad promiſſa faceret,ut,quod animo intenderat,poſſet efficere.* Deſtinauit *igitur conuenit,non* Deſtituit.

393 *Bello inquā certandū eſt*) Decertandum,o.ferè l.s.

Pag. 394 *Breui tempore libertatem* Reip.) *Libertatem populi* R.o.l.u.quod probo.

394 *Si autem lenius agetis*) Sin,o.l.s.rectè.

394 *Quanquam in memoria gratorum ciuium*)L.s.eodem modo, ut impreßi. quidam Atque pro Quanquam repoſuerunt:quod minime diſplicet.

Pag. 395 *Sed ut hoſtem arcuit,* Galliam,ſeq;,c.) *Mihi magis arrideret, ſed ut hoſtem arcuit* Gallia, *ſeq;,c.ut illud in* I I I I.*Hunc igitur* Gallia *qui prohibet.c.*

395 *Merito uereque laudetur*) Iure,*nonnulli s.l. quod placet.*

395 *Suasque uires non tradidit:ſed oppoſuit*)Hoc amplius,o.l.s.*Sed oppoſuit* Antonio:*quod ualde placet.*

395 Populum Ro.*liberum eſſe uoluit*)*Liberum uoluit, o.l.s.ut paulò infrà,*Qui populum Ro.*liberum cuperet.* Libri *tamen impreßi defendi poſſunt : ſiquidem eodem modo locutus eſt in* x I.*Qui populum* Ro.*liberum eſſe uoluimus.*

Quod

Pag. 396 *Quod imperij populi Ro.lumen fuit*) Imperio,o.l.ſ.Ego *aſſentior impreßis.*

Pag. 397 *Ille in aduerſariorum partibus agrum* Picenum *habuit munitum*) Pro Munitum, Inimicum, o.l.ſ.quod *ſummopere arridet. ſi tamē ex primis membri huius uerbis,* In,*modo ſuſtuleris: aliter enim ad mentem* Ciceronis *uerba non accedunt: qui quidem ex contrarijs conficere uoluit,* Cæ*ſaris factum præclarius fuiſſe, quàm* Pompeij *: ſiquidem hic ex inimicis aduerſariorum, ille ex amicis hoſtium confeciſſet exercitum.*Picentes *autem cum* Pompeio *conſenſiſſe ad* Marij *parteis oppugnandas,refert hiſtoria.*

397 Ex Antonij *amicis, ſed amicioribus libertas*) Libertatis,o.l.ſ.

Pag. 398 *Huius adoleſcentis hortandi honorandi'que*) *Quidam in locum* Honorandi *ſubdiderunt* Ornandi. *Quid eos mouerit,neſcio.omnes certè libri ſcripti contra faciunt.* Equidem, *ſi liceret liberè, atque audacter emendare, pro* Hortandi,Ornandi *potius reponerem:ut alterum ad laudes referatur,alterum ad honorem:cum præſertim,quid ſibi hic uelit iſta hortatio, non diſpiciam.* Libri *etiam ſcripti non* Hortandi,*ſed* Ortandi *habent.*

398 *Et pro populo* Ro.)Et *propr.* L.ſ.ego,*Sit pro prætore. Scribit Suet. Senatum decreuiſſe, ut Cæſar exercitui comparato pro prætore præeſſet, atque unà cum* Hircio, & Panſa Coss.D.Bruto *opem ferret.*

398 *Milites,& ueteranos*) Et,*meo quidem iudicio tollendum eſt.* Non *longe abieris: hæc ipſa oratio in extremo meam tibi opinionem comprobabit.*

Pag. 399 *Ciuem clarum haberi*) *eodem modo* l.ſ. *ut impreßi.ego Carum probo.cōprobant Carum potius quàm Clarum multi inferiores loci in eadem pagina.*

Amici ſſ

Pag. 400 *Amiciſsimo Reip.*) *Amiciſsimoq́; Reip.*

400 *In quo P.C. non tantum commodum*) L.u. *non differunt ab impreſsis. e recentioribus nonnulli pro* Tantum, Tam: *pro* Quantum, Quàm. *quod placet.*

400 *Contra legẽ Iuliam poſsideretur*) Poſsiderẽt, o.l.s.

Pag. 401 *Hisq́; militibus legionis Martiæ, & legionis quartæ ita darent, aſsignarent*) Sic o.l.s. *iјsq́; militibus.* Cætera *eodem modo.* Ego *ſic emendandum puto,* Iſq; *militibus legionis Martiæ, et legionis quartæ ita daretur, aſsignaretur.* Quemadmodũ *paulò antè,* Vt is *militibus ueteranis diuideretur.* Nam His *militibus quidem, ſiue* Iis *apertè falſum eſt: quòd harum legionum cuncti milites Cæſarem ſecuti ſunt: ut ſuprà rectè additum eſt prænomen,* Iisq; *militibus, qui de legione ſecũda, & XXXV. quoniam eorum partim ad Hircium, & Panſam Coss. uenerant, partim ſe contulerant ad Antonium: ut ex epiſtola Galbæ licet intelligere.*

401 *Quæ ſine mora, matureq́; decreta*) Eodem modo l.s. *ut impreſsi: ut fortaſſe ita corrigendum ſit,* Quo *ſine mora, matureq́; decreto.*

PHILIPPICA VI.

Pag. 401 *Iuſtitium edici*) Indici l.s. *ut in proxima oratione, Tumultum decerni, iuſtitium indici.* Vtrunq; *omnino probabile: ego tamen hoc magis probo.*

Pag. 403 *Quò furor, quò uinolentia*) Violentia, l.s.

403 *Duo diſsimillima genera lenonũ, & latronũ ita domeſticis ſtupris, forenſibus parricidijs delectarunt, ut.c.*) Sic o.l.s. *Duo diſsimilia genera tenuerunt lenonũ, & latronum: ita domeſticis ſtupris, forenſibus parricidijs delectatur, ut.c.*

Pag. 404 *Noui uiolentiam*) Vinolentiam, *nonnulli* s.l.

404 *Horam exhibere nullã in tali ciue liberando ſine ſcelere non poſſumus*) Eodem modo o.l.s. *in quibuſdam impreſsis*

preßis Eximere pro Exhibere.qđ' minime diſplicet.ut enim Tollere diem,Extrahere diem: ſic Eximere diem uſitatum. M.Tullius ad Att. Metellus calumnia dicendi tẽpus exemit. Capito apud Gel. Cato rem, quam conſulebatur, quoniam non è rep.uidebatur, perfici nolebat. eius rei gratia ducendæ,longa orationeutebatur, eximebatq́; dicendo diem. erat enim ius ſenatori, ut ſententiam rogatus, diceret ante quicquid uellet alius rei, & quoad uellet. Ex quo liquet, locum illum ad Q. Fratrem. Clodius rogatus, diem dicẽdo eximere cœpit:non eſſe mendoſum.Sed hoc nihil ad rem.Vt igitur Eximere tempus,diem: ſic horam,rectè dicitur.

Pag. 405 Pluris quàm T.Plancius) Sine controuerſia ſcribendũ eſt, T.Plancus. hic enim eſt T. Munatius Plancus Burſa frater L.Munatij Planci oratoris,qui tẽporibus Milonianis uel acerrimũ ſe Ciceronis oppugnatorẽ præbuerat, maximamq́; in eum, quòd tanto ſtudio Milonem defenderet, inuidiam concitauerat: quoq́; inſtigante curiam populus incenderat. poſtea cõtra opes, ac potentiã Pompeij cõdemnatus,à Cæſare initio belli ciuilis in integrum reſtitutus eſt.

405 Ò fides,hinc enim puto.c.)Hoc pro Hinc nõnulli s. quod placet:cũ enim Ò fides,exclamaſſet,perinde iſta uerba ſubiunxit, quaſi Trebellium ipſum nominatim exclamaſſet.

405 Vbi plauſus ille in triumpho eſt ſpe ludi?) ſic.o.l.u. Sæpe ludi.Ego una litera modo addita,Ludis corrigo:ſignificabat enim gladiatoribus, concione, ludis populus maxime iudicium, ac uoluntatem ſuã.Quòd igitur Trebellius à cauſa creditorum cõſtantißime ſteterat, ac Dolabellæ legem de tabulis nouis ferenti reſtiterat,iccirco eũ populus ſummo ſtudio bonorum AEdilem fecerat, atq; ei plauſus in triũpho, ac ſæpe ludis dederat. Hic poſtea ſic euaſit improbus, ut quod rectè fecerat,uideretur caſu,non ratione feciſſe.

405 *Quinque, & triginta tribus patrono populi* Ro*mani,igitur.c.)* Interpunctiones *meo quidem iudicio perperam collocatæ ſunt.Sic enim ponendæ,*Quinque *& triginta tribus patrono.*Populi Ro.*igitur.c.*

Pag. 406 *Sicut illam* Q. *Trebellij)Plinius,Tremellij:* Liuius,*Tremuli.*

406 *Quia Milaßis Myrmillonem Thracem)* Corrige, *Mylaſis Myrmillo Thracem.*

406 *Altera* Equitibus Ro.)*Eodem modo l.s.ego, Altera* EQQ. R. *equitum* Ro. *quas ſcilicet equites* Ro. *poſuerant.ut literæ Cæſaris l.*I I I.*Epi.ad* Q. *Fr. quas* Tullius *ad Cæſarem dederat: Quod antiquior dies in tuis fuiſſet aſcripta literis, quàm in Cæſaris. nam quòd repoſuere quidam,* At altera ab *Equitib.* R.*id (credo) ſua ſponte non de librorum autoritate fecerunt.*

406 *Qui in exercitu Cæſaris duo bis fuerũt)* Nonnulli *s.l.Qui in exercitibus Cæſaris duobus fuerunt.quod placet. certè in hoc l.s.iter ſe cõgruũt,q,Duobus,nõ* Duo bis,*habẽt.*

406 **His quoq; diuiſit Semuriũ)* Nõnullis.*l.Semuriã. quid,ſi* Remuriã,*uel* Remoriã *corrigamus?Sex. Pompeius,* Remurinus,*inquit,ager dictus:quia poſſeſſius eſt à* Remo,*& habitudo* Remi Remoria:*ſed et locus ĩ ſummo Auẽtino* Remoria *dicitur,ubi* Remus *de urbe cõdẽda fuerat auſpicatus. hunc locũ* Plutarchus *in uita* Romuli *non* Remoriã,*ſed* Remoriũ *appellat,cuius uerba ſubſcripſi:* ῥωμύλος μὲν οὖν τὴν καλουμένην ῥώμην κουαδράτην, ὅπερ ἐστὶ τετράγωνον ἔκτισε, καὶ ἐκεῖνον ἐβούλετο πολίζειν τὸν τόπον. ῥῶμος δὲ χωρίον τι τοῦ ἀβεντίνου καρτερόν. ὃ δι' ἐκεῖνον μὲν ὠνομάσθη ῥεμώριον. νῦν δὲ, ῥιγνάριον καλεῖται. Dionyſius Alicharnaſeus *ſcribit,* Remũ *cepiſſe cõſiliũ cõdẽdæ urbis in eo colle, qui poſtea ex eo inuento nomine* Remoria *appellatus eſt:qui collis,inquit,*

quit,à Tyberi nō longè à Roma x x x. *ſtadijs abeſt.*Remu-*riam ille,qui de regionibus urbis ſcripſit,*Victor *in partibus* Auentini *numerat.illud aūt,quod huic ſubiūgit,*Cāpus Mar-*tius reſtabat, nō nihil ſuccinit opinioni meæ : ut quemadmodum hoc, ſic illud nō ad ueritatem,ſed ad augēdam inuidiam dictum ſit.Sed ad meū illud redeo,nihil ut affirmem,tantum, quid ſentiam,uel potius ſuſpicer,teſtatum relinquam.*

406 L. Antonio Iano *medio patrono)* Iani *medij,ſine controuerſia emendandum:declarat oratio conſequens,* Pa-*tronus(inquit) eorum qui* Tribb.*militum fuerunt : patronus* Iani *medij.* De Iano *medio, ubi conſiſtebant fœneratores.* Hor. *-poſtquàm omnis res mea* Ianum Ad *medium fracta eſt.* Etiam M.Tullius l. i 1.de Off. *in extremo : etſi ibi mendosè ſcriptum eſt,*Ad *medium ianuæ.*

Pag. 407 *Viginti diebus poſt)*x x x.*libri ſcripti.*

Pag. 408 *Tam inimicus dignitati ſuæ)* Eodem *modo libri ſcripti.ego,*Dignitatis:*ut caſus caſui reſpondeat. ut pro* Flac. *Aut beneficij huius obtrectator,aut uirtutis hoſtis,aut laudis inuidus extitiſſet.*

408 *Conatus auertere)Conatū,o.l.u.quod ualde placet.*

408 *Senatū ſua ſponte bene firmū)* Lang.*Bene non habet.cæteri ſic,* Bene *ſua ſponte firmum.quid uerius,diuinandum eſt.illud ſcio,* M.Tullium *ſæpe ita locutum fuiſſe:ut in* x v i.l.Ep.*ad* Att. *Ibi bene ualentem uidi* Piliam. & V. Nos *enim & noſtra ſponte bene firmi.*

408 *Omnibus gentibus imperare uoluerunt)*Gentibus, *in l.u.non eſt.*

PHILIPPICA VII.

Pag. 408 *Tribuni pl.retulerunt)*Trib.*pl.refert,o.l.u.*

Pag. 409 *Lāgoris)* Lāguoris,*o.l.u.poſtulat etiā ratio.*

409 *Iam non fingunt.c.)Sic o.l.u.Iam nunc fingunt re-*

ſponſa

ſponſa Antonij,eaq́; defendunt. perſpicuè rectum.

409 *Leges imponeret*) *Hæc uerba nullis in libris ueteribus reperiuntur,*

409 *Iidem quaſi prouidi ciues,et Senatores*) *Nihil mihi emendatius hoc loco, nihil ſincerius uidetur, cum in hos modo libros intueor:cum autẽ ad ueteres aſpectum et mentem refero, facere non poſſum,quin ſuſpicer aliquid ſub his mendi ſubeſſe: ſed ſcripturã ueterum librorum proponam: ut intelligas, an aliqua tamen ratione ducar ad malè ſuſpicandum.*Lang. *ſic,*Idem *quaſi prouendicius eſſet in Senatores.*Sc.*Prouẽditius eſſet in Senatores.*Alij,*prouetlicius eſſet hij Senatores.*Liber Marcelli Ceruini *Cardinalis,*P.R.*uindicius eſſet hi.c.quarum nullã omnino probo: nam hæc extrema (etenim cæteræ perſpicuè falſæ ſunt)hæc inquam extrema,quæ præ ſe fert aliquã tamen ſpeciem ueritatis, nec ipſa mihi cõſtare ſecũ,nec cũ inferiori uidetur.nam primum quis unquam ſic locutus eſt ut diceret,*Ille P.R.*uindicius eſt, cùm libertatis uindicẽ propugnatoremq́; ſignificare uellet? propterea quòd ſeruus hoc nomine coniurationẽ, quæ facta erat cõtra* P.R. *libertatẽ,detulerit. Sed fac hunc fuiſſe Brutum illum* Regum *exactorẽ:quis unquã dixit,* Antonius Populi Rom. Brutus *eſt? Deinde hi Senatores nõ* M.Tullium *coarguebãt improbitatis,quòd cõtra bonum.ſ.ciuẽ,patriæq́; amantem bellicũ ceciniſſet: ſed imprudentiæ, quòd irritaſſet hominem nequã,iracundum,impotentem,confidentem.* Vtinam,*inquit ille,tam facilè uera inuenire poſſem, quàm falſa conuincere.* Quod *ego quoq; uel hoc loco maximè poſſum dicere.*Nullo *enim negotio falſa redarguo:uera nullo modo reperio.*Quid *ſi ſic emendemus?* Idem *quaſi* P. R. *uindices eſſent,hi.c. Omnino melius: ut tamen omnino non acquieſcam,atq; aſſentiar. Sequamur igitur impreſſos: præſertim*

cùm bonam ſententiam uerbis non minus bonis enuntient.

409 *Eos eſſe cauendos denuntiauit*) Eos cauendos eſſe *denuntiãt,o.l.u.* Numerus Tullianus.*& ut aliud ex alio.hunc locum à* Demoſthene *tranſtulit,* περὶ τοῦ στεφάνου ὅτι τῶν πολιτευομένων παρὰ τοῖς ἕλλησι διαφθαρέντων ἁπάντων ἀρξαμένων ἀπὸ σοῦ. Quod Demoſthenes dixit, ἀρξαμένων ἀπὸ σοῦ: Cicero, *à ſe primum numerare.* Varro de Lingua *Lat.primum præterijt:* Meuſium,*inquit,nomina ſunt aperta ferè ,ſi à* Martio,*ut antiqui inſtituerunt,numeres.*

409 Diligentior *cauſa eſt?*) Diligentior *eſt cautio? perſpicuè rectum.*

409 *Populares habebantur*) Appellabãtur,o l.ueteres.

Pag. 410 *De ſua ſpe rerũ ſecundarum ſuarũ*)Hoc ex*tremum uerbũ omnibus u.l.autoribus inducendum eſt, atq; etiam(ut mihi quidem uidetur)*Latini *ſermonis elegantia.*

410 *Ab ineũte ætate illius*) *Ab ineũte illius ætate,* Lãg.

410 *Coniunxerit:eius deniq;*)*Coniunxit:eiuſdemq; curam,*Lang.Sc.nonnulli, Eiuſdem *curam: quorum utrumuis elegeris,erit multò rectius,quàm id quod editum eſt.*

410 *Auctor pacis fui*) *pacis autor fui, o. l. s.* Et *uerba procliuius currunt.*

Pag. 411 *Cum hoc pace uelle ſubito cõiungi*) *Cum hoc ſubito pace uelle coniungi,o.l.u.* Et *ambitus cretico,& ſpondeo clauditur: qui numerus* Ciceronis *proprius eſt.*

411 *Meritos quidem illi honores*) Eodem modo *o. l.* Meritos *quidem illos,mihi magis arrideret.*Hoc *certè conſuetudo,atq; elegantia* Latini *ſermonis approbat: illud alterum reijcit,atq; aſpernatur.*

411 *Sed tamen immortales,& ſingulares*) Singulares, *& immortales,o.l.u.*Quod *placet.*

Pag. 412 *Brutum hominẽ quondam illius generis , &*

nomi

nominis natũ ad Remp. *liberandam*) Sic o.l.Ego ſic, Omine quodã illius generis, & nominis: ut ſit illi ſimile de M. Bruto in x. Phil. Cum ſua excellentiſſima uirtute Reip. natus, tum fato quodam materni generis, & nominis. Natus igitur erat D. Brutus quodã omine illius nominis, ut quẽadmodum L. ille Brutus Regibus exactis, ita hic interfecto tyrãno patriam in libertatẽ uindicaret. Ab eadẽ ratione dixit in III. accuſ. Dixit idem Dolabellam impetraſſe: omen magis P.C. quàm cauſa placuit. Et in Rul. Neq; te P. Rulle omina illa M. Bruti, atq; auſpicia à ſimili furore deterrent. & Liuius l. VII. Redieruntq; res ad Camillum, cui unico Conſuli uel ob aliã dignationẽ haud ſubijciendã dictaturæ, uel ob omen fauſtum ad Gallicum tumultũ cognominis dictatorem arrogari, haud ſatis decorũ uiſum eſt patribus. Sed enim hæc omnium mentio facta memoriã mihi attulit loci illius de Diuin. l. I. Prærogatiuam etiã maiores omnes iuſtorũ comitiorum eſſe uoluerunt. Et illius in II. l. Iam illa fauete linguis & prærogatiuam omnium comitiorũ. Quibus in locis pro Omnes, & Omnium, omen reponendum eſt. id indicat pro Planc. An tãdem una centuria prærogatiua tantũ habet autoritatis, ut nemo unquam prior eam tulerit, quin renuntiatus ſit. Et planius etiã pro Mur. Etenim ſi tãta illis comitijs religio eſt, ut adhuc ſemper omen ualuerit prærogatiuæ.

412 A. Hircius) Hoc ãplius o.l.u. A. Hirtius Cõſul. præterea ut ſcribunt uetera monumẽta, nõ Hircius, ſed Hirtius.

412 Milites cum gladijs ſequuntur: Conſuli præſidio ſunt: ſpecie Conſuli.c.) Milites cum gladijs ſequuntur Conſulem: præſidio ſunt ſpecie Conſuli, o.l.u. preclarè.

412 Non eſt iudicatus Antonius hoſtis?) Non eſt iudicatus hoſtis Antonius? o.l.u. & finẽ heroici uerſus effugimus.

Pag. 413 . Liberati tum regio dominatu uidebamur)

Hoc tantum l.ſcripti ab impreßis diſcrepãt:quòd pro Tum, *nonnulli* Tam:*pro* Videbamur,*nõnulli* Nitebamur,*alij* Verebamur,Vrgebamur *alij.* Ego *ſic emendandum arbitror,* Sed erat tũc excuſatio oppreßis,miſera illa quidẽ,ſed tamen iuſta:nunc nulla eſt liberatis iã regio dominatu:urgebamur armis domeſticis:ea ipſa depulimus. *ſententia aperta eſt.*

413 *Quanta illa erit*) Quanta enim erit illa,*o.l.u.*

413 *Et Conſulem deſignatum*) Et,*ab o.l.u.abeſt.rectè.*

413 *Satis multa de turpitudine*) Multa,*à Lang.& cæteris ferè l.u.abeſt.*

413 *Dicam deinceps,quod propoſui*) Deinceps,ut propoſui,*o.l.u.*

413 *Antonium uideatis*) Videatis Antonium,*Lang.*

413 *Cum* C. *Cæſare magiſtratum ſortitus eſt*) Magiſtratus partitus eſt, *o.l.u. præclarè. Quid ſibi uelit Cicero, Suetonius in uita* Iul. *Cæſ. declarat* : Comitia, inquit, cum populo partitus eſt:ut exceptis Conſulatus competitoribus, de cætero numero candidatorum pro parte dimidia, quos populus uellet, pronuntiaretur : pro parte altera, quos ipſe dediſſet.*ut autem hoc Cæſari liceret*, L. Antonium *legem tuliſſe* : *ex oratione Ciceronis licet intelligere.*

413 Patronus fori) *Eodem modo l. u. nonnulli non ita ueteres quidem, ſed tamen ſcripti,*Patronus eorũ. *quod rectum eſſe iudico.id ex* Phil.*v* 1. *apparet.*Hunc autẽ *errorem genuit(opinor) ſimilitudo literarũ.nam cũ ueteres illi antiqui literarum formis inſcribendo uterentur,*Maiuſculæ *quæ noſtra lingua nominantur:quã in ſententiã homines doctißimi,atq; omnibus ingenuis artibus inſtructißimi diſceßionem (ut ita dicam) fecerunt,in eis uir cum omni doctrinæ, atq; uirtutis laude cumulatus, tũ uerò bene peritus antiquitatis, & doctus,& intelligens huiuſce generis exiſtimator* Marcellus

cellus Ceruinus Cardinalis:cū igitur hunc in modum literas deformarēt,hinc fiebat incuria librariorū, ut E, *&* F, *propter ſimilitudinē inter ſe locū ſæpe cōmutarent.* Hinc *innumerabilia mēda gignebātur.hinc pro* Planc.Eorū *preßi,pro* Forum *preßi.ut in ep.ad* Pap.Pæt. Vrgeo *forū,dixit.*Hinc l. 11. de Leg.*Quod autē eorū id eſt ueſtibulū ſepulcri uſucapi uetat:pro* Forum.Forū,*inquit* Sex. Pompeius,*antiqui appellabant , quod nunc ueſtibulū ſepulcri dici ſolet.* In Varronis *quoq; l.*11.*de* Re *ruſt.ex eadē cauſa mendū,meo quidem iudicio,conflatū eſt:*Antequā *calores,aut frigora ſe exegerint.* Quo *in loco l. uetuſtißimi* Eregerint:*ego* Fregerint *: ut in l.*1. *de* Or.Dum *ſe calor frangat.*Hinc *ex* Eorū,Forum *primo : deinde,cum id conſequens non uideretur,*Fori *natum.*

413 O' *dij quis huius.c.)* L.*u.ne unus quidem habet hāc exclamationem.e ſcriptis qui habent,in his,*Medij,*deſideratur:ex quo licet conijcere ,* Medij *in* O' *dij abijſſe : deinde utrunq; ſenſim per imprudentiā librariorum , in libros irrepſiſſe.* Cicero *tamen hoc ſimplici exclamationis genere utitur.ut in ep.ad* Q. Fr.Hic *ò dij nihil unquā honorificentius nobis accidit.& ad* Att.Reliqua,*ò dij qui comitatus.*

Pag. 414 *Cum ornaſſet* Thæciditis *)* Threciditis,*o.l.u. ego* Beroaldo *aſſentior,qui ſcribendū putat* Threcidicis *: ut ſit,*Threcidicis *armis,*Thracum.*ſ.gladiatorū armatura : ut* Auſonius,Threcidico *princeps arma mouens gladio.* Myrmillones *cum* Thracibus *comparabantur.* Declarat Cicero *proxima ſuperiori oratione. declarat* Suetonius *in* Dom. *planius etiam* Auſonius , Quis Myrmilloni *componitur? equimadus* Thrax. Thraces *gladiatores , inquit* Sex. Pompeius,*à ſimilitudine parmularum* Threiciarum *dicti ſunt.*

414 *Qui familiarem iugularat)* Eodem *modo l. s.* Ego *iugularit probo.*

414 *Concurſus fiat ciuium)* Sit,*pro* Fiat,*o.l.u.*

414 *Vt nemo ſit alius,niſi ij,qui una ſunt: & ij,qui,c.)* *Sic o.l.u.* Vt *nemo ſit alius,niſi illi,qui una ſunt: & hi,qui.c. perſpicuè rectum.*

414 *Cum bonorum præſidia ceſſerint)* O. *ferè l. s. ueteres quidem ad unum omnes ſic, Cum bonorum præſidijs ceſſerint.Quorum conſenſus hanc in ſententiã me adduxit, ut putarem ſic emendandum, Cum boni iam præſidijs ceſſerint.ut illud in Cat.M.* Vetatq; Pythagoras *iniuſſu imperatoris,id eſt* Dei,*de præſidio & ſtatione uitæ decedere.*

414 *Eſt autem noſtri conſilij)Eſt ueteris conſilij,o.l.u.* Eſt *ueſtri conſilij, fortaſſe corrigendum eſt.* Veſtri *certè, quàm* Noſtri,*mihi magis arridet.*

Pag. 415 *Sed in principe ciue non ſatis eſt)* Pro Ciue Priſcianus Ciui.*o.l.u.non eſt ſatis.*

415 Vigilantiam) Vigiliam,Lang.*cæteros ſequor.*

415 *Quibus illum uiciſsim uos oculis intueri)* Quibus *uiciſsim uos illum oculis intueri, o. l. u. Qui ueſtrum illum,* Quis *ueſtrum,o.l.u.placet.*

415 *Qui in noſtras fortunas imminent)* Lang. *& cæteri ferè,Qui in ueſtras fortunas imminent, amici unquam uobis erunt,aut uos illis?*

415 *Ad libertatem recuperandam incitauerunt)* Excitauerunt,*o.l.u.*

415 *Curiam populi* Ro.*non deſideretis)* Curiam P.R. *non deſideret,o.l.u.*

Pag. 416 *Eſſe ullo pacto poteſt?)* Nullo *pacto eſſe poteſt,o.ferè l.u.in queis* Lang.

416 L. *Naſidio)* L. Viſidio, *o.l.u.de* L. *tamen* Naſidio *Cæſar in* II. *l.bel.ciu.qui quidem refert eum ab* Cn. Pompeio *cum claſſe* XVI. *nauium* L. Domitio, *Maßilienſibusq;*

buſq; ſubſidio miſſum.

416 Qui uicinos ſuos non cohortatus) Pro Vicinos, Ciues, Sc. l.

416 Nolite igitur uelle) Nolite igitur id uelle, o.l.u.

416 At uero erecti, citati, parati, armati) Locus hic mihi nonnihil ſuſpectus eſt: nam uerbum illud, Citati ſ. & animum & aureis grauiter offendit: non quo id ipſum nunc primum accipiant: ſed uim eius, atq; ſentẽtias, in quibus poni ſolet, hoc loco non agnoſcunt. etenim cum modo celeritatem ſignificet, ut Citatum flumen, agmen, in cum locum citatim contendit: modo laudare & uocare: ut Autores, libri citantur teſtes, accuſatores, rei, iudices: hic, in utrãuis partem acceperis, ad ſententiam non ſatis apte conuenerit: ut interdum ueniat in mentẽ ſuſpicari, pro Citati, Cuncti eſſe reponendum. quoniã tamen omnes l. contra faciunt, nobis perſuaderi ſinamus, Citati hoc loco idem ualere, quod Excitati.

416 Prouinciæ Galliæ: à qua. c.) O.l.u. pro A`, Ei.

Pag. 417 Vita & fortuna optimi cuiuſq;) Fortunæ, o.l.u. perſpicuè uerum.

417 Tamen & ſummi gubernatores) Tamen etiam ſummi, o.l.u. apertè uerum.

417 Metu & periculo Remp. liberare) Remp. metu & periculo liberare, o.l.u.

PHILIPPICA VIII.

Pag. 417 Vicit L. Cæſaris ampliſſimi uiri) Vicit L. Cæſar ampliſſimus uir, o.l.u. quod ut probem, faciunt uerba conſequentia.

417 Vt & luctu ſororis moueretur) Sic o. ferè l.u. Ne in nepotem moueretur: & ſaluti Reip. prouideret. nonnulli, Qui Saluti Reip. prouideret. Ex quo intelligere cuiuis licet, hæc eſſe gloſſemata, & ideo ex leſſe tollenda.

Pag. 418 Quid eſt enim tumultus? niſi.c.) Quid enim eſt aliud tumultus? niſi.c.o.l.u.& rectè.

418 Grauius autem eſſe tumultũ) Tumultum eſſe,o.l.u.

418 Medium nihil ſit) Nihil ſit medium, Lang.& alij nonnulli.

418 Quo quid abſurdius dici aut exiſtimari poteſt?) Quo quid abſurdius dici poteſt,aut exiſtimari? o.l.u.

418 Vt milites fiant ſine ui) Sint,pro Fiant,o.l.u.quod tamen non placet.

418 Quis poteſt bellum non eſſe dicere?) Sic o.l.u.Bellum eſſe dicere.quod placet: ut hoc membrum æquè,ut ſuperiora,aliud dicat,aliud ſentiat.

Pag. 419 Nullam putauit ſibi excuſationem) Nullam ſibi putauit excuſationem,o.l.u.& lenius.

419 Non expectauit noſtra decreta) Veſtra,o.l.u.

419 Decernendi enim tempus nondum nouerat) Venerat,o.l.u.perſpicuè uerum.

419 Nihil decerni poſſe) Nihil poſſe decerni, Lang.& cæteri.& numerus Tullianus.

419 Et clariſſimorum hominum) Et ut clariſſimorum hominum,o.l.u.quod placet.

419 Crudeliſſimam ulciſceretur necem) Pro Vlciſceretur, Lang.Puniret.cæteri Puniretur. quos ut ſequar,numerus facit.

Pag. 420 Penates,aras,focos) Penates,ab o.l.u.abeſt.

420 Leges,iura) Iudicia,non Iura,o.l.u.

420 Dij meliora) Lang.& cæteri u.l.Det meliora.recentiores cum impreſſis faciunt: & rectè.quod enim Græci ἐυφήμει, noſtri Dij meliora, dicunt. Id apparet apud hunc ipſum in Catone maiore,Bene Sophocles,cum ex eo quidam iam confecto ætate quæreret, uteretur'ne rebus uenereis,

Dij

Dij meliora,inquit:libẽter uerò iſtinc,tãquã à domino agreſti ac furioſo,profugi. At Plato, *à quo locũ illum totidẽ penè uerbis trãſtulit,* πῶς ἔφη ὦ σοφόκλης ἔχεις πρὸς τ' ἀφροδίσια, ἔτι οἷός τ' εἶ γυναικὶ συγγίνεσθαι· καὶ ὅς, εὐφήμει ἔφη ὦ ἄνθρωπε. ἀσμενέστατα μέν τοι αὐτὸ ἀπέφυγον, ὥσπερ λυττῶντά τινα καὶ ἄγριον δεσπότην ἀποφυγών. *utitur etiã* Liuius,*Si ſpopõdiſſemus urbẽ hãc relicturũ populũ* Ro? *ſi incenſurum? ſi magiſtratus,ſi* Senatum,*ſi leges non habiturum? ſi ſub* Regibus *futurum?* Dij *meliora, inquis.* Et *alibi,* Bacchis *initiari uelle.id ubi mulier audiuit,perturbata,*Dij *meliora, inquit.*Plene Tibullus *enuntiauit,*Dij *meliora ferant,nec ſint mea ſomnia uera.* Idẽ Græcum *uerbũ pluribus exprimens,* Dicamus *bona uerba : uenit natalis ad aras.* Terentius *imminute,* Bona *uerba quæſo.* Nec *in rebus diuinis aliud erat* Fauere *linguis,quàm* εὐφημεῖν.Ouidius,

Euinctus uitta crines albente ſacerdos,
En deus eſt,deus eſt : animis linguiſ́que fauete,
Quiſquis adeſt,dixit.Sis ò pulcherrime uiſus
Vtiliter,populoſ́que iuues tua ſacra colentes.
Quiſquis adeſt,uiſum ueneratur numen:& omnes
Verba ſacerdotis referunt geminata,piuḿque
AEneadæ præſtant & uoce,& mente fauorem. Euripides *autem in* Iphig. στὰς δ' ἐν μέσῳ ταλθύβιος, ὧ τόδ' ἦν μέλον, εὐφημίαν ἀνεῖπε, καὶ σιγὴν στρατῷ.

420 *Viderũt enim ex mendicis)Sic o.lu.Sui enim ex me didicerunt repentè fieri diuites.ut fortaſſe corrigendum ſit, Sic enim ex mendicis didicerunt repentè fieri diuites.*

420 *Nos libertatem noſtris militibus)* Nos *noſtris militibus libertatem.o.l.u.*

Pag. 421 *Facere commode nõ poſſem)* Commode *facere non poſſem,o.l.u.*

421 Immo alia cauſa iuſta) Nulla, uel Nō, uidetur deeſſe.

421 Honeſta ratio) Eodē modo l.s. ut impreſsi. ego tamē, ut, quod ſentio, dicam: Oratio magis probo: ut illud Terētianum, Quæ ſeſe uoluit in ignem conijcere prohibui, ſeruaui. honeſta oratio'ſt. Et huius ipſius de Off. Vulgo loquūtur, ſeſe in beneficijs collocandis mores hominum, nō fortunam ſequi. honeſta oratio. Et de Fin. bon. & mal. Cupit enim dicere, nihil poſſe ad beatā uitam deeſſe ſapienti. honeſta oratio. Et in VII. Accu. An bello fugitiuorum Siciliam uirtute tua liberatam? magna laus, & honeſta oratio.

421 Pater tuus, quo utebar ſene autore adoleſcens c.) Sic Lang. Quid pater dein tuus, quo utebar ſene adoleſcens. Alij pro Dein, Denique. Olim alij, quod probo. Videbatur deeſſe Nō, quod poſtea in III. l.s. inueni. ſic igitur emendandum eſt, Quid pater olim tuus, quo utebar ſene adoleſcens, homo ſeuerus, & prudens non primus omnium. c.

421 Num igitur cum, ſi tum eſſes, temerarium ciuem. c.) Num igitur, ſi tum eſſes, eum temerarium ciuem. c.

Pag. 422 P. Lentulū principē Senatorē) Eodē modo. l. s. ut impreſsi. ego, Principē Senatus. ut Dion, ut cæteri rerū ueterū narratores, ut M. Tullius in Diuin. appellat, Tū, cum P. Lentulus, is qui princeps Senatus fuit. Et cōtra Rul. Quod cū à maioribus noſtris, P. Lētulus princeps Senatus in ea loca miſſus eſſet. Quid multa? adeo huius illuſtre nomen, adeo peruagatū erat, hūc principē Senatus fuiſſe, ut ipſum deſcribere cum uolūt, ſatis habeant, principē nominare. ut Cicero de Orat. Prædicarēq; P. Lentulū principē illū. & in Bruto, Tū etiā P. Lētulus ille princeps. c. Id aūt aſſeuerāter affirmo non ſolū ob eā cauſam, quòd Senatus & id genus cætera per notas ſignificabātur: ſed hac etiā ratione ductus, quòd neceſſariū mihi uidetur, nō modo ueriſimile, M. Tulliū, cū ſententiam

tiam Fuſij uellet grauiſsimorũ uirorum autoritate refellere quorũ exẽplo id aſſequi uolebat,eos, quã honorificentiſsime poſſet,appellaſſe.itaq; & Q. Metellum,cuius IIII.F.conſulares dixit:ut ex eo colligeres, nõ ſolum quàm honoratus, uerùm etiã quàm natu grandis, atq; adeo prudens eſſet: & P.Lentulũ, non principẽ Senatorẽ, quod erat,unum prope de multis eſſe:ſed Senatus:ut intelligeres,qua grauitate,qua ſapiẽtia,quo rerũ uſu præditus: qui princeps Senatus ex tot talibus'que Conſularibus unus potiſsimum à Cenſoribus, & Cenſoribus eorum temporum lectus eſſet:qui tamen contra ſententiam Fuſij non omneis ciues ſaluos eſſe uoluiſſet.

422 Quid complures alios.c.)Quid,ab o.l.u.abeſt.

422 Gracchus,& M.Fuluius cõſulares) Cõſularis ſine dubio corrigendũ eſt:etſi oẽs L.cõtra faciãt:ſiquidẽ C.Gracchus Tribunitius interfectus eſt,ut oẽs hiſtorici narrant. M. Tullius in Cat.Interfectus eſt propter quaſdã ſeditionũ ſuſpiciones C. Gracchus clariſsimo patre natus, auis, maioribus: occiſus eſt cũ liberis M.Fuluius conſularis. Et quoniã de M. Fuluio cõſulari agimus: locũ illũ ualde deprauatũ corrigamus,qui eſt in III.oratiõe cõtra Catilinã,Cũ aui iuſſu Cos. interfectũ,filiũq; eius impuberẽ ligatũ à Pr.miſſum in carcerem necandum eſſe dixit. Ego ſic, Cuius aui iuſſu Conſularem ĩterfectũ, filiũq; eius impuberẽ Legatũ à patre miſſum in carcere necatũ eſſe dixit.Cõſule Velleium, & Plutarchũ: diſceſſeris in ſententiã meam. Lentulũ autẽ principem illum Senatus,auum fuiſſe Lentuli Suræ,Dion memoriæ tradit.

422 Vri, ac ſecari, quod noceat, patimur) Sic Lang. & cæteri ferè,uri,ſecariq; patimur ut aliquid membrorum potius.c.multò elegantius.

422 Te uidiſſe plus,quàm me)Te plus, quàm me uidiſſe,Lang.& alij nonnulli.

Sanctum,

422 *Sanctum, temperatum*) Temperantem, o.l.u.

Pag. 423 *Ego huic uidelicet faueo?*) Sic o.l.u. Ego huic, *uel illi uidelicet faueo: tu illi. quo modo tamen* M. Tullius *(quod ſciam) nunquam locutus eſt.*

423 *Quouſq; enim pacem dicis uelle te?*) Dicis pacem *uelle te?* o.l.u.

423 *Ergo te, cum in Maßiliēſes.c.*) Ego te, o.l.u. rectè.

423 *Maßiliam expugnabis?*) Oppugnabis, o.l.u. rectè.

Pag. 424 *Vt nunc ſis popularis*) *Nunc ut ſis popularis*, o.l.u. *ſummopere placet.*

424 *Ante Cōſules, oculoſq; lagatorum*) L. Lang. Con-*ſulem.* Nonnulli *Cos.* ego, *Conſulis: ſiquidem ſolus* Hirtius Cos. *aderat. quiſpiam fortaſſe* Conſulum: *ut intelligas* Hirtium *iam Conſulem, &* D. Brutum *deſignatum: ut in* XIII. Phil. *Contra* IIII. *Coss. gerit bellum.*

424 *Adhuc legatos*) Ad hunc, o.l.u. *perſpicuè rectum.*

424 *Armis, equis, uiribus*) Vbi ſunt qui uni libro ita ſe *addicūt, ut nō modo præ illo cōtēnant cæteros, ſed etiā legere negligant? negligant aūt? imò uerò, dū ipſum pugnaciter defendunt, turpeis in errores ſæpe labantur. Quorſum hæc? dices. ut intelligas ueteribus libris habendā fidē omnino maiorem, quàm recētibus: ſed ita tamē: ut hi nō funditus repudiantur: ſiquidem ab emēdatis poſſunt eſſe deſcripti: nec illi ſemper oracula fundere iudicentur.* Ego *(ut ſcis) duobus abhinc annis, pro* Viribus, *Viris repoſuerā: quibus rationibus adductus, poſtea dicā.* Verū *ego qui is ſemper fui, ut etiam ſi mecum omnia facerēt, aſſenſionē tū uſq; cohiberē, dum mihi quis liber aſſentiretur: cū Marcelli Ceruini Cardin. beneficio hic* Lang. *literis cōſcriptus in manus perueniſſet, & alij multi ueteres libri: nihil mihi prius fuit, quàm ut hūc locum uiderē.* Libros *igitur aperio, inſpicio, uideo nihil ab impreſ-*

ſis diſc

ſis diſcrepare. Ecce aūt non ita multo poſt tuā profectionem Paulus Ricardus, homo cum optimis ſtudijs deditus, tum ſtudioſorū omniū atq; in primis tui ſtudioſiſſimus, librū, non illum quidē uetuſtū, ſed tamē ſcriptū, ad me Neapoli uſq; perferendū curat. In hoc cū multa alia præclara, tum hoc, quo de agimus, inuenio. Viris autē pro Viribus repoſueram, his rationibus impulſus. Primum quòd illa uerba, Armis, equis, uiribus, cū indigna Ciceronis elegātia, cum à nullo ſcriptore uſurpata, tum nequaquā inter ſe cohærentia uidebantur. At, Armis, equis, uiris, & cōcinna, & locupletiſſimis autoribus uſitata, & inter ſe belle conuenientia. Liuius l. x x x v. Omnē ſe Græciam armis, equis, uiris, omnē oram maritimā cōpleturum. Et l. x x i i. Armis, uiris, equis, commeatibus iuuant. & l. x x x i. Terrebat ex aduerſo hoſtis, omnē ripam equis, uiriſq; obtinens. Et v. Quacunq; ibant, equis, uiriſq; lōge, ac late fuſo agmine immenſum obtinētes loci. Salluſtius, Equis, uiris, pecunia amiſſa nūquā defeſſi ſunt armati de imperio certare. Idem, Nullius idoneæ rei egens, armis uiriſq; opulentū. Et hic ipſe in x i i. Philip. Armis, uiris, pecunia belli principia firmauit. Quid multa? ex diuturna obſeruatione didicerē, præclaros Latinitatis autores, cum equitatū, & peditatum ſignificare uellent, ita locutos eſſe, ut dicerent Equos, uiros: idq; adeo tritum fuiſſe, ut ueniret in prouerbium, ut cū aliquid uel totis uiribus, uel omni celeritate factum oſtenderent, his duobus uerbis deſignarent. Cicero de Off. Cum his, uiris, equiſq; (ut dicitur) ſi honeſtatem tueri, ac retinere ſentētia eſt, decertandum eſt. & i i. l. ad Q. Fr. Curſu corrigā tarditatem, tum equis, tum uiris: et quoniam ſcribis pœma ab eo noſtrū probari: quadrigis poeticis. Et in ep. ad Var. Nunc quando confecta ſunt omnia: dubitandum non eſt, quin equis, uiris. c. Suprà enim dixerat, Antea te calumniatus

mniatus ſum. Nō ignoro, quid tradat Eraſmus: ſed et ipſe tota (ut dicitur) errauit uia: & tanquā dux non bonus multos alios in eundē rapuit errorem: nam primū omnes libri contra ipſum faciunt: deinde quid equis cum uelis? pugnam, inquit, equeſtrem ac naualem ſignificat: perinde quaſi aut terreſtribus bellis omnia ſint in equis, aut maritimis in uelis: ac non potius hæc remo, illa pedite maximam partem conficiantur. Quis porrò Græcorū, quis noſtrorum hoc prouerbium uſurpauit, ut ſiquis quærat, quid ſit, cur libros ueteres tantopere deſpexerit, pro nihiloq; putauerit, id aliquo tamē autore feciſſe uideatur? ſed nimis multa de re perſpicua.

424 Multo melius hæc tunc.c.) Sic omnes l.u. Multo melius hæc cauſa ageretur à tribus, quàm nunc agatur ab uno. Nonnulli pro Agatur, Agitur.

424 Deſerti, deſerti inquam) Extrema uerba ab omnibus l.u. abſunt.

424 Quamuis illi de illo) Illi, à l.u. abeſt.

424 C. Pompilius apud maiores) Popilius, nonnulli u.l. quod Liuius approbat: qui hanc eandem rem l. x x x i i i i. referens, Moti, inquit, Patres precibus Alexandrinorum extemplò C. Popilium Lenatem, & C. Decimium, & C. Hoſtilium legatos ad finiendum inter Reges bellum miſerūt. Popilijs autem cognomen fuiſſe Lænatibus, Romæ apparet in tabula marmorea miræ uetuſtatis, in qua multorum ex ordine Coſs. nomina inciſa ſunt. ex qua etiam didici, non Popilius Lenas, ut eſt ſcriptum apud Liuium, ſed Popillius Lænas eſſe ſcribendum.

Pag. 425. Verbis Senatus nūtiaſſet) Denuntiaſſet. Sc. lib.

425 Vt ab Alexandria diſcederet) Alexandria, o.l.u. ego tamen ſequor impreſſos.

425 Non antea renuntiaturum) Ante, o.l.u. rectè.

Auctorit

425 *Auctoritatem* Reipub.) P.R.*nonnulli u.l.*

425 *Cui qui non paret*) *Cuius qui,o.l.u.ut fortaſſe corrigendum ſit,Cui is qui.*

425 *Ipſe eſt potius repudiandus*) Totus pro Potius,o.l. *u.rectè.ſic ad* Att.*Negem? repudiari ſe totum magis etiam, quàm olim in* x x.*uiratu putabit.*

425 *Si uere tum fuit* AEdilis) *Si uerò, o.l.u. elegantius mihi uidetur.*

425 *His etiam præmia poſtulet?*)*Poſtulat?o.l.u.*

Pag. 426 *Nucula hoc credo admonuit*) Hoc,*ab o.l.u. abeſt.*

426 *Quicquid cõtra legẽ cõmiſerũt*)*Ego ſic, Qui quid contra.c.ut illud paulò infrà.Eorũ qui cum Antonio ſunt,qui ab armis diſceſſerint.pro Commiſerunt Commiſerint,l.u.*

426 *Galliam inquit remitto*) *Galliam inquit totam remitto,*Lang.*&* Sc. *Germani pro* Totam Togatam *repoſuerunt.quod placet.*

426 *Hisq; ſuppletis*) *Iis,omnes l.u.*

426 D. Brutus, C.*Caßius Coss.*) *Nonnulli s.l.*M.Brutus.*quod probo : ſiquidem* C. *Caßij* M.*Brutus in Conſulatu futurus erat collega,non* Decimus.

426 *Huius comitijs* C. Frater : *eſt enim iam annus ut repulſam tulit*) *Sic plerique l.u.in* Queis Lang.*Huius comitijs* C.*Frater,eius eſt enim annus, iam repulſam tulit.* Non*nulli hoc amplius,*Vel *Proconſulis huius comitijs,c.alij,* Vel Proconſul *huius comitijs. alij ſic,* Vel *huius comitijs* C.Frater : *eſt enim annus.c.*

426 *Ipſe autẽ ut quinquennium*)*Ipſe aũt,à l.u.abeſt.*

426 **At iſtud uetat lex Cæſaris,& tua*)*At iſtud tua & lex Cæſaris defendit.*Lang.*& cũ eo pleriq;. nonnulli ſic,*At *iſtud tu &* L.*Cæſar defendit.Locus meo iudicio mendoſus.*

Vobisq;

426 *Vobiſq; M.Antonius.c.)Que,ab o.l.u.abeſt.*

Pag. 427 *Huic ſe etiã ſummis honoribus hi)*Lang.pro Hi,Hic.nonnulli, Et ſe.Hi ſe,alij. ego,Vſi correxeram. opinionem meam Bernardini Maffæi liber approbauit.

427 *Nõ animis ſolũ debet,ſed oculis)*Sed ẽt oculis,o.l.u.

427 *In cubiculum admittere,& reducere)*Etiam reducere,o.l.u.

427 *Aut libertas parta eſt uictori)*Pro parta,Lang.& alij nonnulli u.l.Parata.quod placet.

427 *Togati eſſe ſolent)* Togati ſolent eſſe,o.l.u.

Pag. 428 *Ita gerimus nos)*Ita nos gerimus,o.l.u.

428 *Quibus gerã morem)*Quibus morẽ geram,o.l.u.

428 *Ante Idus Martias)* Hoc amplius,o.l.u. Ante Idus Martias primas.et præclarè: ſic enim loquebantur antiqui, ut dicerent,Ante Idus,ante Calend.primas,id eſt quæ futuræ erant ab eo tẽpore primæ: ſecundas,quæ poſt eas anno proximo.Cato de re Ruſt. Locus uinis dabitur ante Cal.Ianua. primas.& paulò infrà, Vinum accipito ante Calẽd. Ianuar. primas.& Liu.l.XXIII. Vt frumenta omnes ex agris ante Cal.Iul.primas in urbes munitas conueherent. & l.XLII. qui ex caſtellis deditis in libertatẽ reſtitutus ante Cal Sextileis primas non eſſet. In tabula quoque ænea uetuſtiſſima cum reliquis uerbis hæc quoq; inciſa ſunt,Vectigal anni primi K.Ianuaris ſecundis Veturis Langenſes in poblicum Genuam dare debento.Quod ante K.Ianua.primas Lãgenſes fructi ſunt,eruntq; uectigal inuitei dare nei debento. & paulò infrà, Ante eidus Sextileis primas.

428 *Si quis poſt hæc)*Si quis poſt hoc S.C.o.l.u.

PHILIPPICA IX.

Pag. 429 *Ser.Sulpitio)* Sulpicio,Lang. & ita ſcribi oportere,ueterum monimentorum inſcriptiones indicant.

Renunci

429 Renunciare legationem) Legationem renuntiare, o.l.u.& oratio procliuius currit.

429 Et nobis gratus fuerit) Vobis,L.Lang.& Sc.

429 Non quod L.Philippo) Non quo, o. l. u. quod placet. ut in III.l. de Or. Non quo (ut neſcio quos dicere aiebant) acui ingenia adoleſcentium nollem, ſed contra,c.Et in ep.ad Ap. Pulchrum. Non quo quiſquam aliter putaſſet, ſed.c.& ſexcenta alia,quæ breuitatis cauſa relinquo.

429 Subito ereptus) Subito ereptus è cauſa,o.l.u. quod placet: erat enim profectus,ut cauſam Senatus ageret.

429 Sibi ipſi diffideret) Sibi ipſe,o.l.u.rectè.

429 Opem Reip.afferre) Ferre,o.l.u.ualde placet.

429 Ad ornandum Ser. Sulpitium) Ad honorandum Ser.Sulpitium,o.l.u.

Pag.430 Cui legatio ipſa mortis cauſa fuiſſet.c.) Sic IIII.libri ueteres, in queis Lang. Cui legatio ipſa morti fuiſſet.quod uehementer probo: ut enim Hoc fraudi, pœnæ, crimini,ſic,morti eſt,rectè dicitur.M.Tull.pro Flacco,Quibus odio ſunt noſtræ ſecures, nomen acerbitati, ſcriptura decumæ,portorium morti.

430 A quo ipſa excẽpla nata ſunt) Quo,nõ A quo,o.l.u.

430 Lartes Tolumnius) Sic Lang.Lar ſtolumnius Rex Veientium.Alij,Lars Tolumnius. ſi Priſcianus aliquid apud nos ponderis habet, Lar ſcribendum eſt: cuius uerba ſubſcripſi:Lar ſi ſignificat κατοικίδιον θεὸν,Laris facit: ſin autem imperatorem Veientium, quem mactauit Coſſus, Lartis.hoc idem Cariſius tradit.

430 Nemo enim tum nouitati inuid.)Enim,à l.u.abeſt.

430 Vt nepotem Antiochi regis) Hoc amplius o.l.u. Antiochi regis, eius qui. & rectè: hoc enim pronomine uel maxime quiſq; optimus Latinitatis autor utitur, ad id,quod

declarari uolunt, apertè demonſtrandum: ut hic ipſe in Diuin. Tum cum P. Lentulus, is qui princeps Senatus fuit. & Cæſ. l. i i i. bel. Ciuil. In eo numero Valerius Flaccus L. filius, eius qui prætor Aſiam obtinuerat.

430 Laodiceæ) Laodiciæ, o. l. u. Græci certè λαοδικεῖαν.

430 Tullo Cliuio) Sic Lang. Tullio Cluuio, & L. Roſcio, & Sp. Aſlio, & C. Fulcinio. Liuius ſic, Clælium Tullum, Sp. Antium, & C. Fulcinium, L. Roſcium. Plinius, Tullium Celium. L. Roſcium, Sp. Martium Fulcinium.

430 Qui profuſus eſt in morte) Qui eſt profuſus in morte, o. l. u.

430 Mors ob Remp. habita) Lang. Pro Rep. habita. ego ſequor impreſſos. hoc amplius, quòd Obita ſcribendum arbitror: ut pro Sext. Quos à maioribus noſtris morte obita poſitos in illo loco, atq; in Roſtris collocatos uidetis. & paulò antè, Statua huic ob Rempub. interfecto in foro ſtatueretur.

430 Luctu publico eſſe honorandam) Eſſe ornandam, pleriq; l. u. nonnulli pro Eſſe ornandam, Exornandam.

Pag. 431 Fideliſsimæq; coniugis) Quæ tollendum autoritate omnium ueterum librorum atq; etiam, ut mihi quidem uidetur, elegantiæ.

431 Diſsimulem ſe futurum ſui: ſi paruiſſet, munus, &c.) Sic omnes l. u. Diſsimilem ſe futurum ſuis & munus e. ut fortaſſe corrigendum ſit, Diſsimulem ſe futurum ſui, ſet munus. c.

431 Qua iter faciebat) Iter qua faciebat. Lang. & alij nonnulli u. l.

431 Ille properans, feſtinansq;) Quæ, à Lang. & alijs nonnullis u. l. abeſt.

431 Ad poſteritatis etiam) Etiam ad poſteritatis, o. l. u.

431 Quin honorem mortuo, cui iniuriam uiuo fecimus, faciam

faciamus) Sic o.l.u. Quin honorem mortuo, quam uiuo iniuriam fecimus, ſarcimus.& præclarè mea quidem ſententia, ſi unum modo tanquam apicem, qui m literam notat, litura ſuſtuleris in hunc modum, Quin honore mortuo.cætera eodem modo: ut ſit, Honore *ſorciamus mortuo hanc iniuriam, quam uiuo fecimus. Ita locutus eſt Cæſar libro tertio belli* Ciuil.Dandam *omnibus operam,ut acceptum detrimentum uirtute ſarciretur.Et paulò infrà,Tantus inceßit ex incommodo dolor, tantumq́; ſtudium infamiæ ſarciendæ.* Portius Lat.AEquum *enim eſt, inſtituta maiorum, atq; edicta grauißimi, ſanctißimiq́; ordinis quia perſtringere ueſania tua non es ueritus, ea reſtituas, ac ſarcias ſupplicij tui memorabili animaduerſione.*

Pag.432 *Tum filium, meq́; ſeduxit) Sic o.l.u.* Tum Pilium *equitem ſeduxit: ut fortaſſe ita corrigendum ſit,* Tum F.*meq́; item ſeduxit.*

432 *Vt auctoritatem ueſtram uitæ ſe diceret anteferre)* Hoc *amplius, o.l.u. Vitæ ſuæ ſe.c.& eleganter, & ex præſcripto: dixerat enim. Autoritatem ueſtram.*

432 *Aduerſari eius uoluntati) Eius aduerſari uoluntati, liber unus, & alter: in queis* Lang.*& numerus plenior.*

432 *Perturbationi eius) Eius perturbationi,o.l.u.aures conſule: probabunt.*

432 *Nulla eius legationis poſteritatē) Sic o.l.u.Nulla eius legationē poſteritatis inobſcurabit obliuio. perſpiuè rectum.*

432 *AEquitate explicandis)* Explicanda, *o.l.u. placet. ſic enim locutus eſt in* Bruto, *Sic in interpretando, in definiendo,in explicanda æquitate nihil erat* Craſſo *copioſius.*

432 *Omnes qui ex omni ætate) Omnes ex omni ætate, qui, o.l.u. quod multò concinnius eſt. Quod autem ſequitur,* Intelligentiam *iuris:* Iuris *in u.l.non reperitur.*

b 2 Monu

432 *Monumentum gratiæ Senatus.*) L.u. *partim Gratiæ, nonnulli Gratia, Gloria alij.ego, Grati.ex ſe intelligitur, nec ulla indiget apprabatione.*

Pag.433 *Vt ille ſi adeſſet,*) *Vt ſi ille adeſſet*, o.l.u.

433 *Eſt enim ita affectus.*) *Eſt autem*, o.l.u.*probè. nonnulli, ut* Lang.*pro* Affectus, *Afflictus*.

433 *Attinere*) *Pertinere*, l.u.

433 *Debitum patri*) *Patri deditum*, o.l.u.

433 *Relinquere potuerit*) *Potuit*, o.l.u.*quod placet.*

433 *Hoc honore ueſtro.*) *Hoc, delendum, omnibus libris autoribus.*

433 *In familiaritate noſtra.*) O.l.u.*In noſtra familiaritate.*& *oratio numeroſior.*

433 *Qualis* L.*Syllæ prima ſtatua eſt,*) *Qualis eſt*, l.u.

433 *Magnifice enim.*) *Mirifice, liber unus non mediocris uetuſtatis.*

433 *Huius ſeculi inſolentiam.*) *Huius inſolentiam ſeculi*, Lang.

Pag.434 *Cui nullus honor tribui non debitus poteſt.*) *Sic* l.u.*Cui nullus honos non debitus tribui poteſt.*

434 *Cui nullam aliam gratiam.*) *Cui nullam iam aliam gratiam referre poſſumus*, o.l.u.

434 *Ser. Sulpicius* & *priuatus*, & *in magiſtratibus fuerit.cum talis uir ob Remp.*) *Hæc uerba deſunt in omnibus* l.u.

434 *Quod hic ob* Remp.) *Is*, o.l.u.

434 *Quæſtoribus urbis imperent.*) Q.*urbi*, o.l.*ueteres. ego*, Q.*urb.hoc eſt*, Q*uæſtoribus urbanis.*Idem mendũ in V. *libro accuſ.Quas ad quæſtores urbis miſit.*Et III.*Quẽ prætorem urbis.* Et *apud Liuium multis in locis. Hæc enim per notam ſcribebantur* Vrb.*quæ in eiuſmodi rebus non* Vrbis, *ſed*

Vrbanum ſignificat.

434 *Tantam pecuniam redemptori ſoluendam.*) O.l.u. *Redemptores ſoluendam. ut fortaſſe ſic emendandum ſit, Redemptori exſoluendam: ut illud Terentianum, Quare ſuſpectus ſuo patri, & Phidippo fuit, exſolui. & ita ſcripſiſſe antiquos, ex ueteribus monumentis apparet. Statuam patrono præſtantiſsimo teſtimonium gratulationis exſoluimus.*

Pag. 435. *Ser. Sulpitij Q.F. Lemoniæ Rufi.*) *Sic omnes lego, Lem. Lemonia ſcilicet ſexto caſu. Lemonia tribus, inquit Sext. Pōpeius, à pago Lemonio appellatur, qui eſt à porta Capena, uia Latina. Aſconius locū illum interpretans, Romilia, Verrem Romulia, inquit, nomen eſt tribus ablatiui caſus: ut ſit, Ex Romilia. Tribus enim urbanæ, ruſticæq; omnes* XXXV. *numerantur: ex quibus aliquam neceſſe eſt, cuiuſq; ordinis fuerit, ciuis Romanus obtineat. Moris autem fuit, cum aliquis ciuis Romanus oſtendendus eſſet, ſignificaretur aut prænomine ſuo, aut nomine, aut cognomine, aut cognatione, aut tribu, in qua cenſeretur. ſic alibi dit, L. Claudius Palatina. Librarij, moris huius ignari, ſimulq; (ut opinor) cognomen arbitrantes, ut hoc ſuperioribus uerbis accommodaretur, Lemoniæ patrio caſu extulerunt.*

435 *Pedes triginta quaq; uerſus deſignet.*) O.l.u. *Quoquo uerſus aßignet. rectè: hoc enim uerbum uel maxime ponitur in monumentis, ac limitibus. unde illud in marmoribus antiquis, Locus aßignatus monumento. Cicero libro* III. *ad Atticum, Mihiq; ex agro tuo tantum aßignes, quantum meo corpore occupari poteſt. Quod ad Quoquo uerſus attinet, ita uerum mihi uidetur, ut in illo quoque altero loco haud ſciam an reponēdum ſit. ſiquidem Cato, Cæſar, cæteriq; primæ, ut ita dicam, claßis autores, modo Quoquo uerſus, modo Quoquo uerſum, nunquam Quaq; uerſus uſurparunt.*

PHILIPPICA X.

Pag.435 *Non habiturum arbitraremur.)* Habiturum *non arbitraremur.*

435 *Cum factũ gratum.)Cum factum tuum gratũ,o.l.u.*

435 *Quod ego ſemper ſenſi.) Semper, ab omnibus libris ueteribus abeſt.*

435 *Quas enim partes ipſe mihi ſumpſeram.)Sic omnes. l.u. Quas enim ſententias mihi ipſe ſumpſeram. quod ualde placet.*

Pag.436 *Quæ eſt enim iſta tua oratio* Calene) Eodem *modo libri ſcripti, ut impreßi: mihi tamen dubium non eſt, quin* Ratio, *non* Oratio, *rectum ſit: ut ſit, quemadmodum illud in* VIII.*Philip.Excogitare, quæ tua ratio ſit,* Calene *non poſſum.*Idem *paulò infrà commutatis uerbis dicit.Quis eſt iſte tuus ſenſus, quæ cogitatio?*

436 *Qui te ſententiam prius rogat)* Non *Prius, ſed* Primum, *o.l.u.optime:ut in* V.*Sic me perturbaſſet eius ſententia, qui primus rogatus eſt.* Et *in* Piſ. *Quem in Senatu ſententiam rogabas tertium?* Idem *commutatis uerbis dixit poſt red.ad* Sen. *Quem* Cal. Ian. *tertio loco ſententiam rogaras.Quid multa? illo modo barbare locutus eſſet.*

436 *Quod mihi maximam admirationem mouet)Quod me maxima admiratione mouet,o.l.u.*

436 *Quod enim tibi cum* Brutis *bellum?) Sic o. l. u. Quod eſt tibi.c.*

436 *Quod omnes uenerari)Quos omnes penè uenerari,o.l.u.quod ualde placet.*

436 *Omnes oderunt) Cæteri oderunt,o.l.u.*

436 *Bruti ſimilem malis)* Bruti'ne *ſimilem,o.l.u.apertè rectum.*

436 *Cur igitur his non faues? eos laudas.c.) Cur nõ eos laud*

laudas. quidam in ſuis l. repoſuerunt: quod iudicauerint (credo) hæc uerba deeſſe. nam in l. quidem ſcriptis non reperiuntur. Ego, *ſi teſtificari licet, non affirmare ſententiam ſuam: pro* Eos, Quos *reponendum arbitror, hoc modo.* Cur *igitur his non faues, quos laudas, quorum ſimulem filium tuum eſſe uis? ut hoc illi reſpondeat,* Brutus *melior eſt.* Illud *nonnihil concinit opinioni meæ, quòd incredibile eſt, quàm hæ literæ,* C, *&* Q, *ſcilicet, altera alterius locum occupet: idq; non ſolum ueteribus in libris, ſed etiam monumentis appareat: ut* Liquiſſe *pro* Licuiſſe: Loci *pro* Loqui: Cuando *pro* Quando: Corum *pro* Quorum: Coad *pro* Quoad: *ut primo* Quos *in* Cos: *deinde* Cos *in* Eos *mutari facile potuerit. Libros tamen tueri poſſumus, non ſuggerendo* Cur *non: ſed duobus membris, ut ſæpe fit, accommodando. ſed quod teſtatus ſum, multò magis arridet.*

436 D.*Brutus melior eſt, inquies)* Sic *impreſſi. nec ſcripti differunt. ego tamen, nunquam ita ſcriptum à* M.Tullio, *uel iurare non dubitarem. nam cum omnis hæc oratio & de* M.Bruto, *& pro* M.Bruto *habeatur: &* M.Tullius *de* Fuſio *quærat,* Bruti'*ne ſimulem filium, an* Antonij *malit: ut ita reſponderit, adduci ad credendum nullo modo poſſum.* Quare *aut* M. *pro* D. *reponendum, aut utrunq;, quod etiam magìs placet, de libris tollendum.*

Pag. 437 Quod *quid eſt aliud, quàm)* Quid *eſt aliud librarium* Bruti *laudare: abſq;* Quod, & Quam *.ſ. nonnulli u.l. quod placet.*

437 *Aut quo* S.C. *huius generis)* Aut quod, *o.l.u. & rectè: ut ſit,* Quando *ita decerni uidiſti? aut quod* S.C. *eiuſmodi uidiſti? decretum .ſ. à* Senatu, *literas bene ſcriptas.*

437 *Pleriſque in rebus bonos obtrectandi.)* Bonis *probo: etſi omnes l. contra faciant, nec me prætereat,* Liuium

eodem modo extuliſſe, Cuius crimen,nullum probrum dicere poterat, eius obtrectare laudes uoluit. Eſt tamen exemplum ſolitarium.poteſt liber eſſe mendoſus.ſed ut illud uſitatum, hic ſine mendo ſit: ut uno eodemq; ambitu,primo per accuſandi, deinde per dandi caſum enuntiarit, adduci ad ſuſpicandum nullo modo poſſum.

437 Pro amicitia tua iure dolore ſoleo.) Pro amicitia tuam uicem dolere ſoleo,o.l.u.perſpicuè rectum.

437 Nempe illas) Eas, o.l.u.ut in proxima oratione, Quos ego orno? nempe eos. & in IIII. Acc. At quorum iudicio condemnatum? nempe eorum.

437 Ab Rep.relegatum) A' R.p.omnes l.u.

437 Quem tandem ciuem habebitis,quem ornetis?) Sic o.l.u. Quem tandem ciuem unquam ornabitis?

437 Qui diadema poſuerunt)Sic omnes l.u.Qui diadema impoſuerint,conſeruãdos: eos,qui regis nomẽ ſuſtulerint. Apud Nonium Marcellum non Regis,ſed Regni ſcriptũ eſt.

437 Auctoritate publica teſtata eſt.) Publica autoritate, o.l.u.

437 Tantam in iniuria tranquillitatem) In iure,o. l. u. quod tamen abiudico.

Pag.438 Sceleratorum hominum audaciæ) Sceleratiſſimorum,o.l.u.

438 Cædentem Italia) Cedentem,o.l.u.

438 Caſſius lapſis paucis poſt diebus) Caſſij claſſis, o.l. u.quàm præclarè,dicere non poſſum.de Caſſij claſſe ad Att. Nam Caſſij claſſem, quæ planè bella eſt, non numero ultra fretum.Nam quòd ipſe quoq; Brutus in Græciam cum claſſe tranſmiſerat: idcirco ſubiunxit,Caſſij claſſis paucis poſt diebus inſequebatur. Libri impreſſi meram barbariem redolẽt.

438 Agger oppugnandæ Italiæ Græcia) Nonnulli u.l. Expug

Expugnandæ, ſed mea quidem ſententia mendoſe: his enim uerbis, ac ſuperioribus mihi uidetur exprimere uoluiſſe illa Xenophōtis, *quæ ſunt in l.* V. παιδείας. ὅπως φρούριον ἑαυτοῖς μὲν πρόβολος εἴη πολέμου, τοῖς δ᾽ ἀσσυρίοις ἐπιτετειχισμένον. πρόβολον *Græci dixerunt locum & munitione, & natura munitum, quò incurſantibus in fineis hoſtibus ſe recipere, atq; inde propugnare poſſent: ex quo autē ipſi procurrerēt, ut hoſtes oppugnarēt, atq; in eorū fines inſultarent, id* ἐπιτείχισμα *nominauerūt.* Demoſthenes 1. Philip. ὡς χαλεπὸν πολεμεῖν ἐστὶν ἀθηναίοις ἔχουσι τοιαῦτα ἐπιτειχίσματα τῆς αὐτοῦ χώρας. *quo loco interpres,* ἐπιτείχισμα τόπος ὑψηλὸς ὃν προκαταλαβόντες πολέμιοι ἐτείχισαν διὰ τὸ ἐντεῦθεν αὐτοὺς ὁρμωμένους ἐπιτίθεσθαι τοῖς ἐχθροῖς. *Hoc uno uerbo cum* Tullius *reddere non poſſet, duobus expoſuit: illud alterum receptaculum appellauit. ut* Cæſar *l. 1. bel. ciu.* Magno ſibi eſſe præſidio poſſe, ſi pro caſtello, & receptaculo turrim ex latere ſub muro feciſſent: quam primo ad repētinos incurſus humilem paruamq; fecerunt. huc ſe referebāt: hinc, ſiqua maior oppreſſerat uis, propugnabant. *Magis tamen propriè propugnaculū nuncupari poſſet. ut pro* Fōteio, *Narbo Martius propugnaculum iſtis ipſis nationibus oppoſitum, & obiectum. ſed ad hunc locum non ſatis aptè conueniret.* Oppugnandæ *igitur conuenit, non* Expugnandæ.

Pag. 439 *Circunſedet) Circunſedeat, o. l. u.*

439 *A prima ora Græciæ)* A *primori Græcia, o. l. u. quod ita reijcio, ut tamen, quid tot libri ſentirent, teſtatū relinquere uoluerim. reijcio autem cum* M. Tullij *autoritate permotus, qui in epiſt. ad Caßium de eadē re non alio modo, ſed iiſdem penè uerbis:* A *prima enim, inquit, ora Græciæ uſq; ad* AEgyptum *optimorū ciuium imperijs munitißimus & copijs. tum uerò quòd extra unum Catonem, qui Primo-*

h 5 rem

rem partē dixit,reliqui autores(de locupletibus loquor)hoc non ut ſingulare uocabulum,ſed ut multitudinis extulerunt.

439 *Niſi incredibilis uis, ac diuina uirtus Cæſaris, furentis hominis conatum.c.)* Sic o.l.u. *Niſi incredibilis,ac diuina uirtus, furentis.c.& præclarè ſiquidem his uerbis* Brutum *deſcribit, non Cæſarem: cui non cum* C.Antonio *, ſed cum* M.*negotium erat.*

439 *Vi ſolemus extrudere)* Vix,*o.l.u.*

439 *At ne* Bruto *quidem)* *Ac ne cum* Bruti *quidem o.l. u.ego ſequor impreſſos:non enim ſententia* Ciceronis *eſt, uel potius eorum,qui* Ciceroni *reſiſtebant,nihil fuiſſe* C.Antonio *cum* Bruti *exercitu:ſed* Bruto *nihil fuiſſe cum* Vatinij *legionibus,atq; prouincia:qui tamen in* Illyricū *profectus ſit alienam prouinciam: eamq;,atq; eius exercitum occuparit.*

Pag.440 *Alter uero)* Vero,*à l.u.abeſt.*

440 *Summo* Hortenſij *ſtudio)* Q.Hortenſij,*o.l.u.*

440 *Dignumq; & ipſo, & maioribus ſuis)* Eius*, pro Suis,o.l.u.*

440 *Qui decimo anno iure laudatus)* Qui *& antea iure laudatus,o.l.u.perſpicuè rectum.*

440 *Noſtri equitatus)* Noſter,*Lang.& cæteri ferè.*

Pag.441 *Tamen eiuſdem moderationem)* Idem*, pro Eiuſdem,o.l.u.&* Mirantur*, non* Mirentur.

441 *Suſpectum eſt nomen) Suſpectum nomen eſt, o.l.u.*

441 *AEquius* D.*tamē* Bruto *irati ſunt omnes)* Sic Lang. *Etſi enim* Brutorum *commune factum,& laudis ſocietas,hæ tamen* Bruto *irationes hi.* Liber *uerò* Ioannis Scalæ *uiri doctiſſimi hoc modo,* Laudis *ſocietas æquant* Brutorum *actiones ij qui.c.*Ego *(ut te non præterit) ſic emendaram,* Etſi *eſt enim* Brutorum *commune factum, & laudis ſocietas æqua:* D.*tamen* Bruto *iratiores hi,qui.*Id *autem fecimus ijs rationibus*

bus adducti: primum quòd Cicero, cum probare uellet, nomen M. Bruti non magis ſuſpectum fuiſſe ueteranis, quàm D. id non hoc argumẽto nobi uidebatur confirmare uoluiſſe, quòd æquius D. erant irati: quod leue, & nugatorium eſt: ſiquidem non ſiquis alteri ſuccenſet æquius, is illi continuo uehementius ſuccenſet: ſed eo quòd omnino erant iratiores D. quàm Bruto: qui tamen cum Reip. cauſa ad eum liberandum ſint profecti, eadem de cauſa eo minus exercitum M. ſuſpicere debeãt: quo magis illi, quàm huic ſuccenſeãt. Deinde quòd articulus ille, Laudis ſocietas, quodammodo claudicare uidebatur. Quam ſententiam nunc eo magis affirmamus, quòd unum atq; alterum librum hinc ſentientem inuenimus.

441 *Obſidione Brutus liberetur) Obſidione D. Brutus, o.l.u.*

441 *Amicior cauſæ poteſt inueniri) Amicior cauſæ quiſquàm inueniri poteſt, quàm filius, o.l.u.*

441 *Id in eorum libertatem contulit) O.l.u. Id in eorum libertatem defendendam.c.*

Pag. 442 Sed proſpicere Reip.) Se proſpicere Reip. nonnulli u.l. quod probo.

442 *Amplecterer uirtutes) Virtutẽ, o.l.u. quod placet.*

442 *Nemo eſt præter ueteranos milites uir) Hoc extremum uerbum à l.u. abeſt.*

442 *Quos quidem libertatis adiutores) Quos quidem uos libertatis.c.*

442 *Mentes huius ordinis gubernantur) Huius mentes ordinis gubernabuntur: omniaq; ad eorum uoluntatem noſtra dicta, factaq; referentur, o.l.u.*

Pag. 443 Oĩs eſt miſera ſeruitus) Omnis eſt enim.c. Oẽs, l.u.

443 *Vitæ periculo decernendũ eſt) Decertãdum eſt. o.l.u.*

443 *Omnes enim nationes) Enim, meo quidem iudicio ſuperuacaneum eſt, & à pleriſq; l.u. abeſt.*

Atque

443 *Atq; dignitatem referamus*) Atq; libri u.non probant, ſed Et: quibus aſſentior.

443 *Quod ſi immortalitas cõſequeretur præſentis periculi fuga*) Fugam, magis arridet: ut illud in 1. Phil. Libertatem pax conſequebatur, & l. 1. de Nat. deo. Aut non omne, quod ortum ſit, mortalitas conſequatur. & de ſenectute, Non eſſe lugendam mortem cenſet, quam immortalitas conſequatur. Iam in l.u. Præſentis, non reperitur.

443 *Tamen eo magis ea fugienda eſſe uideretur*) Sic o. l.u. Non tamen eo magis ea fugienda uideretur, quòd diuturnior. quod probo: ut ſit argumentum ex maiore ductum. ſi mors fugienda non eſſet, etiam ſi nos huius periculi fuga immortalitas eſſet exceptura, propterea quòd diuturnior ſeruitus eſſet: quanto magis, ne ſeruiamus, id nunc facere debemus: qui etſi euaſerimus ex hoc periculo, tamen non habeamus exploratum, nos ad ueſperum eſſe uicturos: præſertim cum & Romana uirtute digna facturi ſimus, & uitam cum amoris in patriam gloria commutaturi.

443 *Veteraniq; primi*) Veterani qui primi, nõnulli, u.l.

Pag. 444 *Vnus eſt omnium hoſtis*) Vnus omnium eſt hoſtis, o.l.u.

444 *Chariſsimum Reip. ciuem*) P.R. ciuẽ, o.l.u. ut illud in v 1. Sed redeo ad amores, deliciasq; ueſtras L. Antonium.

444 *Qui ob eam cauſam*) Quid ſi, o.l.u. quorum conſenſus fecit, ut emendandum putarem, Qui quaſi. ut hoc eſſet illi ſimile, quod eſt in 1 1. accuſ. Qui quaſi de induſtria in odium, offenſionemq; populi Ro. irruere uideantur.

444 *Saxas, & Caphones*) Saxa captans, Lang. & cæteri ferè. Sc. Saxa, Capho. quem ſequor.

444 *Cũ uideant mimos*) Cũ uideãt ſe mimos, omnes l.u.

444 In illius uiri cõſilijs, atq; factis nec nimiũ, nec parũ unquam

unquam fuit) Sic o.l.u. In illius uiri conſilijs, atq; factis nihil nec nimium, nec parum fuit unquam. Quod ualde placet.

444 Ad XIII. *Cal.)* Ad XIII. *Kal. Ian. omnes libri ueteres. perſpicuè rectum.*

444 *Adiũgẽdusq; eſt Q. Hortẽſius) Quæ, ab o.l.u. abeſt.*

Pag. 445 *Nam de Apuleio) De M. Apuleio, o.l.u.*

445 Quod *Panſa Cos.)* Quod *C. Panſa Cos. o.l.u.*

445 A Q. *Cæpione* Bruto *Procos. Hunc locũ non attigiſſem, niſi in quorundam libris pro Q. M. repoſitum uidiſſem. quod ab ijs factum his de cauſis exiſtimo. primum quòd hunc ſcriptores ferè* M. *non* Q. *nomine. deinde* Appiani *uerbis adducti, ijs quæ infrà ſcripſi. μάρκος τεβρῶτος καπίων ἐπίκλην. ſed* Appianus *(pace eius dixerim) & ipſe propter ignorationem* Romanorum *moris à ueritate aberrauit: & illos, qui eum ducem ſecuti ſunt, in eundem duxit errorem.* Non *enim* Bruti *hoc propriè cognomen, ſed cõmune gentis Seruiliæ fuit: qua familia* Bruti *mater orta eſt.* Ex *quo licet conijcere, hũc* M. Brutũ *à* Q. *Seruilio Cæpione Seruiliæ matris fratre Germano adoptatũ fuiſſe. adoptionẽ autem, ut pecuniæ, ſic nominis hæreditatẽ ſecutam. Moris autem* Romanorũ *fuit, ut ij, qui adoptabãtur, in omnia patris adoptiui nomina uenirent: genus autem patris naturalis oſtenderent aut nomine gentis, aut cognomine: ſi nomine, ut illud producerẽt, ut ab* AE*milio* AE*milianus: ſi cognomine, nihil immutarent.* Exẽpli *gratia,* M. Iunius *Brutus à* Q. *Seruilio Cæpione adoptatur.* Iunius *nomen eſt,* Brutus *cognomẽ.* Vt *igitur hunc iudicio patrẽ ſignificaret: prænomen, nomen, cognomẽ aſſumebat hoc modo,* Q. *Seruilius* Cæpio. *finge illum* Numidicum *appellatũ eſſe: id quoq; aſſumebat.* Natura *uerò patrẽ ſi nomine, ſic* Q. *Seruilius* Cæpio Numidicus Iunianus: *ſi cognomine, ſic* Q. *Seruilius* Cæpio Numidicus Brutus: *ſi is qui in*

adopt

adoptionẽ mancipatus erat, aliquod ſibi cognomẽ inuenerat, id quoq; non deponebatur. Id apparet apud Varronẽ: *Atticus inquit, qui nunc* T. Poponius, *nũc* Q. *Cæcilius cognomine eodẽ.* Quod ad cognomen gentis attinet, *uidemus apud Cælium in ep.* Scribẽdo *affuerũt* L. Domitius Cn. F. AEnobarbus, Q. Cæcilius Q. F. Metellus Pius Scipio. *Hic autem* P. Cornelius Scipio *à* Q. Cæcilio Metello Pio, *ut* Dion *tradit, adoptatus eſt.* De nomine L. Florus *indicat,* P. Cornelius Africanus Scipio AEmilianus, L. AEmilij Pauli *filius, Africani nepos adoptiuus.* Vt *autem hoc omni aſſeueratione affirmem, facit argenteum numiſma uetuſtiſſimum, quod in manus uenit beneficio* Bernardini Maffæi, *adoleſcentis cum cæteris optimis ſtudijs, atq; artibus perpoliti, tum in hoc genere multũ exercitati, atq; uerſati: in quo ex una parte hoc erat inſcriptum,* L. SEST. PRO Q. *ex altera* Q. CAEPIO BRVTVS PROCOS. *ut iu dubium uenire non poßit, quin hi libri ſine mendo ſint, ut illi* Ad Att. *mendoſi,* C. *Cæpio Brutus.*

445 Incolumenq; ſeruet) *Conſeruet, omnes l. u.*

445 Pecuniasq;) *Sic l. u. in quibus* Lang. *Exigatq; à quibus uideatur. ut fortaſſe pro* Mutuas *reponendum ſit* Mutuam. *nam uidetur abſurdum, cum ſuprà dixerit* Pecuniam, *poſtea inculcare* Pecunias.

445 Proxime Italiam ſit) *Proxime in Italia, o. l. u. quod tamen reijcio.*

445 Cumq; literis Q. Cæpionis) *Cumq; ex litteris,* Lang. & *cæteri ferè.*

445 Macedoniam prouinciam) *Prouinciam Macedoniam, o. l. u.*

445 Quoad ex S. C.) *Quoad ei ex S. C. o. l. u.*

PHILIPPICA XI.

Pag. 446 Arma cœperunt) *Sumpſerunt,* Lang. *cæteri*

ferè

fore Ceperunt,quos ſequor.

446 *Ecce tergeminum in ſcelere par*) *Ecce tibi geminum,o,l.u.atq; hoc loco Geminum ualet Simile: pro quo non à* Budæo *repoſitum fuiſſe Germanum: ut in partitionibus, librorum ueterum autoritatem nihil ueritus, ut in* Piſonem *fecerat: magna admiratione ſum affectus.* Vt *id autem auderet, fecit ea ratio quòd hæc uox* ἀδελφοῦ *ſonat & fratrem germanum,& ſimile.quaſi uerò aut ita omnino neceſſe* Latinis *eſſet,ut quoniam duas res illi uerbo* Græci *ſubijciūt, hi* Germani *quoq; nomen in iſtis duabus ſententijs ponerent: aut Geminum non ſimile ſignificet.* Imo *uerò noſtri melius, quàm* Græci *: qui cum neminem propè fratrem alterum alteri ſimilem uiderent, geminos autem ferè ſimillimos: omnia ſimilia eodem uerbo notauerunt.* Quod *ſi doceo, vir ille doctiſſimus nihil cauſæ profectò dicet, quin* M.Tullium *deprauarit: atque ut ei* Ciceronis *exempla condonem, qui hoc uocabulum in hanc ſententiam crebro uſurpat.* Var. i. l. de Anal. *Theona, &* Diona *, quos dicunt eſſe penè ipſi geminos, inueniuntur eſſe diſſimiles.& ibidem,* Si *à ſimilibus nominibus ſimilia eſſe debent, dicemus, quoniam gemina ſunt* Parma, Alba, Roma.*& in* II, *Itaque gemina facie, negamus eſſe ſimilia: ſi ſapore ſunt alio. & in* III. *Qui plura habent eadem, dicuntur ſimiliores: qui proxime accedunt ad id, ut omnia habeant eadem, uocantur gemini ſimillimi.* Pacuuius, Par *fortitudo, gemina confidentia.* Sic Horatius, *hac in re ſcilicet una Multum diſſimiles, ad cætera penè gemelli. & alibi, par nobile fratrum* Nequitia, *& nugis,prauorum & amore gemellum.* Hoc *amplius adijcio, ſub uoce Germani eam notionem non ſubeſſe, quam ipſe tradat: ſed Germanum eſſe* Proprium *quodammodo, merum, uerum. ſic* Plautus *dicit, cuidam inditum fuiſſe nomen* Theſaurochryſo-

nicoch

nicochrydes,qui Theodoromedes fuerit germano nomine.ſic Germanam illuuiem,gerras germanas,germanam Græciam appellat. Eodem modo M.Tullius *Germanam ironiam, patriam,iuſtitiam,germanum negociatorem,Metellũ,Atticum, Campanos,magiſtros huius artis germanos uſurpat.*Ex quo *in Acad.ubi etiam in impreßis,Grauißimus ſtoicus,ſcriptum eſt:nõ Germanißimus ſtoicis Antiochus,ſed Germanißimus ſtoicus, l.antiquis autoribus, non ſolum conſuetudine Latini ſermonis ita præſcribente.*Et in Orat.*Cum mutila quædam, & biantia locuti ſunt: germanos ſe putant eſſe Thucydidas, ut ſcriptum eſt in l.antiquis, non Thucydidis, ut in impreßis. Sed ad rem.*Non me *præterit.*Tri & Ter *præpoſita uerbis, eorum uim augere: ſcripturam tamen ueterem ueram, & germanam arbitror.*

446 Quæ iam Romæ *ſuſcepta. c.) Sic o. l. quæ* Romæ *iam ſuſcepta arbitrabatur à ſocio furoris ſui optime.*

446 Omnes *qui libere.c.)* Omnes,*à l.o.antiquis abeſt.*

446 *Statuit ille quidem.c.) Sic liber unus,atq; alter: in queis* Lãng.*Stauit ille tamen non inimicos,ſed hoſtes: maiora tamen in nos.c.cæteros ſequor.*

446 Quàm *in hoſtem ſupplicia meditatur)* Minitatur, Lang.*ego cæteris aſſentior.*

Pag.447. Tormentum,*atq; cruciatum)* Tormenta,*atq; cruciatum placet.*

447 In *beneficij partem numeretur)* In *beneficij parte, o.l.u.ueteres: pro quibus etiam conſuetudo ſermonis* Latini, *& numeri ratio facit.*

447 Eo *maiore ſtudio)*Eo *maiore onine,ſtudioq;.Sc.liber* Lang.*& alij nonnulli,Maiore animo,ſtudioq;.quod probo.*

447 Et *diripere)* Ac *diripere,o.l.u.*

447 Alter in *Aſiam irrupit curſim:ut in Syriam patebat.*

bat.c.) Sic Lang.curſim uti Syriam petebat. Scal. Curſim ut in Syriam petebat. nonnulli, Curſum ut in Syriam patebat: qui aliud mihi, ac Cicero ſentit, loqui uidentur: qui hoc, meo quidem animo, uoluit dicere, Nihil *fuiſſe, cur* Dolabella *irrumperet in Aſiam: cum uia pateret in Syriam: ut interdum ueniat in mentem ſuſpicari, ſic* M. Tullium *ſcriptum reliquiſſe,* Alter *in Aſiam irrupit. cur ſic? cui in Syriam patebat uia certa, neq; longa. Quid opus fuit cum legione?* Vt *hæc ſit ſententia, duo feciſſe Dolabellam, quæ nihil attinuerit facere. alterum quòd irruptionem fecerit in Aſiam, cum uia pateret in Syriam: alterum quòd cum exercitu irruperit, cum iter per prouinciam* Procos. *amici, & neceſſarij facturus eſſet. ex quo uult intelligi, eum meditatum, & præceptis* Antonij *inſtructum id facinus conſciuiſſe.*

447 *Præmiſſo Marſo neſcio quo Octauio*) *Sic omnes l.u.præmiſſo* Mario Q. Octauio. Recctiores *cum impreßis faciunt: quos ut ſequár, l.* I I I I. *Appianus facit, cuius uerba ſubſcripſi.* τόντε νυκτοφύλακα αὐτοῦ μάρσον οὐ δυνηθεὶς διαφθεῖραι, διέφθειρε τοὺς ἡμεροφυλακοῦντας αὐτῷ λοχαγοὺς. καὶ ἀναπαυομένου τοῦ μάρσου μεθ' ἡμέραν, εἰσῆλθε ὑπανοιχθεισῶν αὐτῷ πυλίδων κατὰ μέρη πολλῶν. ἁλούσης δὲ τῆς πόλεως, ὁ μὲν δολαβέλλας πρoὔτεινε τὴν κεφαλὴν τῷ σοματοφύλακι αὐτοῦ. καὶ τεμόντα προσέταξε φέρειν κασσίῳ σῶςρον ἴδιον. ὁ δὲ τεμὼν ἐπικατέσφαξεν ἑαυτόν. διεχρήσατο δὲ καὶ μάρσος ἑαυτόν. *Quem autẽ Marſum Appianus, eum* Dion *Octauiũ nominat. Nihil igitur immutandũ eſt.*

447 *In nulla ſuſpicione*) *In, à l.u.abeſt.*

448 *Complexusq; ſummæ beneuolentiæ*) *In his uerbis* M.Tullium *non agnoſco: nam primum me illud mouet, quòd cætera diſſolute elata ſunt, hoc unum mẽbrum coniunctione copulatum eſt. deinde conſequenti non ſatis apte, atq; ſcite*

connexum. deinde uerbum illud, Summæ, inaniter inculcatum uidetur. Quid, ſi ſic emendemus? Complexus qui ſunt uæ, id eſt ueræ beneuolentiæ. Cætera eodem modo: ſic enim nihil eſſet inane: contraria contrarijs referrentur: omnia membra diſſolutione relaxarētur: hoc, & proximum inter ſe cum quodam lepore cohærerent. Cum tamen o. l. contra faciant, pronuntiemus amplius.

447 *Qui nocturnus introitus in Smyrnam?*) Sic o.l.u. *Nocturnus introitus Smyrnam, abſq;* In, & Qui. *quod placet. hoc amplius* Lang. *quòd Zmyrnam, non Smyrnam: quod tamen refellit* Priſcianus. *Græci quoq;* σμύρνα *ſcribunt.*

Pag. 448 *Nimis credo in uictorijs liberalis*) In Victorijs, *o.l.u.*

448 *Poſt autem ceruicibus caput abſcidit*) *Poſt à ceruicibus, o.l.u. ut illud, Tunicam à pectore abſcidit.*

448 *Cum hoſte hoc bellandum*) *Cum hoc hoſte bellandum eſt, o.l.u.*

448 *Cuius teterrima crudel.*) A cuius. *c.o.l.u. nō placet.*

448 Iugum *impiorū nefariū*) Iugum *impiū, nefarium: omnes ferè l.u. ut ſint duo,* ἐπίθετα *quæ uocantur: uel* Impium *pro* Impiorū. *nonnulli iugum nefariū tantummodo: ut ualde ſuſpicer, ne* Impium *ſit gloſſema. recentiores tamen,* Impiorum, *habēt. Illud notatione non indignū eſt, hic* Iugum *dixiſſe: quod in principio orationis,* Par *appellauit, more Græcorum, qui* ζυγὸν *in iugo, & pari ponunt. quod* Latini *quoq; uſurpant, ut* Plinius, *qui dixit* Aquilarum *iugum.*

448 *Miſeram quidem illam*) *Miſerā illā quidem, o.l.u.*

448 *Ferendum modice, ſi aduenerit*) *Ferendum modice eſſe, ſi euenerit, o.l.u. quod placet.*

Pag. 449 *At Dolabella*) *Ac Dolabella, o.l.u. quod meo quidem iudicio rectum eſt.*

Crud

449 *Crudelitatem exercuerit*) Exacuerit, o.l. u. *ego tamen ſequor impreſſos.* Ita *locutus eſt in* Ver. *Quæ erat libido crudelitatis exercendæ*. In *ſuperatos uictoriam exercendam,in ep.ad* Brutum *dixit.*

449 *At in eis corpore lacerãdo*) Eodẽ *modo ſcripti,ut impreſſi l.ego ſic arbitror emẽdandũ,Ac in eius corpore lacerãdo,atq; uexãdo cũ animũ ſatiare nõ poſſet,oculos pauerit ſuos.*Hoc *enim mẽbrum ex ſuperiori mihi uidetur aptũ.*

449 *Solemus dicere*) Dicere *ſolemus,o.l.u.*

449 Nec *grauiora uere ſunt*) Nec *uerò grauiora ſunt,* Lang.*quem probo.*

449 Quid *in ciue de* Dolabella *iudicandum eſt?*) Quid *in ciue* Dolabella *iudicandum eſt? o.l.u.ego*, Iudicandus *eſt. ex ſe intelligitur.*

449 *Sit ſemper lætatus*) Semper *ipſe lætatus,o.l.u.*

Pag. 450 *At uidetis quot, & quàm multos*) Quos, *l.u.rectè.*

450 *Petere eum conſulatum*) Eum *petere conſulatum, multò concinnius,& o.l.u.*

450 Ille *homo ſummo ingenio*)Ille,*ab o.l.u.abeſt.*

450 Ex *ædilitate conſulatũ petit*)Sic *o.l.u.*Ex *ædilitate ad conſulatum:ſoluatur legibus,c.quod ualde placet:eſt enim præciſio:ſic autẽ perfectum eſſet,*Ex *ædilitate aſcendere conatur ad conſulatũ: uel quid eiuſmodi. in quo gradus honorum non ſeruabat:nã cũ primus honoris gradus eſſet* Quæſtura,*ſecundus* Tribunatus *pl.deinde* Aedilitas, *poſt* Prætura, *extremo loco* Conſulatus*: hic omiſſa* Prætura, Conſul *fieri uolebat.* Quod *erat ita extraordinarium,ut,* C. Cæſar *æqualis ille* Sulpitij *idem cũ tentaſſet, cauſa belli ciuilis fuerit,*Declarat Aſconius,*cuius uerba ſubſcripſi,*C. Cæſar Aedilitius *quidem occiſus eſt, ſed tantum in ciuitate potuit, ut*

cauſa belli ciuilis cõtentio eius cum Sulpicio Trib. pleb. fuerit: nam & ſperabat, & id agebat Cæſar ut omiſſa Prætura Conſul fieret: cui cum primis tẽporibus iure Sulpicius reſiſteret, poſtea nimia cõtentionẽ ad ferrum, & ad arma proceſſit. De hac re Cicero in Bruto, In tribunatu primũ contra C. Iulij illam Conſulatus petitionem extraordinariã, ueram cauſam agens eſt probatus: & eo magis, quòd candẽ cauſam cum ageret eius collega, ille ipſe Sulpicius. Et de Reſp. Ar, Sulpicium ab optima cauſa profectum, C. q; Iulio conſulatum contra leges petenti reſiſtentem longius, quàm uoluit, popularis aura prouexit. Eſt in libro mendum: nam pro C. Iulio, C. Thuſcio ſcriptum eſt. Hinc intelligi poteſt, hoc contra leges, maximeq; extraordinarium fuiſſe.

Pag. 451 A` qua cũ ſit alieniſſimus) Sic nõnulli s. l, à qua cũ ſit alienus, ſuo capiti nobis dominetur. Qui mea quidem ſententia tũ erunt plane emendati, ſi ex Dominetur primam literã detraxeris: quod enim dixerat, Caſtrorũ, antea metator, nunc, ut, ſperat, urbis: iccirco ut hoc omen auerteret, optaretq; ut in ipſum Saxã recideret, huic ſubiunxit, Suo capiti nobis ſaluis ominetur. ut Cel. Te ad IX. Cal. Iun. ſubroſtrarij, quod illorũ capiti ſit, diſſiparant periiſſe. Et Plaut. in Pœn. Ei Mars iratus eſt. Ly. ueſtro capiti iſtuc quidẽ. Et M. Tullius ad Att. Multa inquã mala cum dixiſſet, ſuo capiti, ut aiunt. c. & in Bruto, Sic Hortenſij uox extincta fato ſuo eſt, noſtra publico. Melius quæſo ominare, inquit Brutus.

451 Aliquorum nutriculas prædiorum) Reliquorum, o. l. u. perſpicuè rectum.

451 Contenti eſſent) Contenti eſſe poſſent, omnes l. u.

451 Collegas Antoniorum) Antonij, o. l. u.

451 Pro alieno ſe ære deuouit. emptor tamen in ea auctione inuentus eſt nemo. O` hominem ridiculum) Sic o. l. u.

Pro

Pro alieno ſe ære deuouit emptori. hominem ridiculum. Quod ſummopere placet. facete autem dixit, Decius pro *alieno ſe ære deuouit emptori, in carmen intuens, quo* Decij *uſi erant in deuotione ſui: in quo hoc erat in extremo,* Sicut *uerbis nuncupaui, ita pro* Rep. Quiritium, *exercitu, legionibus, auxilijs populi* R. Quiritium, *legiones, auxiliaq; hoſtium mecum dijs manibus, telluriq; deuoueo.*

451 Putare poſſe) Putet *poſſe, cum uendat, o.l.u.*

451 Quam *multæ uidentur furiæ debitorum*) Aſſentior Vbaldino, *qui hunc locum ita correxit,* Quem *ultæ uidentur furiæ debitorum.*

451 Vindices *enim tabularum nouarum*) Eodem modo ſcripti. *Ego tamen nõ dubito, quin,* Vindicis, *ſit emendandũ: ſiquidẽ non ſeipſum* M. Tullius *his uerbis deſcribit, ſed* Trebellium: *idemq; hoc loco, quod in* v i. *ſignificat,* Nam Trebelliũ *ualde iam diligit: oderat tum, cũ ille tabulis nouis aduerſabatur. iam fert in oculis, poſtquã ipſum* Trebelliũ *uidit ſine tabulis nouis ſaluũ eſſe nõ poſſe.* Nam Dolabellæ *legem ferenti de nouis tabulis,* Trebellius *acerrimè reſtiterat, creditoreſq; defenderat: poſtea ſe ære alieno ſic obruerat, ut tabula, ut mos erat, prolata ſit, bonaq; eius auctione uenierint.* Ludit *igitur ĩ tabulis nouis, et auctionarijs.* Ex *hoc etiã liquet cur dixerit,* Trebelliũ *ultæ uidentur furiæ debitorum.*

451 Qui *præſtantiſſimos ciues* Aquila, Pollentia *expulit*) Sic L. Lang. Qui *potentiſſimos ciues cũ Aquilæ potẽtia expulit. pleriq; ſic,* Ciues *ciuis Aquilæ potẽtia expulit.* Ego *ſic emendandum arbitror,* Quẽ *præſtantiſſimus ciuis Aquila potentia expulit.* Et *ne temere, nõ modo audacter feciſſe uideamur, ſcribit* Dion Pontium *Aquilam unum ex tyrannicidis prælio decertaſſe cum* T. Munatio Planco, *eumq; ſuperaſſe. ſed ipſius uerba ſubijciamus.* ὡς οὖν ταῦτα ἐγένετο

καὶ πόντιος ἀκύλα ἔκτε τῶν σφαγῶν καὶ τῶν δεκίμῳ ὑπο-στρατηγῶν τίτον μουνάτιον πλάγκον ἀντιπολεμοῦντα αὐτῷ μάχαις ἐνίκησεν. Hanc autem rem,eundemq; hominem nunc à Cicerone deſignari,ex X I I I.Phil.apparet.Illud tamen uerum, quod in hoc Planco prouerbij loco dici ſolet, perire eum non poſſe,niſi ei crura fracta eſſent.fracta ſunt, & uiuit.Hoc tamen,ut alia multa,Aquilæ fertur acceptum. Quod ad Pollentia attinet:omnes l.u.Potētia. Quid uerum ſit,diuinandum. Potentia certè oppidum non longè abeſt à Polentia. indicat Plinius, Ab altero,inquit,látere ad Padum amnem Italiæ ditiſſimum, omnia nobilibus oppidis nitent, Libarna, Dertona,Colonia, Trira, Barderatæ, Induſtria, Pollentia,Carrea,quod Potentia cognominatur.

451 Lyſidicum ipſum in Græco uerbo c.) In,præpoſitio à nõnullis u.l.abeſt.quod placet.ut de Legibus l.I.A cuius amore Græco uerbo philoſophia nomen inuenit.

451 Qui omnia iura diſſoluit) Pro Qui,Quoniã,o.l.u.

Pag. 452 Bona eius.c.) Eius,ab o.l.u.abeſt.

452 Scipioni P. fratri) Sic o.l.u.cum L. Scipioni P. F. Aſia obueniſſet. Publij filio.ſ.non fratri.Res perſpicua.

Pag. 453 Geſta,& conſumata ſunt: aut quàm Pyrrhi) Sic o.l.u.Geſta ſunt,quàm Pyrrhi. Et rectè:ſiquidẽ nunquam id uerbũ,Conſumare ſcilicet,neq; ſuperior,quod ſciam,neq; Ciceronis ætas uſurpauit:quod inferior poſtea triuit. Nam in proœmio de off. Quæ de officijs tradita ab illis,& præcepta ſunt, & conſumata: hæc extrema à l.u.abſunt: ut in dubium uenire non poſſit,quin de libris tollendum ſit.

453 Ipſe ſibi delegit) Sibi ipſe delegit,o.l.u.

453 Mulctam populus Romanus) Romanus,à l.u. abeſt. rectè.

453 Anno antea) Ante,o.l.u,apertè uerum.

Itaq;

453 Itaq; populus) Ita,o.l.u.

453 Nega uero. ſuffragio meo, tanquam comitijs homini honorem amiciſſimo denegauero) Sic o. l. u. Videbor ſuffragio meo tanquā comitijs honorem homini amiciſſimo denegauiſſe. recentiores tamen ferè ab impreſſis faciunt.

453 Tabula modo noua detur) Modo tabella detur, tres l.u.in queis Lang.quod placet.

Pag. 454 Cæſari adoleſcentulo) C. Cæſari adoleſcenti,o.l.u.quod placet.

454 Qui illius auctoritatem,imperium) Qui illius imperium autoritatem l.Lang.& alij nonnulli.

454 Imperiū Cæſari belli neceſſitas.c.)Sic o.l.u.Cæſari bellū neceſſitas, faſces Senatus dedit.et præclarè,& apertè.

454 A Rep. peſtiferi ciues) A P. R. omnes l.u.

Pag. 455 Ego uero mentionē prouinciarū) Ego uerò mentionem omnino prouinciarum,o.l.u. quod ualde placet.

455 Quos omnes ad Mutinam intenderes c.)Quo omnes,Lang.cæteris aſſentior.

455 Iſtud tuum præſtantiſſimum) Tuum iſtuc præſtantiſſimum,o l.u.

455 Intereſſe putaſſes tua) Tua putaſſes,omnes .l.u.

455 Vehementius eo tibi) Eo uehementius tibi,o.l.u.

Pag. 456 Quod cælo delapſum) De cælo delapſum, Lang.Et alij nōnulli u.l.ut illud de fin.bo.& ma.Saruata illa,quæ quaſi delapſa de cælo eſt ad cognitionē omniū,regula.Quod autē ſequitur,Cuſtodijs cōtinetur,Lang.Tenetur. ut Liuius,Signoq; quod imperij pignus cuſtodia eius templi tenetur.Alterū tamen non abhorret à conſuetudine loquēdi. Cum illæ tabulæ priuata cuſtodia continerentur.pro Syl.

456 Hunc uel in cælum,ſi fieri poterit, noſtris humeris tollemus)Hunc in cælum ſi nos fieri poterit humeris no-

ſtris tollemus,Lang. ſic ego,Tunc in cælum uos, ſi fieri po-terit,humeris noſtris tollemus.

456 **Aut M.Brutus,aut C. Caßius, aut uterq;*) Hoc tantū nonnulli u.l.in queis Lang.diſcrepāt ab impreßis,quòd ordinē nōnihil commutāt hoc modo,Aut C. Caßius,aut M. Brutus cætera eodē modo,Locus ſine dubio mendoſus: neq; enim ſuperior ſcriptura cū inferiori cohæret, & lōge aliud loqui mihi uidetur,ac ſentiat Cicero,cuius hæc mea quidē ſententia mēs eſt,hoc conſiliū,ut ad Caßiū hoc bellum deferat, Brutum autē uerbo excludat à negotio, re uera iudiciū eius liberum,atq; integrū relinquat : ut ita fortaſſe corrigendum ſit,Aut C.Caßium,aut M. Brutū, aut utrunq; decernerem planè: ſicut multi conſulē alterum,ambos'ue:ni.c. nam cum dixiſſet, Expedito nobis homine, & parato P. C. opus eſt, & quæ ſequuntur: deinde ſubiunxiſſet, Quis igitur is eſt? ſi id quod diximus, ſententia ſua complecti,atq; efficere uolebat,id quod profectò uolebat: non ei reſpondendum fuit, C.Caßius,& M.Brutus, ſed aut,C.Caßium,aut M.Brutum, aut utrunq; decernerem planè, ſicut multi conſulem. c. ſic enim & uni Caßio decernebat imperium, & aſſequebatur, ut Bruti iudicium eſſet, quid ex dignitate ſua, exq; Rep.uideretur eſſe. Sed nihil affirmo:tātum opinionē meā teſtatam relinquere uolo. illud omni aſſeueratione affirmo, libros eſſe deprauatos,nec eorum uerbis ſenſa Ciceronis exprimi.*

456 *Colligaſſemus in Græciam*) In *Græcia, o.l.u.quod ualde placet.*Dixit autem,*Colligaſſemus in Græcia propter* S. C. *quo Senatus ei prouinciam Macedoniam*, Illyricum, *cunctamq; Græciam decreuerat, mandaueratq; ut cum ſuis copijs quàm proximè Italiam eſſet.*

456 *Non ut ex ea acie auxiliū haberemus*) Non *ut ex ea acie reſpectū haberemus, o.l.u.* Hinc *exiſtimari poteſt,q̄ ſint*

ſint omnia deprauata,atq; peruerſa:nec tamen miratus ſum, qui uiderim in u.l.de Leg. ex Denicales, Delphica lex eſſe factũ,Nec uerò tam delphica lex quæ à nece appellatæ ſunt. Denicales *feriæ, inquit* Sex.Pomp.*colebantur, cum hominis mortui cauſa familia purgabatur. Græci enim* νεκρὸν *mortuum dicunt.*In *ep.uerò ad* Q. Fratrem, Diribitis *in* Diruptis,Is *diruptis tabellis de circulo ſe ſubduxit.*In Piſ.Diribeãtur *in* Deripiantur, Dum *de te quinque & ſeptuaginta tabellæ diripiantur.*Pro Planc.Diribitio *in* Dircptio,*Nihil eſt iam quòd populo ſupplicetur, nihil quòd direptio.c.* Apud Var.l.11.*de* Ruſt. Diribentur *in* Dirimuntur, *Dum derimuntur, inquit,ſuffragia.* Et *alibi, diriberẽt in* Decumberet *eſſe mutatum,* Narrat,*ad tabulã cum decumberet.* Diribere *autem ualet* Diſtribuere. *unde* Diribitorium, *locus ubi recenſebatur exercitus, ſtipendiũq; militibus numerabatur:&* Diribitores *nõ* Diuiſores *qui appellabantur: ut tradit* Hermolaus:*ſed,meo quidẽ iudicio, qui ſuffragia lata diribebant, numerũq; inibãt tabellarũ:quæ, ſi de reo iudicabatur, cenſebãt abſoluendum, aut ampliandũ,aut condemnandum: ſi lex ferebatur,quæ antiquabãt,aut iubebant:ſi magiſtratus creabantur,quæ mãdabant honorem,aut denegabatur.* Quo *facto facile erat uidere,cãdidatus honorem obtinuiſſet, an repulſam tuliſſet. lex antiquata, an accepta: reus eſſet abſolutus,an cõdemnatus,an cauſa prolata. Sed quid hæc ego? quæ tamen habent inter ſe aliquam ſimilitudinem: & eiuſmodi ſexcenta, ſi id ageretur,proferre poſſem.* Illud *non'ne portenti ſimile eſt, quòd in* Catil. or. 11. Miſerum *abijt in* Timidum? *Et erunt qui illum, ſi hoc fecerit,non improbum, ſed timidum. cum* Miſerum *reponendum ſit, niſi* Priſciano, & Pediano *fidem penitus abrogamus. Et illud alterum apud* Var.l.1. *de re* Ruſt. *In pingui rectius quæ ſucci ſunt maio-*

*ris.*Pro Succi, *libri ueteres* ibi.*ego, Cibi,repoſueram, coniectura ductus: quod poſtea mihi comprobauit* Plinius, *qui hunc locum totidẽ uerbis,ut dicitur, in* X V I I I. *l.tranſtulit.* Sed ad rem. *omnino libri* V. *mendo non uacant, ſed tamen propius,ut opinor,accedunt ad ueritatem.*Quid *ſi ſic emendemus?* Non *ut eò ex acie reſpectum haberemus.* Nam *quod* Græcè ἀποβλέπειν πρός τινα, *id* Latinè *mea quidem ſententia,uel conijcere,uel referre oculos in aliquem,uel ad aliquem reſpectum habere dicitur.*Id *autem ſignificat, in quopiam omnem ſpem reponere ſuarum rerum.* Xen.l.I I I I. ἀπομνημονευμάτων, πότερον θεμιστοκλῆς διὰ συνουσίαν τινὸς τῶν σοφῶν, ἢ φύσει τοσοῦτον διήνεγκε τῶν πολιτῶν, ὥστε πρὸς ἐκεῖνον ἀποβλέπειν τὴν πόλιν ὁπότε σπουδαίου ἀνδρὸς δεηθείη; Lucianus. περὶ τοῦ ἐνυπνίου. ἂν δέ τι σπουδῆς ἄξιον ᾖ, καὶ τοὺς φίλους, ἢ καὶ τὴν πόλιν ὅλην καταλαμβάνῃ, εἰς σὲ πάντες ἀποβλέψονται. Cicero de Am. *Nec enim melior uir fuit* Africano *quiſquã, nec clarior. ſed exiſtimare debes omnium oculos in te eſſe coniectos.*Et Virg.l. X I I.*–in te ora* Latini,*In te oculos referunt.*M.Tul.Phil.V. *Itaque cum reſpectum ad ſenatũ, & ad bonos non haberet.* Et L.X L I I. *Cum cæterorũ id intereſſe, tũ præcipuè* Rhodiorum, *qui plus inter alias ciuitates dignitate, atq; opibus excellẽt.quæ ſerua,atq; obnoxia fore,ſi nullus aliò ſit, quàm ad* Romanos *reſpectus.*Fit *autem ferè,ut ij,qui nituntur alicuius auxilio,nimisq; confidunt, fiant languidiores, atq; remiſſiores, atq; ijs quiddam contingat, quod ſæpe uiatoribus euenit: ut cum iter contentius faciant, ſi forte reſpexerint, obiecta oculis aliqua ſpecie, ſi non inſiſtant, at certe tardius ingrediantur.*Ex quo *illud ad* Brut.*Meus animus in acie eſt, nec reſpectum ullum quærit, niſi me utilitas ciuitatis fortè conuerterit.*Et *contra illud de* Prou.Cons.*Qui ſi ex illa ia-*

ctatione,

ctatione,curſuq; populari bene geſta Repub. referunt aſpectum in curiam. Hæc igitur uerba hãc habebunt ſententiam, Brutum Græciæ præfecimus, decretoq; noſtro mandauimus, ut quàm proximè Italiam eſſet: non ut, eo reſpectum habentes, atque in eo ponentes omnia, ſtudia hic noſtra remitteremus, nollemusq; eos, qui ad Mutinã ſunt, qui in acie ſtant, non eniti, non omnia facere, ut Antonium à Mutina reijcerent: ſed ut nos, & illi ipſi multo alacrius, maioreq; animo, armis, equis uiris D. Bruto ſubuenirẽt, cum ſubſidium etiam tranſmarinum ſibi paratum uiderent.

Pag. 457 Tenet opinor Hellidem) Lang. Hillidem. Gad. Bellidem. S C. *& cum eo plerique* Billidem. *ego Plutarcho, & Stephano autoribus,* Byllidem : *quorum alter,* βύλλις, πόλις ἰλλυρίδος παραθαλασσία, τοῦ μετὰ τὸν νεοπτολέμου μυρμιδόνων κτίσμα. *Alter in uita* Bruti, *& quidem hanc rem referens.* γάϊος δ' ἀντώνιος ἀπολλωνία προσβαλὼν, ἐκεῖ τοὺς ἐγγὺς ὄντας ἐκάλει στρατιώτας. ἐπεὶ δ' οὗτοί τε πρὸς βροῦτον ᾤχοντο, καὶ τοὺς ἀπολλωνιάτας ᾔσθετο τὰ βρούτου φρονοῦντας. ἐκλιπὼν τὴν πόλιν, εἰς βουτρωτὸν ἐβάδιζεν. καὶ πρῶτον μὲν ἀπόλλυσι τρεῖς σπείρας καθ' ὁδὸν ὑπὸ βρούτου κατακοπείσας. ἔπειτα τοὺς περὶ τὴν βυλλίδα τόπους προκαταληφθέντας ἐπιχειρῶν ἐκβιάζεσθαι, καὶ μάχην συνάψας κικέρωνι νικᾶται. *At* Ptolemæus, Ελιμιοτῶν, *inquit,* βοῦλλις, ὀρεστίδος ἀμαντία. *Sed hic mendum continere Stephanus non poteſt, qui ciuitates ex ordine literarum digeßit. Idem propè mendum apud Cæſarem eſt lib.* I I I. *bel.ciuil.pag.* C L X I I I. *Hos ſequuntur* Bellidenſes, *atque* Amatini. *ubi l.u.*Billidenſes, *ego* Byllidenſes, *atq;* Amantini. *& alio loco pagina* C L X X I. *Qui commeatus* Biblide, *atque* Mantinea *importari in oppidum prohiberet. ego,* Byllide *atque* Amantia.

Vrget

457 Vrget Oricum) Illyricum, liber unus, atque alter: in queis Gad. quod probo: nam & proxima ſuperiori oratione oſtendit, Illyricum à C. Antonio eſſe tentatum: & hæc diſpoſitio ex ordine eſt, illa altera perturbata: ſiquidem cum oppidis prouinciam confundit.

457 Solet enim accipere ipſe man.) Ipſe accipere, o.l.u.

457 Cum confeſtim ſuccurrendũ eſt) Quibus pro Cum, o.l.u. perſpicue rectum eſt.

457 Neceſſe eſt enim in tanta concurſatione perturbationum, rerum, c.) Sic l. Lang. Neceſſe eſt enim in tanta conuerſione & perturbationum rerum. Ego ſic, Neceſſe eſt enim in tanta conuerſione, & perturbatione omniũ rerum. ut illud pro Flacco, Videtis in quo motu temporum, quanta in conuerſione rerum, ac perturbatione uerſemur. Et pro do. s. Cui nihil oberat præter conuerſionem ſtatus, & inclinationem communium temporum. Sententiam meam Bernardini Maphæi liber approbauit. Interductus igitur aliter apponendus eſt.

Pag. 458 Vt ex ueſtra quoque autoritate firmetur) Vt ea ueſtra quoque. c. mihi magis placet.

458 Vt qui eam optimo iure) Sic o.l.u. Vt quique optimo iure eam. Ego, Vti qui. c.

458 Eumq; à Q. Martio Criſpo proconſule, L. Scauro Proconſule, A. prolectio) Sic Lang. Eũ atq; M. Criſpo Procõ L. ſtatũ murco Procõs ab alieno. ego ſic, Eumq; à Q. Martio Criſpo Procos. L. Statio Murco Procos. A. Alieno. c. De ijs Dion l. XLVII. App. III. Cæs. in ep. ad M. Tul. Paterculus l. II. De Statio Murco etiam Cæſ. l. III. belli ciuilis.

458 Naues, nautas, pecunias) Pecuniam, o.l.u.

458 Cætera'que quæ ad bellum gerendum) Ad id bellum. c. o.l.u.

Prouin

458 *Prouinciam obtinebit cum.c.*) Sic l.u. *Prouinciam tum obtinebit. Sic igitur diſtinguendum, ac ſcribendum eſt, Qui eam prouinciam tum obtinebit, cum C. Caßius* Procos. *in eam prouinciam uenerit.* Regem.c.

458 *Item ſi cæteri reges*) *Item'que* Lang. c.nonnulli, *Idem'que*. Lang. *ſequor.*

Pag. 459 *Animus ipſe quē uidetis*) *Animus is eſt quem uidetis*, o.l.u. *mihi uerò, ut dicam quod ſentio,* Vidiſtis *probabatur, non* Videtis, *ut ad* Idus Mart. *referatur, quibus pulcherrimum illud facinus conſciuit, oſtendit'que ciuibus ſuis quàm illam rem uirili animo, atque præſenti egiſſet: & tempori tempus reſpondeat.*

459 *Fortes & conſtantes uiri*) Fortis & *conſtantis uiri, &* Siuiſſet *pro* Siuiſſent, *pleriq;* l.u. *quos probo ; ut de* C. *Caßio loquatur, non de* Alieno, & *Cæcilio* Baſſo: *eáq; uerba ex ſuperioribus apta ſint.*

459 *Summa'que uirtus*) *Quæ à pleriſque lib.uet.abeſt. quod placet.*

459 *Quid dicam de patre?*) De patre dicam? o.l.u. & *pocliuius currit oratio.*

459 *Sed etiam dux*) *Verumetiam*, o.l.u.

459 *Quàm honorate, quàm honorifice*) *Ornate, non Honorate*, o.l.u. *quod placet.*

459 *Fuimus nuper ego.c.*) *Fuimus* Impp. o.l.u. *Imperatores.ſ. rectè.*

459 *Iudicauerit*) *Iudicarit*, Lang. & *ceteri ferè.*

Pag. 460 *Tanti eius in Syria nomen, atq; Phœnicia*) Phœnice, o.l.u. & *rectè: ſiquidē & Græci* φοινίκην, & *Latini Phœnicen appellauerunt.* Varro *de* Re *ruſt.* l. 1. *Cū exportauit per mare è* Phœnice *amans* Europā. Et *de Lingua* Lat. *Europa ab Europa Agenoris filia, quam ex* Phœnice

Manlius

Mālius ſcribit taurū exportaſſe. Cæſar l. I I I. bel. ciu. Magnā ex Aſia Cicladibuſq; inſulis Corcyra, Athenis, Ponto, Bithynia, Syria, Cilicia, Phœnice, & AEgypto claſſem coegerat. Quod ad primū uerbum attinet, in eo congruunt oēs libri: ego tamē Tantū pro Tanti reponēdū cenſeo, ut ſit illi ſimile pro Deiotaro, Quantum nomē eius fuerit, quantæ opes. c.

460 Cum Parthorū nobiliſſimos duces, magnas copias fudit) Lang. Maximaſq; copias. c. quod ita magis placet, ut tamen nō omnem quaſi ſuſpicionis ſcrupulū mihi euellat ex animo: idem enim uerbum, Parthorum. ſ. in cōſequenti membro ſine cauſa repetitum facit, ut non poſſim non ſuſpicari M. Tullium ita ſcriptum reliquiſſe, cum Pacorum nobiliſſimum ducem, maximaſq; copias fudit: uel, quoniam cæteri libri non diſcrepant ab impreſſis, Cum Pacori nobiliſſimi ducis magnas copias fudit. Parthos autem duce Pacoro regis Orodis filio Euphratem tranſiſſe, fuſoſq; à Caſſio, cæſoſq; fuiſſe, etiam ex epiſtolis ad Att. apparet.

460 Populi Ro. nominis probra. c.) Romani nominis, nonnulli u. l. quod placet.

460 Augere commodis debeo) Commodis augere debeo, o. l. u.

460 V I I. & V I I I. legio) Nonnulli uet. libri, V I. pro V I I. quod probo: nam V I I. quidem non quieuiſſe, ex oratione X I I I I. licet intelligere.

Pag. 461 Conſulem deſignatum obſiderunt) Obſident, o. l. u. perſpicuè rectum.

461 Huic urbi ferro, igniq; minitātur) Eodē modo l. s. ut impreſſi. Plus tamen apud me ratio ualet, quæ mutari nullo modo poteſt, q̄ ſcriptura quæ deprauari & corrūpi ſolet. Præſcribit igitur ratio, & conſuetudo Latina, ut ita loquamur, Huic urbi ferrū, ignemq; minitatur: cruces, ac tormēta,

ſecures, uirgaſq; minitátur: ut Malũ, mortẽ, ſuppliciũ minitari loquimur: niſi forte de eo loqueremur, qui gladiũ, ignẽ, quid'ue eiuſmodi tenẽs, id alicui intẽtaret: tũ enim recte per ſextũ caſum efferremus. ut illud Salluſtij, Egredienti ex Senatu Cæſari gladio minitarẽtur. Et illud alterũ, Et minari īterdũ ferro, niſi obnoxia foret. Hoc aũt ab illo maxime diuerſum eſt. quare ita corrigẽdũ cẽſeo, Huic urbi ferrũ, ignẽq; minitãtur. Et in XII. eodẽ modo, ut ſuo loco admonebimus.

461 *Eorum nequi Brutum) libri ueteres D. Brutum.*

461 *Quouſq; dicemus ſentẽtias) Sẽtẽtias dicemus, o. l. u.*

461 *Vt ad arbitrium eorum imperatorem) Sic l. u. Vt ad arbitrium illorum imp. nonnulli, Impr. ego Impp. imperatores ſcilicet. magis probo.*

461 *Ab omnibus gẽtibus probatur) Cõprobatur, o. l. u. & ambitus in dichoreũ cadit, quẽ maxime ſequitur Cicero.*

461 *Itaque his præmia promiſſa ſunt) Promiſſa ſunt præmia, o. l. u.*

461 *Fruãtur illis, uel perſoluãtur his, quæ ſpopõdimus) L. Lang. et cæteri fere, Fruantur his, uel perſoluãtur. ut fortaſſe ita corrigendum ſit, Fruantur his illi, perſoluantur. c.*

PHILIPPICA XII.

Pag. 462 *At quis Conſul) At qui. o. l. u. quod placet.*

462 *Spe allata deditionis, quam amici pacem appellarent: C. Halieni. c.) Sic Lang. Quã ſpe allata deditionis quam amici pacẽ appellarent alieni. Sc. & cũ eo pleriq;, Quam ſpe allata deditione quam amici. Cætera eodem modo, ut Lang. Ego ſic, Quã ſpe allata, deditionem quam amici, pacem appellarent alieni. ut ſit, Allata ſpe eius rei, quam amici deditionem, alieni pacem nominarent. nã & unum, plura'ue uerba interdum præterire elegans, atq; uſitatum eſt, ut pro Syl. Quod in quos teſtimonium dixiſti, inquit, damnati ſunt. Et*

illud

illud Terent. Eunuchum quem dediſti nobis, quas turbas dedit? Et in ſermonis Latini conſuetudine eſt, ut uocabulum præcedat prouocabulum quod Varro, relatiuum uocant Grammatici. Cic.in Bruto: πειθὼ quàm uocant Græci, hanc ſuadam appellauit Ennius. Et in Partitionib. Et ea uel anguſte diſſerere, ut Dialectici qui appellantur. Et pro Quint. Cum ueniſſent ad uada Volaterana quæ nominantur. Liu. Auem Sangualem quam uocant, ſacrum lapidem roſtro cecidiſſe. Scala uerò noſter à ſuo libro diſſentit,atq; hunc locum ita corrigendum putat, Allata ſpe deditionis,quam amici pacem appellare mallent.

462 Neget Piſo ſe ſcire) *Negat Piſo ſcire ſe,Lang. & compoſitio ſuauior.*

Pag. 463 Perſtrinxerat aciẽ animi Bruti ſalus) *Sic Sc. liber,Præſtrinxerat aciẽ aĩ Druſi Bruti ſalus. D.Bruti;corrigendũ puto.quod ad Præſtrinxerat attinet, ita rectũ iudico,ut l.v.de Fin.bon.et mal. pro Rab.Poſt.in Vat.& omnino omnibus in locis,quibus Aciem,oculos perſtringere ſcriptum eſt, Præſtringere ſcribendum cenſeam: ſiquidem hoc uerbum à præſtigiatoribus ductum eſt,ut docet Aſconius.*

463 Ne ſi in Senatus poteſtate futurum ſe dixerit) *Ne ſi in Senatus quidem,o.l.perſpicuè uerum.*

463 Valde uobis hercule) *Valde hercule uobis,o.l u.*

463 Si iacens id nobiſcum) *Si iacens uobiſcum aliquid ageret,o.l.u.*

463 Inſtanti reſiſtendum) *Gad.Statim pro Inſtanti.ego Stanti,quòd Iacens dixerat,emendaram:ut contrarium contrario referretur: ut illud pro Sextio, Non modo ſtantem defenderunt, ſed ne iacentem quidem protexerunt. opinionem meam nonnulli u.l.poſtea comprobarunt.*

463 Cuiuſuis eſt hominis errare.c.) *Sic l.u.Cuiuſuis hominis*

minis eſt errare, nullius niſi inſipientis in errore perſeuerare.& numeroſior oratio.

463 *Ad eum ire te legatũ)*Ad eũ te ire legatum.o.l.u.

Pag. 464 *Quid ſi etiam nocuit?)* Sic liber unus,atq; alter,in queis Lang. *Quid ſi iam nocuit,atq; obſuit? ut fortaſſe rectum ſit, Quid ſi iam obſuit? ut unum & idem uerbum continenter ponatur.*

464 *Veſtrum conſilium hoc Capua probabit?)* Veſtrum hoc conſilium.c.o.l.u.*aures meæ probant.*

464 *Inflammato animo ſit futurus)*Futurus ſit,o.l.u.

464 Nomen Martium amittet) Martiũ nomen amittet,o.l.u.& *ſtructura concinnior,& numerus* Tullianus.

464 *Senatũ enim ſecuta.c.)*Sic pleriq; l.u. Non arbitrabitur *ſe grauiori odio in Antoniũ eſſe debere,quàm Senatũ.*

Pag. 465 *Vritur omnis: æquo animo belli patitur iniuriam)* Nonnulli u.l. *Vritur: omnis æquo animo belli patitur iniurias.quod minimè diſplicet.*

Pag. 466 *Atqui cum ea petebat)* Atqui tum ea poſtulabat,Lang. & *alij nonnulli u.l.*

466 *Iudicijs,ignominijsq; cōciſus)*Conſciſſus,Lang.ego *cæteris aſſentior:ſic ſuprà,Veſtris decretis eum concidiſtis.*

466 *Quando eius obliuiſcetur ulla poſteritas?)*Quãdo *enim obliuiſcetur.c.o.l.u.*

466 *Num elui prædicatio crudelitatis poterit?)* Num *eius prædicatio crudelitatis poteſt?o.l.u.*

466 *Quid eſt aliud quàm non pacem facere)* Quàm, *meo quidem iudicio delendum eſt.*

466 *Nec ſolum prorogare bellum)* Propagare, o.l.u. *quorum utrum minus placeat,neſcio.*

Pag. 467 *Illi non depoſuerint)* Poſuerint,*nonnulli ueteres libri quod probo.*

467 Nõ'ne uos ueſtris cõſilijs) Nõ'ne nos noſtris, o.l.u.

467 Et muſtellas, Saxas'ue contemnere) L.u. pro Saxas'ue, partim Scios'ue, ut Lang. partim Seios'ue: nemo quidem certè Saxas'ue. Iam illa copula, Et, à nonnullis u.l. abeſt: ut fortaſſe ita rectum ſit, Nolite ne Tyrones quidẽ Numiſios, Muſtellas, Scios'ue cõtemnere. Libri certè ueteres illo loco Philip.11. ut Muſtellæ Tamiſio, Tam̃ ſcio: ut fortaſſe Muſtella Scius, aut, quod magis placet, Seius appellaretur.

467 Quod dij omen auerterent) Auertãt, omnes libri ueteres. quod reijcio.

467 Si tot tam impij ciues) Ciues, à.l.u. abeſt.

467 Vt cædamus, abeamus: uitam inopem, & uagam proſequamur) Sic o.l.u. Cedamus, abeamus: uitam inopem uagamq; perſequamur. quod placet.

467 Ex tota Italia exciuimus) Sic omnes ad unum libri ſcripti. Non. Mar. Excuſsimus. Ego libris aſſentior.

467 Meo ſemper periculo peccet Antonius) Semper, ab o.l.u. abeſt. quod placet.

Pag. 468 Quoniam ſub nomine pacis bellum lateret: repudiandam) Sic o.s.l. qm̃ ſub nomine pacis bellum lateret R.P. repudiandam. Lang. pro qm̃, Quod.

468 Mentio facta à te pacis) Mentio à te facta pacis, Lang. nonnulli, Mentio à te antè facta. alij, Mentio antè facta. quæuis impreſſa & numero, & collocatione probabilior. Ego Lang. ſequor.

468 Proficiſcãtur legati optimis ominibus: ſed hi proficiſcantur) Sed ij, o.l.u. Proficiſcantur à l. Lang. abeſt: & mehercule ſuperuacaneum eſt.

468 Vt declarant de me eius. c.) Eius de me, pleriq; l.u. quod aures meæ probant.

Pag. 469 Mea bona donare ſe dixit Petiſsio Vrbinati)

ti) Sic Lang. & cum eo pleriq;, De meis bonis donare ſe dixit P. Vrinati.*nonnulli,Vrinati.* Val. *quidem* Max.*cuiuſdam* T.Marij Vrinatis *mentionem facit.*

469 *Nec aquilam quidem ipſam*) *Ne aquilam quidem ipſum,o.l.u.quod placet.*

469 *Nec id ſit faſtidio meo*) *Nec id faſtidio meo.Lãg. & alij nonnulli.*

469 *Habendam mihi aliquam rationem eſſe*) *Aliquam eſſe rationem,o.l.u.& numeroſior oratio.*

469 *Is enim ſum : niſi forte me fallo.c.*) *Sic o. fere l. s. Is enim eſt : niſi forte me fallo : qui uigilijs,curis,ſententijs, periculis etiam perfecerit : quæ plurima propter acerbiſſimum omnium in me odium impiorum pertulerim : ut non c. Recentiores cum impreßis faciunt : quos ſequor.*

469 *Hic cum in urbe eſſem,ac domi*) *Hic cum eſſem in urbe,ac domi,o.l.u.*

Pag. 470 *Cum oẽs actiones horũ menſium,omnes.c.*) *Cum omnes actiones honorum , omnes , Lang.cæteri libri, Actiones bonorum,omnes.c.quod placet.*

470 *Quibus nunc in locis ſit*) *Quibus in locis nunc ſit,o. l.ueteres.*

470 *Hiſce ego me uijs committam?*) *Hiſce ego uijs me committam? o.l.u.*

470 *Itaq; in urbe , ſi ſic licebit,manebo*) *In urbe maneo : ſi licebit,manebo : Lang.alij ſic,In urbe maneo , ſi ſic licebit,manebo.*

470 *Oderint*)*Eodem modo l.s.ut impreßi.fortaſſe ſcribendum eſt , Adierint.*

470 *Nemo minus timidus*)*Nemo me minus timi. o.l.u.*

Pag. 471 *Populo Ro.pœnas dederunt*) *R.P.pœnas. Sc.liber.quod placet.*

471 *Surgere poſſem)* Exurgere *poſſem.Sc.& alij non-nulli u.l.quos ſequor.*

471 In *Appenini tramitibus potero facere)*Facere *po.*

Pag. 472 *Grauiſsimè diſſentientibus*) *Acerbiſsime,* Lang. *& alij nonnulli u.l.*

472 *Cum* P. V*ectio Scatone*) Hunc Catonem *Appianus,&* V*elleius Paterculus nominant.*

472 *Sylla cũ Scipione inter Cales*) Q*ui Cæpione pro Scipione repoſuerũt,ſe in hiſtoria parũ uerſatos oſtẽderunt.*

472 *Legis inter ſe cõditiones cõtulerunt)*Eodẽ *modo l, ſ.ut impreſſi.ego ſic,*Leges *inter ſe, conditionesq́; tulerunt, ut* Leges *hic idem ualeant,quod in* Ver.eo *loco,* Huius *contumelijs ſcitote* Q.L*ollium ad Apronij leges, conditionesq́; ueniſſe.*Et *apud* Liu.l.XXXVIII.*Amicitia regi Antiocho cum populo* Ro. *his legibus, & conditionibus eſto.* Eadem *inquã notione,qua dicitur,* Leges *dicere,* Leges *imponere, nám,*Ferre *conditiones,&* R*eferre,tritũ.ſed nihil affirmo.*

472 In *Antonij latrocinio æque eſſe,ut hi?*) E*ſſe tuti, corrigendum putat* V*baldinus.quod placet.*

472 *Accipiant,& remittantur*) *Accipiantur, & remittantur.res perſpicua.*

Pag. 473 *Semper ſententia,auctoritate*) *Semper ego ſententia.c.o.l.u.*

473 *Sed propter memoriam rerum,quas geſſerunt,pro populi libertate, & dignitate:* R*eipub.nimis feroces*) *Sic* Lang.*Sed propter memoriam rerum,quas geſſerunt,proq́; libertate, & ſalute* R.P,*nimis feroces.pleriq;, in quibus* Sc. *ſic,*Propter *memoriam rerum,quas geſſerunt pro* P. R. *libertate, & ſalute* Reip. *nimis feroces. quos ſequor : hoc enim mihi ſentire Cicero uidetur,* Veteranos *illos quidem eſſe fortes, ſed propter memoriam rerum geſtarum ferociores*

ciores eſſe, quàm & P. R. libertas, & Reip. ſalus poſtulet: ut, Pro, hic idem oſtendat, quod eo loco apud hunc ipſum pro Cluentio, Quibus de rebus pro Cluentij uoluntate nimium, pro Reip. dignitate parum, pro ueſtra prudentia ſatis dixiſſe uideor. Sic igitur interpunctiones apponendæ; Sed propter memoriam rerum, quas geſſerunt, pro Populi Rom. libertate, & ſalute Reip. nimis feroces.

473 *Horum ego cogitationes*) Cogitationem, o. l. u. quod placet.

473 *Hæc quoq; pericula tanta ſi effugero*) Hæc quoq; tanta pericula. c. o. l. u.

473 *Proficiſcar omnino P. C.*) Sic interpungendum eſt, Proficiſcar omnino P. Conſcripti totum. c.

PHILIPPICA XIII.

Pag. 474 *In principio huius belli P. C.*) In, ab o. fere l. u. abeſt. quod probo.

474 *Nec publicas leges, nec libertatis iura cara habere poteſt*) Sic o. l. u. Nec publicas leges uidetur, nec libertatis iura cara habere: quem. c.

474 *Cum auctorem ipſum iure cæſum*) Hoc loco l. u. inter ſe diſsident. Lang. ſic, Cum autoritatem iure cæſum fateamur. Sc. Cum ipſum iure cæſum fateamur. nonnulli, Cum autorem iure cæſum fateamur. Ego ſequor Sc.

474 *Non erat deſperandum, ſi conueniſſent*) Conueniſſet, o. l. u. quod probo. Idem mendum apud Cæſ. l. 1. bel. Gal. Si in eo manerent, quod conueniſſent. Conueniſſet enim corrigendum eſt.

474 *Hoc uero quod eſt?*) Quid eſt, o. l. u. quod placet.

Pag. 475 *Nucula, Numatio*) Muniatio, nonnulli u. l. recte: T. enim Munatium Plancum ſignificat.

475 *Barbas, Caſsios*) Interualli nota fortaſſe delenda eſt.

da eſt: nam Barbam *Caßium fuiſſe ex familiaribus Cæſaris, apparet ex* XIII. *l. ep. ad* Att. *in extremo,* Ac *mihi* Barba *Caßius ſubuenit: cuſtodes dedit.*

475 *Petißium, comitatum relinquo*) Pro *Petißium,o. l.s.*Peditum.*quod etſi reijcio, librorum tamen conſenſum ſilentio præterire non placuit.*

475 Hoc *ſi Antonius uiol.)*Hoc *ſi* M.*Antonius.rectè.*

475 Q*uam uim anhelitus?*) Q*uem uini anhelitũ,nonnulli u.l.in queis* Gad.*ita locutus eſt poſt red.ad* S.Non *te illius unguentorum odor,non uini anhelitus.* Iam M. Antonio *uinolentiã ſæpe obijcit:& paulò antè ſpiritum dixit:ut nihil opus fuerit,hic uim anhelitus inculcare:ut mihi dubium non ſit,quin hoc probandum,illud alterum reijciendum ſit.* Hoc *enim meo quidem iudicio ſignificat,* Antonios *nullum genus contumeliæ prætermituros eſſe,ut ne ab eo quidem temperaturi ſint, quin in omnium ora irructent.*

475 Id *ipſum uix talibus factis poſſet aliquo modo)* Sic o.l.u.Id *ipſum uix ſtabilibus factis poſſet.* Tres l.*non illi u. quidem,ſed tamen ſcripti,*Id *ipſum uix ſtabiliri fœdus poſſet aliquo modo.ego ſequor impreſſos.*

475 Odiſſet) Odiſſes,*l.u.*

Pag. 476 N*æ ego iſtam ſapientiã)*Sic *o.l.u.*Ne *ego ſapientiã iſtam,quamuis ſit erudita,audiã.qui, quod ad collationem attinet,placent:quod ad* Non, *deeſſe non abeſſe mihi uidetur.* Cic. III. *Tuſc.* Ne *iſta glorioſa ſapientia non magno æſtimãda eſt.& l.*III. *de* Fin.Ne *ego iſtam glorioſam, memorabilemq́; uirtutem non magno æſtimandam putem.*

476 *Atq; his uti uelis)*Itaq́; *his.c.o.l.u.quod placet: ut ſint duæ (ut* Donati *more loquar) partes orationis:quemadmodum illud,*Imo *ita uolo:itaq́; poſtulo,ut fiat.*

476 Pace*´que potiamur)* Pacemq́;,*o.l.u.ut illud* Terentianum,

tianum, Patria potitur commoda.

476 Sin liber uiuis his, incolumibusq; eſſe nullus poteſt) Sic o.l.u. Sin ius incolumibus ijs nullum eſſe poteſt.

476 Aut enim illis interfectis) At enim uictis his, Lang. & cum eo pleriq;. nõnulli tamen cũ impreſsis conſentiunt.

476 Aut oppreſſa) Oppreſſi, o.l.u. quod placet.

476 At enim nos M. Lepidus imperator, Pontifex Maximus) Sic omnes l.u. Imp. iterũ Pontifex Max. L. Lucullus, ut Euſebius literis tradidit, primus ĩperator appellatus eſt, Armenia, Meſopotamia, & Niſibi cũ fratre regis capta: ac principio quidem nemo hoc honore dignabatur, niſi qui res ampliſsimas, præclariſsimasq; geſſiſſet. poſtea is ita peruagatus, atq; peruulgatus eſt, ut uel minimis rebus geſtis nomen hoc multis tribueretur, neq; ſemel modo, ſed iterũ ac ſæpius, ut ueterum monumenta declarãt, & Dion memoriæ tradit. Hac autem appellatione decorabantur duces aut exercitus cõclamatione, aut, quod erat (opinor) honorificentius, decreto Senatus. Atque hanc quidem arbitror Euſebium notare uoluiſſe, nã illa altera uetuſtiſsima eſt. id quod uel ex uno loco Liuij intelligi poteſt: Tum Scipio, inquit, ſilentio per præconem facto, ſibi maximum nomen imperatoris eſſe dixit, quo ſe milites ſui appellaſſent. hunc autem imperatorem iterum appellatum fuiſſe, etiam ex epiſtolis ipſius ad M. Tullium ſcriptis apparet, in quibus aſcribit, M. Lepidus imp. iterum. Res geſtæ ita obſcuræ fuerunt, ut earum memoria penitus euanuerit. hoc extat, à Cæſare Hiſpaniæ citeriori præpoſitum fuiſſe, & poſt interitum eiuſdem hanc eandem obtinuiſſe. hoc oſtendit Velleius: Antonius, inquit, fuga tranſgreſſus alpes, primo per colloquia repulſus à M. Lepido, qui Pontifex Max. in C. Cæſaris locum furto creatus decreta ſibi Hiſpania, adhuc in Gallia morabatur. ut

autem Dion tradit, Narbonenſi etiam Galliæ præerat. illud alterum apud belli Alexandrini ſcriptorem apparet.

476 *Ac mea quædam officia in illum*) Ac mea quædam in illum. c. o. l. u. quod probo.

Pag. 477 *Adduxit ad pacem*) Ad urbem, o. l. s. quod etſi aſpernatus ſum, nolui tamen prætermittere.

477 *Quos potui ampliß.*) Quàm potui, magis placet.

477 *In quibus uos mihi eſtis aſſenſi*) In quibus mihi uos. c. o. l. u.

477 *Magnis & multis pignoribus*) Pigneribus, tres l. u. in quibus Lang. Grammatici quidem & Pignoribus, & Pigneribus ſcriptores extuliſſe tradiderunt.

477 *Summa nobilitas eſt hominis, honores*) Lang. ſic, Summa nobilitas eſt, omnis honor ei eſt. nonnulli ſic, Omnes honores. quod probo.

477 *Primum ut licuit*) L. Lang. Sc. cæteri ferè l. u. Primum licuit. nonnulli, Quàm primum ut licuit. ut fortaſſe corrigendum ſit, Cum primum licuit. hoc certè probat Latina conſuetudo, illud alterum reijcit.

477 *Prætereo illius ex grege latrocinij neminem*) Lang. ſic, Prætereo amo ex grege latrocinij neminem. Nonnulli, aio, ego oio corrigendum puto.

Pag. 478 *Hanc mihi diſsipationem*) Diſpenſationem: o. l. u. perſpicuè rectum.

478 *Argentum, ueſtem, ſuppellectilem uniuerſam*) Pro Vniuerſam, Lang. Vnum. Sc. Vna. Gad. & alij nonnulli, Vinum: atq; hoc quidem probo. ſic in Phil. 11. Maximus uini numerus fuit, permagnum optimi pondus argenti, pretioſa ueſtis, multa & lauta ſupellex.

478 *Albanum, Firmanum*) V. l. Formianum: pleriq; Firmianum, in queis Lang.

Anſe

478 *Anſeres depellantur)* Depellentur,*probo.*

478 *Ita deſcribite)deſcribetur,o.l.u.*

478 *Proſequetur)* Perſequetur.*uet.lib.rectè.ut illud de prou.* Cons.*Si idem extrema perſequitur,qui inchoauit.*

478 *Auguratus locum: in quo ego eum.c.)* In quem, *nonnulli u.l.à quibus conſuetudo* Latina *facit:quæ ita loquitur, ut dicat,* Cooptarentur *patricij in loca uacua, in ſenatum,in collegium.non* In locis,*in ſenatu,in collegio.*

478 *Augurem* Iouis *optimi, maximi)* Augurem Iouis *maximi,Lang. & alij nonnulli.ut in* x i i i i. Phil. *Hoſteſq; nefarios huic* Ioui *maximi.Sc.*Tamen *liber,* I. O. M. *ſequamur igitur impreſſos.*

Pag. 479 *Silentio* P.C.*prætermittẽdum)* Prætereundum,*o.l.u.quod probo.*

479 *Quàm mores eius ferunt)*Eius mores.*c.o.l.u.*

479 *Etiam ſi turpia.c.)* Etiam'ne ſi, *o.l.u. ut illud in* v. *Tuſc.*Etiam'ne *ſi ſenſibus carebit oculorum?*

479 *Hæc ſi cogitas* M.Lepide,M.Lepidi*Pontificis* Maximi *fueris pronepos)*Sic *l.Lãg. Hæc ſi cogitaſſes* M.Lepide P.M.*Põtificis Maximi pronepos.* Pleriq;*in queis* SC.*ſic, Hæc ſi cogitaſſes*M.*Lepidus* P. M. M.*Lepidi põtificis maximi pronepos.*Ego *ſic,Hæc ſi cogitasses* M.*Lepidus pontifex* Max.M.*Lepidi pontificis max. pronepos.quam ſententiam eo aſſeuerantius affirmo,quòd* Fueris,*ab o.l.u.abeſt.*

Pag. 480 *Quàm antiquis & domeſticis malle)*Quàm *& antiquis,o.l.u.quod placet.*

480 De D. *Bruti ſalute certatur)* In D. *Bruti. c.o.l.u.* Recentiores *ſequor.*

480 *Niſi nobis ſaluis)*Bonis *ſaluis,Lang.quod placet.*

480 *Vidit quàm confectus) Sic o.l.u.* Vidit, *quàm abiectus,quàm confectus eſſet.*

k 5 Et ſcele

480 Et ſceleribus abſtinere) Sceleribus ſe abſtinere,o.l.u.ut in I I.Phil.Quòd te abſtinueris nefario ſcelere.

Pag. 481 Dij ipſi immortales præſidium) Dij immortales ipſi,o.l.u.

481 Quem tamen ille demens) Tum,o.l.u.

481 Quæcunque falsò diceret) Lang.Sic,indiceret:alij, Indiceret:ut fortaſſe corrigendum ſit,Is diceret.

Pag. 482 Eodemq; die ipſo) Eoq; ipſo die,o.l.u.placet.

482 Citius lecta, quam ſcripta ſunt) L.u.partim Perlata,pro Lecta:partim Deleta. Lãg.Delata:quod uerũ eſſe iudico.Siquidẽ S.C.deferri dicebãtur,cũ facta, ac ſcripta ad ærarium deferebãtur.ſic in ſuperiori oratione,S.C.falſa delata ab eo iudicauimus.Et in ep.ad Cornif.omnia tũ falſa S. C. deferebãtur.Quòd aũt ad ærarium deferrentur,apparet in v.Philipp. S.C.tanquã facta ad ærarium deferebantur. Hoc etiam Cor.Tacitus l.I I I.declarat.Factum inquit S.C.ne decreta patrũ ante diem decimum ad ærariũ deferrentur. & Liuius l.X X X I X.Qui per infrequentiã furtim S.C.factum ad ærariũ detulerit.Idem tamẽ l.I I I.ſcribit,inſtitutum fuiſſe à L. Valerio, M.Horatio Coss.ut S. C.in ædem Cereris ad AEdiles pl.deferrentur: quæ ante arbitrio Coss.ſupprimebantur,nuntiabanturq;. Vt hoc antiquis illis tẽporibus illud recentioribus factũ eſſe uideatur. Quanquã Pomponius iuriſconſultus memoriæ prodat,non S.C.ſed plebiſcita ad illos AEdiles deferri ſolita fuiſſe.Sic autẽ loqui ſolet Cicero, cum quid præpoſterè factum uult oſtendere.ut in v.Quid non'ne ante lata quàm ſcripta eſt? quod de lege loquitur: ſi de S.C. Delata dixiſſet. Quod quidem uerbũ me admonuit,ut ex eo loco pro do. ſua,mendum tollerẽ,Quæ & illud natiuum,& hoc delectum malum ſanare poſſet.Ego Delatum corrigo:ut contrarium contrario reſpõdeat.ut illud in V I I.Lacc.Quæ

non iam recepta, ſed innata: neque delata ad me, ſed in anima ſenſuq́; meo penitus affixa, atque inſita eſt.

482 *Aut egredi, aut progredi*) Regredi, *aut progredi, o.l.u. perſpicuè uerum.*

482 *De ſingulis ſentẽtijs breuiter diſputo*) Sic o.l.s. *De ſingulis ſententijs breuiter diſputo: uelim* P.C.*c. placet.*

Pag. 483 *Satis quidem hæc ſcite*) Satis *hoc quidem ſcite, omnes lib. uet. placet.*

483 *Quid ſe doluiſſe dicat*) Se, *ab o.l.u. abeſt, & certè ſuperuacaneum.*

483 *Soluto ſupplicio parricidæ*) Parricidiæ, *nõnulli ueteres libri. ut fortaſſe corrigendum ſit,* Parricidij. Parricidæ, *certè non conuenit.*

483 *Cariorẽ pop.* Ro.) R.P.*o.l.u. ego cæteris aſſentior.*

Pag. 484 *Qui ex eadẽ ſuſtulerit liberos*) Sic Lang. Sic *omnes ferè l.s.* Qui ex ea die. *Qui quidẽ tot librorũ conſenſus, ac penè conſpiratio hanc in opinionẽ me adduxit, ut putarem pro* Ea die Fadia *reponẽdum: ut* Antonio *ignobilitatem uxoris obijciat: ut in* III. *Eũ dicere aliquid de uxorum ignobilitate, cuius pater* Numitoriã Fregellanam *proditoris filiam habuerit uxorẽ, ipſe ex libertini filia ſuſceperit liberos. &* II. *Cum te omnes recordarentur libertini generum, & liberos tuos nepotes* Q. Fadij *libertini hominis fuiſſe. Mulieribus autem non fuiſſe prænomina, docet* Plutarchus. *Appellabantur autẽ uel gentis nomine, ut* Licinia, Cornelia: *uel cognomine, ut* Metella, Lepida. *Hoc autẽ iccirco dixi, ut cum de nomine patris inter omnes conſtaret: ex eo nata cur appellata ſit* Fadia, *nemo requireret. Iã ſuprà de* E & F *ſimilitudine, earumq́; literarũ crebra inter ſe loci commutatione, quæ multos crearit errores, ſatis ſuperq́; diximus: ut in dubium uenire non debeat, quin ita corrigendum ſit: nam*

Ex ead

Ex eadẽ quidem apertè falſum eſt. Quis enim dixit unquam, Suſceperit liberos ex eadẽ humilitate. Deinde Cicero uideretur quadã præuaricatione concedere, quod aduerſarius intendit. uel, ut uerius dicam, nõ ſibi ipſi conſtare: quẽ enim dudum ſplendidi equitis Ro. *filium fuiſſe cõfirmarat, hunc paulò pòſt ex homine libertino natum eſſe confiteretur.*

484 *Ornatum eſſe beneficijs Cæſaris)* L. u. *ee beneficijs* C. *Cæſaris. pro ee, ego* Eis, *uel* Et, *ut ſit*, *Acerbiſsimum eſt, te ornatum eis beneficijs: uel,* Te *& ornatum beneficijs: & talem ab eo relictum id agere. c. aut certè aliquid deeſt.*

484 *Sed illa ornamẽta)* Illa oa *ornamenta*, Lang. *&* Sc.

484 *Mentem, mentumq́;)* Mentum, *mentemq́; nonnulli ueteres libri, in quibus* Sc. *quod ſummopere placet. aliter enim nihil habet ſalis.*

484 *Fortiſsimum uirum ſentit, & ſentiet)* Virum *fortiſsimum ſenſit, & ſentiet, o. l. u.*

484 *Eſt iſtud quidem nomen)* Eſt *iſtuc quidem, o. l. u.*

484 *Qui ſuam amentiam huic præbet)* *Suam amentiã puero huic præbet, o. l. u. & pulchre meo quidem iudicio.*

484 *Patriæ pater eſt)* pro Pater *eſt*, Parens, *nõnulli u. l. in queis* Lang. *quod placet: ut* Antonij *uerbum ponatur.*

484 *E tuis facinoriſsimis)* Facinoroſiſsimis.

484 *Et ut ueneficus hac liberetur obſidione)* Et *ut uenefica hæc, o. l. u. & paulò pòſt, duobus locis ſemper* Veneficam, *non* Veneficum, *per contemptionem ſcilicet: ut illud ad* Att. Duce *filiola* Curionis. Et *illud de* Or. *Quid tu* Egilia *mea, quando uenis ad me cum tua colu, & lana?*

484 *Neque iſtinc, ſi cupias)* Neque *te iſtinc, o. l. u.*

Pag. 485 *Cur aũt nolim)* Nolint, *emẽdo. res perſpicua.*

485 *Quæ tandẽ)* Hæc *uerba Ciceronis meo quidem iudicio, non* Antonij *ſunt. Itaq; literis, ut ita dicam, minuſculis ſcribent*

ſcribenda.ſic, Quæ tandem? & ut quod ſentio dicam : magis etiam placeret, Qui tandem:ut Qui Quomodo ualeret : & ad illud referretur,quod dicit,Nimirum eodem modo.

485 *Potius Senatum appell.)Senatum potius,o.u.l.*

485 *Innocens Caius)* Innocens *Gallius, o.l.ſcripti.* M. *quidem Gallium ſectam Antonij ſecutum, l.* I I I. *docet* Ap*pianus. Suetonius quoq; ſcribit,* Tiberium *à* M.Gallio *ſenatore adoptatum adita hæreditate, nomine tamen abſtinuiſſe, quòd* Gallius *aduerſarum Auguſto partium fuerat.*

485 **Coricus laterum & uocis meæ Beſtia)* Extra Lãg. *Qui pro Coricus Eoricus habet,cæteri l.s.ab impreßis non diſcrepant.qui Teſtis repoſuerunt, id credo pro ſuo iure fecerunt,non de autoritate librorum.*

485 *Quos Antonius deliciarum cauſa loris in conuiuio cædi Iubebat à ſuis publice)* Eodẽ modo *l.s.ut impreßi.* Ego *ſic,Quem Antonius deliciarum cauſa loris in conuiuio cædi iubebat à ſeruis publicis:ut Cotylam tantũ modo notet:atq; idem hic obijciat,quod in* V I I I. *Phil. Cum ad nos Cotylam mitteret ornamentum,atq; arcem amicorum ſuorum,hominem* AEdilitium *: ſi uerò tum fuit* AEdilitius, *cum iuſſu Antonij in conuiuio ſerui publici loris ceciderunt.*

485 *Tribunitij primũ duo deſignati)* Tribuni,*ſine controuerſia emendandum. Quod autem ſequitur,*T.Hoſtilius: Tullius Hoſtilius, *o. l. u. nonnulli de recentioribus,* Tullus. *quod placet.Iam pro Inſcripſit,Aſcripſit* Lang. Pro Potuiſ*ſet,Poſſet,omnes ueteres libri.*

485 *Viſcius neſcio quis)Qui,Lang.utrunq; uſitatũ.*Cic. *in Acad.Et iſte neſcio qui,qui in ſcholis nominari ſolet.*

485 *Viſeius)* Inſieius, *l.u.recentiores nonnulli,* Ipſcus. Pro *Iſauri, l.u.* Niſauri.*ut fortaſſe corrigendum ſit,* Piſauri. *nam Iſaurum quidem nuſquam gentium eſt.*

C.Planc

485 C.Plancus) T.omnes l.u.recte.

485 A qua exceſſerat legibus) Ex qua nonnulli u.l.Scalæ liber,Vnde legibus exceſſerat.

485 Eſt etiam ibi Decius ab illis, ut opinor, maioribus Decijs)O.l.u.Muribus, nõ maioribus:& præclare:ſiquidem Decijs hoc erat cognomen: quod ex Liuio ĩtelligi poteſt,qui l.VIII.Creauere,inquit,Coſs.T.Manlium Torquatũ III. Et P.Decium Murẽ.& l.x.Coſs.noui Q. Fabius Maximus III.P.Decius Mus.hoc etiã in ueterũ monumẽtis e marmore apparet.Librarij hoc ignorãtes Maioribus pro Muribus repoſuerunt. Idem prope euenit in locum Frontini de aquæ ductibus,Appia M. Valerio Max. P. Decio Murena Coſs. anno XX. poſt initiũ Samnitij belli inducta eſt Appio Claudio.eſt enim ſcribendum,P.Decio Mure,non Murena.

485 *Itaq; Cæſaris munere Deciorũ quidẽ) Sic Lang. Itaq; Cæs.munerore ſit Deciorũ quidem. Sc. Cæs.es numeroſe,ſed Deciorũ quidẽ.Gad. Cæſaris numeroſe ſit.c.nõnulli, Itaq; ut Cæſorum modo ſic Deciorũ.c.alij, Itaque Cæſorum numero ſit. c. alij Cæſ.numero ſe ſcit Deciorum quod.quorum nullum omnino probo:Locus deprauatus.

Pag. 486 Alter Soſeranus) Lang. Saſerana. nonnulli, Saxerna:ut fortaſſe corrigendum ſit,Saſerna.de quodam Saſerna hic idem in ep. ad Att. de duobus fratribus Saſernis, quorum alteri prænomen C.alteri P.fuerit,belli Africi ſcriptor: ut fortaſſe ob eam cauſam alter Saſerna, ſeq; in eorum prænominibus errare dixerit.

486 Omnes tamen tantam habent) Sed omnes tamen,o. l.u.quod placet.

486 Eiuſque collegã A.Marcellum)Eiuſque collegam ante Marcellum,Lang.Nõnulli, M.Marcellum.Alij utrunque, ante M. Marcellum: quos ſequor: ut Ante ad Modo,

M.ad

M.ad Seruium referatur.

Pag. 487 *Reliquos præclariſsimos uiros)Clariſsimos, o.l.u.quod probo.*

487 *Vt M.Arullum,ut Cæſarē etiam)Sic Lang.& cæteri ferè, ut M.Arillum,& Cæſ.etiū.Ego ſic, Vt Marullum, ut Cæſetium. c.quid mihi,uel potius Cicero ſibi uelit, Suetonius indicabit,Cum ſacrificio,inquit,Latinarum Cæſare reuertente inter immodicas, ac nouas populi acclamationes quidam è turba ſtatuæ eius coronam lauream candida faſcia præligatam impoſuiſſet:& Trib.plebb. AEpidius Marullus, Cæſetiusq; Flauius coronæ faſciam detrahi, hominemq; duci in uincula iuſsiſſent: dolens ſeu parum proſpere motam regni mentionem, ſiue,ut ferebat,ereptam ſibi gloriam recuſandi,Tribb.grauiter increpatos poteſtate priuauit. Hoc idem Dion,Plutarchus,Appianus.*

487 *Vectigalia Iuliana Lupercis ademiſtis)Scribit Dion, Senatum maximos, atque ampliſsimos honores Cæſari decreuiſſe, in eis tertiam quandam Lupercorum ſodalitatem: quam Iuliam,inquit,nominarunt. Ex quo interdum uenit in mentem ſuſpicari, Iulianis eſſe pro Iuliana reponendum. Quod tamen tot libris refragantibus affirmare non auſim.*

487 *Colonias deductas lege,ſenatus conſulto) Colonias deductas lege,S.C.omnes l.u.quod placet.*

487 *An cōtra legem comitijs Centuriatis latam ſanximus?) L.ſcripti ab impreſsis non diſſentiunt. Ego ſic, Lege Comitijs Centuriatis lata. Vt ſit, Non ſuſtulimus Colonias, ſed ſanximus lege comitijs Centuriatis lata.*

Pag. 488 *Ex quo iam ipſi ſentiūt ſe unquā exituros) Sic o.l.u.ex quo ipſi iam ſentiunt,ſe nunquam exituros.*

488 *Iura belli adēpta)Iure,nō Iura,l.u.perſpicuè uerū.*

488 *Illud tamen aduertite) Animaduertite, libri ueteres,*

res, ſequor.

488 *Neminem Pompeianum, qui uiuat*) *Videtur aliquid deeſſe. quidam quaſi pro ſuo iure ſuggeſſerunt*, An *neſcitis: nam libri quidem ſcripti ab impreßis non diſſentiunt.*

488 *Qui quaſi iam legis*) *Libri ſcripti ad unũ cum impreßis conſentiunt. quidam pro* Qui quaſi, *Quiſquam repoſuerunt*. Ego, *Qui quæſo : nam & ad ſententiam conuenit, & liber ille* Lang. *omnibus ferè in locis, ubi Quæſo impreßi, is Quaſi habet. quod hanc in opinionem me ducit, ut putem illud etiam in* v. *libro de* Fin. *Nunc idem, dico inquies, ſed ad uirtutes, & ad uitia nihil intereſſe: quis iſtud quaſi neſciebat? ſimili ex mendo laborare. certe, Quæſo, conuenit: Quaſi, perſpicuè falſum eſt.*

488 *Omnino quidem mea ſententia*) *Omnino mea quidem ſententia, o. l. u. probo.*

488 *Petum & Menedemum*) *Petrum, o. l. u.*

488 *Reſpondebo*) *L. u. Reſpondeo.*

488 *Præſens tibi ipſe*) *Præſens tibi & ipſe, o. l. u. quod ualde placet.*

Pag. 489 *Neſciebãt ueterani*) *Ignorabãt, Sc. l. q͞d placet.*

489 *Non illis Senatus auctoritatem, an libertatem populi Ro. ſequantur?*) *Aut libertatem populi Ro. ſequebantur, nonnulli u. l. quod placet.*

489 *Cæſaris ulciſci mortem uolebant*) *Cæſaris mortem ulciſci uolebant. o. l. u. quod probo.*

489 *Homo turpis: ſiquidem imitaturi ſumus*) *Sic Lang. & cæteri ferè*, *Honos turpes ſiquidem Cn. Põpeium imitaturi ſumus*. *Ego ſic emendaram, O nos turpes: ſiquidem Cn. Pompeium, c. opinionem meam Sc. liber approbauit.*

489 *Tanto ſtudio, conſenſu'que defenderint*) *Offenderint. o. l. u. optime.*

489 *Deprauati aut corrupti ſunt)* Deprauati,an corrupti ſunt,o.l.u.quod tamen non probo.

489 *Quibus perſuaſum ſit)* Eſt,Lãg.& cæteri ferè l.u.

Pag.490 *Si tamen patiuntur perire)* Si tantummodo patiuntur.c.o.l.u.quod probo.

490 *Quàm benigne deniq;)* Eodem modo l. s. ut impreßi.Ego ſic emendandum arbitror, Quàm benigne. Itaq; uſi. c. aut certè ſic interpungendum, Quàm benigne deniq;. uſi.c.illud tamen,quod teſtatus ſum,magis placet.

490 *Qui iudicauerint Dolabellam hoſtem)* Hoſtem Dolabellam,o.l.u.

490 *Eademq; inhiberet ſupplicia)* Qui in l.ſuis repoſuerũt Adhiberet pro Inhiberet,nimis arroganter mea quidem ſententia fecerunt:nam primum o.l.cõtra faciunt:deinde Inhibere uerbum eſt & uſitatum,& optimum : & idem ferè ualet,quod Adhibere. Plaut.in Bacch.Hoccine hic pacto poteſt inhibere imperium magiſter, ſi ipſus primus uapulet. Liu. l. III. Animis ad imperium inhibendum imminutis. & IIII. Pronuntiaueruntq; ex collegij ſententia, C.Valerio Cos.ſe damnum, aliamq; coërcionem aduerſus interceſſionem collegæ delectus cauſa detrectantibus militiam inhibenti auxilio futuros eſſe. ut igitur Imperium, Damnum, Coërcionem inhibere ,ſic Supplicium rectè dicitur.

Pag.491 *Perfugium ſcelerum eſſent)* Eſſet,o.l.u.

491 *Si eſſet iugulata, nunquam exurgeret)* Reſurgeret,Lang.Quod etſi non probo,iccirco tamen nolui prætermittere,quòd & Poëta,Reſurgere Troiæ regna, Reſurgere amorem,& Ouidius Scintillam reſurgere dixit.

491 *Atq; hoc bello de elegantia)* Atqui,o l.u.optimè.

491 *Potius quàm populi Ro.defenſionem uocas)* A populo Ro.defectionem uocas? Lang. & cæteri ferè l.u. præ-

l clarè,

clarè, & perſpicuè. Nonnulli, à R.P.

491 *Potius'ne Trebonij mortē, quàm Cæſaris, perſequamur?*) Potius Trebonij mortem, quàm Cæſ. perſequimur, o. l. u. Ego autē, ut quod ſentio liberè dicam: non enim tibi, quid in libris reponas, præſcribo: ſed, quid mihi uideatur, expono & ſic arbitror Ciceronem ſcriptum reliquiſſe, Trebonij mortem, an Cæſaris perſequi. Vt ad ſingulos Antonij epiſtolæ articulos accedat, eadēq; uerba repetat: ut proximis locis facit.

491 *Si qui non moleſte tulerunt*) Si, à Lang. & multis alijs l. u. abeſt, quod placet.

Pag. 492 Eiſdē ornamētis) Iſdē, o. l. u. de hoc Cicero in Or.

492 *Ego laniſta? equidem non inſipiens.*) Pro Equidem nonnulli ſcripti libri Etenim, pleriq; tamen, Equidem. ego, Et quidem, probo: nam & uenuſtatem, & uim maiorem habet: & ut nihil celem, etiam magis arrideret Iugulari, quàm Iugulare: ſiquidem laniſtæ non ipſi depugnabant, ſed erant gladiatorum magiſtri.

492 *Nam Cæſari plurima, & maiora*) Nonnulli u. l. plura. Quod probo: ſequitur enim, Maiora.

492 *Flamina cur reliquiſti?*) Flaminiam l. Lang. & alij multi. Vt fortaſſe rectum ſit Flaminium, non Flaminia: ſiquidem uocabulum hoc ſingulare, non multitudinis eſt. Liuius, C. Claudius Flamen Dialis, quòd exta perperam dederat, Flaminio abijt. Fabius Pictor apud Gellium, Vxorem ſi amiſit, Flaminio decedit. Val. Max. Flaminio abire iuſsi ſunt. Trogus apud Priſcianum, Propter mortem Flamineæ, Flaminio abijt.

492 *Nec meam quidem contumeliā*) Quidem, à Lang. & cæteris ferè l. u. abeſt: & mehercule ſuperuacaneum eſt.

Pag. 493 *Homo pius non poteſt*) L. Lang. & alij nonnulli, Bonus homo non poteſt.

Quam

493 *Quam fidem? an optimi cuiuſq; ſedes, urbis & Italiæ partitiones, ſententias dandarum. c.)* Hoc l. ſcripti differunt ab impreſsis, quòd pro Sedes Cædes, pro Sentẽtias partim Suas, partim Suis. ego ſcriptura omni diligẽter conſiderata, ſic arbitror emendandũ. *Quam fidem? an optimi cuiuſq; cædis, urbis & Italiæ partitionis, ſuis dandarum diripiẽdarumq́; prouinciarum?* Nam primum hoc, Sententias dandarum diripiendarumq́; prouinciarũ, præterquam quod librorũ V. autoritate non nititur: præterea uerba ſunt inania: nec ijs eſt ulla ſubiecta ſententia, quæ quidem ad mẽtem Ciceronis accedat. At quod ego autoribus l. antiquis repono, dicit quod ad rem pertineat: bonam ſententiam habet: bene ſenſa Ciceronis exprimit. deinde illud, *Quam fidem? an optimi cuiuſq; cædes*, inuſitatum, atq; inauditum eſt. Quis enim ſic unquam locutus eſt, ut diceret, Do fidem cædem alicuius? at Do fidem cædis illius, uitæ, & aliorum id genus in conſuetudine Latina eſt. Liuius, Vitæ tantum, libertatisq́; fidem acciperent. & alibi, Gens fallax, promiſsi fidem præſtitit, & alio loco, Quæ & ipſa fidem induciarum ruperat.

493 *Fœdere, ac fide ſanciretur?)* Et, pro Ac, omnes l. u.

493 *Quanquam affirmare de aliquo difficile eſt)* De altero, o. l. u. ut ad Brutum. Non ſoleo mi Brute, quod tibi notum eſſe arbitror, temerè affirmare de altero. In hoc conſuetudo uaria non eſt.

493 *Niſi forte ſubſidio tibi uenire arbitraris cum fortiſsimis legionibus, magno equitatu, peditatuq́; Gallorum)* Sic o. l. u. Niſi forte cum ſubſidio tibi uenire arbitraris cum fortiſsimis legionibus, maximo equitatu, peditatu Gallorum.

493 *Ante Aduẽtum eius)* Ante eius aduentũ, omnes, l. u.

493 *Vtiliora Reip. ſint)* Sunt, o. l. u. placet.

493 *Nam ſi uicti Pompeiani)* Sic o. l. u. Nanque ſi uicti

Pompeiani tam inſolentes ſunt.

Pag.494 *Aut ulciſci parati ſunt*) Sint, o.l.u. *perſpicuè uerum.*

494 *Poterit ne ſe tenere?*) Poterit ſe tenere? o.l.u.

494 *Quo maior adoleſcens Cæſar maiore deorum.c.*) Sic o.l.u. *Quo maior adoleſcens* Cæſar , *maioreq́; deorum. quod probo.*

494 *Vnquam abductus eſt*) *Abductus unquam eſt*, Lang. *&* *alij nonnulli.*

494 Quàm Cæſar *adoleſcens*) Quàm *primum* Cæſar *adoleſcens*, o.l.u. *&* *paulò pòſt*, Deinde.

Pag.495 *Bellum quo ueniat*) Sic Lang. Bellum q̄d. *cæteri ferè*, quod. Vt *fortaſſe corrigendum ſit*, Bellum *quidem ueniat*. Vt oratio Ciceronis *ſit* , *non* Antonij : *idemq; dicat*, *quod in* V.Phil.*eo loco*, *Ad hunc utrum legatos, an legiones ire oportebat?* *Inſequens membrum conſidera : ſi emendationem meam tibi non probabit , at illud certè aperiet , hic non* Antonium,*ſed* Ciceronem *loqui.*

495 *Cui igni,ferroq́; minitatur*) Cui ignis, *ferrumq́;*.c. Sc.Lego,Ignem, *ferrumq;,ut illud*, Atque *huic urbi ferrum, flammamq́; minitantem.*Hac *de re aliâs.*

495 *Quæ poſtulăt,cognoſcă*)*Poſtulĕt,omnes l.u.placet.*

495 *Cum locum tibi relictum non modo ad pacem*)Pro Relictum , *quidam* Reliquum *in ſuis l.repoſuerunt.* Quod *ualde placet : etſi o.l.s.contrà faciant.*

495 M.Lepidus *uir ornatiſſimus, omnibus & fortunæ, & uirtutis bonis*) O.l.u.*omnibus & uirtutis & fortunæ bonis.*Multò *concinnius.*

495 *Prius undas flammamq́;*) Sic o. l. u. *Prius undas flammam ut ait*. E *recentioribus nonnulli*,Prius *undis flamma.quod fortaſſe rectum eſt.*

Moueri

495 *Moueri ſedibus huic urbi.c.) Moueri ſedibus ſuis huic.c.nonnulli u.l.quod placet.*

PHILIPPICA XIIII.

Pag.496 *Sceleratorum hoſtium)Sceleratiſsimorũ,o.l.u.* Apud Non.Marcellum *hoc membrum ita ſcriptum eſt, Sceleratiſsimorum hoſtium exercitum fuſum,cæſumq́; cognoui.*

496 *Et ex ea uictoria)* Et,*nullis in libris u.reperitur:ut ita fortaſſe corrigendum ſit,& eam uictoriam,quæ parta eſt, conſecutum.*

496 *Si cognouiſſem) Si,delendum eſt.*

490 *Ante uero quàm ea res, quam auidiſsime ciuitas expectat,allata ſit)* Ante *uerò ante quàm ſit ea res,quam auidiſsime ciuitas expectat,allata,o.l.u.*

496 *Lætitiæ riſus ſatis eſt)* Nõnulli *s.l.* V*ſus.quod probo.*

496 *Ab eorundem aris) Ab eorum aris,o.l.u.*

Pag.497 *Cum uideant illum glorioſiſsimum) Glorioſiſsimum illum,o.l.u.*

497 *Hunc tantum ei fructum)* Tantum,*à l.u.abeſt.*

497 *Ad ſaga iuiſſe) Iſſe,o.l.u.*

497 *Conſules ſortiti)* ſic Lang.Cons,*ſortitu.Sc.& cum eo pleriq;,* Cos. *ſortitu.in* hoc omnes, *loquor de ueteribus, conſentiunt, quòd* Sortitu, *non* Sortiti *probant.* Ego *tamen recentiores,qui omnes ferè cum impreſsis faciunt,ſequor:etſi me non præterit,Sortitu ſortitione ualere, atq; eo uerbo* M. Tullium *ſemel uſum eſſe, ac poſſe hunc locum ſit explicari,* A.Hircius *conſul ad bellum profectus eſt ſortitu.*

497 *Cæſar cum exercitu comparato à primis peſtibus) Cum exercitu per ſe comparato cum primis, Lang. cæteri hoc diſcrepant, quòd pro* Eum, *Cum habent : quorum neutrum probo,ſed arbitror emendandum,* Tum *: ut ad* Poſtea *referatur.ut illud in.* l.v 1.*ad* Att. *Sed & tum præſens, &*

poſtea creberrime non deſtiti rogare.c. Sic igitur ſcribendum eſt, Cum exercitu per ſe comparato, tum primis.

497 *Niſi ut* D.*Brutum liberaret*) D.*Brutus liberaretur, omnes l.u.*

497 *Aut inibi eſſe: aut iam eſſe confectũ.* Et *ſpei c.*) V.*l.o. partim* Mihi,*partim* V*bi, pleriq; Inibi, ut impreſſi: quos probamus.* Inibi *autem eſſe dicebatur id, quod nondum quidem perfectum, ſed ita parum aberat à perfectione, ut iam iamq; perficiendum eſſet: & ut loquitur* M.*Tullius, quod non confectum, ſed affectum erat.* A*ffranius,* P*oſtquam ſe uidit inibi eſſe, gnatam paruulam ſororibus commendat.* P*acuuius,* P*rofecto inibi eſt: iam iam potiuntur frugum.* C*æcilius,* L*iber'ne es? non ſum: uerum inibi eſt.* H*æc à* N*on.*M*arcello mutuati ſumus.* M*ultus autem iccirco fui, quòd in libris quidam pro* I*nibi* I*ncæptum repoſuerunt: in quo non ſolum à ueterum l. ſcriptura diſcedunt, ſed ne mentem quidem* C*iceronis aſſequuntur.* S*ic igitur totũ ex antiquorum librorum autoritate corrigendum eſt,* A*ut inibi eſſe, aut iam confectum: ſet ſpei.c.*

497 Q*uid de hac re ſentiatis*) Q*uid hac de re ſentiatis, o.l.u. quod multò concinnius eſt.*

Pag.498 Q*uæ ſunt à* C*onſule*) A Coſs.*id eſt,* C*onſulibus, ſine dubio emendandum.* L*ocus ille declarat, ex literis* C. P*anſæ,* A.*Hirtij* Coſs.C*æſaris* P*ropr. de honore dijs immortalibus habendo ſententias diximus.*

498 D*uorum* Coſs. *tertio* C*æſaris præſidio*) C*æſaris prælio, o.l.u.* E*go hoc amplius, quod pro* D*uorum,* D*uobus repono: quod ita perſpicue meo quidem iudicio rectum eſt ut approbatione non indigeat.*

498 T*remere uultis, & dubitare utrum. c.*) S*ic o. l.u.* T*remere uultis dubitatis.* N*onnulli de recentioribus,* D*ubitantes: & hoc quidem uerum eſt.*

Non

498 *Non iniuſta euelli, internecti nota)* Sic Lang. & cæteri ferè, *Non iniuſta euelli inter nec uno te.* Ego nihil, aut parum de meo addens, de libris unam modo literam demens, diſiuncta autem, & quaſi diſcerpta coniungēs, & ſuo quæq; loco componens, mihi uideor in priſtinam quaſi formā hunc locum reſtituiſſe: ſic enim corrigo, *Non iniuſtæ belli interne-cini notæ.* Bellum autem internecinum ualet Peſtiferum, capitale, exitioſum: cum ſ. non de imperio, ac dignitate, ſed de fortunis & capite dimicatur: neq; uter imperet, ſed uter ſit decernitur. Liuius l. i x. *Deletaq; Auſonum gēs uix certo defectionis crimine, perinde ac ſi internecino bello certaſſet.* & l. x x i. *Non internecinum ſibi eſſe cum Romanis bellum: de dignitate, atq; imperio certare:* Plin: *Habet deinde internecinū bellū cum Ichneumone.* Internecinū, inquit Sex. Pompeius teſtamētum eſt, propter quod dominus eius necatus eſt.

498 *Quod nulla barbaries poſſet ignoſcere)* Sic o. l. u. *Quod nulla barbaria poſſet agnoſcere.* Quod mihi ita mirabiliter arridet, ut in eo M. Tulliū uidear agnoſcere. Idē autem Agnoſcere hoc loco ſignificat, quod loco illo pro Milone, *Cū tota Italia facti illius gloriam libenter agnoſceret.* Pro Plancio, *Sequeſtrem'ne Plancium reſpuerēt aures, agnoſceret nemo.* & pro Celio, *Iacis adulteria, quæ nemo non modo nomine, ſed ne ſuſpicione quidē poßit agnoſcere.* Dicit idem mutatis uerbis pro Cluētio, *Quod unquam Habitus in ſe admiſit, ut hoc tantum ab eo facinus non abhorrere uideatur.* Barbari igitur Dolabellæ facinus, ut abhorrens à natura ſua, non agnoſcerent: ex quo intelligi poteſt, quam ferum, quamq; immane fuerit, quod homines etiā ad crudelitatē nati reſpuerēt.

498 *Id duorum conſilio factum)* Id ſuo conſilio, o. l. u. quod probo: quod M. Antonius in ſua epiſtola dixerat, eoſdē nobis parcere idē ſentientibus: id M. Tullius ita interpretatus

fuerat, Ita Antonio conueniſſe cum Dolabella, ut ille Trebonium, & ſi poſſet, etiam Brutum, Caßium diſcruciatos necaret. Propterea nunc dicit, Suo conſilio factum eſſe teſtatur.

498 Niſi eum hinc ipſe Iupiter ab his mœnibus repuliſſet) Niſi eum hunc ipſe Iupiter ab hoc templo, atq; mœnibus repuliſſet, o.l.u. Ego hoc amplius, quòd pro Hinc Hic repono: ut paulò infrà, Hosteſq; nefarios huic Ioui Maximo. Habebatur enim Senatus, ut opinor, in Capitolio.

498 Crudelißime interfecit) Crudelißimis exemplis interemit, o.l.u. Hoc autem uerbo ſcriptores grauia, atq; acerba ſupplicia dixiſſe, notißimum eſt: cur ita, docet Gellius.

498 Præludium illud, & portentum) O.l.u. Proludium. Vt ſcilicet quod in pugnis gladiatorijs ad uerum certamen proluſio eſt: in crudelitate, ac ſceleribus hoc Lucius ad M. Antonium eſſet. Eſt tamen uerbum inſolitum, nec ab ullo ſcriptore, quod ſciam, uſurpatũ: nec bene cum inſequẽti cohæret. Quid, ſi Propudium corrigamus? aptius omnino conueniret, & uſitatum eſt. Propudium, inquit Sex. Pompeius, dicebant, cum maledicto nudare turpitudinem uolebant: quaſi porrò pudendum. Quidam Propudium putant dici, à quo pudor & pudicitia procul ſint. Plautus in Cur. Quid ais propudium? tun' etiam cum nocturnis oculis odiũ me uocas? & in Bacch. Recede hinc directè, en ut pultat propudium. & in Pœn. Tun' audes etiam ſeruos ſpernere propudium?

498 Vel, ſi etiam dij oderint, quos oportet: omniũ deorũ) In Lang. Sc. cæteris ferè l.u. hæc extrema uerba nõ reperiũtur. Nonnulli ſic, Vel deorũ, ſi etiã dij oderint, quos oportet: quod minime diſplicet. Recẽtiores cũ impreßis cõſentiunt.

498 Eaq; formidat dicere) Eaq; dicere formidat, o.l.u.

Pag. 499 Quas enim turpitudines Antonij libẽter cum dedecore ſubierunt) Cum dedecore, ab o.l.u. abeſt, & mehercule

cule

cule ſuperuacaneum eſt:quis enim turpitudines ſine dedecore ſubit? ſic in IIII. Acc. *Qui nulla conditione iſtam turpitudinem ſubiſſent.*

499 *Quorũ ſcelere crudelitatem conſtat* Carthaginen*ſium uictam eſſe)* Sic o.l.u. *Quorum ſcelere crudelitatẽ Carthaginenſiũ uictam eſſe fateatur.* Oratio *multò numeroſior.*

499 Non *eſt hoſtis putandus)* Hoſtis Antonius *putandus,libri ueteres.*

499 Ad Expiãdas *egeſtates)* Ad explendas,*quidã repoſuerũt:ut illud de prouinc.Cõs.*Ad explẽdas *ſuas cupiditates.*

499 A *domeſticis hoſtibus,id eſt,qui intra mœnia hoſtes ſunt)* Dij *maleficiant iſti imperitorum generi,qui ſub omnibus rebus gloſſemata ſubſcribunt:quæ cauſa libros mẽdis referſit:ſed quædam tamen ita perſpicua,ut fugere neminẽ poſſint,niſi cum qui planè cæcus ignorantia ſit, aut certè omnibus in rebus conniueat.* Vt *illud in Catil.oratione* IIII. *Vt ſui oblitus,alij memoretur.& illud pro* Roſc.Amerino, *Inſutus in culeum:ſupplicium parricidarum.*Et *apud* Varronem *lib.*VI. *Non ſolum quod dicitur,malũ conſiliũ conſultori eſſe peßimum:ſed etiam bonum conſiliũ,qui conſulit,& qui conſulitur,bonum habendũ.* Q*uædam uerò ita figuram ueri fallaciter imitantur,ut difficile ſit internoſcere : cuiuſmodi illud pro* Milone, *Quid,quod caput audaciæ eſt? nã* Audaciæ *meo quidem iudicio ſubditicium eſt:oculis tamen non intentis,neq; acriter intuenti uerum eſſe uidebitur.* Q*uorſum hæc oratio? inquies. ego uerba hæc,* Id *eſt intra mœnia hoſtes ſunt, etſi omnes libri cõtra faciunt, non dubito tamẽ quin gloſſema ſit, atq; ex eo genere quidẽ, quod nemini niſi planè hebeti obijcere poßit errorem:etenim quid erat,quod ſe ipſum perinde* M.Tullius *interpretaretur,quaſi quicquam nouum,aut inſolitum extuliſſet?non'ne* Domeſticas *inſidias,domeſticum bel-*

lum, hoſtes etiam domeſticos pro inteſtinis ſemel, & ſæpius uſurpauit? quocirca ex libris hæc potes meo periculo tollere.

499 Iam aut fœdiſſimam) Iam, ab o.l.u. abeſt.

499 Cum non uni, ſed tribus ducibus) Sic Lang. & cæteri ferè, Cum uni è tribus. ſolus Gad. Cum communiter tribus. quod placet.

499 Quorum uirtute, & conſilij felicitate) Quorũ uirtute, cõſilio, felicitate, o.l.u. ſic paulò infrà. Ita I I I. Impp. uirtute, cõſilio, felicitate uno die locis pluribus Reſp. eſt cõſeruata.

Pag. 500 Noui & ſingularis debentur) Noui ſingularesq; Lang. & cæteri ferè. numerus plenior, & Tullianus.

500 Tanta multitudine hoſtium interfecta, d co inquam hoſtium) Sic Lang. Tanta multitudine interfecta hoſtiũ dico ita inquam hoſtium. quem ſequor. eſt autẽ ſic interpungẽdum, Tanta multitudine interfecta, hoſtiũ dico: ita inquam hoſtiũ. Ex ſe iam intelligitur. nam impreſſi libri ſunt planè barbari.

500 Supplicationis honorẽ tribuemus? imperatorũ. c.) Sic omnes l.u. Supplicationẽ bonorum. ego Supplicationum honorem: ut nõ modo caſus caſibus, ſed etiam numeri numeris reſponderent. quod tamen in nonnullis s.l. poſtea repperi.

500 Is demum eſt) Is enim demum, o.l.u.

500 Siue gratias agebant) Siue uni gratias, l.u. quod tamen abiudico. aut enim tantum uni membro, aut tribus addendum fuit: ut uenuſtatis aliquid afferret orationi.

500 Tu igitur de te, dixerit quiſpiam) Tu igitur ipſe de te, o.l.u. & præclarè, & uenuſtè.

500 Sed iniuriæ dolore aio me. c.) Sed iniuriæ dolor facit me. perſpicuè rectum.

500 Etiam'ne eos, qui omnes. c.) Etiã in eos? o.l.u. probè.

500 Per Idus Quintiles) Hæc prælia, quibus de agitur hac oratione, facta ſunt ad X V I I. Kal. Maias: ut ex epiſtola

Galbæ

Galbæ licet intelligere: uel x v i i i. *ut in quarto libro Faſtorum apparet apud Ouidium. Nuntius huius uictoriæ* Romam *uenit ad* x i. Kal. *Maias quod epiſtola quadã ad* Brutum *hic ipſe declarat:* Triduo, *inquit, aut quatriduo antè hãc rem pulcherrimam timore quodã perculſa ciuitas tota ad te ſe cũ coniugibus, & liberis effundebat: eadẽ recreata ad* x i. Kal. *Maias te huc uenire, quàm ſe ad te ire malebat. Hæc autem oratio poſtridie eius diei habita eſt.* Illa *uerba declarãt,* Cum *heſterno die propter eorum res geſtas me ouantem, & propè triumphãtem* Populus Rom. *in* Capitolium *domo tulerit, domum inde reduxerit.* Quorſum *hæc? ut clariſſime perſpicias hunc locum omnino eſſe deprauatum.* Ad *reſtituẽdum autem, & corrigendum l. ueteres mihi nihil ſanè lucis oſtendunt, quò meas cogitationes dirigens ad ueritatem perueniã: nihil enim differũt ab impreſſis. hoc teneo, hunc diẽ inter* Palilia, *&* Vinalia *mediũ fuiſſe: ex quo coniectura ducor ad ſuſpicãdũ, uel poſtridie* Palilia, *uel, quod etiã magis placet, à ſcriptura enim propius abeſt,* Pridie *uinalia, eſſe reponendũ.*

500 *Aliquem ne imperatorem habituri erimus? Crimen inuidia quæretur?)* Sic Lang. *& cæteri ferè s. l.* Aliquem *ne ip̄eius crimen inuidia quæretur. unus modo ſic,* Aliquem *ne imp. habituri erimus inuidia quæreretur. & alter,* Aliquem *ip̄. crimen inuidia quæretur. ego ſic,* Aliquẽ *ne imperatorem? eis crimen inuidia quæretur. ut eorum, qui faſces ad* Ciceronem *delaturi fuerũt, ſit oratio conſultantium, quonam modo facilè ipſum de medio tollerent.* Faſces, *inter ſe dicebant, ad eum deferemus: deinde & uociferando,* Aliquem *ne imperatorem? & faſces oſtentando.* Et *crimen in eum quæremus, & inuidiã parabimus: quo in motu, & concitatione populari & operas cõductas in eum immittere, & nullo negotio interficere poterimus.* Quos *autẽ fugiebat, eã notam,*

notam, imp. ſcilicet imperatorem ſignificare:ex Eis fecerunt Eius,& cum illo copularunt.quod ſi cui magis arriſerit, Aliquem ne imp? crimen inuidia quæretur : illud ſequatur,licebit.non pugnabo : habebit enim eandem ſententiam, & in libri ueteris autoritate deliteſcet.*

500 *In* Rep.*fieri poßit)* Poſſet,*o.Lu.quod probo.*

500 *Extiterim repente* Catilina?) Exiſterem, *quidam repoſuerunt.quod probo.*

*Pag.*501 *Quanquam opinor nec fuiſſe tam ſceleratum qui hoc fingeret : nec tam furioſum, qui crederet)* Sic Liber Lang. *Quanquam nec fuiſſe tam ſceleratum,qui hoc fingeret: tam furioſum, qui crederet.*Scal. *Quænquam ne fuiſſe tam. cætera eodem modo, ut* Lang.*ego una modo litera detracta, Quenquam'ne fuiſſe.& quæ ſequuntur, ſimiliter.quo modo de meliori nota ſcriptores locuti ſunt.*Terent.in Adelph. *Vah quenquam'ne hominem in animo inſtituere,aut parare quod ſit carius, quàm ipſe ſibi ? & in* Phorm. *Tanta'ne affectum hominem quenquam eſſe audacia ?* Et Plaut. in Trin. *Noſtram'ne nutricem here, quæ nos educat, abalienare à nobis?* Et M.Tul.pro Roſc.Com. *Proh dij immortales, eſſe ne quenquam tanta audacia præditum?*

501 *Viribus potius ſuis, quàm* Reip.*infelicem)* L.s.*non diſcrepant ab impreßis.quidam pro* Viribus, Vitijs *repoſuerunt.quorum ita neutrum probo, ut illud tamen, quàm hoc, multis partibus malim defendere.*Etenim *ſi quis à me horum uerborũ ſententiam requirat, & cauſam,cur ita dictum ſit à* Cicerone, *quærat:nihil ei omnino mihi uidear poſſe reſpondere : at in illud alterum fortaſſe aliquid,ſi non uerum,at ſaltem quod animos aliqua probabilitate percutiat,afferre poſſim. Dicam enim id* M.Tulliũ *ſignificare uoluiſſe quod in ſecũdo lib.de* Nat.deo.*declarat,* Quid *uerò,inquit,*Cæſarẽ *pu-*

tamus,

tamus,ſi diuinaſſet fore,ut in eo Senatu quē maiore ex parte ipſe cooptaſſet, in curia Pompeiana ante ipſius Pompeij ſimulacrum tot centurionibus ſuis inſpectantibus, à nobiliſſimis ciuibus, partim etiam à ſe omnibus rebus ornatis trucidatus ita iaceret,ut ad eius corpus non modo amicorum, ſed ne ſeruorum quidem quiſquam accederet:quo cruciatu animi uitam acturum fuiſſe? Illam igitur curiam Pompeianam interpretarer, quàm,quòd in ea Cæſar interfectus eſſet,infelicem appellatam eſſe contenderem. nam Viribus ſuis, Cæſari exponerem, cuius etiam mortui nomen ualeret apud plurimos,maximaſq; uires illi cauſæ daret.ſed ut dixi, nō ſummopere placet. nam ut quod ego ſuprà explicaui, id ſentiat Cicero,illud tamen Viribus.ſ.ſuis & nimis durū,& ualde productum mihi uidetur,quoniam tamen hæc ſcriptura uetuſtatis quaſi radicibus innititur, ex libris euellenda non eſt, ſed tantiſper ei ſtandum cenſeo,dum uerū ex tenebris eruamus.

501 Qui hoſtia, qui urbis portas) Oſtia, Scal.l. Vrbis partes, alius non minoris uetuſtatis. ut in Cat. Deſcripſiſti urbis partes ad incendia. Salluſtius Loca appellat.eandē rem memoriæ tradens: XII.ſimul opportuna loca urbis incenderent: quo tumultu facilior aditus ad Cos. cæteroſq;, quibus inſidiæ parabantur,fieret.Ego tamen,ſi Oſtia mendoſum non eſt,Portas magis probo.

501 Quod ut inuidia mea fieret) Vt cum inuidia,c.o.l. u.ut pro Quintio,Omnia iudicia difficillima cum ſumma ſua inuidia,maximoq; periculo P.Quintij fieri mallet.

501 Tum impetus conductorum hominum) Tum in me impetus,o.l.u.

501 Veſtrū omnium conſecuta) Omnium ueſtrum,o.l.u.

501 Quæ res patefecit) Liber unus,atq; alter: in queis Lang.Pateſcit.quod probo.eſt omnino poëticum uerbum:ſed

tamen

tamen habet,inquit M.Tullius,*in oratione poëticum aliquod uerbum dignitatem.Virgil.* –Danaumq́; pateſcunt Inſidiæ. Vtitur tamen Liuius.nam Pateſecit quidẽ perſpicuè falſum.

501 Quod ſuò tempore totiusq́; huius ſceleris) Sed ſuo tempore totius huius ſceleris,c.o.u.rectè.

501 Teſtis,conſcius,& adiutor) Teſtis, conſcius, adiutor,o.l.u.quod placet.

501 Non tam ut pro me dixerim) Dicerem, rectius eſt mea quidem ſententia.

501 Id quod ego ſemper feciſſem) Id quod ſemper ipſe feciſſem,o.l.u.

Pag.502 Dicere ſolebat Craſſus) Dicere Craſſus ſolebat,o.l.u.

502 Bonis forſitan poſſum , & libenter) Pro Poſſum Poßim nonnulli u.l.in queis Sc.

502 Vt non perinde homines quoq;) Quique, unus,alter'ue liber:in queis Lang.Cæteri ab impreßis non differũt. ego deeſſe aliquid puto,Deq́;ſuggerendum:ut ſit, De quoq; ut quiſq; mereretur,iudicarent,quemadmodũ paulò infrà. Ita de unoquoq;, ut quenque meritum arbitrantur, exiſtimant.

502 Antè diem XIIII.Cal.Ian.) XIII.emendandum eſt.de hac re alio loco diximus.

502 Me ex Cal.Ian.ad hanc horam uigilaſſe Reip.) Inuigilaſſe, quinq; libri ueteres.in queis Lang. quod ualde placet.ſic enim dicitur,Inuigilare Reip.ut Indormire cauſæ, Indormire tempori.Virg.Nanq; aliæ uictu inuigilant.Et alibi, Inuigilant pueri uenatu.

502 Measq; aures dies & noctes) Dies noctes, Lang.

502 Meisq; cohortationib.)Quæ,à l.u.abeſt.quod placet.

Pag.503 Idem Vẽtidium) Pleriq; l.u.in queis Lang.Idem R.Ventidium.ut ita fortaſſe corrigendum ſit,Idem P.Ventidium

diū hoc ei certè prænomen fuit:ut ex Dione *licet intelligere.*

503 *Num ego ſemper hoſtem?)* Non pro Num pleriq; *l.u.& rectè:ſiquidem per* Num *interroges quæ negari : per* Non,*quæ dici uis : huic* Etiam,Non *illi reſpondet.*

503 *In has ſentētias)Has in ſentētias,o.l.u.qđ cōcinnius eſt.*

503 *Bellum Octauij)* Octauianum, *o.l.u. ut libro* 11. *de* Nat.deor. *Quę nuper bello Octauiano magnarum fuerunt calamitatum prænunciæ.*

503 *Ad te ipſum* P.Seruilium)P.*Seruili num,corrigendum eſt.perſpicuè rectum.*

*Pag.*504 *Publicè deneganda eſt)* Non *modo omnes antiqui libri, ſed etiam ratio nobis autor eſt. ut* Publice *deleamus : etenim quis Senatus priuatim denegat?*

504 *Aut ſupplicatione decreta)* Decernenda, *o. ferè l. u.in quibus Sc.quod ualde probo.*

504 *Quod ergo illi re,ego) Quod ergo ille re,id ego,* Lang. *& cæteri. quod ualde placet. deſcribit autem Seruilium,qui ante ipſum ſententiam rogatus eſt.*

504 *Hoc ipſo nomine qui etiam diuicti ſunt)* Sic *o.libri ueteres,* Hoc *ipſo nomine & eos qui iam deuicti ſunt. perſpicuè uerum.*

504 *Cum uictores appello Imperatores) Suſpicor eſſe gloſſema : eſt enim inane,atq; ſuperuacaneum.*

504 *Etſi habet honoris nomen ampliſſimi)* Honoris *ampliſſimi nomen,*Lang.*& alij multi.quod placet.*

504 *Qui primus* Antonij *immanem & fœdam crudelitatem non ſolum.c.)Qui primus immanem & fœdam crudelitatem* Antonij *non ſolum,*Lang.*& cæteri ferè.*

504 *Dignus Imperator legione Martia)* Aut *aliquid mea quidem ſententia huic membro deeſt:aut proximo inferiori ſuperat:aut enim ſic emendandum eſt,* Dignus *imperator*

tor legione, digna legio imperatore: aut, quod rectius eſſe iudico atq; uenuſtius, Dignus Imperator legione Martia, *digna legio imperatore* Panſa: *ſic enim uocabulum uocabulo, nomini nomen reſponderet.*

504 *Cuius ſi acerrimum impetum cohibere* Panſa *potuiſſet)* Panſa, *à duobus, tribuſ'ue libris u. abeſt: in quibus* Lang. *quod placet.*

Pag. 505 *Docuit hoc prælio militibus, his)* Illo *prælio militibus ijs, o. l. u.*

505 Q*uam ullius pulchriorem ſpeciem* Imperatoris *accepimus?)* Q*uia nullius, omnes l. u. ego,* Q*ua nullius. ut ſit,* Q*ua ſpecie nullam imperatoris ſpeciem pulchriorem accèpimus. res perſpicua.*

505 *Eo maiora beneficia Cæſaris)* C. *Cæſaris, o. l. u.*

505 *Cui cum imperium dabamus: eodem tempore & ſpem)* Sic Lang. *& alij multi, Cui cum imperium, eodem tempore etiam ſpem nominis eius deferebamus.*

505 Q*uod cum eſt ſecutus auctoritatem noſtri decreti rebus geſtis ſuis cõprobauit)* Sic interpungendum arbitror, Q*uod, cum eſt ſecutus autoritatẽ noſtri decreti, rebus geſtis ſuis comprobauit: ut ſit,* Q*uod nomen rebus geſtis ſuis comprobauit, ſecutus decreti noſtri autoritatem: ſiquidẽ res præclariſſimas dignasq; Imperatore geſſit. Sic ferè locutus eſt in* V I. *accuſ.* Nimirum *ut hic nomen ſuum cõprobauit: ſic ille cognomen.* Nõnulli *u. l.* Cõſecutus, *non* Secutus, *quod non probo.*

505 *Ita trium* Imperatorum Populi Ro.) *Duo hæc extrema uerba à l. u. abſunt. quod placet.*

505 Ipſe *conſequi potero)* Iiſdem *libris autoribus,* Ipſe *delendum eſt.*

Pag. 506 Q*uanquam ea, quæ nos promiſimus)* Omnes *libri uet.* Q*uanquam nos ea, quæ promiſimus.*

Stud

506 *Studioſe quanquam multa*)Eodem modo l.ſ.Quidam pro Quanquam multa, Cumulata, repoſuerunt. quod ſi non uerum,probabilius certè eſt.

506 *Cum difficillimo Reip.*) L.u.partim ſic, Quanquam id difficillimo: partim, Quanquam cum. ut fortaſſe corrigendum ſit, Quam quidem cum.c.

506 *Flagitari uideamur*) Videmur,o.l.u.

506 *In fuga fœda mors*) Mors eſt,o.l.u.

Pag. 507 *Breuis autem nobis uita data eſt*) Sic IIII. libri ueteres,in queis Lang.Breuis à natura uita uobis data eſt. quod tamen reijcio. reijcio autem ob eam cauſam, quòd inſequens membrum,quod paria paribus reſpondere debet, mancum quodam modo atq; imperfectum uidebitur. nam Memoria ad Vitam, Sempiterna ad Breuem, Redditæ ad Datæ: A` natura, ſuo tanquam pari carebit: ſic enim eſſet integrum, At à Senatu memoria bene redditæ uitæ ſempiterna. uel quid eiuſmodi.

507 *Ad ſummam laudem, gloriamq;*) Sic, o. ferè l.u. Ad laudem gloriamq; ſummam.

507 *Obliuione eorum qui ſunt*) Qui nunc ſunt, o.l.u. utrunq; omnino probabile, & huic ſcriptori uſitatum. poſt Red. ad Sen. Cn. Pompeius uir omnium, qui ſunt,fuerunt, erunt,uirtute princeps. & pro Lege Man.Non modo eorum hominum,qui nunc ſunt,gloriam,ſed etiam antiquitatis memoriam uirtute ſuperarit.Sed ex duobus probabilibus id ſemper uerùm iudicandum,quod libri u.comprobarint.

507 *Nec reticentia poſterorum in ſepulta eſſe poterit*) Liber Gad.(Nam cæteri ab impreſſis nõ diſſentiunt) Sepulta.quid ſibi uelit, perſpicuum eſt:& cum eo loquẽdi conſuetudo facit: quæ ſolet eas res ſepultas appellare, quarum di miſſa commemoratio eſt, memoriaq; deleta. Ego tamen ut

m hinc

*hinc non ſentiam,neq; Ciceronē more uulgari locutum exiſtimem,faciunt uerba cōſequentia,Cum uobis immortale monumentū ſuis penè manibus.*S.P.Q.R.*extruxerit.*Arbitror *enim uirtutē* Non *inſepultam propemodum pro* Immortali *dixiſſe propter elogia monumentorū,atq; literas quæ in ſepulcris inſcribi ſolent ad declarandas uirtutes, ac facta ſepultorū.*Ab *eadem cauſa dixit* Horatius, *Africano cui ſuper* Carthaginem *uirtus ſepulcrum cōdidit.ut enim monumenta ſepulcrorum dum manent, tenetur eorū uiua memoria qui ibi ſiti ſunt: ſic dum* Carthago *extabit,* Scipionis *uirtus, ac uictoria celebrabitur.* Virtus *igitur militum non inſepulta erit:immortalitati commendabitur:quòd ſepulcrum, monumentumq; habebit:cuius inſcriptio ipſam gentibus omnibus, atq; omnium ſeculorum poſteritati notam faciet.*

507 *Adhiberi publicè poſſet oratio*) Publicè *adhiberi omnes* Lectores.

Pag. 508 *Id genus,quod eſt pulcherrimū*) Quod *eſſet pulcherrimum.o.l.u.quod probo.*

508 Q*uamobrem quidem maximum*) Maximum *quidem,nonnulli u.l.quod placet.*

508 *Virtutem ſuorum, & ætatem*) Pro Aetatem Pietatem, *omnes libri uet. quòd ſcilicet pro patria uitam profuderint. perſpicuè rectum.*

508 *Fratribus tribuenda cenſeo*) Fratribus *eadem tribuenda,o.l.u.placet.*

508 *Exercitumq; hoſtium fecerit*) Exercitumq; *eius, l.Sc.cæteros ſequor.*

508 *Occiſione occiderit*) Eodem modo *o.l,s.*Occidione *occiderit probat conſuetudo: quæ ita loqui ſolet,cum internitionem ſignificare uult.*

508 *C. Cæſar imperator*) *Nonnulli s.l.* Cæſar Propr, Imper

Imperator : quod minimè diſplicet.in S. C. enim omnia honorum nomina ferè aſcribebantur.

508 Vt ob eas res) Vti,nonnulli ueteres libri,in queis Lang.quod placet; nam redolet antiquitatem, quæ maximè in S.C.retinebatur.

Pag. 509 Ad omnia puluinaria conſtituant) Conſtituat,o.l.u.

509 Complurimos cæderent: caperent nonnullos) Vt plurimos cæderent. c.

509 Cumq; ſine ulla neceßitate)Sine ulla retractatione omnes l.u.ut Liuius l.v I.Iuniores ad edictum ſine retractatione conuenerunt) Vtitur etiam Cicero in Tuſc. l. v. & x I I I. l. ep. ad Att.

509 His qui ſanguinē pro uita,libertate, fortuniſq; Populi Ro.pro urbe,tēpliſq;)Hec omnia dēptis cōiunctionibus dicuntur in l.u.nōnulli in queis Sc.pro His, Iis.quod placet.

509 Monumentum quàm ampliſsimum locandum faciendumq;,urbem ad eam rem pecuniam dare contribuere. c.) Sic l.u. Locandum, faciendumq.urbem ad eam rem.c.in quibus Ciceronem non agnoſco : nam primum niſi me fallit memoria,hoc Locandum, faciendum iubeo,non dicitur : ſed Locare, facere iubeo.Verum fac,ita non eſſe,ut Locandum, faciendum dixerit,huic ſubiunxerit,Dare,attribuere,ſoluere iubeant,ut tam diuerſas res.ſ.uno uerbo comprehenderit, adduci ad credēdum nullo modo poſſum. deinde ſiquis iuſiurandum in hæc uerba adijciat: ſi mihi uideatur,Vrbem ſoluere iubeant, à Cicerone ſcriptum : non uideri profecto iurem:ita mihi non ſolum ab huius elegantia,ſed etiam conſuetudine Latini ſermonis uidetur abhorrere. ſic autem ſcriptum reliquiſſe M. Tullium puto, Monumentum,quàm ampliſsimum locādum,faciendum curēt:ad eam rem.c. Hunc

autem errorem creauit,opinor,illud quod ſæpe iam demonſtraui,quòd in l.u.hæ literæ C. *&* Q. *locum inter ſe ſæpe commutent, quæ cauſa libros referſit erroribus. ut apud hunc ipſum in* 1. *l. de Nat.deorum,* Nec *tu me celas,ut* Pythagoras *ſolebat alienos:nec conſulto dicis occulte,tanquam* Heraclitus*: ſed quod inter nos liqueat,ne tu quidem intelligis. ubi* Liqueat *pro* Liceat*: ut in ep.ad* Att. Ex *quo quidem ego,quod inter nos liceat dicere, milleſimam partem uix intelligo.uel,ut ſimilius proferam,*Plaut.*in* Pœn. Vin' *bona dicam fide,quod hic inter nos liceat.* Intentis *oculis contemplare ſententiam:ut nos aſſeueramus, ita eſſe perſpicies. ſed ut ad rem:hoc ego ſentio.ſiquis tamẽ illud magis probabit,*Locandum *faciendumq́; curent,cum eo non pugnabo.*

509 *Pecuniam dare,contribuere)* Attribuere*, o.l.u.ut illud in* 1 x.*Tantam pecuniam redemptori ſoluendam,attribuendamq́; curent. perſpicuè uerum:ut illud alterum apertè falſum: ſiquidem* Pecuniam *contribuere non dicitur. hoc autem uerbum propriè in ijs ponitur, qui aliquem liberum populum ſub alterius ditionem ſubiungunt.* Liuius*,* Corinthum *ijs contributuros in antiquum gentis concilium.& alibi,*Phocenſes Locrenſes *contribuerunt* Aetolis. *ij autem populi contributi dicebantur.* Cæſ. Oſcenſes*, &* Calagurritani,*qui erant tum* Oſcenſibus *contributi.*

509 *Eaq́; fratribus tribuantur)* Lang. *& cæteri ferè,* Iisq́; *fratribus tribuantur.* Nonnulli *tantummodo* Tribuantur.*ego emendandum arbitror,* Iisq́; *tribuantur. c.* Fratribus *enim puto eſſe gloſſema alicuius imperiti.*

509 *Si illi uicissent)* Vixiſſent*, sc. apertè uerum.*

FINIS.

M. TVL. CICERONIS DEFENSIONES CONTRA CAELII CALCAGNINI DISQVISITIONES IN OFFICIA CICERONIS.

*

Per Iacobum Griſolum Luciniacenſem, ad illuſtriſsimum Aloyſium Cornelium, magnum Commendatarium Cypri.

MAGNA *fuit Illuſtriſsimè Commendatarie Cælij Calcagnini exiſtimatio, magna uiget ob miram in omni diſciplina eruditionem eius nominis autoritas. Quare cùm eius Diſquiſitiones in officia Ciceronis in manus meas perueniſſent, admiratus eas legi quàm diligentiſsimè. Cùm enim ad hanc ætatem præclariſsimum illud opus aut omnes ſint admirati, aut fruſtra quidam ex eo neſcio quæ reprehendere conati: exiſtimabam in eo nihil omnino eſſe, quod non accuratiſsimè ſcriptum uideretur. Verùm tanti uiri nomen, fateor, me commouit, ac ſtatim in eam mentem impulit, ut putarem, quæ uitia ab alijs deprehenſa non fuiſſent, huius acerrimum ingenium fugere nequaquam potuiſſe. Quamobrem Diſquiſitiones eius legi, ut dixi, quàm diligentiſsimè: ut ſi quo in errore uerſarer,*

cùm mihi Cælius eriperet. Verùm cùm nihil mihi uideretur occurriſſe, in quo M. Tullius conuinceretur, exiſtimaui, ut ex me tu ſæpius audiſti, doctiſsimum illum uirum, ut ratio diſquiſitionis poſtulat, contra M. Tullium diſputaſſe, ut eo nomine doctorum ingenia excitaret, qui cauſam eius ſuſcipientes, quæ illi uidebantur ambigua, ea diſputando facerent perſpicua, quare tu mecum agere cœpiſti, ut, quoniam ita uoluiſſe Cælium exiſtimarem, ingenium grauiſsimi ſcriptoris, & de genere humano tam bene meriti ſarctũ, tectum ab omni calumnia conſeruarem. Ego uerò qui nullum officium æquè mihi neceſſarium eſſe duco, quàm obſequi uoluntati tuæ, imperij tui potius, quàm imbecillitatis meæ ratione habita, dedi operam quàm potui diligentiſsimam, nequid ineſſe uitij in illis libris uideretur, quorum præceptis adeo uitam tuam conformaſti, ut quicquid de eis detrahatur de moribus planè tuis detrahi uideatur. Sed iam cum Cælio agendum eſt.

DISQVISITIONES ALIQVOT IN LIBROS OFFICIORVM M. T. CICERO*nis, Cælio Calcagnino autore.*

DISQVISITIO PRIMA.

PRIMO *mihi titulus non planè ſatisfacit,* DE OFFICIIS. *nam plenius atq; uberius* De *officio exiſtimaſſem, ſicuti &* Pa*nætius inſcripſit* περὶ τοῦ καθήκοντος. Nec *me fallit, Ciceronem libro decimoſexto epiſtolarum ad Atticum ex profeſſo hanc inſcriptionem*

magis

magis probaſſe, ceu pleniorem. Sed ſuæ ſententiæ nullam rationem affert. quare nullã eum alia cauſa motum ad titulum immutandum arbitror, quàm ut à Panætio euariaret, cui palàm reclamat: quo iure, quáue iniuria ſe illi offerat occaſio. Quare quum in uniuerſum de eo quod ad hominem pertinet, quodq; agi deceat in omni uitæ genere, his libris pertractet Cicero: non autem ad aliquarum perſonarum officia & functiones ſe obſtringat: multò plenius eſt, multoq; latius propoſitum Ciceronis complectitur officium, quàm officia. Sicut de ſitu terræ, quàm terrarum, libentius Geographicos meos inſcripſerim, ſic de imperatoris officio rectius liber inſcribatur, quàm imperatorum, in quo in uniuerſum præſcribatur, quid imperator agere debeat, & qua ratione imperatoriam poteſtatem adminiſtret. Contrà, uitas imperatorum, & de imperatoribus commentarios nuncupauerim, quibus non omnium, ſed aliquorum geſta comprehendam. Sunt enim nonnulla uerba, quæ in numero unitatis uberius quid ſignificent, quàm in numero multitudinis. Ad hoc exẽplum titulum quoq; DE FINIBVS BONORVM ET MALORVM immutauit, quẽ Zeno περὶ τέλους, mea quidẽ ſententia multò commodius inſcripſerat, ipſo etiã Cicerone, aſſertore qui in tertio de Finibus inquit: Quum enim hoc ſit extremũ, ſentis enim credo, me iam diu quod τέλος Græci dicunt, id dicere tum extremum, tum ultimum, tum ſummum: licebit enim finem pro extremo aut ultimo dicere. Quum ergo hoc ſit extremum, congruenter naturæ conuenienterq; uiuere, neceſſariò ſequitur, omnes ſapientes ſemper feliciter, abſolutè, fortunatè uiuere, nulla re impediri, nulla prohiberi, nulla egere.

IACOBVS GRIFOLVS AD *primam Cælij Calcagnini Diſquiſitionem.*

CAelio titulus de officio, quàm de officijs plenior uidetur. itaque cum M. Tul. ſcribat ad Atticum pleniorem ſibi uideri inſcriptionem ſuam, nec rationem tamen ullam afferat, exiſtimat Cælius eum ambitione quadam, uel potius liuore, inſcriptionem Panætij περὶ τοῦ καθήκοντος, *hoc eſt de communi officio immutaſſe. quare id eum feciſſe putat ut à Panætio euariaret, cui palàm eum reclamare ait, quo iure, quáue iniuria ſe illi offerat occaſio. nunc obſecro te, ut æquo mihi animo concedas eam libertatem agendi cum Cælio, quàm ille contra M. Tul. ſibi ſumpſit, cum præſertim neceſſarium plerunque ſit, defenſionem ad accuſationis rationem accommodare. quanquam perficiam ut multò magis Cælius modeſtiæ ſuæ, quàm ego meæ, oblitus eſſe uideatur. quem ſtatim in Ciceronem uelut imperitum aliquem, atque adeo malignum inuaſiſſe uides. itaque cum rationem nullam afferat, cur inſcriptionem Panætij immutaſſet, inuidia motum illum exiſtimat. itáne uerò? rationem afferre Cicero non potuit, cur ita ſentiret? nec humanius eius ſententiam Cælius interpretari potuiſſet? aut ſaltem diligentius inueſtigare qua uir doctiſſimus ratione duceretur? Quanto modeſtius, quantoq; grauius Ioannes Baptiſta Egnatius uir in omni diſciplina clarus ipſius Ciceronis autoritati de hac inſcriptione aquieſcendum eſſe ſtatuit. Cuius quidem iudicium cum in cæteris omnibus, tum in his libris quos ille in primis admiratur, ego ſecutus ſperò me conſecuturum, ut omnes fateantur rectum Ciceronis iudicium fuiſſe, ſi prius uiderimus, quibus argumentis Cælius confirmet Officium*

latius propoſitum Ciceronis, quàm Officia complecti. Cum inquit uniuerſum de eo, quod ad hominem pertinet, quodq́; agi decet in omni uitæ genere his libris pertractet Cicero, non autem ad aliquarum perſonarum officia, & functiones obliget, multò plenius eſt, multoq́; latius propoſitum Ciceronis complectitur officium, quàm officia. hæc ſunt uerba Cælij, quæ primum non ſatis inter ſe uidentur conſentire. aliud eſt enim, quod ad hominem uniuerſe pertinet, aliud quid agi decet in omni uitæ genere: illud enim ad ſpeciem ipſam pertinet, quæ omnes homines complectitur, et facit ut omnes unum ſint. atq; idem eſt uniuerſale, & omnibus commune. hoc autem ad diuerſa genera, & diuerſæ fortunæ, & ſortis homines referendum eſt: ut ad priuatos, ad magiſtratus, ad imperatores, ad ſenatores, & ad alios, quorum omnium diuerſa eſt uitæ ratio, & diuerſa ſint officia neceſſe eſt. de quibus in his libris M. Tullius tractauit. quod ſi tãtum quæ ad omnes homines, ut ille ſcribit, ad uniuerſum genus hominum pertinẽt, tractare uoluiſſet, rectius omnino de officio, quàm de officijs inſcripſiſſet libros ſuos. cùm autem quæ ciues, quæ peregrini, quæq́; diuerſorum ſint officia, uelit ſcribere, non uideo cum ſint tam diſsimilia, & ad homines ſpectent adeo diſsimiles, quo modo plenior ſit inſcriptio de officio, quàm de officijs: nam quod ad aliquarum perſonarum officia ſe non obſtringat, fateor, non enim de Catonis officio, aut Lælij ſcribere conſtituit, uerùm ſenatoris, & hominum uariarum cõditionum, quarum non ijdem poſſunt eſſe gradus officiorum: quæ cum tam multa ſint, & tam uaria, ut quod uni generi conueniat, ab altero prorſus abhorreat, uno tamen tractatu uolens omnia complecti, de officijs maluit ſuum opus inſcribere, quàm de officio. & hæc eſt ea ratio, ni fallor, quam Attico ſcribere tanquam notiſsi-

mam omiſit: non, ut Cælius exiſtimat, ut cum Panætio bellum gereret. quem quidem tantum abeſt, ut oppugnet, ut etiam ſæpe defendat, & laudet, ut in tertio offi. ubi ſic ait. Ac primum Panætius in hoc loco defendendus eſt, quòd non utilia cum honeſtis pugnare dixit aliquando poſſe (neque enim ei fas erat) ſed ea, quæ uiderentur utilia, & quæ ſequuntur. rurſus in eodem inquit. qui autem omnia metiuntur emolumentis, & commodis, neque uolunt ea præponderari honeſtate, hi ſolent in deliberando honeſtum cum eo, quod utile putant, comparare. boni uiri non ſolent. itaque exiſtimo Panætium, cum dixerit homines ſolere, in hac comparatione dubitare, hoc ipſum ſenſiſſe, quod dixerit ſolere modo, non etiam oportere. defendit igitur cum Cicero, cum defendi patet, nec ullum omittit laudandi tempus. quare in ſecundo: Iudicis, ait, eſt ſemper in cauſis uerum ſequi, patroni nonnunquam ueriſimile, etiam ſi minus ſit uerum, defendere. quod ſcribere, præſertim cum de philoſophia ſcriberem, non auderem, niſi idem placeret Panætio ſtoicorum grauiſſimo. hic quod reprehendi iure poſſet, Panætij tamen autoritate probat. quem etiam grauiſſimum Stoicorum appellat. nec ita multò pòſt inquit theatra, porticus, noua templa uerecundius reprehendo propter Pompeium. ſed doctiſſimi non probant, ut & hic ipſe Panætius, quem multum in his libris ſecutus ſum, non interpretatus. hic non ſolum in doctiſſimis numerat, uerum teſtatur ſe multum in ijs libris Panætium ſecutum eſſe, id quod minimè feciſſet, ſi eius laudem, & gloriam uoluiſſet imminuere. in calce uerò tertij libri de Fin. ita de Panætio ſcriptum reliquit. Quam illorum triſtitiam, atque aſperitatem fugiens Panætius, nec acerbitatem ſententiarum, nec diſſerendi ſpinas probauit. fuitq; in altero genere mitior, in altero illuſtrior, ſemperq;

habuit

habuit in ore Platonem, Ariſtotelem, Xenocratem, Theophraſtum, Dicæarchum, ut ipſius ſcripta declarant. iam uides quàm iuſtè Ciceronis inuidiam, aut iniquitatem Cælius accuſet. ſed eo iam uentum eſt, ut ne liberum quidem ſit ſcriptoribus, quo libeat titulo ſine ullius maleuolentiæ ſuſpitione ſuos libros inſcribere. at quando ſibi Cælius hoc ſumat, ut tam libere Ciceronis iudicium reprehendat, firmioribus argumentis id fieri oportuit. nam Cælij ſimilitudines parum ſunt rei ſimules, cum qua conferuntur. multò enim plenius inquit, multoq; latius Ciceronis propoſitum complectitur officium, quàm officia, ſicut de ſitu terræ, quàm terrarum libentius geographicos meos inſcripſerim. ſic de imperatoris officio rectius inſcribatur, quàm Imperatorum. in quo uniuerſum præſcribatur, quid Imperator agere debeat, & qua ratione Imperatoriam poteſtatem adminiſtret. at in quonam terra, quæ eſt una, & unum corpus, ac unum elementum, ſimulis eſt officio, quod eſt tam uarium, & tàm multiplex? in quonam Imperator, qui unus eſt tantum dignitatis gradus ad omnes pertinens Imperatores? ſatis ſpero ſuperius multa eſſe genera officiorum declaratum, quæ uni conuenire nulla ratione poſſunt. at nullum eſt officium Imperatoris, quod non ſit omnium Imperatorum, nec terra, cum una ſit, plures ſitus, quàm unum poteſt habere. quare de ſitu terræ, & non de ſitibus terrarum, itemq; de officio Imperatoris, & non de officijs Imperatorum ipſe quoque meos libros inſcripſerim. contra uerò de officijs hominum, & non de hominis officio. ſed uideo iandudum in quo uerſetur Cælius errore, ad id enim reſpicit, quòd omnes ſunt homines, quorum officia ſcribuntur, ut omnes Imperatores. hoc eſt illud, inquam, quo Cælius decipitur. Nam Cicero ad conditiones hominum

num

num & gradus, & ſtatus, & fortunas reſpicit, quorum propria cuiuſq; ſunt officia ſeparatim præſcribenda. Iam *uerò cur uitas* Imperatorum, *& commentarios de* Imperatoribus *nuncuparet, quia non omnium, ſed aliquorum geſta comprehendit? at ego potius quia* Imperatores *habent artem quidem, & diſciplinam communem, proprias autem res geſtas. ut oratores, habent illi quidem artis eadem præcepta, ſed ex illis proprium ſibi quiſq; opus conficit. ita propria cuiuſq; eſt* Imperatoris *uita, propriæ res geſtæ, quas tamen communi* Imperatorum *diſciplina geſſerint. nam quod autem titulum de fin. bonorum, & malorum improbat, cum idem ſit error eius, noſtra quoque defenſio eadem eſſe debet. nam cum plures ſint* Philoſophorum *ſcholæ, nec eundem finem ſibi proponant, eumq; de omnibus* Cicero *ſcripturus eſſet, ut conſtat, rectè de finibus, & non de fini pulcherrimum illud opus inſcripſit. ubi uerò* Zeno *περὶ τοῦ τέλους inſcripſerit ſuos libros omnino me legere non memini. at ſi* Cælij *coniectura fidem mihi faceret, non uererer aſſerere* Zenonem, *de uno, & propriò tantum fine diſſeruiſſe.* Ciceronis *autem uerba ex tertio de fine mecum faciunt quid enim is dixit illud extremum eſſe? quonam modo deſcripſit? congruenter naturæ conuenienterq; uiuere. qui unus eſt finis, & proprius* Stoicorum. *quare uterq; rectè ſua eſt uſus inſcriptione.*

ALTERA CAELII CALCAGNINI DISQVISITIO.

IDem *ſe definiturum officium pollicetur, quod à* Panætio *prætermiſſum fuiſſe miratur.* Nec *tamen ego uideo eum præſtitiſſe, quod pollicebatur. nam protinus officij diuiſionem, non definitionem aggreditur:* Omnis, *inquit, de officio*

officio duplex eſt quæſtio. Quo loco obſeruandum eſt, Ciceronem ueritate coactum de Officio, non autem de Officijs quæſtionem propoſuiſſe, & mox rurſus ita conſcripſiſſe: Atque etiam alia diuiſio eſt officij. Differre autem diuiſionem à definitione, nemo eſt tam ignarus Dialecticæ, qui neſciat, uel ipſo Cicerone autore in Topicis. Nam iuſta definitio è genere ac differentijs conſtat, nec ad finitionem accerſenda eſt diuiſio: niſi fortè in æquiuòcis, ne in Sophiſtarum laqueos incidamus. Nec mihi argutator aliquis obijciat, diffinitionem & definitionem differre: prioremq; illam ad diſionem magis, id eſt διαίρεσιν, quàm τὸν ὁρισμὸν ſpectare. Nam hanc ſibi Cicero defenſionem ademit, quum ex Platonis imitatione dixit, Omnem quæ à ratione ſuſcipitur aliqua de re inſtitutio, debere à definitione proficiſci, ut intelligatur quid ſit id, de quo diſputetur. Idemq; in Topicis: Finitio eſt, inquit, quæ id quod definitur, explicat quid ſit. cuius etiam inueſtigandæ rationem doctè enarrat. In definiendo enim ille ordo ſeruandus eſt, ut quum ſumpſerimus ea, quæ ſunt rei quam definire uelimus cum alijs communia, uſque eò perſequendum, dum proprium efficiatur, quod nullam aliam in rem transferri poßit. Ob id ergo ſubijci debuit: Officium eſſe actionem in omni uita, cum uirtute ac ratione coniunctum. Actio, genus eſt: in omni uita, tam eam officij partem complectitur, quæ ad finem bonorum, id eſt, felicitatem adipiſcendam, quàm eam quæ præceptis conſtat cum uirtute differentia. quod quicquid à uirtute abiunctum, ab officio longè abſit & ratione. Altera differentia communem hanc uitam attingens, in qua decorum, id eſt, τὸ πρέπον requiritur. nihil enim agendum eſt, cuius probabilis ratio afferri non poßit. Totus autem hic locus à Cicerone erutus eſt ex Phædro Platonis, apud quem ita Socrates

crates

crates loquitur: περὶ παντὸς μία ἀρχὴ τοῖς μέλλουσι καλῶς βουλεύεσθαι, εἰδέναι δεῖ περὶ οὗ ἂν ᾖ ἡ βουλή: ἢ ἅπαντας ἁμαρτάνειν ἀνάγκη. τοὺς δὲ πολλοὺς λέληθεν, ὅτι οὐκ ἴσας τὴν οὐσίαν ἑκάστου. ὡς οὖν εἰδότες. οὐ διομολογοῦνται ἐν ἀρχῇ τῆς σκέψεως. προελθόντες δὲ τὸ εἰκὸς ἀποδιδόασιν. οὔτε γὰρ ἑαυτοῖς, οὔτε ἄλλοις ὁμολογοῦσιν. Hoc eſt: Iis qui rectè atque ordine conſulere uolunt, unum eſt omnium principium, cognoſcere quid illud ſit, quod in conſultationem uenit: alias error accidat oportet. nam plerique neſciunt, ſe rei cuiuſque propoſitæ ſubſtantiam ignorare. ſed quaſi ſciant, & perſpectum habeant, in ipſo diſceptationis initio eam declarare non curant. in progreſſu igitur orationis, quod par eſt ſubſequitur, ut multa nec ſibi nec alij conſentanea loquantur. De hoc loco nuncupatim meminit Cicero in 2. de Finib. Omnis autem in quærendo, quæ uia quadam & ratione habetur oratio, præſcribere primum debet, ut quibuſdam in formulis ea res agatur: ut inter quos diſſeritur, conueniat quid ſit id de quo diſſeratur. Hoc poſitum in Phædro à Platone probauit Epicurus, ſenſitq; in omni diſputatione id fieri oportere. Iureconſulti atque Oratores non temerè ſe definitionibus obſtringunt, exiſtimantes eas plerunque ſubuerti ſolere. ex quo fiat, ut quicquid iis fuerit ſuperſtructum, protinus concidat. de qua re ita Vlpianus libro quinquageſimo Digeſtorum: Omnis definitio in iure ciuili periculoſa eſt. rarum eſt enim, ut non ſubuerti poſſit. Et Quintil lib. 7. Rariſſima enim apud oratores reperietur illa ex conſuetudine philoſophorum ducta ſeruitus. Eſt enim certe ſeruitus, ad certa ſe uerba obſtringendi. id'que faciendum in libris Ciceronis de Oratore uetat M. Antonius. Nam eſt etiam periculoſum, cum ſi uno uerbo ſit erratum, tota cauſa cecidiſſe uideamur, optimaq;

eſt illa

eſt illa uia, qua utitur Cicero pro Cecinna: ut res proponatur, uerba periclitentur.

IACOBVS GRIFOLVS AD SEcundam & uigeſimam primam Cælij Calcagnini Diſquiſitionem.

QVæritur ſecundo loco utrum Cicero definierit officium, ut promiſit, nec'ne. Cælius quidem negat, ego uerò affirmo. uideamus igitur uter noſtrum errore magis capiatur. at ſi prius oſtendero, in quo errore mens Cælij uerſetur, facilior erit probandæ opinionis meæ ratio. Credit igitur Cælius, atq; id conſtantiſsimè credit, quando non contentus hanc opinionem ſuam ſemel declaraſſe, in alia quoque diſquiſitione etiam pluribus cõtendit errorem ſuum confirmare, credit inquam Cælius Marcum Tullium, cum dixit, Placet igitur (quoniam omnis diſputatio de officio futura eſt) antè definire, quid ſit officium, quod à Panætio prætermiſſum miror, genus ipſum officij ſe definiturum promiſiſſe. at id neque Cicero promiſit, & ſi promiſiſſet, longè grauius peccaſſet ille ſua promiſsione, quàm Cælius ſua interpretatione. quandoquidem officijs, cum ſit analogum, definiri per genus ſuum non poteſt: quare Cælij definitio, ut paulò pòſt conſtabit, eſt uitioſiſsima. nec tamen ſi rectè definiri poſſet officium, eſſet ea diffinitio neceſſaria, niſi fortè Cicero de genere, & non de ſpecie officij diſputaturus eſſet. at res contrarium declarat, & ipſius autoris hæc uerba. Quorum autem officiorum præcepta traduntur, ea quanquam pertinent ad finem bonorum, tamen id minus apparet: quia magis ad inſtitutionem uitæ ſpectare uidentur, de quibus eſt nobis his libris explicandum.

ſi de

ſi de his igitur ſe Cicero diſputaturum profitetur, cur quærat quiſquam definitionem generis, de quo præſertim nullo modo diſputari poßit? cum enim Plato *uelit omnem inſtitutionem, quæ à ratione ſuſcipitur, à difinitione proficiſci, quis tandem ratione de ea re poterit diſſerere, quæ uix ullam habeat definitionem? Quamobrem* M. Tullius *uir doctißimus intelligens, ne oratio ſua in erroribus uagaretur, explicari oportere quid nam id eſſet, de quo diſputaturus erat, nec poſſe, nec ſi poſſet, debere analogum definiri, diuiſit ſtatim officium in ſuas poteſtates, ut* Plato, *&* Ariſtoteles *monent in eiuſmodi uocibus fieri oportere. & de qua uellet diſſerere declarauit, ut in definitione ſubſtantiæ, & alijs in locis fecit* Ariſt. *cùm igitur* Cicero *dixit, Quoniam omnis diſputatio de officio futura eſt, de quonam officio? de quo credo poterat diſputari, & de quo denique diſputauit. deinde cum ait,* Placet *antè definire, quid ſit officium, quod tandem officium, de quo ne uerbum quidem facturus erat? quid ineptius? iam uerò* Panætium *reprehendit, quòd officij definitionem prætermiſerit, uelim (*Cælius *dixiſſet) cuiuſnam officij. at quoniam* περὶ τοῦ καθήκοντος *inſcripſit ſuum opus, definitionem* τοῦ καθήκοντος *omiſit. ergo quod omiſerat* Panætius, *ſe facturum* Cicero *promiſit. omiſit ille definitionem communis officij, ergo commune officium definiturum ſe* Cicero *profitetur.* Et *tamen in animo* Cælij *tanta uis inhæſit erroris, ut duobus locis auſus ſit à* Cicerone *quaſi ſyngrapha definitionem generis flagitare. quæ nam (malum) ratio in eam mentem impulit hominem alioqui doctißimum, ut exponeret tam multis differentijs diuiſionem à definitione differre, ne quis diuiſionem illam definitionem eſſe crederet? ego uerò qui dubitarit in hac re præter eum arbitror eſſe neminem. nec maiore prudentia*

tam

tam uerboſus eſſe uoluit in definitione generis à definitione
ſpeciei diſtinguenda, quando animaduertit tandem Cice-
ronem definiſſe partes officij. at eas definitiones ita cona-
tur confutare, ut nec illis fidem ſuam liberet, quòd generis
non partium definitionem pronuſerit, nec idoneæ uidean-
tur eſſe. at utrum genus, an partes quid eſſet explicandum
fuerit, ſatis diſputatum eſt. uideamus nunc an idonea uſus
ſit utriuſq; officij definitione. uerba Ciceronis hæc ſunt. atq;
ea ſic definiunt, ut rectum quod ſit, id perfectum officium
eſſe definiant, medium autem officium id eſſe dicant, quod,
cur factum ſit ratio probabilis reddi poßit. in utraq; Cælius
inquit genus .i. caput definitionis deeſſe, nec miror, non enim
uim officij analogam eſſe uidit. dixiſſet enim in eius ſignifi-
cationibus definiendis, aut nomen definiti repetendum, aut
analogi genus accipiendum, ut in æquiuocis. nam ſi quæra-
tur quis nam ſit canis terreſtis, reſpondebitur opinor, ille,
qui latrat, aut quid tale. ubi ille canem referet, nec erit
in oratione neceſſaria ταυτολογία. uel dicetur, eſt illud
animal domeſticum, quod latrat. cur igitur etiam Stoicis
(nam Stoicorum ſunt illæ definitiones) officium non liceat
ita definire ſi rectum ſit, perfectum officium eſſe, uel rectè
factum? non'ne ſophiſtarum paralogiſmus hac ratione de-
clinatur? quod ſi ita Cælius, ut debuit, aſſumpſiſſet in ſuo
paralogiſmo: perpendiculum eſt rectum officium, ſtatim
cognouiſſet in quo delirabat. hæc eadem ſunt dicenda de
offic. medij definitione. ſed adhuc in alia ſumus difficulta-
te, utraque enim definitio ad utranque partem poteſt ac-
commodari, id quod eſt maximum in definitione uitium.
Etenim & perfectum officium, inquit Cælius, eſt quod cur fa
ctum ſit, probabilis ratio reddi poteſt. neque enim quiſquam
ut putat, adeo contumax eſt, qui ſine probabili ratione

perfectum officium geri contendat. aut medium officium id quod rectum non ſit: alioqui ſi rectum non eſt, peruerſum ac præpoſterum id eſſe fateamur neceſſe eſt. at uideamus, ſi peccatum ſit in ea re, quàm belle in idem Cælius labatur. ita enim cum hæc confutabat, officium definierat, ut actionem eſſe diceret in omni uita cum uirtute, & ratione coniunctum, ac ſe ipſe interpretatus eſt, nequa nos ambiguitas perturbaret. Actio inquit eſt genus in omni uita, tam eam officij partem complectitur, quæ ad finem bonorum .i. felicitatem adipiſcendam ſpectat, quàm eam, quæ præceptis conſtat. Cum uirtute, differentia, quòd quicquid à uirtute abiunctum, ab officio longè abſit. & ratione, altera differentia communem hanc uitam attingens, in qua decorum, id eſt, τὸ πρέπον requiritur. actionem cum uirtute coniunctam ad felicitatem adipiſcendam ſpectare ait, cum ratione communem hanc uitam attingere, in qua decorum requiritur, quod nihil agendum ſit, cuius ratio probabilis afferri non poßit. ſi duas hic Cælius uult eſſe partes officij, ut certè uult, uehementer cenſura ſua peccat. nanque ſi in communi uita requiritur τὸ πρέπον, quanto magis requirendum eſt in ea uita, quæ perfectior eſt, & ad felicitatem propius accedit? rurſus ſi in communi uita nihil agendum ſit, cuius ratio probabilis afferri non poßit, quantò minus à ſapiente? ut Cælius ipſe contra M. Tul. confirmat? omnes igitur hæ differentiæ conueniunt officio cum uirtute coniuncto. at ſi, ut ille ait, quod rectum non ſit oportet peruerſum eſſe, & præpoſterum, neceſſe ut ſecunda pars illius officij per Cel. aut recta ſit, aut peruerſa. (nam quod cum uirtute coniunctum ſit, rectum eſt puto) ſi recta, ergo eadem cum prima, ſin peruerſa, nihil habet cum officio commune, ut mox clarius oſtendam.

dam. ergo niſi Tullius effugiat eam calumniam, Cælius effugiet? nihil minus. ac ſi bene Cælius, optimè M. Tullius. nam ſi rectum officium eſt, quod perfectum appellant, nimirum eius ratio perfecta, nedum probabilis reddi poteſt. tantum enim intereſt inter perfectum, & probabile, ut diſparata quaſi eſſe uideantur. perfectum enim id eſt, cui nihil addi poteſt, & quod in ſuo genere expletum, & cumulatum eſt. probabile uerò cui ſæpe tantum deeſt, ut imperfectum eſſe uideatur. quocirca eo officio, quæ cuique probari poſſunt, quaſi ſecunda honeſta, ut inquit M. Tullius non ſapientum modo propria, ſed cum omni hominum genere ſunt communia: perfecta uerò in ſolum ſapientem cadunt, ut mox copioſius explicabitur. quare rectum officium non modo probabile, ſed etiam perfectum eſt, & proprium ſapientis. medium uerum probabile tantum, & omnibus commune, tanquam res quædam inchoata & non perfecta. atq; his differentijs à Cicerone, ideſt, à Stoicis, uel potius ab Ariſtotele hæ partes officij diſtinguuntur. hic enim in ſecundo Ethicorum actiones hominis nondum perfecti oſtendit ab actionibus diſtare iam perfecti. nec ſimiliter in his euenire, ac in operibus artificium. hæc enim non propter autorem, ſed per ſe, ſponte ſua commendari ſolent, modo pulchra eſſe, & decentia uideantur: actiones uerò non item. nam hæ perinde, ut opinio eſt de eo, à quo proficiſcuntur, exiſtimandæ ſunt. ita multa fiunt ab homine in recta ratione uitæ nondum ſatis confirmato, quæ iuſta ſunt, non tamen iuſtè facta, nam hæc ab habitu rationis & iam perfectæ naturæ ſunt, ut illa communia quædam ſint officia, & media, & nondum perfecta, hæc autem κατορθώματα, id eſt, recta, & perfecta poßint appellari, qui poteſt inter Ariſt. & Stoicos magis conuenire? Cælius autem

n 2 uult,

uult, quod rectum ſit, eſſe probabile, & quod probabile rectum: ut hæc ſimul conuertantur. quod ſi concedatur, illud quoq; concedatur neceſſe eſt, omnem inchoatam uirtutem cum perfecta & abſoluta conuerti. ſed haud ſcio an illud quoq; Cælio aſſentiatur quiſquam, omne officium aut rectum, aut peruerſum eſſe, uel præpoſterum oportere. nam cur officia communia media dicuntur? non'ne quia nec in bonis, nec in malis numerantur? & medium inter ea locum uidentur obtinere? ſic Stoici, ut in tertio de fin. conſtat, qui niſi mentiuntur, quis neget inter rectum, & peruerſum eſſe medium? ſin mentiuntur, ſcire uelim cur Cælius ea media uocet officia. ſed nimium perſeuerat in hoc errore, nec poſterior cogitatio, de eo quicquam detraxit. non enim eadem de re iterum diſputaſſet, & tollerabilius fuiſſet coniuncte de omnibus diſputare, quæ ad hanc quæſtionem uidebantur attinere. quare ne fortè uidear ſimiliter peccare, coniunxi utriuſq; confutationis reprehenſionem. Cum autem Cælius ſit tam facilis, & tam acutus in aliorum definitionibus improbandis, uideamus iam uiciſſim quàm uel acutiſſimus quiſq; illius definitionem facilè tueretur. officium eſſe uult actionem in omni uita cum uirtute, & ratione coniunctum. ubi impreſſorum fortaſſe uitio factum eſt, ut coniunctum potius quàm coniunctam legatur. omnes deinde partes definitionis ſuæ ſic explanauit. actio inquit genus eſt. rectè. in omni uita, tam eam officij partem complectuntur hæc uerba, quæ ad finem bonorum, id eſt, felicitatem adipiſcendam (hic uerbum deeſſe attinent, uidetur) quàm eam quæ præceptis conſtat. non rectè eſt enim tertium genus uitæ, quod nec in perfectis officijs nec in communibus uerſatur, propterea quod uitioſum eſt. quod ſi quis nègat, iam non erit cur officia communia media dicantur.

erunt

erunt enim extrema. ſed eſt tertia uiuendi ratio. quæ ſi non ſit, media non erit; ut media, ſed ut extrema. ſed Stoici uolunt eſſe hanc mediam, eſt igitur & tertia: neq; Stoicorum autoritatem inficiari poteſt quiſquam. nam & Cælius in uigeſima prima Diſquiſitione medium eſſe alteram differentiam officij, & formam dicit. Sed nullum officium ad turpem uiuendi rationem pertinet, nihil enim tam contrarium eſt cuiquam, quàm officio turpitudo. falſum eſt igitur, officium eſſe actionem in omni uita. Cum uirtute, differentia, quod quicquid à uirtute abiunctum ab officio longè abſit; ergo per hanc differentiam communis uita longè abeſt ab officio. aut ſpecies confundit, hoc eſt, humano capiti ceruicem iungit equinam, ſed ut concedam omnia, quæ in ſua definitione Cælius exponit, illud tamen concedi non poteſt, quod hæc ſit definitio generis, in qua ponuntur ultimæ differentiæ, quæ ſpecies conſtituunt: nihil enim in generis definitione eſſe debet, quod omnibus partibus illi ſubiectis non conueniat. ita ſi definias animal eſſe ſubſtantiam animatam cum ſenſu, nullum inuenietur animal quod non ſit eiuſmodi, at ſi rationale addas, iam non animalis ſed hominis erit definitio, qualis hæc eſt, de qua tam multa diximus: nam officium quod eſt cum uirtute coniunctum, eſt rectum officium. item cum ratione, eſt medium. in quos errores lapſus Cælius non eſſet, niſi definire uoluiſſet, quod definiri commodè non poteſt. ſed nec officij, quidem recti uim ſatis intelligere uiſus eſt. ſiue enim officium uirtute coniunctum id intelligit, quod Stoici rectum uocant, ſiue quam Ariſt. perpetuam animæ rationalis actionem ex uirtute: male omnino id eſt interpretatus. nam & illi rectum officium; & hic actionem uirtutis ultimum bonorum eſſe definiunt: in quo mire utriuſque ratio conſiſtit. neque hic

quicquam refert, quod aliquid interſit inter utriuſq; diſciplinæ bonum. ſatis eſt enim quod Ariſt. uult actionem uirtutis felicitatem eſſe, Stoicis perfectum officium, quod ſolum ſtatuunt eſſe bonum, honeſtum. quòd autem hæc ita ſe habeant, ex definitionibus conſtat. in primo enim Ethicorum bonum humanum, inquit Ariſt. actionem rationalis animæ per optimam uirtutem eſſe in uita perfecta. Cato uerò apud M. Tullium in tertio de Fin. inquit, rectum officium omnes numeros uirtutis continet. in officiorum uerò tertio ſic ait Cicero, illud autem quod rectum idem appellant, perfectum, & abſolutum eſt, & uti idem dicunt, omnes numeros habet. nec præter ſapientem cadere in quenquam poteſt. actio igitur animæ cum uirtute eſt ipſa felicitas, & officium perfectum eſt ipſa uirtus, id eſt, ultimum bonorum. malè igitur Cælius ſi alterutrum intelligit, exponit eſſe inſtrumentum, per quod ad felicitatem perducamur. at quanto rectius id officio medio tribuiſſet? inquit enim Ariſt. iuſtum fieri qui iuſta facit, & temperatum, qui officia temperantiæ. quæ propterea iuſta, & temperata dicuntur, quod ſunt ijs ſimilia, quæ uir iuſtus, & temperatus ageret. Cato uerò apud Ciceronē in tertio de Fin. à principijs naturæ officia duci refert oportere, ut per ea ſapientiam adipiſcamur, quæ ut alibi teſtatur comes, & adiutrix eſt naturæ. uerùm & Ariſt. & Cicero ſæpiſſimè concludunt, finem optimū, & ſolum id eſſe bonū, ad quod omnes actiones noſtræ referendæ ſunt. & cuius cauſa ſint omnia repetenda, ipſum uerò nullius unquam rei, uerùm ſua ipſius cauſa tamen repetatur. At ſatis multa de re minimè dubia diſſeruimus. Reliquum eſt ut illis quoque reſpondeamus. qui iure prætermiſſam officij definitionem à Panætio confirmant, quòd inter Stoicos quid illud ſit omnino conſtet. quare ſuperuacanea illa defini

definitio fuiſſet. Ego uerò tantum dico. ſi in Stoicorum corona, aut in porticu Zenonis Panætius diſputaſſet, cum his fortaſſe ipſe quoque ſentirem. cum autem omnibus ille ſcriberet, & ab omnibus uellet intelligi, quibus non ſatis conſtitutum eſſet, quæ nam uis eſſet officij, ſtatuendum puto definitionem illam ſine uitio præteriri non potuiſſe.

TERTIA CAELII CALCAGNINI DISQVISITIO.

Verba Ciceronis ſunt: Hac *diuiſione, quum prætermire aliquid maximum uitium in diuidendo ſit, duo prætermiſſa ſunt. nec enim ſolum, utrum honeſtum an turpe ſit deliberari ſolet: ſed etiam duobus propoſitis honeſtis, utrum honeſtius: itemq; duobus propoſitis utilibus, utrum utilius.* At *tu hæc* Cicero, *quod tua pace dictum ſit, nimis cupidè, ne dicam anxiè,* Panætio *obijcis. An tu uir tanti ingenij, tantusq; dogmatis profeſſor, non meminiſti, apud* Stoicos *eiuſcemodi gradus eſſe ſublatos? neque dato utili, aliud utilius: neque dato honeſto, honeſtius aliud inueniri? Sed fac, ut aliquando in communi & uulgari uita hæc in dubium reuocari uideantur.* Quid *ſi non duo tantum, ſed tria & quatuor, uel etiam plura dubitando accurrant? puta, pater grauiter ex morbo laborat, tu ignarus eius remedij es, quod patri ſalutem reſtituat.* Eodẽ *tempore amicus de fortunis, de capite, de dignitate periclitatur: tu cauſarum patronus auxilio eſſe potes, eidemq; grati animi teſtimonium redde, quum ille te aliquando fortunæ indignitate oppreſſum ſubleuauerit.* Eodem *tempore ignis uicinas ædes corripit, uerendumq; tibi, ne tuæ ædes tua cum familia protinus conflagrent.* Eodem *tempore hoſtis*

patriam aggreditur, & propemodum intra mœnia irrumpit. Vt *uno tempore te dubitare oporteat, non iam quid utilius, quid honeſtius: ſed quid utiliſsimum, quid honeſtiſsimum ſit ex omnibus.* Hinc *patris ſalus te uocat, hinc amici, hinc uiciniæ tuarumq; ædium periculum: hinc præſens patriæ, tuorumq; ciuium direptio ac ſeruitus.* Sane *ſi huic diuiſioni ſemel feneſtram aperueris, non eſt ubi ſiſtas.* Nam *& quid utile, & quid utilius, & quid utiliſsimum, & ſi ulterius promouere licet, ex plurimis utiliſsimis quid præponderet, erit inquirendum.* In *quo non aliunde, quàm ab ipſo* Cicerone, *teſtimonium mutuabor.* Is *enim in præfatione ſecundi libri de* Officijs *ait: non ſolum, quid utile, quid inutile, ſed ex utilibus quid utilius, aut quid maximè utile quærendum eſſe.* Quare *ne ad hanc infinitatem deſcendere oporteat,* Panætianæ *obſecro diuiſioni acquieſcamus. præſertim quum* Ariſtoteles *libro 5.* Ethicorum *ita ſcribat:* Boni *nanque rationem ſubit minus malum, ad maius malum comparatum.* Minus *enim malum magis quàm maius eſt expetibile.* At *quod expetitur, bonum eſt: & quod magis, maius.* Ex *quibus planè colligimus,* Diuiſionem *hanc à* Cicerone *allatam contra* Panætium: *honeſti ſcilicet, & magis honeſti: utilis, & magis utilis: eſſe ſuperuacaneam.* Siquidem *minus utile, utile eſſe deſinit, ſi magis utili conferatur.* In *affulgente ſole, cætera lumina hebetantur: ſic ſub* Dictatore *cæteræ iuriſdictiones abolentur.* Huius *rei argumentum inde quoque elici poteſt: quòd ſi contingat eodem tempore opitulantem eſſe amico & parenti, qui parentem grauiter laborantem deſtituerit, & amico fuerit opitulatus, improbè dicetur feciſſe. quamuis certum ſit, quod abdicata * comparantur.* Amico *opitulari bonum eſt, ſed comparatio rei conditionem*

mutat

mutat: ceu qui in altera parte trutinæ ponduſculum, in altera magnum pondus expoſuerit. Ponduſculum enim magno ponderi collatum, nullius propè ponderis, nulliusq́; grauitatis exiſtimabitur.

IACOBVS GRIFOLVS AD
tertiam Cælij Calcagnini Diſquiſitionem.

SEquitur locus, in quo Cicero aut ignorantiæ, aut etiam malignitatis crimine conuincitur, ut ne ſua quidem eloquentia defendi poßit. quo igitur me uertam neſcio. nam quo tandem ore in illa diuiſione tripartita Pan. peccaſſe dicam? quis enim neget ſatis eſſe dubitare honeſtum'ne ſit, quod in deliberationem cadit, an turpe? utile an inutile? poſtremò an cum honeſto pugnet, quod utile uideatur? iam quis me ferat accuſare Stoicum hominem, qui non poſuerit honeſto aliquid honeſtius, ac utile aliquid utilius poſſe reperiri, cum omnes comparationis gradus in his rebus ea diſciplina ſuſtulerit? Rurſus pati, M. Tul. omni deſtitutum patrocinio indicta cauſa damnari, impiū mihi propemodum uidetur. cum præſertim, ut iam quod ſentio liberè ſemel dicam, facillima ſit huius defenſionis ratio. equidem uix ſatis mirari queo uiris quibuſdam planè doctis, cum libros de Fin. Tuſc. quæſtiones, tot deniq; uolumina Ciceronis legerint, tamen in mentem ueniſſe ſuſpicari Marcum ipſum Tulliū ignoraſſe Stoicos quàm bonum ſemel eſſe confirmaſſent, negare aut ipſum creſcere, aut melius eo fieri quidque poſſe, atque id quidem facit, ut magis hac re mirer, quòd hi Critici, qui Ciceronem tam uehementer inſectantur, ne nomen quidem Stoicorum, nedum diſciplinam cognouiſſent, niſi de eis ille tam

multa ſcripta reliquiſſet. at ſciebat, ò grauiſsimi cenſores, ſciebat etiam Mar. Tullius, atque etiam à ſuis Academicis didicerat uirtutes abſolutas neque creſcere, neque decreſcere, quare in tertio de fin. rectà inquit effectio, item conuenientia, denique ipſum bonum, quod in eo poſitum eſt, ut naturæ conſentiat, creſcendi acceßionem non habet. Præterea in quarto de fin. dicit ſi externa, aut etiam corporis dicamus bona, aliud alio melius, aut peius eſſet, & propterea Stoici negant præter honeſtum quicquam eſſe bonum. ex quo fit, ut qui eo honeſto, quod ſolum, & abſolutè bonum eſt, potiatur beatus ſit, nec requirat quicquam, ut ſit beatior. Nam ut in quinta Tuſc. ſcribit, ſi eſt, quod deſit, ne beatus quidem eſt. Sciebat igitur (ne ſingula perſequamur) hæc omnia M. Tullius atque cæteros perpulchre docuit. Cur etiam Panætium reprehēdit? quia errauit: nam qui de communibus officijs ſcripturus erat, non de recto, & perfecto, conſiderare debuit ea non eſſe paria: ſed alio aliud eſſe maius, & honeſtius, & magis neceſſarium. Nanque Stoicorum ſchola non ſuſtulit comparationis gradus niſi in bonis, & malis. de quibus nihil erat Panætius dicturus. quòd autem communia officia paria non ſint, in tertio de fin. ibi perpulchre declarauit, ubi ait, incommoda autem, & commoda (ita enim εὐχρηςίματα, καὶ δυσχρηςίματα appello) communia eſſe uoluerunt. illa enim quæ proſunt aut nocent bona ſunt, aut mala. quæ ſint paria neceſſe eſt. commoda autem, aut incommoda in eo genere ſunt, quæ præpoſita, & reiecta dicimus. ea poſſunt paria non eſſe. ſi poſſunt igitur paria non eſſe, habendus eſt in eis delectus, & aliud alij præponendum, ut melius, & honeſtius. Cum Panætius igitur non intellexerit honeſtum illud abſolutum, ſed officium, quod ab honeſto ducitur, quodq; medium & commune appellatur,

pellatur, cur ſua partitione non erraſſe uideatur? at illa uox honeſti horum facilè iudicium deluſit. non enim exiſtimarunt eam pro communi officio ſolitam eſſe uſurpari. uerùm à Cicerone diſcant eandem aliquando honeſtatem officium commune appellari, & ea officia ſecunda honeſta dici, in primo enim officio inquit, Intelligendum eſt autem cum propoſita ſint genera quatuor ex quibus honeſtas, officiumq́; manaret, ſplendidiſſimum uideri quod animo magno, elatoq́;, humanasq́; res deſpiciente factum ſit. ac in eodem ait, cum omnis honeſtas manet à partibus quatuor, quarum una ſit cognitionis, altera communitatis, tertia magnanimitatis, quarta moderationis, & quæ ſequuntur. ſi honeſtas igitur à quatuor illis generibus dicitur manare, cur etiam honeſtum non dicemus id officium quod è quatuor uirtutum manat ab aliqua? cum in primo officio idem ſcripſerit, ſed omne quod honeſtum eſt id quatuor partium oritur ex aliqua? & paßim in his libris honeſtum ſic intelligatur? at ne te diutius teneam, lege in tertio eiuſdem operis, ubi hæc inuenies. Atque illud quidem honeſtum quod propriè uereq́; dicitur, in ſapientibus eſt ſolis, neque à uirtute diuelli unquam poteſt. in ijs autem, in quibus ſapientia perfecta non eſt, illud quidem perfectum honeſtum nullo modo eſſe poteſt, ſimilitudines honeſti eſſe poſſunt. & paulò pòſt, hæc igitur officia, inquit de quibus his libris diſſerimus, quaſi ſecunda quædam honeſta dicunt eſſe. non ſapientum modo propria, ſed cum omni hominum genere communia. iam perſpexiſti cum ſingularum uirtutum, ſint propria quædam officia, ut in ſecundo de Orat. & in quinto de fin. docet M. Tullius hæc alias ſimilitudines perfecti honeſti, alias ſecunda honeſta, alias honeſtates, & officia media uocari. non igitur honeſtum illud rectum, quod à uirtute non diuellitur,

tur, in dubium uenit, honeſtum'ne, an turpe ſit, nihil enim illuſtrius eo, neque clarius lucet, nec fallere quenquam poteſt. ſed hoc medium, quod illius ſimilitudinem quandam habet minime difficilem ad diſtinguendum, quandoque naturam habet ambigendi, ac ne forte deſideres exemplum huius comparationis, in calce primi libri ita diſputauit: Placet igitur *aptiora eſſe naturæ ea officia, quæ ex communitate, quàm ea, quæ ex cognitione ducantur. deinceps ſequuntur argumenta ubi eſt animaduertendum, non iuſtitiam* Tullium *dixiſſe aptiorem naturæ quàm prudentiam, ſed officia, quæ ducuntur ex iuſtitia eſſe aptiora ijs, quæ ducuntur ex cognitione. quæ quidem conceſſu Stoicorum inter ſe comparantur. ſi male igitur* Panætius, *cur non rectè* M. Tullius? *equidem ſcire uelim quid ſit, quod prius diſcere quidam nolint, quid in grauiſſimis ſuis ſcriptis ſummi uiri præſtantiſſimo ingenio præditi, & magna eruditione ornati ſentiant, quàm temere audeant illorum doctrinam, & ſummam prudentiam accuſare. ſed illud quoque Cælio negotium faceſſit, quod poſſunt infinita ſimul nobis occurrere, de quibus non facile, quod optimum factum ſit, deliberari queat. idq́; Ciceronis ipſius autoritate confirmat euenire poſſe. quod ſi concedam in eam infinitatem poſſe nos incidere, non'ne in infinitis probabitur etiam ille, qui curabit quoad eius fieri poterit, ut optimum ſequatur? atque hoc etiam ſimuli diuiſionem Ciceronis impugnat, quod ut minus malum collatum cum maiore deſinit eſſe malum, ita minus utile cum utiliore comparatum deſinit eſſe utile. at quid Stoicis cum Ariſtotele? uerum eſto minus utile comparatione maioris deſinat eſſe utile. tanto magis igitur cauendum eſt, ne quod utile non ſit, eligamus, quod autem eſt utile omittamus. at ne longum faciamus, comparatio plus, & minus tantum oſtendit,*

dit, natura uerò rerum mutare non poteſt. quare qui amico potius, quàm patri præſto eſt, non in eo peccat, quod amicum adiuuet, nam id eſt officium: ſed in eo, quod patrem deſerit, cuius ſalus filio potior eſſe debet, quàm amici. item qui centum lucrari poſsit, tamen octoginta mauult accipere, quamuis centum maius lucrum ſit, non ſtatim ſequitur octoginta non eſſe lucrum. ita quamuis minus officium ſit amico, quàm patri ſuccurrere, eſt tamen officium. ſed in eo quoque male ſentit Cælius, quòd ponduſculum cum magno pondere Ciceronem conferre uoluiſſe putat. non enim hæc exiſtimauit conſultationem ullam, aut deliberationem deſiderare. Sed cum duo ſunt honeſta, aut duo utilia, quæ non tam facilè diſcrimen habent, ex quo conſilium anceps eſſe poſsit: tamen conſultatione opus eſſe, duxit. ut cum officia, quæ à communitate, & quæ à cognitione ducuntur, inter ſe conferre neceſſe eſt.

QVARTA CAELII CALCAGNINI DISQVISITIO.

PHiloſophi diſcendi ſtudio impediti, quos tueri debebant, deſerunt. itaque eos ad remp. ne quidem acceſſuros putat Plato, niſi coactos, æquius autem erat, id uoluntate fieri. Nam hoc ipſum ita iuſtum eſt, quod rectè fit, ſi eſt uoluntarium. Tu rectè quidem Cicero. Nam bonarum malarum'ue actionum modus ac menſura eſt, hominis uoluntas. Sed enim ne in Platonis ſententiam arguteris. Nec enim Plato debere philoſophos, aut poſſe cogi dixit, ad reip. gubernationem: ſed eos ſibi ſua ſponte hanc neceſsitatem impoſituros, ut quum tempus poſtulauerit, id eſt, quum nullus idoneus publicæ adminiſtrationi præſidebit: uel magnum aliquod

quod

quod periculum imminebit ciuibus:tum ipſi ſe à rerum contemplatione ἀκόντες ἑκόντες, ut dicunt, auellent. Et ſicut nauis Salaminia, ut aiebat Themiſtocles, non niſi ad neceſſaria tempora, neceſſariasq́; functiones expetebatur: ita ipſi non niſi rerum & temporum ratione impulſi, prodeant in medium, ſuorum ciuium commodis ac ſaluti conſulturi. Certè Plato quinto libro τῶν πολιτειῶν tradit, non eſſe munus nautarum & gubernatorum, eos rogare qui naui uehuntur, ut ſe uehi ſinant: ſed eorum potius qui uehuntur, orare, ut gubernatores & nautæ eorum curam ſuſcipiant. atque in portum peruehant. Pari ratione neque Philoſophorum intereſſe, ut rogent ipſi, ſe ad publicam adminiſtrationem admitti: ſed ut rogentur potius, ut uelint ipſi Reip. clauum capeſſere, & laborantem ciuitatem ſua prudentia ſuſtinere. Alioqui multa accidere poſſunt, quæ philoſophos deterreant, ne Reip. curam ſuſcipiant. quod & Cicero in quadam ad Lentulum epiſtola attigit: Id iubet, inquit ille, Plato, quem ego autorem uehementer ſequor, tantum contendere in Rep. quantum probare tuis ciuibus poſſis, uim neque parenti, neque patriæ afferre oportere. Atq; hanc quidem ille cauſam ſibi, ut non attingendæ Reip. fuiſſe: quod cum offendiſſet populum Athenienſem propè iam deſipientem ſenectute, quum eum nec perſuadendo nec cogendo regi poſſe uidiſſet, quum perſuaderi poſſe diffideret, cogi fas eſſe non arbitraretur.

IACOBVS GRIFOLVS AD Quartam Cælij Calcagnini Diſquiſitionem.

QVartus locus, eſt in quo Cicero à Platone in eo diſſentit, quod philoſophos is non putat ad Remp. niſi coactos

coactos accedere debere. Cicero uerò id uoluntate fieri æquius eſſe ducit. At Cæl. tanquam argutulum Cicer. uexat, atque perinde infeſtatur, ac uim cogendi non intelligat. ſic enim inquit: Nec enim Plato, *debere Phil. aut cogi poſſe dixit ad* Reip.*gubernationem. ſed eos ſibi ſua ſponte hanc neceßitatem impoſituros, ut cum tempus poſtulauerit, id eſt, cum nullus idoneus* Reip. *præſidebit, uel magnum aliquod periculum imminebit ciuibus, tum ipſi ſe à rerum contemplatione* ἀκόντες ἑκόντες, *ut dicunt, auellent, atque refert ut Salaminia non niſi ad functiones neceſſarias expetebatur, ita philoſophos non niſi rerum, & temporum ratione impulſos prodire in medium ſuorum ciuium commodis, & ſaluti conſulturos. ac omnia hæc ipſius* Platonis *autoritate confirmat ex quinto* Politicorum. *Ego uerò hanc quoque defenſionem paucis expediam.* M. *Tullius,ut patet, in his libris* Stoicos *eſt ſecutus. quæ quidem diſciplina ſtatuit ſapientes æquum eſſe capeſſere* Remp. *quare in tertio de* Fin. *Cato ſic inquit: cum autem ad tuendos, conſeruandosq; homines hominem eſſe natum uideamus, conſentaneum eſt huic naturæ, ut ſapiens uelit gerere, & adminiſtrare* Remp. *atque ut è natura uiuat, uxorem adiungere, & uelle ex ea liberos procreare, atque hoc idem* Hor. *demonſtrat, dicens in prima* Epiſtola. *Nunc agilis fio, & uerſor ciuilibus undis,* Virtutis *uerae cuſtos, rigidusq; ſatelles. Cicero igitur ut Stoicus contrà* Plat. *inquit æquum eſſe philoſophos gerere* Remp. *& procurare ne eò ueniatur, ut niſi eam perire uelit,capeſſere cogatur. nanque eſt etiam quædam neceßitas conditionalis, ut niſi patriæ ſuccurras, ab hoſte capiatur. ergo ſi nolis eam ab hoſte capi, cogeris defendere. hac itaq; neceßitate coactos philoſophos oportere gubernare* Remp. Plato *uoluit. nec aliter interpretatus*

tus eſt Cicero. ſed æquius eſſe contendit non expectare ullam talem neceſſitatem, ſed eam ita gerere, ut in nullum diſcrimen uenire poſſit. non igitur ita coactos intelligamus, ut non libentiſſimo quidem animo eam ex periculis eripiant. ſed in eo hæc omnis quæſtio uerſatur, quòd Cicero uult omni tempore philoſophos Reip. præeſſe, Plato uerò ſtudiorum cauſa eoſdem quandoque deeſſe. quid nunc attinet Plat. autoritate oſtendere non pertinere ad Phil. rogare, ut admittantur ad adminiſtrationem Reip. ſed rogare? at etiam ſi non rogetur ſapiens, cum illius ſtudio, & arte Reſpub. carere non poſſit, ſi bonus ſit ciuis, ab adminiſtratione publica non ſine uitio poteſt abſtinere. quin etiam rogare, et omni ſtudio tentare debet, ut tunc ſibi Reſp. committatur. alioqui non ſapiens magis, quàm impius habendus eſſet. & hæc eſt mens Platonis, qui nihil aliud omnino uoluit, niſi ambitionem cohibere. ſic etiam Plutarchus in ſua politica decere negat optimum uirum nimio ſtudio, & ambitione petere magiſtratus, ſin uerò ut lex, & mox ciuitatis fert, ultrò deferatur, non eſſe boni ciuis Reip. ſuæ munera defugere. ſed item Stoicus ſapientem uult officia uirtutis ſine ambitione ſequi, ſed illis nunquam doctrinæ ſtudia præferre, neque cum ſit in aliquo periculo conſtituta. neque cum in tuto eſſe uideatur. nunc enim ut in optimo ſtatu conſeruetur, tunc autem ne pereat. quam quidem ſententiam M. Tullius eſt ſecutus.

QVINTA CAELII CALCAGNINI DISQVISITIO.

SVnt autem priuata natura nulla: ſed aut ueteri occupatione, ut qui quondam in uacua uenerunt: aut uictoria, ut

ria, ut qui bello potiti ſunt: aut lege, aut pactione, conditione, ſorte. Quod in diuiſione præterire aliquid, maximum uitium in diuidendo ſit, ut paulò ſuperius hoc libro, & in Topicis *ipſe teſtatur: quid de ijs dicemus, quæ edicto prætorio nobis addicta ſunt? nam edictum prætoris à lege diuerſum eſt. quid de ijs, quæ contractu nobis & precio ita comparauimus, ut noſtri mancipij facta ſint? quid de ijs quæ prædio noſtro alluuione fluminis accreuerint? quid de ijs, quæ ſe nobis forte fortuna obtulerunt? ut theſauri inuentio, ut auium captura, quæ libero aêre uagantur. Quod ſi quis omnia hæc ad legem referat, quæ, quid quaq; in re obſeruari oporteat, conſtituerit: tum uerò in alterum diuiſionis uitium non multò minus inciderit. Sicut enim in diuiſione deſiderari aliquid turpe eſt, ita aliquam diuiſionis partem redundare turpiſsimum. Nam & qui in uacua uenerunt, & qui uictoria potiti ſunt, qui pactione, conditione, ſorte, uſucapione aliquid tenent: ij omnes promiſcue ſe lege defendunt. Apud M. Varronem, in emptionibus dominum legitimum ſex ferè res perficiunt. ſi hæreditatem iuſtam adijt: ſi, ut debuit, mancipio ab eo accepit, à quo iure ciuili potuit: aut ſi in iure ceſsit, cui cedere potuit, & id ubi oportuit: aut ſi uſu cepit: aut ſi è præda ſub corona emit: tum item, quum in bonis ſectione'ue cuiuſuis publicè uenit.*

IACOBVS GRIFOLVS AD *Quintam Cælij Calcagnini Diſquiſitionem.*

I*Llud quidem parum prudentis hominis, atque conſtantis eſſe uitium uidetur, ſi quis aut contra ſuum præceptum faciat, aut quod in eo eſſe cernas, id in alijs accuſet.*

quare Cælius iuſtæ reprehenſionis auſam cenſuit ſibi datam eſſe, M. enim Cicero cum paulò antè Pænætij diuiſionem improbaſſet, tamen ipſe quoque in officiorum primo contrà, quàm monet in topicis peßimè diuiſit. ubi ſic ait. ſunt autem priuata natura nulla. Sed aut ueteri occupatione, ut qui quondam in uacua uenerunt, aut uictoria, ut qui bello potiti ſunt: aut lege, aut pactione, conditione, ſorte, quod in diuiſione inquit Cælius, præterire aliquid maximum uitium ſit, & paulò ſuperius hoc libro, & in Topicis ipſe Cicero teſtatur. quid de ijs dicemus, quæ edicto prætorio nobis adiecta ſunt? nam edictum prætoris à lege diuerſum eſt. quid de ijs dicemus, quæ contractu nobis, & pretio ita comparauimus, ut noſtri mancipij facta ſint? quid de ijs, quæ prædio noſtro alluuione fluminis accreuerunt? quid de ijs, quæ ſe nobis fortuna obtulerunt? ut teſauri inuentio, ut auium captura, quæ libero aëre uagantur? quod ſi quis hæc ad legem referat, redundans erit hæc diuiſio, quod non leuius eſt peccatum. hactenus Cælius. hæc autem cum plebano ſancti Apollinaris Baptiſtæ Electo noſtro optimo ut ſcis ingenio, ſummaq; doctrina prædito legiſſem, quid inquit Cælius hic ait? Equidem non arbitror hic M. Tullium omnes rationes, & modos numerare uoluiſſe quibus quiſque rei alicuius dominus fieri poßit. ſed quibus cauſis, tantum quæ communia erant, facta ſint priuata. neque ſi rectè quis conſideret, alias fortaſſe præter has facile reperiet. Nam edicto prætoris, & contractu ea noſtra fiunt, quæ erant alterius, non communia. item eluuione ea terra, quæ in alterius fundo erat, in alienum aquarum ui translata eſt, ex priuato loco ſcilicet in priuatum. Theſaurus autem qui offeratur, & auis libera, & id genus alia in communibus rebus numerantur, & fiunt occupantis.

pantis. itaque communia aut occupatione facta ſunt priuati iuris, aut bello, aut lege inter populos, pactione, conditione, ſorte. illud autem eſt hic animaduertendum quod Marcus Tullius non de priuatorum hominum, uerùm de publicis poſſeßionibus populorum, & ciuitatum loquitur. quod ipſe ſtatim exponit dicens, ex quo fit ut ager Arpinas Arpinatum dicatur, Tuſculanus Tuſculanorum, ut hac ſimilitudine oſtendat certæ cuiuſque perſonæ res eſſe proprias. quare inquit, ſimilisq; eſt priuata & poſſeßionum deſcriptio. ex quo ſuum cuiuſque fit eorum, quæ natura fuerant communia, quod cuique obtigit id quiſque teneat, hic ita eſt intelligendum, ea, quæ natura fuerant communia, illis tantum rationibus potuiſſe fieri publica, uel priuata, hæc autem & iiſdem & alijs compluribus poſtea excogitatis modis, diſtribui, & ad alios quotidie nouos dominos peruenire. Itaque ſi ex uerbis Ciceronis uerum eliciamus ſenſum, fortaſſe in ea diuiſione nihil amplius deſiderabimus. quòd ſi communem interpretationem ſequi libeat, non uideo cur edictum prætoris Cælius neget eſſe, legem cum in tertia Verr. Cicero confirmet edictum eſſe legem annuam, ſed ut de nomine concedamus, uim tamen legis obtineat neceſſe eſt, ut ſenatuſconſultum, reſponſa prudentum, principum placita, plebiſcita, iuſſa populi, mos, & conſuetudo, & ſi qua ſunt alia huius generis, quæ tanquam ſpecies legi, ut generi ſubijci debent, quod autem permutatur aut pecunia, aut alia re non pactione continetur. nam theſaurus fortuna oblatus, & piſces in publicis aut in communibus fluminibus, & aëriæ aues, omnia ſunt communia, & occupatione fiunt propria. itaque uidemus hæc omnia illius diuiſionis partibus eſſe comprehenſa. neque fieri poteſt ea, quam Cælius dicit, in ea diuiſione redundatio, nam eas partes ad

legem nemo referret. aliud eſt enim uim legis habere, & pro lege uſurpari, aliud eſſe legem, uel uerius fortaſſe dicamus, eſſe modum, quo per legem ex communi conditione res tranſeunt in priuatam. atque hæc electus. at quid, ſi Tullium *ea quoque ratione defendamus, ut dicamus eum uoluiſſe omnes illius diuiſionis partes perſequi, ac illas rationes exempli cauſa poſuiſſe? quod* Horatium *cùm ſcriberet ad* Florum *uidemus feciſſe, cum ait:*Tanquam Sit proprium *cuiquam, puncto quod mobilis horæ,* Nunc *prece, nunc precio, nunc ui, nunc ſorte ſuprema permutet dominos, & cedat in altera iura.* Nam *& alijs rationibus ab* Horatio *omiſſis hæc permutatio fieri ſolet.ſed ijs fuit exemplis contentus, ut* M.Tullius, *qui tamen etiam eo argumento defendi poſſet. quod illis tantum modis ante cœpta ſint à priuatis obtineri communia, quàm eſſent edicta, & reliqua uel à* Cælio, *uel à me ſuperius poſita.* Ciceronem *enim temporum habuiſſe rationem credendum eſt. uerùm ſi rem rectè perpendamus facile perſpiciemus, ut electus noſter ait* M.Tull. *expoſuiſſe omnes cauſas et modos, quibus priuata fierent, quæ natura eſſent communia. & non quibus ea, quæ ſunt priuati iuris, in ius alterius priuati tranſeunt: nam hoc eſt dominum mutare, non conditionem.*

SEXTA CAELII CALCAGNINI DISQVISITIO.

QVi *autem non defendit, nec obſiſtit, ſi poteſt, iniuriæ: tam eſt in uitio, quàm ſi parentes, aut amicos, aut patriam deſerat. At hoc nimis Stoicè dictum eſt, & quod inter* Paradoxa *referri oporteat.* Quid *ſi ſontem defendam? ſi eum, qui alium prius iniuria prouocarit? ſi eum denique,*

cuius

cuius cauſa & mihi & meis diuturnas offenſas cōcitem? ſanè hæc ad obruſſam & rigorem illum Zenonis metiri, durum & plenum inclementiæ exiſtimauerim. Præſertim *quum in medio hominum, neq; inter perfectos uiuamus.* Adde *quod, ut ipſe paulò pòſt monet, multa circunſpicienda ſunt in omni officio: & conſuetudo exercitatioq; capienda, ut boni ratiocinatores officiorum eſſe poßimus: & addendo deducendoq; uidere, quæ reliqui ſumma fiat, ex quo quantum cuique debeatur intelligas.* Quid *præterea, ſi peregrinus & ignotus in periculo ſit? ſit itidem is, qui de te optime meritus ſit?* Quid *ſi plures eodem tempore defendendi ſunt?* Quid *ſi cōſtituto in periculo opitulari non poßis, niſi alium, puta amicum uel neceſſarium læſeris?* Profectò *hæ omnes circunſpectiones ſententiam Ciceronis infirmant.* Quæ *uerò (malum) hæc comparatio? quàm abſona, quàm ueritati refractaria?* Ergo *ignotum ac peregrinum, & forte nihili hominem deſtituiſſe, iuxta par ſcelus exiſtimabis, ac ſi parentes, quibus uitam educationemq; debeo: ac ſi amicos, quos eadem mihi uoluntas idemq; ſtudium coniunxit: ac ſi deniq; ſanctißimam patriam, in qua omnia iura repoſita ſunt, prodidero.* Vide *obſecro, ne ſi poſitionem tueri uolueris: & pietatem erga parentes, & neceßitudinem inter amicos, & charitatem in patriam uili nimis loco habuiſſe uideare: quàm publico, ac latè nimis profuſo humanæ ſocietatis uinculo adæquaueris.*

IACOBVS GRIFOLVS AD
Sextam Cælij Calcagnini
Diſquiſitionem.

I*Llud quoque Cælio non probatur tanquam durè, & nimis Stoice dictum, ac etiam inconſtanter. quod tam ſit*

in uitio qui non defendit, nec obſiſtit iniuriæ, ſi poßit, quàm ſi parentes, aut amicos, aut patriam deſerat. Quid ſi ſontem, inquit, defendam? ſi eum, qui alium prius iniuria prouocauit? ſi eum denique, cuius cauſa & mihi, & meis diuturnas infenſas concitem? ut pro Cicer. reſpondeam, impiæ id facies, & ſtultè, & contra Zenonis, & M. Tullij præceptum, qui humani ſunt, & iuſti: at primum quod Stoicis agat Cicero reprehendi non debet. quando ſe id facturum à principio profeſſus eſt. deinde quod aut nimis, aut inconſtanter, falſum. præſertim hoc in loco, ubi noluit, ut Cælius putauit, paria eſſe peccata, non obſiſtere iniuriæ, & patriam deſerere. ſed illud non eſſe uitium magis, quàm hoc. ita in ſuo genere non longius abeſt à uitio, qui non propulſat iniuriam, ſi poßit, quàm qui parentes amicos, & patriam deſerunt. ut ſi furatus ſit quiſquam decem, alius uerò centum, non magis hic eſt in uitio, quàm ille. nam ſi concedamus utrunque furtum eſſe, illud quoque concedamus neceſſe eſt, utrunque eorum eſſe pariter in uitio. quare M. Tullius demonſtrare uoluit non apertius peccare, qui patriam deſerit, quàm qui non defendit iniuriam, cum poßit. hoc ita conſtituto abſurda ſunt omnia, quæcunque Cælius in Ciceronem iacit. nam ſontem, aut qui prouocauit iniuria ſiquis defendat contra officium facit. neque enim uerisimile eſt Stoicos defendi eos uoluiſſe, qui noceant alijs, quippe qui monent, ut iniuriæ reſiſtamus, id eſt, ut contra ſontes, & iniurios homines pugnemus. aliàs cum his iniuriam coniungere, & conſociare uideremur. nec etiam illud præcipit M. Tullius, ut cæteris ita quietem patiamur, ut perturbemus noſtram. dixit enim ſi poßis. poſſe autem is dicitur, qui & ſocium, & ſe tueri queat. Quid? inquit Cælius, ſi peregrinus, & ignotus in periculo ſit,

ſit itidem is, qui de te optime meritus ſit? utrunque ſi poſſit, defendi iubet: ſin minus, cui plus debeatur. non'ne paſſim Stoici monent, ut delectus rerum habeatur? non'ne mire ſibi conſtat Cicero, qui ſocietatis gradus inter homines docuit eſſe plures, ut facilè ſciremus, quæ cuique officia deberentur? non'ne officium dixit eſſe maius damnum anteponi minori? notus eſt locus ille. ubi hoc exemplo Cælius conuincitur. ſi conſtitueris te cuipiam aduocatum in rem præſentem eſſe uenturum, atque interim grauiter ægrotare filius cœperit, non ſit contra officium non facere, quod dixerit, magisq́; ille, cui promiſſum ſit, ab officio diſcedat, ſi ſe deſtitutum queratur, ſed paßim tibi occurrent huiuſmodi loci, nequis credat Zenonem, ſiue M.Tullium Ariſtonem aliquem fuiſſe, qui nihil in medijs officijs relinquant, quod ſit aut ſecundum naturam, aut contra, uerùm ſi Cælius ex conſtantia, & perpetuitate, & non ex ſingulis uocibus philoſophos ſpectaſſet, non fuiſſet ita propenſus ad huiuſmodi calumnias. mitto nunc alias eius circunſpectiones. nam quis dubitet, ſi plures oporteat eodem tempore defendi, omnes defendere, ſi poßit? ſin minus, quos poßit? quod ſi nullum ſeruare queat, nemo unquam exiſtimabit ab eo deſertum eſſe quenquam. iam ſi conſtituto in periculo ſine alicuius iniuria opitulari non poßim, non opitulabor: officium enim nunquam debet cum iniuria coniungi. nam ut dixit M.Tullius, qui alijs nocent, ut in alios liberales ſint, in eadem ſunt iniuſtitia, ut ſi in ſuam rem alienam conuertant. ubi uides eum, cum par eſſe crimen uellet oſtendere, in eandem eſſe iniuſtitia dixiſſe, tam enim eſſe in uitio, & in eodem, plurimum differt: quæ ſi diligentiore trutina Cælius examinaſſet, non tam durus illi Cicero uiſus eſſet.

SEPTIMA CAELII CALCAGNINI DISQVISITIO.

CIcero liberalitatem cum iuſtitia confundit. Habẽt omnino aliquam inter ſe uicinitatem, præſertim ea parte, quæ in erogando conſtat. dat enim utraque pro dignitate benemeriti, ſed iuſtitia multò latius euagatur. Sane Ariſtoteles duplicem iuſtitiæ proportionem tribuit: geometricam alteram, alteram mathematicam. Arithmeticam uerſari in contractibus ſcribit: in quibus omnes homines pares eſſe decet. Geometricam uerò, unicuique ſuum diſpenſare, quantus eſt cuiuſque captus & exiſtimatio. Hæc imperio ac magiſtratus præclare natis ingenijs præbet, cæteris pro ſuo modulo munera & miniſteria partitur. Proprium eſt liberalitatis, pecuniam aſpernari, eamq́; ad publica nominum commoda impartiri: multos habere ſuo beneficio obſtrictos, nemini quicquam imputare, à nemine uicem repoſcere. Hanc Philoſophi animi magnitudini ac deſpicientiæ rerum humanarum proximiorem, quàm iuſtitiæ, exiſtimauerunt. Poſſet aliquis fortaſſe ea ratione tueri Ciceronem, quod iſtæ uirtutes coniunctæ ſint, ac ita proximæ, ut mutuo uinculo teneantur. quod qui dixerit, incidet in Menedemi Eretrienſis ſententiam, qui omnes uirtutes unam eſſe uirtutem arbitrabatur, eamq́; pro ſuis functionibus diuerſis nominibus appellabat. Autor Plutarchus in libello de Virtute morali.

IACOBVS GRIFOLVS AD Septimam Cælij Calcagnini Diſquiſitionem.

SEptimo loco inquit Cælius, liberalitatem Cicero cum iuſtitia confundit, quàm Philoſophi animi magnitudini,

dini, & rerum humanarum deſpicientiæ coniunctiorem, quàm iuſtitiæ exiſtimarunt. Ego uerò quis nam fuerit de liberalitate ſenſus Ciceronis breuiter oſtendam, ſi prius monuero, ne uitio illi uertatur, ſi cum Ariſtotele ſentire uoluit. Credebam ego iam omnibus hoc eſſe manifeſtum, quod ille ipſe profeſſus eſt, Ciceronem in his libris ſecutum eſſe Stoicos. quamobrem non rectè Cælius, ſi quid ab eo dictum ſit, quod ab Ariſtotelica regula aberrare uideatur, id eſſe corrigendum ſtatuit. nam Cicero, ut teſtatum multis uoluminibus reliquit, Ariſtotelis moralia diligenter legit, nec ab eo propterea diſſentit, quod neſciat, quid ille ſenſerit, ſed quia tunc eum non probat. neque uerò illius ætas erat huic noſtræ ſimilis, quæ unum nouit Ariſto. præterea neminem. at uigebant quatuor illæ Philoſophorum ſcholæ, quarum ſingulæ multos habuerunt amatores, à quibus eruditiſsimis diſputationibus defenſæ ſunt. ac ſi ueterum Philoſophorum ſcripta uideremus, aut eorum, quos reliquos habemus, teſtimonio crederemus, neceſſe eſſet fateri longè plures, & eos grauiores Platonicos, quàm Ariſtotelicos fuiſſe. erat ergo fas bonis illis temporibus, ut etiam antè fuerat, Ariſtoteli non modo non aſſentiri, uerum etiam repugnare. nunc autem cò iam uentum eſt, ut dicere non ſatis ſit, ut olim de Pythagora ſolebat, αὐτὸς ἔφη, uerùm ſingula huius uerba ſingula eſſe oracula putemus. at ſi hoc inertiæ noſtræ largiamur, ut ex tam multis uix unum cognoſcamus, laudare debemus eos, qui ut omnes cognoſcerent ſummo ſtudio, & labore perfecerunt. itaque omnium collatis opinionibus, quæ maxime placerent, eas cum cauſa, ut illis uidebatur, ſecuti ſunt. ut Marcum Tullium feciſſe conſtat, quem quidem cum ex alijs, tum ex illis quinque de fin. bonorum, & malorum libris par eſt exiſtimare,

nihil ignoraſſe quod illæ ſcholæ, quæ tunc erant in honore, ſentiebant. hic ego, quod ſæpius ſe fecerit Academicum, & Stoicum, quam Peripateticum, nolo ſtatuere, utrum rectè fecerit nec'ne, uerùm quoniam ea tempeſtate nulla religio uidebatur, ſi quis improbaſſet Ariſtotelem, demus hanc ueniam Ciceroni, ut ab ijs, quos ſibi duces elegerit, ad Ariſto. non deficiat. nec libeat ſemper hoc Enthimemate, ut Cælius conſueuit, uti. non ſic Ariſtoteles. ergo male Cicero. nam apud eum, ut toties iam dixi, non ſemper Ariſt. probatur, quemadmodum in ratione liberalitatis: quam quidem ille in pecuniæ tantum uſu, & earum rerum, quæ pecunia æſtimantur, Cicero uerò non in his ſolum, uerum etiam in omni genere liberalitatis uerſari putat. quare ſic ait. de tribus autem reliquis latiſsima patet ea ratio, qua ſocietas hominum inter ipſos, & uitæ, quaſi communitas continetur. cuius partes duæ ſunt, iuſtitia, in qua uirtutis ſplendor eſt maximus. ex qua boni uiri nominantur, & huic eſt coniuncta beneficentia, quam eandem uel benignitatem, uel liberalitatem appellare licet. tum de iuſtitia, & iniuſtitia primum, poſtea de liberalitate ſeparatim ſua utriq; munera, & officia tribuens tractauit. ubi uidemus Ciceronem iuſtitiam eam partem intelligere, quæ noceat nemini, nec tamen proſit cuique. niſi dando, & accipiendo, ut artifices, & mercatores ſolent, quippe qui ſic alijs proſunt, ut etiam ſui commodi honeſtam rationem habeant. quare Alexander Aphr. eam τ̃ πλεονεξίας, καὶ τ̃ μειονεξίας medium eſſe tradit in Top. ſed hæc uirtus manca uidebitur. non enim ſatis eſt abſtinere tantum ab iniuria, niſi benignum te, & liberalem præſtes. quare adiungunt ei liberalitatem, cui tribuunt non ſolum uſum pecuniæ, & earum rerum, quæ pecunia æſtimantur, uerum etiam omnem cuiuſuis generis

neris benignitatem. itaque in ſecundo officio inquit Cicero, liberalitatis eſt ratio duplex. nam aut opera benignè fit indigentibus, aut pecunia. atq; his duabus partibus iuſtitiæ uniuerſum genus humanum ſuſtentatur. nam ſocietatem tuetur is, qui ius ſuum cuique tribuit. itaque in tertio de fin. iuſtitia inquit Cice. in ſuo cuique tribuendo cernitur: ac in. 3. de nat. deo. iuſtitia, quæ ſuum cuique tribuit, quid pertinet ad deos? hominum enim ſocietas, & communitas, ut uos dicitis, iuſtitia procreauit. de inuentione uerò, ut intelligas huius uirtutis uim iam inde à puero Ciceronem didiciſſe, Iuſtitia, inquit, eſt habitus animi communi utilitate conſeruata ſuam cuique tribuens dignitatem. Rurſus ille quoq; ſocietatem conſeruat, qui nec ulli nocet, & communes utilitates in medium affert, mutatione officiorum dando, & accipiendo, tum arte, tum opera, tum facultatibus inter ſe, & alios ſocietatem deuincit, cuius quidem iuſtitiæ fundamentum eſt fides, ut liberalitati pro dignitate cuique tribuere, ut ſuo loco melius apparebit. atque hæc eſt, quam Geometricam, & illa, quam Arithmeticam uocat Ariſtoteles, nam quod magnanimo coniunctiorem liberalitatem cenſet Ariſt. quàm iuſtitiæ, id non ignorauit M. Tullius, quippe qui in partitionibus magnitudinis animi liberalitatem in uſu pecuniæ dixit eſſe. ſed hic aliter agendum fuit. ſequitur enim Stoicos, apud quos certè latius patet liberalitas, quæ iuſtitiæ ſubijcitur, quàm quæ tantum ad magnanimum refertur. hæc enim in ſolo uſu pecuniæ, illa uerò in omni beneficio uerſatur, & propterea Stoici eam iuſtitiæ adiungebant. unde Cato in tertio de fin. iuſtitiæ inquit adiunctæ ſunt pietas, bonitas, liberalitas, benignitas, comitas, quæq; ſunt generis eiuſdem. iam mihi uideor Ciceronem ſine illo mutuo uinculo, quo ſimul omnes uirtutes continentur, defendiſſe. ut

nequa

nequaquam in Menedemi ſententiam delabi ſit neceſſe.

OCTAVA CAELII CALCAGNINI DISQVISITIO.

ET *quanquam omnis uirtus nos ad ſe allicit, facitq́; ut eos diligamus, in quibus ipſa ineſſe uideatur: tamen iuſtitia & liberalitas id maximè efficit. Cur hoc fiat, Cicero prætermittit oſtendere. Oſtendit id Ariſtoteles: quod cæteræ ſcilicet uirtutes habenti decori ſint, & emolumento: ſola iuſtitia & liberalitas non habenti, ſed cæteris potius mortalibus proſint, aliorumq́; gratia & commodo exerceantur. ob id etiam eas* ἀλλοτρίας ἀρετὰς, *id eſt, alienas uirtutes, ueteres appellauere: quod publicæ utilitatis gratia potius quàm priuatæ, inuentæ ſint. omnis autem uirtus, quo ſe pluribus adiutricem præbet, hoc eſt apud omnes charior, maioreq́; in admiratione habetur. Si igitur Cicero, quum Officiorum librum ſcriberet, Ariſtotelem habuiſſet in manibus, potius quàm Panætium: non dubito, quin fœcundiora uberioraq; ſuis ciuibus præcepta tradidiſſet, eaq́; locupletioribus argumentis & rationibus comprobaſſet.*

IACOBVS GRIFOLVS AD *octauam Cælij Calcagnini Diſquiſitionem.*

QVòd M. Tullius *ſcribens officia Panætium maluit in manibus habere, quàm Ariſtotelem, nec in præceptis ſatis copioſus, nec in argumentis ſatis firmus Cælio uidetur. Quid? ignoraſſe etiam rationem eum putat, cur iuſtitia, & liberalitas maxime omnium uirtutum ad amandum*

nos

nos alliciat. mihi uerò ignorare Cælius potius uidetur & quid ſciret Cicero, & quid agendum illi eſſet, & quid egerit tandem Ariſtoteles. nam ſi unum ſaltem de tribus cognouiſſet, non tam iniuſtus iudex in Ciceronem extitiſſet. fateretur enim eum, qui tam multis diſputauit ſola iuſtitia ſocietatem hominum inter homines conſtitui, & conſeruari, non ignoraſſe hanc ipſam uirtutem alienorum commodorum habere rationem, cum præcipiat non modo, ne cui quis noceat, ſed quo ad eius fieri poſſit, ut quiſq; omnibus proſit, at cur quiſquam tãdem ignorare aliquid dicatur, à quo uim eius explicatam uideamus? non dixit M. Tullius iuſtitiam eſſe bonum alienum: at eam ita deſcripſit, ea præcepta tradidit iuſtitiæ, ut quiuis facilè cognoſcat utilitatem eius ad alios potius, quàm ad eum ipſum, in quo ſit habitus ille, pertinere. ſiquidem duo poſuit in primo off. iuſtitiæ fundamenta, primum rerum contractarum fidem, alterum tribuere ſuum cuiq;, quæ quidem funditus euertit his, quicunque omnia ex ſuo tantum commodo metiatur. quo enim modo ſocietatem tueatur is, qui uel ſibi uendicet aliena, uel de nullo bene mereatur, uel deniq; datam fidem præſtare nolit? Rurſus qui ſuo contentus eſt, & prout quiſq; meretur, in omnes eſt liberalis, nec quenquam fallit, cur non is alijs potius, quàm ſibi conſulit? quid aliud explicat M. Tullius, cum iuſtitiæ hominem inquit ſtudere, ut paret ea, quæ ſuppeditent ad cultum, & ad uictum, nec ſibi ſoli, ſed coniugi, liberis, cæteriſq; quos caros habeat, tueriq; debeat? quare præclarè ſcriptum à Platone dixit, non nobis ſolũ nos eſſe natos, ortumq; noſtrum partim patriam, partimq; parentes ſibi uendicare, partim amicos? cur Stoicis placere omnia, quæ in terris gignuntur, ad uſum hominum creari, homines autem hominum cauſa eſſe generatos, ut ipſi inter ſe alijs prodeſſe poſſent? ac in eo

debere

debere nos ducem naturam ſequi? quid illud etiam, quod tam eſſe in uitio eos putat, qui ab iis, quibus infertur, non propulſant iniuria, ſi poßint, quàm ſi parentes, aut amicos, aut patriam deſerat? hunc ignoraſſe quiſquam audet ſuſpicari ad communem utilitatem iuſtitiam referri? Sed ea quoq; legenda ſunt, quæ in calce primi libri ſæpius repetit in comparatione honeſtatis, quæ à communitate, & eius, quæ à cognitione ducitur. iam plenum fiet etiam, qui ſecutus eſt Panætiũ potuiſſe de iuſtitia copioſe, & ſubtiliter diſputare. mitto quàm multa in tam multis uoluminibus dixerit, ex quibus cognoſci poteſt utilitatem plerunq; alienam iuſtitiam tueri. quod ſi quis negat, illud ſaltem doceat rogamus, cur is dixerit per hanc, & per liberalitatẽ in primis effici, ut ad amandum alliciamur. unde hoc nouit? fortaſſe Cæl. reſponderet furore aliquo afflatum diuinaſſe Ciceronem. nam deliraſſe hic, ut alibi confirmat, illi non uidetur, quippe quem ſenſiſſe rectè non audet negare, ſed quòd Ariſt. rationem non attulit, eam ignoraſſe ſuſpicatur. quaſi uerò neceſſarium ſit, quicquid omittatur à ſcriptoribus, id ab eis ignorari. at rationis huius non erat ignarus, imo uerò eam ſuis uerbis ſic expreßit. ſic enim in officio ſecundo ſcribit, itaq; illa tria, quæ propoſita ſunt ad gloriam, omnia iuſtitia conficit, & beneuolentiam, quòd prodeſſe uult plurimis, & admirationem, quòd eas res ſpernit, & negligit, ad quas pleriq; inflammati rapiuntur. ubi res igitur id poſtulauit, non præterijt rationem. nam in primo cum de iuſtitia, & liberalitate tunc ageret, exiſtimauit rationem illam ex longa diſputatione doctis ſaltem uiris perſpicuam eſſe factam. ita ſuperfluens potius fuiſſet, ſi quid aliud de ea dixiſſet, quàm ut Cælius uult fœcundus. ut autem ad Ariſt. tandem ueniamus, aliud illi propoſitum erat, aliud Ciceroni. hic enim non uirtutum

uim

uim & rationum tam docere uoluit, quàm quæ officia, & quo modo ex uirtutibus ſingulis ducerentur. Ariſt. uerò contrà, ut in quo ſita eſſet felicitas exponeret, naturam cuiuſque uirtutis, ac omnes differentias eſt ſumma diligentia perſecutus. nam hic quærit quid ſit uirtus. Cicero uerò quis eius uſus. ut fabri angulum rectum, quantum ad ipſorum artem pertinet, conſiderant: geometra uerò quid, & qualis ſit, diligenter perſcrutatur. non igitur eodem modo res eaſdem conſiderat uterque, ut nec liberalitatem, de qua ſcribens Ariſt. ubi quid ea eſſet definiſſet, in ſua quoque officia diſtribuit, & eorum differentias expoſuit. cum enim in dandis & accipiendis pecunijs liberalitas uerſetur, qui donat ut decet, & oportet multis rationibus eum præſtare oſtendit illi, qui per iniuriam nihil ſumit. inter quas eam quoque poſuit, quòd liberalitas prodeſt, quia donat. cuius rei argumento nobis eſt, quod omnium uirtutum maximè amatur. id quod accipienti, quod ſuum eſt, non accidit. num hac neceſſitate Cicero coactus eſt ita diſputare? cum præſertim ex eius iuſtitia, oratione quiuis intelligat, ut dixi, liberalitatem, & iuſtitiam, ad alienam utilitatem attinere? nihil minus. iuſtitiam uerò præclariſſimam omnium uirtutum propterea tradit Ariſt. quia non ſolum ipſi iuſto, uerum etiam alijs prodeſt. qua quidem ratione omiſſa quod ſibi propoſuerat, conficere non potuiſſet. Ciceronis autem ratio alia fuit. expoſita enim ea caritate, quæ inter ſanguine coniunctos eſſe debet, ſtatuit nullam ſocietatem præſtantiorem eſſe, neque firmiorem, quàm quæ in morum ſimilitudine bonorum eſt. ac ne quis hac in re uirtuti plus tribueret, quàm ſimilibus ſtudijs, paribusq; uoluntatibus negauit, ne iuſtitia quidem æquè nos ad amandum allici, neque liberalitate, quarum uis eſt in ea re maxima. quoniā ſimiles nos eas non habemus.

ne in

ne intelligat Cælius pari aut ſimili uirtute id fieri, ſed eum etiam ad amandam impelli honeſtatem, qui potius in alijs quàm in ſe illam cernat, quæ beneuolentia, & amicitia non eſt tam firma, neq; tam copulata, quàm quæ ſimilitudine bonorum morum conciliatur, id eſt, quam cum uirtute præditus alterum ſibi ſimilem intuetur. atq; quod probandum ſibi ſumpſit, rationibus confirmauit dicens, in quibus enim eadem ſtudia ſunt, eædemq; uoluntates, in his fit ut æquè quiſq; altero delectetur ac ſe ipſo: efficiturq; id, Pythagoras uult in amicitia, ut unus fiat ex pluribus. neq; uerò in pronuntiationibus ſingula egent approbatione, ut ſi dicas magis ad amandum nos alliciat morum ſimilitudo bonorum, quàm iuſtitia, quæ præter omnes alias uirtutes armari ſolet. quid hic neceſſe eſt approbare iuſtitiam maxime uirtutum omnium amari? cum pro certo, atq; conceſſo habeatur? quid eſt igitur cur ad ineptias Ciceronem uocemus?

NONA CAELII CALCAGNINI DISQVISITIO.

ET Themiſtocles quidem nihil dixit, in quo ipſe Areopagum adiuuarit. An parum dixit Themiſtocles, parumq; adiuuit Areopagum, quum oraculum interpretatus eſt? quum oſtendit ſuis ciuibus, quæ forent lignea mœnia? quum perſuaſit, ut ſe nauibus tuerentur? quum Regi uafro conſilio utile oſtendit, in anguſtijs pugnare? ſed quid opus dicto fuit? quum nauiter atque induſtriæ agendo patriam ſeruauerit? Quod niſi fortiter pugnando, ſeq; maximis periculis exponendo, præpotentis Regis uires fregiſſet: certè Areopago locus non ſuperfuiſſet, ſed una cum Areopagitis ſalus & gloria Athenienſium concidiſſet. Poſſem hic

togæ

togæ belliq́; conſilia camparare, poſſem ciuiles caſtrenſesq́; labores conferre; eaq́; expaſsis eloquentiæ uelis exaggerare, quæ in Oratione pro L. Muræna incredibili facundia Cicero proſecutus eſt. Sed in re plana, atq; omnibus expoſita, non adeò oportet eſſe eloquentem.

IACOBVS GRIFOLVS AD nonam Cælij Calcagnini Diſquiſitionem.

PErdifficilis eſt illa quæſtio, utrum Themiſtocles inſigni illa ad Salaminam uictoria plus adiuuerit Rempub. an Solon eo conſilio, quo conſtituit Areopagitas. Hunc Cicero, illum Cælius defendit. Magnus uterq; uir magnum eſt nactus patrocinium. Nam Cicero ad hanc ætatem primas inter Latinos ſine controuerſia ſemper tulit, & feret etiam poſthac, niſi Cælio cogatur cedere. Cui non ſatis eſt omnium ferè animos ad ſe conuertiſſe, niſi Ciceronis diuturnam gloriam, & eandem maximã imminuat. Ego uerò tametſi noſtra tempora cariora mihi eſſe debent, ſtudioſus tamen ueritatis, & quia pium mihi uidetur tantum uirum, & de nomine Latino tam bene meritum defendere, & glorioſum cum Cælio, ut ſæpius iam feci, congredi, contendam quantum potero etiam nunc exiſtimationem eius illuſtriſsimam tueri. Spero etiam Solonis manes huic mea ſtudio gratiam habituros. Volens igitur M. Tul. res bellicas minores eſſe, quàm urbanas ſuadere, uerè inquit ſi uolumus iudicare, multæ res extiterunt urbanæ maiores, clarioresq́;, quàm bellicæ. Atq; orationem à communi quæſtione uniuerſi generis ad propriam definitamq́; diſputationem uiſus eſt traducere, cùm dixit: Quamuis enim Them. iure laudetur, & ſit eius nomen quàm Solonis illuſtrius, citeturq́;

turq; Solamis clariſſimæ teſtis uictoriæ, quæ anteponatur conſilio Solonis ei, quo primum conſtituit Areopagitas. Non nimis præclarum hoc, quàm illud iudicandum eſt. Illud enim ſemel profuit, hoc ſemper proderit ciuitati. Hoc conſilio leges Athenienſium, hoc maiorum inſtituta ſeruantur. Et Themiſt. quidem nihil dixit, in quo ipſe Areopagum adiuuerit. At ille adiuuit Them. eſt enim bellum geſtum conſilio Senatus eius, qui à Solone erat conſtitutus. Duo ſunt hic argumenta, quibus conſilium Solonis uictoriæ Themiſt. præfertur. & quod ſemel tantum ea profuit ciuitati, conſilium uerò Sol. & antè, & tunc, & deinceps erat ſemper profuturum. & quod in eo bello Themiſt. adiuuit conſilium Solonis, minimè uerò Themiſt. uictoria Solonem. Cælius autem contempſit primum argumentum, aut exiſtimauit ſecundo confutato cauſam Solonis ſtare non poſſe. Ita quaſi ſubiratus, an parum dixit Themiſt. inquit, parumq; adiuuit Areopagum cum oraculum interpretatus eſt? cum oſtendit ſuis ciuibus quæ forent lignea mœnia? cum perſuaſit ut ſe nauibus tuerentur? parum me hercule, parum, atq; adeo nihil Areopagũ iuuit ô Cæli, quid iraſceris? nihil inquam adiuuit, niſi quoties Senator de re aliqua ſapienter cenſet, ipſius Senatus ſtatum, & rationem meliorem facit. nam Themiſt. hæc omnia dixit, non ut Imperator, ſed ut Areopagita, ac omnia illa conſilia Themiſtoclis Areopagitæ, non Imperatoris fuere. Nec alia cauſa Solon Areopagum conſtituit, niſi ut in eo de rebus ad Rempublicam pertinentibus deliberaretur. Deliberatum eſt autem Themiſtocle referente, aut etiam ita cenſente ut claſſe id bellum geretur. Non enim unius Themiſtoclis nutu, atque arbitrio claſſe dimicatum eſt, ſed cum Senatum Conſultum in eius ſententiam factum eſſet, qua tamen ſententia non adiu-

uit conſilium Solonis ille quidem, ſed ſecutus eſt potius. Is poſtea ſuis conſilijs bellum adminiſtrauit. Imperator enim eſt adminiſtrator belli, non autor. Ad quem quidem exercitus, caſtrorum, agminum, ſignorum conferendorum, oppidorum oppugnandorum, commeatuum, inſidiarum faciendarum, ac uitandarum, & aliarum rerum, quæ propriæ ſunt belli gerendi, cura pertinet. In quibus certè Themiſtocles excelluit. Sed hæc non fecerunt Areopagum ſapientiorem. Areopagus contra multis modis Themiſt. adiuuit: etenim Athenienſes nec uires, nec opes tantas habuiſſent, niſi Solonis conſilio leges & maiorum inſtituta ſeruaſſent: tum neq; milites, neq; duces, neq; ipſe Themiſtocles tantæ uirtutis ſplendorem conſecutus eſſet, niſi bonis legibus, & inſtitutis ciuitatis paruiſſet, quæ autoritate Areopagi cuſtodiebantur. Adde etiam illud, quod ad ea tempora illa Reſp. perduci non potuiſſet, niſi eodem conſilio recta, & aucta fuiſſet. Quocirca Themiſtocl. aut non fuiſſet, aut Remp. quam ſeruaret, non habuiſſet. Quod ille ea uictoria ſemel fecit, Areopagus uerò ſæpiſſimè, & cum nondum eſſet Themiſt. & poſtquam deſijt eſſe. Vicit igitur Them. Perſarum regem arte ſua ille quidem, ſed conſilio adiutus Solonis, quare præclarius eſt, hoc, quàm illud, nam ut Ariſto. ait in poſterioribus reſolutionibus ἀεὶ δὶ ὅ ὑπάρχει ἕκαστον, ἐκεῖνο μᾶλλον ὑπάρχει, id eſt id ſemper magis eſt propter quod unum quodq; eſt. Quid eſt igitur, cur Cælius Ciceronem reprehendat? quid eum moueat nomen Themiſtoclis? & ſcire debet Athenis longè plures fuiſſe Them. quàm Solones. Et ducem illum Græciæ, nunquam optaſſe ut Aiacis ſimiles decem haberet: at Neſtoris. quòd ſi accidiſſet non dubitabat quin breui Troia eſſet peritura. lege de Sen. At cur primum argumentum non refutauit? Nam ſi concedit

Areopagitas ſemper ciuitati profuiſſe, tantum uerò ſemel Them. duram prouinciam ſuſcepit, ſi negat, cur non diluit? ſin uerò contemnit, ignorat diſputandi rationem, nec ſatis intelligit, quæ ſit argumenti cuiuſque uis. Stratagemmata uerò, quæ narrat, tum fortitudinem, ſolertiam, ſtrenuitatem uiri confitentur omnes fuiſſe maxima. Neq; *eſt quiſquam, qui laudem illius uictoriæ præſtantiſſimo uiro detrabat, qua illi communi conſenſu tota* Græcia *conceßit.* Neq; Mar. Tullius *laudem illius cum laude* Solonis *contuliſſet, niſi maximam eam iudicaſſet.* Quid *arma* Cæl. *comparat cum toga? non'ne* Cicero C. Cæſari *declarauit in armis militum uirtutem, locorum oportunitatem, auxilia ſociorum, commeatus, multum iuuare? non'ne maximam partem quaſi ſuo iure fortunam ſibi uendicare? & quicquid proſperè geſtum eſt, id penè omne ſuum ducere? at uerò illius gloriæ, quàm ſua ſapientia uiri graues conſequuntur, ſocium habent neminem.* Non *enim temeritas fortunæ cum ſapientia commiſcetur.* Quare *nemo unquam dixit fortunatum* Solonem, Lycurgum, Socratem, Lælium, Catonem, *contra fortunatum* Alexandrum, Annibalem, Cæſarem, Syllam, Them. *& deniq; maximos quoſq; duces.* Labores *caſtrenſes ciuilibus eſſe grauiores concedimus.* Ergo *nobiliores? negamus.* Nam *etiam nautæ, & in ergaſtulis durioribus laboribus torquentur homines, quàm qui togati grauiſſimas ſententias in* Senatu *dicunt, & ſapientia ſua* Remp. *optimè gubernant.* Quare *non quantum corpore quiſq; poßit, ne boues etiam cum ſapiente conferantur, ſed quantum ingenio, & prudentia proſit ponderandum eſt.* Nam *ut corporis ſeruitio, & animi imperio utimur, ſic militum laboribus, &* Ducum, Senatus *autem conſilio utimur.* Nec *uerò* Ciceronem Ciceronis *autoritate confutare nitatur* Cælius, *nam*

nam certior eſſe cuiq; debet eius mens, ubi de Philoſophia ſcribit, quàm ubi reum, de cuius dignitate, atq; adeo ſalute agitur, defendit. Nam, ut de officijs autoritate Panætij confirmat, iudicis eſt in cauſis ſemper uerum ſequi. Patroni uerò nonnunquam ueriſimile, etiam ſi minus ſit uerum, defendere. Qui porrò negare audeat, eandem ferè cauſam ab iiſdem oratoribus aliàs aliter agi oportere? Laudet igitur Cælius quantumlibet eloquentia Ciceronis labores militares, de illis eiuſdem iudicio, nemo dubitet Senatoriam ſapientiam præferre.

DECIMA CAELII CALCAGNINI DISQVISITIO.

PRudentia apud Ariſtotelem, inter uirtutes architectonicæ locum obtinet: utpote quæ cæteris imperet, & reliquas moderetur. Ob id Socrates, omnes uirtutes prudentiæ nomine appellabat: quam ſententiam Ariſtoteles in moralibus arguit. Non enim omnis uirtus prudentia eſt: ſed nulla uirtutum eſt ſine prudentia. Plato in Legibus prudentiam oculum, iuſtitiam pulchritudinem, temperantiam, ſanitatem, fortitudinem, manum animi uirtute inſtituti eleganter nuncupabat.

IACOBVS GRIFOLVS AD decimam Cælij Calcagnini Diſquiſitionem.

DE prudentia nobis uſu ſæpe uenit, ut diſputamus: nunc autem quia Cælius apud Ariſtot. inquit eam inter uirtutes architectonicæ locum obtinere, atq; id nonnullis fortaſſe uidebitur contra M. Tullium diſcerniſſe, demonſtrabimus ſpero & quæ nam ſit philoſophi ſententia, &

eam Ciceroni contrariam non eſſe. Architecton igitur, quem nos dictione quidem Græca, forma uerò Latina dicimus Architectum, princeps fabrorum eſt, et præeſt alijs, & dat ædificandi leges. Quare per translationem Ariſt. illas artes, quæ præſunt alijs Architectonicas appellat, ut in primo Ethicorum patet, & in ſexto, cum prudentiam rerum uniuerſalium ſecundum Euſtratium Architetonicam appellat. Ac iterum idem paulò pòſt ait partes eius perſequens, ciuilem, & prudentiam idem eſſe genere, differre uerò ſpecie. Quarum prudentia, quia in primis propria commoda procurat, & quia uulgò is ſolus uidetur eſſe prudens, qui optime ſuis rebus conſulit, ſola nomen generis retinuit. Altera uerò, cum totius ciuitatis curam ſuſcipiat, ciuilis nuncupatur. Hæc autem eſt duplex. Nanq; ut princeps leges condit, & præcipit alijs, legiſfera uocatur. Altera uerò pars communi nomine ciuilis dicitur. Illi enim ſingulæ res ciuitatis curæ ſunt, & ſuis penè manibus omnes adminiſtrat. Inter quas Architectonicam eam eſſe partem dixit, quàm legiſeram nominauit. Vel dicamus, quia prudentia politica, œconomica, &, ut ita dicam, perſonalis eſt, & tertia ſecundæ, utraq; uerò primæ, ut principi, ſubijcitur, hæc Architectonica iure debet appellari. Sic utraq; nimirum ratione obtineri mihi uideor, non prudentiam genus, ſed aut uniuerſalem, aut legiſeram ſpeciem principem eſſe non uirtutum, ſed aliarum prudentiæ formarum. Hic equidem non uideo quid contra M. Tullium eſſe uideatur. Niſi quicquid ille tacuit, quod ab Ariſt. dictum ſit, id omne contra eum eſſe ſtatuamus. At Cicero ut alibi diximus, non profeſſus eſt in libris illis ſe uirtutum uim demonſtraturum, ſed potius quæ nam ex ſingulis officia duci oporteret. Id quod ſemper, & copioſè fecit. Illud uerò pro ut neceſſi-

tas rei poſtulabat. Nam quod uirtutem eſſe nullam ſine prudentia ſcribit Ariſt. mirè cum Cicerone conuenit. Eſt enim apud eum hoc uelut axioma, uirtutes omnes cum prudentia coniunctas eſſe. Vt in quinta Tuſculana, per eam quæ inducta eſt, perſonam expreſſit his uerbis. Si enim nulla uirtus prudentia uacat, prudentia ipſa hoc uidet, &c. Hic Ariſtotelis ore quaſi locutum Ciceronem uidemus, nec ab eiuſdem oratione hæc in libris de Fin. uidentur aberrare. omnibus artibus eam attributam eſſe uolumus, quæ communis appellatur prudentia, quam omnes, qui cuiq; artificio præſunt, debent habere. Ergo prudentiam ſordidis artificibus ponet eſſe neceſſariam, in munere uerò iuſtitiæ, aut moderationis, aut fortitudinis cenſebit ſine prudentia nos uerſari? at hic fortaſſe dicet aliquis, prudentia communis pro diligentia poſita eſt. Fatcor, ſed diligentia aut prudentia eſt, aut ſoror prudentiæ. Quare confundit eas uſu M. Cicero cum alibi, tum in ſecundo libro de Orat. Vbi de inuentione agit. Antonius qui percurrret eum locum hoc etiam de diligentia ſcriptum reperiet, reliqua, ſunt in cura, attentione animi, cogitatione, uigilantia, aſſiduitate, labore. Complectar hoc uno uerbo, quo ſæpe iam uſi ſumus, diligentia, qua una uirtute omnes uirtutes reliquæ continentur. Vides'ne, quæ propria ſunt prudentiæ, tributa hic eſſe diligentiæ? quid, quòd ea reliquæ uirtutes omnes continentur? hoc eſt alienum à prudentia? ſentit idem ergo Cicero de prudentia, quod Ariſtoteles, ſed haud ſcio an etiam plus ei tribuerit. In partitionibus uerò diuiſione prudentiæ ferè ſimili uſus eſt Ariſtotelice dicens eam in ſuis rebus domeſticam, in publicis uerò ciuilem appellari ſolere. Vbi tertiam omiſit, quæ ad unicam perſonam uidetur attinere. Nam ea cura, quæ unius imprimis commoda tuetur

moralis potius uidetur,quàm ciuilis appellanda. Nam *quòd oculum eſſe animi prudentiam* Plato *dixit, non eſt contrarium* Ciceroni,*quippe qui memoriam, intelligentiam, & prouidentiam partes eſſe prudentiæ teſtatur.* Hæc *enim præterita recordatur, præſentia perſpicit, & proſpicit futura.* Vt *non magis* Plato,*quàm* Cicero *prudentiam oculum appellare uideatur,ſed etiam* Ariſt. *Videt hunc oculum.* Qui *in ſexto* Ethicorum *uirtutem illam prudentiæ, quam* δύναμιν *ipſe uocat, quæ nihil eſt aliud quàm naturalis quædam habilitas,hanc inquam naturalem uim perſpiciendi oculum appellat, qui morali uirtute impreſsione prudentiæ perficitur.* Ex *quibus facilè perſpici poteſt laudem* Ciceronis *cum* Ariſt. & Platonis *laude coniungi oportere.*

VNDECIMA CAELII CALCAGNINI DISQVISITIO.

DV*plex omnino iocandi genus.* Vnum *illiberale,petulans, flagitioſum, obſcœnum: alterum elegans,urbanum,ingenioſum, facetum.* Quo *genere non modo* Plautus *noſter, &* Atticorum *antiqua* Comœdia, *ſed etium philoſophorum* Socratici *libri referti ſunt.* De *iocis* Plautinis *ſtat* Horatius *aduerſus* Ciceronem.

At noſtri proaui Plautinos *& numeros,&*
Laudauere *ſales: nimium patienter utrunq;,*
Ne *dicam ſtultè, mirati. Si modo ego & uos,*
Scimus inurbanum lepido ſeponere dicto.

Si detur tamen mihi liber iudicandi locus, in Ciceronis *malim quàm* Horatij *ſententiam deſcendere.* Nam *multorum mihi & ſalis & fellis, & facetiarum & ſcommatum habere uidetur* Plautus,*iocisq; et perſonis pulcherrimè inſeruire.ut mirari ſubeat* Horatium, *grauiſsimi alioqui iu-*

dicij

dicij ſcriptorem, tam iniquè ſuper iocis Plautinis decidiſſe: quod ſatis conſtet, eum imitatum eſſe Siculum Epicharmum, quem Cicero in quadam ad Atticum epiſtola uafrum appellat. Et ſanè conſtat, Siculos homines ad ioca & dicta multum acuminis habuiſſe. Nec profectò uidetur Horatius hoc ignoraſſe, quum dixit:

Plautus ad exemplum Siculi properare Epicharmi

Dicitur. Mouet me quoque Varronis autoritas, qui in cenſura comœdiarum Plautinarum non alio ferè argumento uſus eſt, quum eas à ſuppoſititijs ſecerneret, niſi quod quæ iocis & luſibus redundarent, eas incunctanter omniq; abdicata dubitatione Plautinas pronuntiabat. Adde quòd in hoc genere longè plus fidei Ciceroni, quàm Horatio haberi par eſt: utpote quum Ciceronis iocos collegerit, & in aliquot uolumina digeſſerit Tyro libertus, ſi credimus Quintiliano.

IACOBVS GRIFOLVS AD undecimam Cælij Calcagnini Diſquiſitionem.

DE iocis Plautinis ſtat Horatius, inquit Cælius aduerſus Ciceronem. Verùm Cælius in communi multorum errore meo quidem iudicio uerſatur. Putat enim Horatius abſolutè numeros, & ſales Plautinos uituperare. ſed ut dixi fallitur cum multis. Nam ſi rectè iudicium Horatij conſideretur, numeros, & ſales Plauti cum Poëtis Græcis comparatos reprehendit, præfert autem comicis & tragicis Latinis. Nanq; illius iudicium Latinos ſemper negligentiæ criminis damnauit. Quare Nec uirtute foret, inquit, clariſue potentius armis, Quàm lingua latium, ſi non offenderet unum Quenq; poëtarum limæ labor, & mora. Vos ò Pom-

pilius ſanguis carmen reprehendite, quod non Multa dies, & multa litura coërcuit, atque Perfectum decies non caſtigauit ad unguem. Et in ſecundo Ep. inquit Senis enim Græcis admouit acumina chartis, & poſt Punica bella quietus quærere cœpit quid Sophocles, & Theſpis, & Aeſchilus utile ferret. Tentauit quoque rem ſi digne uertere poſſet, & placuit ſibi natura ſublimis, & acer, nam ſpirat tragicum ſatis, & feliciter audet. Sed turpem putat in ſcriptis, metuitq́; lituram. Contrà uerò graijs, inquit, ingenium, graijs dedit ore rotundo muſa loqui præter laudem nullius auaris. uolens igitur hoc uitium negligentiæ corrigere noſter Flaccus, & Piſones monere ut id penitus cauerent. Ait in ſcenam miſſos magno cum pondere uerſus, aut operæ celeris nimium, curaq́; carentis, aut ignoratæ præmit artis crimine turpi. Hic ſubiecta perſona non expectans dum Horatius iudex proferret, nam id eſt ſuppoſitum uerbi premit, ſtatim obijcit, non quiuis uidet nec modulata poëmata iudex, & data Romanis uenia eſt indigna poëtis. Cui poëta reſpondet, idcirco ne uagere. Quia non quiuis iudex immodulata poëmata uidet? ſcribam'ue licenter? quamuis data Romanis uenia ſit indigna poëtis, an omnes uiſuros peccata putem mea, tutus & intra ſpem ueniæ cautus? quòd ſi nec incuria animaduertitur, nec licentia reprimitur, quid tandem conſequar? uitaui denique culpam, num laudem merui? at culpa ſimul uitanda eſt, & laus quærenda, quam uos ut conſequamini exemplaria Græca nocturna uerſate manu, uerſate diurna. Quo præcepto aperte declarauit Latinorum imitatione ad frugem ueræ laudis peruenire non poſſe, cum nullus eorum perfectus eſſe uideatur. Fuit hoc loco aliquis ex Latinis, qui uideretur optimus, obijciendus, quo confutato iure omnes reliqui, ut minores confutati uiderentur

Viſus

Viſus eſt ergo Plautus is eſſe, qui ſi à Græcis uinceretur, nullus deinde ex Latinis cum illis conſerendus eſſet. at quod in Plauto eſſe præcipuum uidetur, tamen cum Græcis comparatum nimium patienter admirati ſunt antiqui. Quid de cæteris Plautinis uirtutibus ſtatuendum? quid de noſtris reliquis poëtis? ex his uidemus Plautum præ Græcis improbari, præ Latinis uerò maxime probari. quem alibi quoque ita laudauit. creditur è medio quia res acceßit habere ſudoris minimum, ſed habet comœdia tanto plus oneris, quanto ueniæ minus. aſpice Plautus quo pacto partes tutetur amantis ephœbi, ut patris attenti, lenonis ut inſidioſi. Quæ nam igitur diſſentio de Plautinis ſalibus eſſe poteſt inter M. Tullium, & Horatium? quando uterque ut Latinum in eis maximè commendat? nam ſi Cicero cum Græcis illum contuliſſet, certæ cum Horatio ſenſiſſet, ut de ea laude, quæ Latino tribuenda eſt, ſenſiſſe iudicamus.

DVODECIMA CAELII CALCAGNINI DISQVISITIO.

PVlchrè Ariſtoteles in Ethicis, & Plutarchus in commentario de Virtute morali oſtendunt, inter continentem incontinentem, temperantem intemperantemq́; quid differat. Continens cum affectibus colluctatur, & uincit: incontinens reluctatur quidem, ſed uictus dolet. Contrà temperans nullam habet luctam, ſed pacatis affectibus utitur,

Vt mare tranquillum, quod nulla impellitur unda.

Intemperans uerò, ſine lucta manus dat affectibus, ſe'que obſequentem ad nutum omnium uoluptatum ſponte profitetur.

TERTIADECIMA CAELII CALCAGNINI DISQVISITIO.

Cicero trahit officium ab honeſto, ab utili: tum quomodo pugnet honeſtum cum utili, quid honeſto honeſtius, quid utili utilius explorandum proponit. At ego à iucundo quoque officium exquirendum puto. Tria enim ſunt, ob quæ quiſpiam expetit: honeſtum, utile, iucundum. Tria rurſus, ob quæ refugit: turpe, inutile, atque moleſtum. Et uirtutem facultatem eſſe, ſcribit in ſecundo Ethicorum Ariſtoteles, agendi res optimas circa uoluptatem. & Speuſippus, uoluptatem congenitam nobis atteſtatur. ob id nobis etiam maxime elaborandum eſt, ut eam moderemur. Nam medicamenta ex contrarijs conſtant. cæterum ſicut ex populari opinione utile ab honeſto ſeparamus: ita & iucundum ab honeſto atque utili iure ſeparari poteſt. Quatenus ergo ſequendum ſit quod iucundum eſt, diſquiri ex officio debet. Tum illud quoque dubitari poterit, utrum iucundius: an agriculturam exercere, an uxorem ducere, an cœlibem uitam uiuere. & ex tribus quid præſtet: cultum'ne agri, an uillaticam paſtionem, an mercaturam perſequi. Incurrit in hanc iucundi mentionem Cicero, nolens, aut certè aliud agens, in fine tertij libri de Officijs: qua admonitum miror non attuliſſe in medium, multifariam hanc atque operoſam diuiſionem, honeſtum & turpe, utile & inutile, iucundum & non iucundum, honeſtum cum utili contendens, iucundum cum honeſto decertans, iucundum cum utili depugnans. Quæ ſexcuplex erit diuiſio. Quòd ſi honeſtum & honeſtius, & utile & utilius, iucundum & iucundius addamus: iam ad nouenarium uſque numerum procedet diuiſio.

IACOBVS GRIFOLVS AD Tertiam decimam Cælij Calcagnini Diſquiſitionem.

Cicero trahit officium ab honeſto, ab utili, tum quomodo pugnet honeſtum cum utili, quid honeſto honeſtius, quid utili utilius explorandum proponit. At ego à iucundo quoq; officio exquirendũ puto. Si Cælius quid hic honeſtum ſit apud Marcum Tullium dicere uoluiſſet, rectius certe locutus eſſet. Nec officium à iucunditate ducere uoluiſſet. Nam falſum eſt primum, ut hic ait, Ciceronem officium trahere ab honeſto, & ab utili, cum hoc honeſtum, ut iam ſatis multis declaratum eſt, officium ſit. officium enim & id, unde duceretur, idem eſſet, quo nihil abſurdius. ſed hoc eſt ſecundum illud honeſtum, quod habet ſimilitudinem quandam ueri, & perfecti honeſti. Falſum eſt præterea quod in noſtris actionibus honeſtis iucundum ſequi debeamus. uerùm de hoc mox dicemus. Nunc redeo ad honeſtum. Quod igitur in deliberationem cadit, & honeſtum ne an turpe factu ſit, quæritur, id eſt, quod nobis cum ratione faciendum proponimus. Id autem nobis ſatis erit, ſi honeſtum eſſe intelligatur. Nam idem utile, atque iuſtum eſſe neceſſe erit, ut in ſecundo de off. autoritate multorum philoſophorum Cicero confirmat. Neque eſt ulla ratio, qua ſecundum Stoicos utile diſtrahatur ab honeſto. De qua re in eodem copioſe diſputatur, in tertio uerò hæc inter ſe pugnare nullo modo poſſe. Cur igitur ea Panætius, & poſt eum Cicero partitione ſua diuiſerunt? quia more uulgi loquendum fuit, ut imperitorum error inde tolleretur. Deinde quamuis alterum ab altero non ſeparetur, cogitatione tamen ſeparari poteſt & diuerſam rationem habet. ſed quærat quiſq; quantum libet, nunquam reperiet ubi ſit ea utilitas, quam Cicero & Panætius intelligunt,

ligunt, ibidem ſimul eſſe poſſe turpitudinem. Neque uerò deliberanda ſunt ea, in quibus non honeſta ſit deliberatio. Vbi autem ſit honeſtas, ibi iuſtitia ſit neceſſe eſt. At honeſtæ actiones noſtræ aliàs mihi uidentur emolumenti aliorum habere rationem, aliàs & noſtri ſimul, & aliorum, aliàs ſine cuiuſquam iniuria noſtri tantum. Quoniam uerò quæ proſpera nobis, & commoda ſunt, ea magis ſentimus, factum eſt conſuetudine quadam ut hæc utilia præcipuè nominentur. Cum'que propria utilitas plerunque perturbet rationem, docuerunt doctiſſimi uiri quemadmodum ſeruata honeſtate utilitatem quiſque ſuam quærere uideatur. Id quod in ſecundo de offic. libro Cicero perficit. Vt autem omnis ambiguitas tolleretur, in tertio diſcernit utile cum honeſto pugnare non poſſe. Iam uidemus, niſi fallor, cur grauiſſimi uiri ſe iungere partiendo uideantur, quæ ſemper coniuncta ſunt. Sed uoluptatis, & iucundi Cicero nullam unquam rationem habuit. Nam in tertio de officijs nihil unquam dixit, quòd ad Cælij calumnias poſſit accommodari. Quid ita? quia alia eius ratio, alia fuit Ariſtotelis. Huius enim ſtudium id erat in ea parte, ubi tertia eſſe dixit, quorum cauſa quiſquam aliquid expeteret. Vt oſtenderet illos eſſe compotes uirtutis, qui cum gaudio et uoluptates aſpernerentur, & pericula ſubirent. Cum'que multis de re illa diſputaſſet, addidit etiam illud, quod uirtutis experientia in eo maxime uerſatur, quod omnibus humanis bonis eſt commune. Cum uerò, quæ ut bona humana expetuntur, ſint omnino tria, honeſtum, utile, & iucundum, atque ijs omnibus communis ſit uoluptas, conficitur uirtutem in moderanda uoluptate aſſiduè uerſari. Nam aut confuſam uoluptatem cum honeſto, & utili cogimur expetere, aut ſine his ferinam. Ne igitur nos aut illa nimium trahamur, aut

hac funditus perdamur, uirtute ſemper repugnandum eſt. Atque hoc erat Ariſt. propoſitum. Cicero uerò non ſigna confirmatæ iam uirtutis, atque conſtantis quærit, nec quæ ſint nobis expetenda docet, ſed quæ ſint officia, quæ neque turpitudinem, neque incommodum ullum habeant. Nam quicquid alterum horum habeat, contrà officium eſt. Quo igitur pacto cum eo iucundo miſcebitur officium, quod ſine honeſto atque utili ſciamus eſſe? relinquitur ut honor & gloria, quæ ex honeſtis actionibus conſequitur, iucunda ſit, uerum illius cauſa nihil agendum Stoici confirmant. Sed ob ipſum tantum honeſtum laborandum: quod quidem multis in locis Cicero teſtatur. Quare in officio colendo nemo ullius iucunditatis rationem habet, ſi præceptis pareat Stoicorum. Sed & ipſe Ariſt. ubique monuit eam uoluptatem fugiendam eſſe, quæ ſeiuncta eſſet ab honeſtate. nec eam, quæ inſita eſt in re honeſta, ſequendam potius, quàm ipſam honeſtatem ſtatuit. Quare nouenarius ille diuiſionis numerus Cælio relinquatur.

DECIMAQVARTA CAELII CALCAGNINI DISQVISITIO.

VT enim uenuſtas & pulchritudo corporis ſecerni non poteſt à ualetudine, ſic hoc de quo loquimur decorum, illud totum quidem cum uirtute confuſum, ſed mente & cogitatione diſtinguitur. Generale quoddam decorum in omni honeſtate: aliud huic ſubiectum, quod ad ſingulas honeſtatis pertinet partes. Non negauerim eſſe quoddam decorum, in uniuerſum per uirtutes perfuſum: quoddam rurſus particulare, ad ſingulos actus priuatos pertinens. Sed prius illud in natura abſconditum eſt, & ratione magis quàm ſenſu dignoſci

gnoſci poteſt: ſicut omnia uniuerſalia, quæ ſenſu percipi non poſſunt. Priuatum autem hoc alterum, mihi uidetur locis, temporibus, perſonis, alijsq́; delectibus circumſcribendum eſſe: non quidem more poëtarum, apud quos turpes ſententiæ laudantur, quum ſunt turpibus perſonis attributæ: ſed ciuilis cuiuſdam modeſtiæ reſpectu. Nam hortari ad uirtutem intempeſtiue: fortitudine uti quum parum oporteat, uel leuis cauſa urgeat: ſi in conuiuio aliquis ſeueritatem adhibeat: ſi puer de iuſtitia inter ſenes diſputet. Hæc omnia, & his ſimilia, dedecent. contrà, ſi loca, tempora, perſonæ, cæteriq́; reſpectus & delectus ſeruentur, mirum ſanè quàm omnia deceant. Egregius nimus animaduertere debet quid ſuæ perſonæ conſentaneum ſit. Nam ſi paruus Hectorem agat, tum illud Antiochenorum in eum quadrabit: Aſtyanactem uidemus, ubi reliquiſti Hectorem? ſi quis amicum ad uenationem exiturum, ad fortitudinem & animi magnitudinem hortetur: uel is ſeipſum paret ita, ac ſi contra hoſtes conflicturus: tum omnes clament, paruo pedi magnum calceum induiſti, uel Coloſſi ornamenta pumillo impoſuiſti. Atque hoc eſt fortaſſe, quod inquit Cicero: Iuſtitia non uiolat homines, uerecundia non offendit.

IACOBVS GRIFOLVS AD Quartamdecimam Cælij Calcagnini Diſquiſitionem.

DEcorum eſſe quoddam M. Tullius ait, quod in omni honeſtate uerſatur. Atq; id eſſe generale tradit. Aliud eſt præterea, quod huic, ut generi pars, ſubijcitur, quodq́; pertinet ad ſingulas partes honeſtatis, utrunque cum uirtute ita confuſum, ut cogitatione magis ab ea, quàm re ſeparari

rari poßit. Cum uerò utriuſque definitionem ſubieciſſet, hæc ita, inquit, intelligi à philoſophis poſſumus exiſtimare, ex eo decoro, quod poëtæ ſequuntur. Sed quoniam uix de ulla re Cicero poteſt adeo diligenter ſtatuere, quin Cælij, nimium rotundas aures, aut nimium emunctas nares offendat, hoc quoque in loco peccaſſe Cælio uidetur. Quare non negauerim, inquit, eſſe quoddam decorum in uniuerſum per uirtutes perfuſum, quoddam rurſus particulare ad ſingulos actus priuatos pertinens. Quid ſi negaret? num melius hoc, quàm id, quod negat? ait enim, ſed prius illud in natura abſconditum eſt, & ratione magis, quàm ſenſu dignoſci poteſt. Sint omnia uniuerſalia, quæ ſenſu percipi non poſſunt: Priuatum autem hoc alterum mihi uidetur locis, temporibus, perſonis, alijsq́; delectibus circunſcribendum eſſe, non quidem more poëtarum, apud quos turpes ſententiæ laudantur, cum ſunt turpibus perſonis attributæ, ſed ciuilis cuiuſdam modeſtiæ reſpectu. Multa hic ſunt inſignia peccata Cælij. Primum, quòd non tam contra rationem logices, quàm contra naturam ipſam negat omnia, quæ re accidunt generi, eiuſdem partibus accidere. Igitur oſtendat mihi uelim, quæ ſpiritus animalis inueniri queat, quæ, ut animal eius genus, non ſit ſubſtantia animata cum ſenſu. Quòd ſi nec arte, nec natura id poteſt fieri, cur ſi decorum ipſum uniuerſale fatetur cum uirtute confuſum eſſe, ut re ſeparari non poßit? quæ uerò pars eſt decori, eam à uirtute re ipſa diſiungere conatur? An id decorum, quod eſt cum iuſtitia coniunctum, ſeparabitur à iuſtitia? minimè quidem, nam ſimul oritur utrunq́;, & ſimul occidit, quamuis ratione ſint diuerſa. Quid eſt igitur cur definitiones Stoicorum improbet? qui genus decori eſſe finiunt, quod conſentaneum ſit

hominis excellentiæ in eo,in quo natura eius à reliquis animantibus differt.Differt aũt ratiõe,hominis ergo excellentia eſt ipſa ratio. At quid poteſt cum ratione fieri,quod abhorreat à natura? rurſus ſecundum naturam eſſe nihil poteſt,ut idem ait in Tuſc.quod ſit repugnãte ratione. Quare pars decori quod ita eſſe naturæ conſentaneum definit, ut in eo moderatio, & temperantia cum ſpecie quadam liberali appareat, nimirum eſt hominis excellentiæ, id eſt, rationi conſentanea. Niſi à ratione diſſentire temperantiam dicamus.Perſpicuum eſt igitur in ſpecie decori definitionem generis conuenire. Sed illud fortè Cælium commouit, quod in parte decori apparere dixit moderationem, & temperantiam oportere. Vbi aduertendum eſt, hic de hac ipſa uirtute diſputari, quam pro differentia in ea definitione poſitam uidemus. Vel melius,quando Stoicorum eſt ea definitio, ſciendum eſt decorum præcipuè ad modeſtum, & temperatum uirum pertinere. Quare non ita multò pòſt inquit, nobis autem cum à natura conſtantiæ, moderationis,temperantiæ,partes datæ ſint,cumq́; eadem natura doceat non negligere, quemadmodum nos aduerſus homines geramus, efficitur ut & illud, quod ad omnem honeſtatem pertinet, decorum quàm latè fuſum ſit, appareat, & hoc,quod ſpectatur in uno quoq; genere uirtutis. Rurſus, ſequemurq́;, inquit,& id,quod ad hominum ſocietatem accommodatum, & id quod uehemens, & forte. Sed maxima uis decori in hac ineſt parte, de qua diſputamus. Ex his decorum uides eſſe quoddam ut genus pertinens, ſimul ad omnes uirtutes, et eius partes,quarũ ſingulæ ad ſingulas uirtutes ſpectant. Tum illius uim maximam ineſſe in temperantia, & moderatione,& ideo eas in primis in illa definitione complexus eſt. Sed ut ueniamus aliquando ad circunſcriptionem Cælij,

quæ

quæ ex locis, temporibus, perſonis, & alijs delectibus conſtat, ſcire uelim cur hic locum, & tempus tanquam duo ſint, & ea diuerſa, ponat. Cum in hoc ipſo libro ex Stoicorum definitione Cicero locum eſſe dicat actionibus, oportunitatē temporis, tempus aūt actionis, oportunum ὀυκαιρίαν *Græcè, Latinè occaſionem appellari: eſt ergo locus pars quædam temporis, pars autem in ſuo genere ſemper ineſt, quam ille neſcio qua ductus ratione ſeparat. Sed uideamus nunc uſum, quàm ſit eius definitioni conſentaneus. Cicero in Orat. ſuo inquit, alteri cum domeſticum tempus in cognoſcendis componendisq; cauſis, forenſe in agendis, reliquum in ſe ipſis reficiendis omne conſumerent, quem habebant aut inſtituendi, aut docendi locum? & epiſtolam loco reddere dixit in epiſtolis, ſic inuenies quàm ſæpiſsimè uſu & definitione locum pro tempore oportuno poni. Neq; uerò hic, ut apud rhetores coniecturis agitur, Vt ex natura, & oportunitate loci aliqua res geri potuiſſet, aut non potuiſſe uideatur. Quare illi conſiderent an oportunitas loci fuerit ad negotium tranſigendum. Conſiderent præterea tempus ut ſpatium, & occaſionem, ut temporis oportunitatem, quibus conijciant idoneam fuiſſe occaſionem rei alicuius agendæ uel non agendæ facultatem. Nanq; aptè, uel ineptè, res geſta ſit apud eos nihil refert, tantum enim factum'ne ſit quærunt. Philoſophi uerò an aptè, & cum decoro, in quo ſeruando ſatis eſt temporis congruitatem, & idoneam oportunitatem obſeruare. Non enim aliter decore aut dici, aut fieri quicquam poteſt. Decorum igitur non ſpatio temporis, aut ex natura, & qualitate loci cōſideratur. Nanq; utcunq; aliquid ineptè fecerit, neq; loci, neq; tēporis excuſatio accipietur. Quandocūq;, & ubicunq; decenter egeris, ut oportuerit egiſſe diceris. Hæc autem oportunitas modo locus, mo*

 do

do tempus,ut oſtendi,nuncupatur. Quocirca M. Tul. longè melius,quàm Cæl. officia reperiri dixit, cum quæritur quid deceat,& quid aptum ſit perſonis,temporibus,& ætatibus. Sed hoc eſt tertium,quod à Cæl. requiro, cur hos delectus eſſe uelit, atq; decorum his delectibus contineri. Non enim perſonarum,aut temporum, aut ætatum,uel ut ille uult,locorum delectus haberi debent,ſed earum rerũ:quæ his aptæ ſint, ut eorum conuenientia ſeruetur. Nam moderationis, iuſtitiæ, fortitudinis finibus decorum circunſcribi decet. Extra quorum terminos ſine macula turpitudinis uagari non poſſumus. Ergo quid deceat,& aptum ſit perſonis,temporibus,& ætatibus,rectè dixit M. Tullius cui Cælium decuiſſet aſſentiri,ne ſimul tam multa,& tam fœdè peccaſſet, dum locis,& perſonis,& temporibus, reliquisq; delectibus ſpeciem decori circunſcribit. Sed qui nam ſunt reliqui delectus. Nam hoc eſt quartum, quod ab eo uelim perdiſcere. Equidem nec plures eſſe reor, quàm Cicero poſuerit, nec eos quos Cæl. poſuit ut oſtendi delectus appellari. Sed his ait ille partem decori circunſcribendam, more uerò poëtarum negat, quaſi Cicero in eo lapſus ſit, ſed hoc eſt falſum. Non enim hic M. Tul. circunſcribit decorum more poëtarum. Sed exiſtimat ex illorum decorum quale philoſophorum eſſe debeat in ratione uitæ perſpicere. Nec uerò poëtas ita probet in hac parte, ut in ulla perſona turpitudinem ſententiarum laudet. Inquit enim, ſed poëtæ quid quenq; deceat ex perſona iudicabunt. Nobis autem pro natura impoſuit ipſa natura magna cum excellentia,præſtantiaq; animantium reliquorum,& quæ ſequuntur: ubi Cicero oſtendit poëtas non ſequi decorum naturæ ut philoſophi ſolent, ſed quid moribus & inſtitutæ uitæ rationi cuiuſq; conueniat. Qui quidem locus uehementer miror cur Cælium non ad-

monuer

monuerit, ne tam leuiter Ciceronem reprehenderet. At quàm ipſe conſtanter improbet poëtas,cum exemplo poëtarum ſua mox confirmet,iudicent alij.Sic enim inquit.Egregius mimus animaduertere debet,quid ſuæ perſonæ conſentaneum ſit. Quid Cælio cū mimis? qui more poëtarum minimè decorum circunſcribit? non quia delectus eſt habendus in poëtis?quid? hoc ille melius quàm Cicero? at nec alius quiſquam; nec ipſe Cælius hoc auderet dicere, ſi paulò diligentius eum locum reguſtaret. Illud autem me fateor non intelligere,cur differentiam illam iuſtitiæ,atq; uerecundiæ aut ad minus idoneam perſonam,aut ad ineptam exortationem Cælius retulerit. In quibus quidem qui peccant,inepti potius dicuntur, quàm impudentes, quales ſunt immodeſti, & inconſtantes,& diſſoluti.Cùm igitur de modeſtia,continentia illic agatur,negligere inquit Cicero,quid de ſe quiſq; ſentiat,non ſolum arrogantis eſt, ſed etiam diſſoluti. Eſt autem quod differat in omni ratione habenda inter iuſtitiam, & uerecundiam. Nam iuſtitiæ partes ſuas non uiolare homines,ut faciunt arrogantes, uerecundiæ non offendere,ut diſſoluti. Violatur quidem homo cum eius fortunæ,aut corpori,aut exiſtimationi aliqua uis affertur.Offenditur autem morum alicuius obſcœnitate,& turpitudine,à qua boni uiri animus abhorret. Verecundia uerò cuſtos eſt uirtutum omniū dedecus fugiens,laudemq; maximè conſequens.Quare Sophocles rectè inquit,uerecundia in eadem ſede cum Ioue coniuncta eſt. Reuereri autem homines eſt quod αἰδεῖσθαι ſuo nomine Græci dicunt, hoc eſt pudore, & timore turpis alicuius notæ conſpectu, aut etiam conſcientiam hominum proborum quadam cum uerecundia timere. Ex quo fit ut nec iniuria,nec turpitudine quenquam offendamus. Quare Cicero adhibendam eſſe inquit reuerentiam quandam ad-

uerſus homines, & optimi cuiuſq; & aliquorum, ut exiſtimatio noſtra apud omnes integra ſeruetur. Quæ uel per iniuſtitiam, uel per incontinentiã perdi ſolet. At ſi Cæl. Ciceronis ſententiam ex ipſius uerbis potius, quàm ex ſuis coniecturis elicere uoluiſſet, nõ tam longè à ueritate aberraſſet.

DECIMAQVINTA CAELII CALCAGNINI DISQVISITIO.

Cicero & hìc & alibi multis locis dicit, nihil eſſe tam conſentaneum naturæ, quàm uirtutem. credo ex ea ratione, quia natura ſemper bonum appetit: & quanto quodq; bonum maius eſt, eo magis appetitur. Nihil autem uirtute melius: nihil ergo à natura magis appetitur, quàm uirtus: & hæc ratio quidem apud me plurimum pollet. Sed contrà Ariſtoteles uirtutem in parte irrationali uerſari ſcribit, & naturalibus affectibus, uoluptati præſertim obluctari. Eius rei argumentum eſt, quòd nemo natura uirtute præditus inuenitur, ſed longa omnes exercitatione. In his enim, quæ à natura proficiſcuntur, non opus eſt exercitatione, ſed protinus natura duce ea amplexamur. Sic ridemus, ſic ambulamus natura ſponte: nec ut his in rebus meditemur, opus eſt. At in his quæ ad uirtutem ſpectant, longa aſſuetudine & crebris actibus opus eſt. Hinc ſcilicet emanauit uetus illa & digna memoratu ſententia, ἕλου βίον τὸν ἄριστον ἡ συνήθεια δὲ ἥδιστον ποιήσει: *Elige optimum genus uiuendi, ſuauiſſimum id reddet aſſuetudo. Deniq; communis eſt philoſophorum aſſertio, uirtutem non naturalem, ſed nec præter naturam eſſe. Teſtimonium reddit huic opinioni Plato in Gorgia,* ὡς τὰ πολλὰ γὰρ ταῦτά φασιν ἐναντία ἀλλήλοις ἐστίν, ἥτε φύσις καὶ ὁ νόμος: *Vt plurimum enim hæc ut aiunt contraria ſunt inuicem, lex ſcilicet & natu*

natura, ob id & beatus Paulus teſtatus eſt ſe habere alium legem dominantem membris ſuis, & menti ſuæ repugnantem.

IACOBVS GRIFOLVS AD *decimamquintam Cœlij Calcagnini Diſquiſitionem.*

QVod ſæpe M. Tullius affirmet nihil eſſe tam conſentaneum naturæ, quàm uirtutem, Cælius hanc eſſe cauſam ſuſpicatur, quòd natura ſemper bonum appetit, & quanto quodq; bonum eſt maius, eo magis appetitur, nihil autem uirtute melius, nihil ergo à natura magis appetitur, quàm uirtus. Et hæc, inquit, ratio apud me plurimum pollet. Sed contrà Ar. &c. Ex hac autem appetitione inferre Cælius uidetur ex Cic. ſententia nihil eſſe tam conſentaneum naturæ, quàm uirtutem, quod meo quidem iudicio falſum eſt. Neq; enim Cicero ob eam cauſam uirtutem dicit naturæ conſentire, neq; naturæ conſentaneum quicquam eſt, quia ut bonum appetitur ab illa: Sed contrà bonum appetitur à natura, quia eſt ſibi conſentaneum. Non enim quod bonum eſt per ſe cuiuſuis naturæ mouet appetitum, nam ſic etiam pecudes appeterent uirtutem. Sed unaquæq; res id bonum appetit, quod ſibi aptum, & accommodatum eſt, quod ſi tollas hanc aptitudinem, & conſentaneam rationem, iam id non erit ulli rei bonum, quare ipſum eſſe conſentaneum non efficit illud quidem, ut res ulla bona ſit, nam ea poteſt eſſe per ſe bona, ſed tamen efficit ut certæ rei bona ſit, ex quo fit, ut uirtus, quoniam eſt conſentanea hominis naturæ, ſit illius bonum, & propterea optatur. Vnde M. Tullius in quarto de fin. Peripateticos dicere teſtatur, appetitionem animi moueri, cum aliquid ei ſecundum naturam eſſe uideatur.

tur. Quocirca non ſatis eſt bonum eſſe aliquid, ut appetatur, niſi rei, quæ appetat, ſit etiam conſentaneum: alioqui non appeteretur. Ratio *igitur, qua* Cicero *uirtutem eſſe conſentaneam naturæ dicit, alia eſt & quidem in promptu fortaſſe.*Is *enim in* Academicis.9. *ueterũ* Academi.*ſuam bene uiuendi rationem peti dixit à natura.Atq; idem in quarto* Tuſc. *uirtutem ait rectam eſſe rationem his uerbis.* Ex *uirtute proficiſcuntur honeſtæ uoluntates, ſentẽtiæ, omnisq; recta ratio, quanquam ipſa uirtus breuiſſimè recta ratio dici poteſt.* Ac *in eodem inquit, ſi nihil in homine perficiendum eſt præter motum ingenij quendam, id eſt, rationem, huic eſt neceſſe ultimum eſſe ex uirtute uitam fingere, rationis enim perfectio eſt ipſa uirtus.* Si *uirtus igitur eſt beneuiuendi ratio, & hæc à natura petitur, non'ne ob eam cauſam dicemus eſſe congruam naturæ? nam ita uirtus à natura ducitur, ut ad illam omnes actiones noſtras accommodemus, & quæ ſecundum eam ſunt, frequenter faciamus, donec habitus uirtutis, id eſt, ipſa uirtus perficiatur.* Nam *dicunt ab iiſdem principijs uirtutis officia, & ipſam ſapientiam proficiſci, quam eandem* Cicero *rectam rationem, & uirtutem appellat.* Et *hoc eſt illud, cur* Stoici *tam ſæpe dicant omne munus uirtutis occupatum eſſe in habendo earum rerum delectu, quæ ſecundum naturam ſunt.* Nam *quid eſſe poteſt ſecundum naturam, quod illi conſentaneum non ſit? uirtutem ex ijs formari, & confici uidemus, quæ ſecundum naturam ſunt, et dubitabimus cur ſit illi conſentanea? at cui bonis à natura datis perfrui licebit non adhibita uirtute.* Rectè *igitur in ſecũdo de* Inuent. *ita definita eſt à* Cicerone, *uirtus eſt habitus naturæ, modo, & rationi conſentaneus, ac, ut omnia perſpicuè tradamus, animaduertendum eſt naturam res plures ſignificare.* Verùm

nos

nos cæteris omiſsis duas tantum ad hunc locum magis pertinentes attingemus. primum igitur cum dicimus naturæ conſentaneam uirtutem eſſe, naturam intelligimus humanam, quæ quidem ut cæterarum natura rerum eſt conſeruatrix ſui. Vnde in quarto de finibus ex ſententia ueterum Academicorum & Peripateticorum omnis natura, inquit Cicero, uult eſſe cõſeruatrix ſui, ut & ſalua ſit, & in genere conſeruetur ſuo. Ad hanc autem artes quoque exquiſitas, quæ naturam adiuuarent, in quibus ea numeretur in primis, quæ eſt uiuendi ars, ut tueatur quòd à natura datum ſit, & quod deſit, acquirat. Hæc Cicero, quibus omnibus Stoici aſſentiuntur, in hac autem ſententia tunc accipitur, cum uirtus definitur eſſe conſentanea naturæ. Deinde natura meo iudicio uirtutis habitum ſignificat, qui eſt ipſa uirtus, quippe quæ perfecta eſſe dicitur & ad ſummum perducta natura. quæ quidem res tum confirmatur, cũ idem eſſe aiunt, conuenienter naturæ, & ex uirtute uiuere. quando igitur dicunt uirtutem eſſe conſentaneam naturæ, naturam intelligimus humanam, ad cuius conſeruationem uirtus exquiſita eſt. Nam uirtus ut diximus eſt ars, & ratio uiuendi: cum uerò perfecta, & ad ſummum perducta natura dicitur, tunc uirtutis habitus intelligendus eſt, qui conſtans eſt in ſuis actionibus ut natura. Quocirca dici ſolet in naturam conſuetudinem conuerti. Hoc ita conſtituto eſſe nihil amplius uidetur, de quo dubitetur. Perſpicuum eſt enim cur uirtus naturæ, & cui naturæ ſit conſentanea. Nunc ad Ariſt. reuertor, quem cur Cælius opponat Ciceroni miror. Ait enim uirtutem ſecundum Ariſto. in parte irrationali uerſari, & naturalibus affectibus, uoluptate præſertim obluctari. Cuius argumentum eſſe dicit, quod nemo natura uirtute præditus inuenitur, ſed longa omnes exercitatione. Hic Ariſt. ſtatim

in principio ſecundi libri Ethicorum tradit oſtendens pluribus argumentis uirtutes morales longo uſu, & exercitatione comparari, nec ullo modo naturales eſſe. In quo autem à Cicerone diſſentiat equidem non intelligo. Nec enim hoc in loco Cicero, nec alibi eas docet aut naturales eſſe, aut alia ratione comparari: niſi fortè quod eſt conſentaneum naturæ, intelligatur eſſe naturale. Ac quis hoc audeat affirmare? ergo actiones honeſtæ, quæ conſentaneæ ſunt naturæ, nec ſtudio, nec prudentiæ noſtræ forent adſcribendæ. At natura id appetit, quod ſibi eſt conſentaneum, quod autem eſt diſſentaneum aſpernatur, appetit autem honeſta, & aſpernatur contraria. Ergo hæc contra, illa uerò ſecundum naturam ſunt, non tamen naturalia. Sed iam res poſtulat, ut quanta ſit in hac ratione uirtutum conſenſio inter Ariſt. & Marcum Tullium uideamus. In ſexto igitur Ethi. Ariſt. confirmat uirtutes eſſe naturales, & proprias, naturales quidem intelligit & nominat habilitates quaſdam, & aptitudines, et habitus denique naturales: proprias uerò quas nobis uſu & conſuetudine comparamus. Cicero uerò hac eadem ſed non iiſdem nominibus uſus eſt diuiſione: in quarto enim & quinto de fin. quas naturales uocat Ar. ex ſententia Platonis auditorum, inter quos nominat Ariſtotelem ſemina uirtutum appellat. De leg. uerò, & in Tuſ. quæſtion. igniculos, ac multò antè de Inu. libro primo nominauit opportunitatem, & materiam. Eſt aliquid in uerbis quidem, in re uerò nihil eſſe differentiæ uidemus, quod idem in proprijs accidit. Nam eas Cicero uoluntarias appellat. Quoniam non ſunt à natura nobis tributæ, ſed uoluntate potius acquiſitæ, & propterea iuſti, conſtantes, fortes, prudenteſq; eſſe uolumus, quia decere cogitamus. Cur autem proprias eas uocet Ariſt. ea cauſa eſt, quòd earum neque natura, neque fortuna partem

tem ſibi uendicat, ſed omnino labori noſtro, & exercitationi referuntur acceptæ. Nec tamen negauerim ob id etiam *proprias appellari, quia propria ſunt hominis poſſeſsio, in qua fortuna nullam habere poteſt autoritatem. Varia ſunt certe utriuſq; uerba, ſed tamen eaſdem uoluntarias, & proprias uirtutes, itemq; naturales, & ſemina, igniculos, oportunitates eſſe conſtat.* Nec non ex ijs, *quæ dicta ſunt, perſpicuum factum eſt, cur omnium philoſophorum conſenſu uirtutes neque naturales, neque præter naturam ſint. Sed libenter nunc audirem Cælium, in quonam alterum ab altero diſcrepare uideat, mihi certe in quo magis conſentire poßint nihil occurrit. Nam quòd morales uirtutes ad eam partem animæ frænandam, atq; regendam adhibeantur, quæ eſt rationis, id ipſum Cicero paßim confirmauit. Nam ſi cupiditates & affectus ex anima tollantur, iam uirtutis nullus erit uſus, nec in quo exerceatur præterea quicquam erit.*

DECIMASEXTA CAELII CALCAGNINI DISQVISITIO.

Alteram officij diuiſionem adſcribit Cicero in perfectum ſeu commune, quod κατόρθωμα *: Græci appellant: & medium, cuius cur factum ſit, ratio probabilis reddi poteſt. Ego perfectum illud quod uocat, ſi ad æquilibrium redigatur, longe imperfectiſsimum puto.* Hoc enim illud eſt, *quòd flecti neſcit: quod neque locorum, neque temporum, neque perſonarum rationem habere poteſt: quod conniuentibus oculis, & obſtinatis animis, medium illum rigorem tenet, à quo nulla ratione deduci poteſt.* Hoc Diogenes *tuebatur, hoc Timon ille* μισάνθρωπος *hoc Stoici, qui alapam incutere, et parentem iugulare, par crimen putant.*

Hoc

Hoc ſi quando in iudicijs uerſatur, ſummum ius à noſtris, à Græcis ἀκριβοδίκαιον uocatur. Quòd nonnulli ſummam crucem, alij ſummam iniuſtitiam definiuere. Huius *temperamentum æquitatem arbitramur, quæ locorum, temporum, perſonarumq́; delectum habet. Hæc miſereri ſolet, ac tum demum parcere: niſi ad maleficium peruerſa uoluntas & dolus malus acceſſerit. Sic perfectiſsimi huius officij acerbitatem ac duriciem medium alterum officium, quod ſolum officij nomine dignum eſt, moderatur. Quòd ni faciat, tranſit ille animi rigor in mores, efficitq́; homines inclementes, inexorabiles, & quales à Græcis ἀπάθεις appellantur.*

IACOBVS GRIFOLVS AD Decimam ſextam Cælij Calcagnigni Diquiſitionem.

QVòd officium perfectum, uel quod, ut magis propriè κατόρθωμα interpretaretur, Cicero rectum eſſe dixit, imperfectiſsimum putat eſſe Cælius, quòd flecti neſcit, quòd neque locorum, neque temporum, neque perſonarum rationem habere poteſt. Quod conniuentibus oculis & obſtinatis animis medium illum rigorem tenet, à quo nulla ratione deduci poteſt. & rel. Ego *uerò non illud ſolùm uehementer miror, quòd officium ſapientis imperfectiſsimum Cælius eſſe uelit, ſed illud quoque, ac mehercule multò magis, quod alteram officij diuiſionem Cicer. hanc eſſe ſcribit, Perfectum ſeu commune, quo κατόρθωμα Græci appellant, & medium. Cuius cur factum ſit ratio probabilis reddi poteſt. Vbi non uideo cur aut ipſe perfectum officium, & commune idem eſſe putet, aut ita Ciceronem definiſſe dicat. Sed extat non ille modò Ciceronis locus, ſed alij permulti, in*

quibus

quibus omnibus commune officium medium eſſe definiuit, nec unquam ita delyraſſet, ut quod proprium eſt ſapientis, commune etiam inſipientibus eſſe diceret, quare mitto hanc partem, ut notam: neque enim omnia digna ſunt de quibus diſputetur. Verùm ad caput quæſtionis ueniamus & perfectum officium, ut ille uult, ad æquilibrium redigamus, ut quàm ſit æqua eius libra intelligatur. Memini me alio loco de ui huius officij cum Cælio diſputaſſe, quare hic breui attingam, quantum ad præſentem quæſtionem ſatis eſſe uideatur. Quoniam igitur ille non definit ut par erat, quæ ſit eius uis officij, ſatis eſt mihi negare τὸ κατόρτωμα id à Stoicis intelligi, quod Cælius damnauit. Nam illi dicunt rectum officium omnes numeros uirtutis continere. Eſt igitur idem, quod uirtus, aut actio uirtutis, quæ omnes numeros perfectionis habet. At ſi male Stoici, non uideo cur rectè Cælius, qui nihil omnino dixit. Oportuit certè acutum diſquiſitorem quònam ſit perfectiſſimum oſtendere ſi illud eſt imperfectiſſimum. At ne longum faciamus, fortaſſe rectè factum intelligunt idem eſſe Stoici, quod etiam Ariſtot. hic enim in ſecundo Ethicorum aliud eſſe inquit iuſta, & aliud iuſtè agere. Non enim propterea iuſtus eſt quiſquam, quia iuſtum quandoque faciat, ſed quia iuſtè. Sæpe enim uſu uenire ſolet, ut fiat aliquod officium iuſtum, & honeſtum, nec tamen, qui fecerit, aut iuſtus aut honeſtus ſit. Sed qui iuſtè facit, is uerè eſt iuſtus. Nam hic ſciens, & uolens, non ſua ipſius, aut alterius, ſed unius uirtutis cauſa iuſtè facit. Neque id ſemel, aut iterum, uerùm ſemper animo ſtabili, & conſtanti. Quicunque igitur ita ſit affectus, ut non caſu, ſed prudens: non quandoque, ſed ſemper, non ob aliam cauſam quàm uirtutis honeſtatem colit, is honeſtè facit, & eſt honeſtus, ut docuit his uerbis Ariſt. τὰ δὲ κατὰ τὰς ἀρετὰς γιγνόμενα

μένα οὐκ ἐὰν αὐτὰ πῶς ἔχῃ ἐν ἑαυτοῖς, δικαίως ἢ σωφρόνως πράττεται, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ὁ πράττων πῶς ἔχων πράττῃ, πρῶτον μὲν ἐὰν εἰδὼς, ἔπειτα ἐὰν προαιρούμενος δι᾽ αὐτά. τὸ δὲ τρίτον ἐὰν βεβαίως, καὶ ἀμετακινήτως ἔχων πράττῃ. Ergo quod iuſtè fit, à iuſto fit, hoc eſt ab eo, qui habitum uirtutis habet, & qui ſolus poteſt iuſtè facere, quod eſt officium rectum, & perfectum facere, quod in ſolum ſapientem cadit. Sed iam Catonem audiamus in tertio de Finib. eadem penè dicentem. Quoniam uidemus inquit eſſe quoddam, quod rectè factum appellemus, id autem eſt perfectum officium, erit autem etiam inchoatum. Vt ſi iuſtè depoſitum reddere in rectè factis ſit, in officijs ponatur depoſitum reddere: Illo enim addito iuſtè, facit rectè factum. Hæc Cato. reddere depoſitum in officijs ponatur, inquit. In quibus officijs? in medijs opinor, addas iuſtè, iam id erit perfectum. Non iiſdem uſus eſt uerbis Cicero. ſed eadem ſententia qua prius Ariſto. non igitur Zeno, aut M. T. carpetur ſed etiam Ariſtot. &, quem conſtituit hic uerum ſapientem, Cælius ineptum facit, tum durum, & immitem. Nec enim locorum, inquit, nec temporum, nec perſonarum rationem habere poteſt, quod conniuentibus oculis, & obſtinatis animis medium illum rigorem tenet, à quo nulla ratione deduci poteſt. Rigorem arbitror intelligit honeſtum illud, quod ſapiens ſemel complexus, nunquam dimittit. Quo fit, ut nullam unquam turpitudinem in quoquam ſapiens ferre poſſit. Quàm rectè igitur obſtinatus & inexorabilis is dicatur, qui nolit à recto declinare, ille uiderit. Mihi uerò ſanctiſſimus uidetur, qui, ut in quinto de Fin. Cicero teſtatur, natura duce ſequitur officium. Nec mihi qui bonus, & omnibus uirtutibus inſtructus, & ornatus ſit, ut in quinta Tuſc. legimus, ineptus uideri poteſt. Nec qui temperans eſt

potius,

potius, quàm continens animi quadam mollitie corrumpendus. Nam ſapiens ita eſt affectus, ut nulla perturbatione moueatur, & honeſtis rebus uehementer gaudeat. Quare Plutarchus ait, οὔτε γὰρ ὁ σοφὸς ἐγκρατὴς, ἀλλὰ σώφρων, οὔτε ὁ ἀμαθὴς ἀκρατὴς, ἀλλὰ ἀκόλαστος. ὁ μὲν ἥδεται τοῖς καλοῖς, ὁ δὲ οὐκ ἄχθεται τοῖς αἰσχροῖς, *id eſt, non enim ſapiens eſt continens, ſed temperans, nec ſtultus incontinens, ſed intemperans. Ille quidem gaudet honeſtis, hic uerò turpibus ne tangitur quidem. Quæ tamen ex Ariſt. ſumpta uidemus eſſe. Quare cauendum eſt ne iure Ciceronem reprehenſum in eo quiſquam putet, in quo cum clariſsimis Philo. ille conuenit.*

DECIMASEPTIMA CAELII CALCAGNINI DISQVISITIO.

QVo loco Cicero de prudentia ac ſapientia agendum proponit, utranque uidetur ita commiſcere, ut non facilè intelligas quid prudentia à ſapientia differat, quod'ue ſit utriuſq; munus. Ciceronis uerba ſunt: In prima parte, in qua ſapientiam ac prudentiam ponimus, ineſt indagatio atq; inuentio ueri. Eiuſq; uirtutis hoc munus eſt proprium. Vt enim quiſq; maximè perſpicit, quid in re quaq; uериſsimum ſit: quiq; & acutiſsimè & celerrimè poteſt et uidere & explicare rationem, is prudentiſsimus & ſapientiſsimus ritè haberi ſolet. Hoc primum nego, prudentiam & ſapientiam eandem eſſe uirtutem. Nam prudentia eſt exacta rerum humanarum diſcretio: quæ in conſilijs & omnibus ijs quæ in dubitationem ueniunt, dominatur. Sapientia autem eſt rerum humanarum diuinarumq; cognitio. Hæc in ijs quæ ſemper eodem modo ſe habent, diuinis puta & æternis, uerſatur.

ſatur. Prudentiæ *munus, non tam uera & falſa, quàm bona & mala, utilia & inutilia, appetenda & refugienda internifcere. Super ijs conſultamus, quæ aliter atque aliter ſeſe habere poſſunt, quæq; adiutrice indigent fortuna. Nam reluctante fortuna, prudentia ſuum nunquam finem adſequatur. At ſapientia tam ſublimi & excelſo loco poſita eſt, ut rerum humanarum uiciſsitudines longè deſpiciat, fortunæq; ipſius imperium nihil ad ſe pertinere arbitretur.* De *prudentia uerba ſunt* Ariſtotelis,*quem iure* Plato *philoſophum ueritatis appellabat.* Videtur *itaque prudentis eſſe, bene conſulere poſſe circa ea, quæ ſibi ſunt bona, ac proſunt: non aliqua ex parte, ut quænam ad ſanitatem, uel uires, ſed quæ ad bene uiuendum omnino conducant. Argumento eſt id ita eſſe, eos etiam qui circa aliquid uerſantur, prudentes dici: quum bene ad finem ſtudioſum aliquem excogitauerint ea, quorum nulla eſt ars.* Quare *& omnino prudens is eſt, qui ad conſultandum eſt aptus.* Ex *ijs facilè intelligas, prudentiam non circa uera & falſa (hoc enim commune eſt humani animi, omniumq; uirtutum propoſitum) ſed circa utilia & inutilia uerſari. Sed quid ego peregrinis aduocationibus utor? quum* Cicero *non multò poſterius eodem libro aduerſus ſe teſtimonium dicat, ut hic propè ſui oblitus uideatur.* Eius *uerba non pigebit ſubſcribere:* Prudentia, *quàm* Græci *φρόνησιν, aliam quandam intelligimus, eſt rerum expetendarum fugiendarumq; ſcientia.* Illa *autem ſapientia, quam principem dixi, rerum eſt diuinarum atq; humanarum ſcientia, in qua continetur deorum & hominum communitas, & ſocietas inter ipſos.* In *hac ergo quæſtione non aliunde, aut alio libentius, quàm à Cicerone ad Ciceronem appellauerim.*

IACOBVS GRIFOLVS AD *ſeptimam dicimam Cælij Calcagnini Diſquiſitionem.*

PRudentiam, & ſapientiam Cælio ita uidetur commiſcere M.Tullius, ut non facilè intelligatur quid altera differat ab altera. Ciceronis autem uerba hæc ſunt ex primo off. in prima parte, in qua ſapientiam & prudentiam ponimus, ineſt indagatio, atque inuentio ueri, eiusq́; uirtutis hoc munus eſt proprium. ut enim quiſque maxime perſpicit, quid in re quaque uerißimum ſit, quiq́; & accutißime, & celerrimè poteſt & uidere, & explicare rationem, is prudentißimus, & ſapientißimus, ritè haberi poteſt. hoc in loco Cælius duo falſißima ſuo iudicio deprehendit. primum eandem eſſe uirtutem prudentiam & ſapientiam, cùm diuerſam definitionem habeant, tum prudentiæ eſſe munus indagandi, & inueniendi ueri. atque non ſolum hæc Ariſt. autoritate, ſed etiam Ciceronis ipſius leuitate ſibi demonſtraſſe uiſus eſt. cur autem Cælius ſic obſtinatè Mar. Tullium perſequi uoluerit, ut uſui nihil quicquam caderet, quem penes arbitrium & uis, & norma loquendi eſt, miror, huic ſe Cicero quoque in oratore ſuo nonnunquam ceßiſſe confitetur. quem ſi Cælius imitari uoluiſſet, uſum loquendi populo ut Cicero fecit, conceßiſſet, ſibi uerò ſcientiam reſeruaſſet. quapropter ſi conſuetudo ita loquitur, ut pro prudentia frequenter ſapientiam uſurpet, nimium putidè ipſe ſtuduit proprietatem Latini, Græciq́; ſermonis conſeruare. nam quod M.Tullium, Ariſt. alioſq́; maximos philoſophos diligenter fortaſſe legerit, quàm qui maxime iudicio nobis eſſe debet, quòd iam rationemq́; prudentiæ atque ſapientiæ aptißimis definitionibus expreßit, non ſolum

in primo & ſecundo officiorum libro, ſed etiam in quarto Tuſc. ſed tamen oſtendam M. Tull. in eo & nonnullis alijs locis utranque ita coniunxiſſe, ut nulla confuſione perturbarit. cum enim propriam eſſe hominis poſuiſſet ueri inquiſitionem atque inueſtigationem, exiſtimauit hanc ueritatem non in rebus humanis tantum quæ in noſtris actionibus uerſantur, ſed etiam in earum rerum ſcientia, quæ ſunt occultiores, & magis in natura ipſa reconditæ. cùm autem utraque indagatio ad mentis noſtræ ſagacitatem pertineat, iure hominis eſſe propriam exiſtimauit. & quamuis prudentem uirum ſtatuat eum, qui ſit utriuſq; cognitionis compos, non tamen eas ita permiſcet, ut idem eſſe uelit, ſed prudenti uiro tribuit utranque partem. quod ut intelligatur cum de prudentia loqueretur ait, in qua ſapientiam & prudentiam ponimus, ineſt indagatio, atque inuentio ueri, ciusq; uirtutis hoc munus eſt proprium. ex quibus prudentis uiri partes eſſe quaſi duas oſtendit, alteram quæ nomen retinet prudendiæ: alteram, quæ ſapientia nuncupatur, ut in partitione iuſtitiæ & fortitudinis idem fecit. nam illius primam partem iuſtitiam appellat, liberalitatem uerò, ſeu beneficentiam ſecundam. in hac autem fortitudinem primam, & alteram patientiam nominauit. quis miretur igitur ſi idem is fecerit in diſtributione prudentiæ? hunc autem fuiſſe Ciceronis ſenſum in eodem officiorum libro, & in eodem ferè loco uidetur declarare, ubi ait. ex quatuor autem locis, in quos honeſti naturam, uimq; diuiſimus, primus ille qui in ueri cognitione conſiſtit, maximè naturam attingit humanam, quæ cognitio ad ſtudia rerum obſcurarum pertinet, ut ex illius exemplis conſtat, quibus oſtendit illa duo uitia in eo genere uitanda eſſe, unum ne incognita pro cognitis habeamus, alterum ne nimis magnũ ſtudium multamq; ope-

ram in res obſcuras, atque difficiles conferamus. ſed non ita multò antè in hac eadem explicatione prudentiæ cognitionem inquit rerum aut occultarum aut admirabilium ad bene, beateq; uiuendum neceſſariam ducimus. Præterea ſi ſapientia eſt rerum humanarum atque diuinarum ſcientia, prudentiæ partes in ea continentur. quare ſapiens iure prudens appellari poteſt. num igitur ſi utraque ſit in uno facultas, diuiſus erit ſapiens? aut confuſæ facultates? ex his fit, ut Cicero *prudentiam nonnunquam ſapientiam appellet, ut in* Partitionibus: E*ſt igitur inquit, uis uirtutis duplex: aut enim ſcientia cernitur uirtus, aut actione. nanque prudentia, quæ calliditas, quæ'que grauiſſimo nomine ſapientia appellatur, ſcientia pollet una: ſed etiam uſui dandum eſt aliquid non ſolum Ciceronis ſed etiam philoſophorum.* M.*enim* Tull. *in quarto de* Fin. *ſapientiæ munus, & opus eſſe dicit in delectu rerum. legitur in tertio* Tuſcul. *ubi de morbis animorum agitur, ſapientiam eſſe ſanitatem animi, inſipientiam quaſi inſanitatem. adde quod ſapientes non modo* Latini, *ſed etiam* Græci *ex officiorum frequentia nominabant, ut in tertio officiorum docet* M.Tullius, *cùm dicit. neque cum duo* Decij, *aut duo* Scip. *fortes uiri commemorantur, aut cum* Fabritius *aut* Ariſtides *iuſti nominantur, aut ab illis fortitudinis, aut ab his iuſtitiæ tanquam à ſapiente petitur exemplum. nemo enim horum ſic ſapiens eſt: ut ſapientem intelligi hic uolumus, nec ij qui ſapientes habiti ſunt, & nominati* M.Cato, *&* C.Lælius *ſapientes fuerunt, nec illi quidem ſeptem. ſed ex mediorum officiorum frequentia ſimilitudinem quandam gerebant, ſpeciemq; ſapientum. iam hic arbitror patere quos ſæpe intelligat* M.T. *ſapientes, non perfectos ſcilicet ſed eos qui uirtutibus ijs, quæ ad mores pertinent, erant inſtructi, & eadem ratione ſapien-*

tiam, quæ perfecta non ſit, pro prudentia uſurpat, ut paulò ante hunc locum aperte docet, inquit enim in ijs autem, in quibus ſapientia perfecta non eſt, ipſum illud quidem perfectum honeſtum nullo modo eſſe poteſt, ſimilitudines honeſti eſſe poſſunt. fuiſſet hoc igitur prudentiæ, ſapientiæq; Cælij conferre locos Ciceronis, ut quod uſitatum eſſet, in eo tam temerè non improbaret, cùm præſertim uideret, eum modo propriam uim ſapientiæ, modo impropriam explicantem. At uideamus iam num tandem Ariſt. ſapientiam eſſe ſemper dicat diuinarumq; rerum cognitionem. hic in ſexto Ethi. quemlibet artificem qui in arte ſua præſtans ſit, Sapientem ait appellari. ſed Thragem Platonis lege iam hæc omnia copioſiſſimè diſputari reperies, ſed Hom. etiam συβώτην illum ithacenſem toties ὄρχαμον ἀνδρῶν nominauit, quod ſuum paſtor eſſet optimus. quod ſi in quauis arte præſtantes homines illius artis ſapientes uocari poſſunt, & principes, quid in arte uiuendi? qua quidem nulla maior, nec æquè neceſſaria excogitari poteſt? ſapientes quidem appellemus, quamuis in humanis tantum rebus, & ſingularibus uerſaretur illorum ſapientia. ut Græci primùm, & poſtea Latini conſueuerunt. quibus ducibus errare pulcherrimum uidetur. eſt igitur imperfectior quædam ſapientia, quæ tam ſubtilem definitionem ſuſcipere non poteſt, quàm illa, quæ rerum humanarum, & diuinarum, cauſarumq;, quibus hæ res continentur, eſt ſcientia. ſit etiam poëtæ ſentiunt. ut Hor. qui ait, uirtus eſt uitium fugere, & ſapientia prima ſtultitia caruiſſe. idem alibi latius, & melius inquit. Quis nam igitur liberè? ſapiens, ſibi qui imperioſus, quem neque pauperies, neq; mors, neque uincula terrent, reſponſare cupidinibus, contemnere honores fortis, & in ſe ipſo totus teres, atq; rotundus; Externi ne quid ualeat

per

per leue morari, in quem manca ruit fortuna, eadem Vir. in uiro bono. eadem M.Tullius in Tuſc. & Paradoxis, ubi quid poßit uirtus, & hæc ſapientia, quæ magnitudinem animi complectitur, & iuſtitia conſtat. quare nulli tantus uir commiſcere uirtutes illas, aut confundere uideri debet. quid oportuit igitur in exponendis earum rerum differentijs laborare? quaſi uerò Cicero eas non expreſſerit definitionibus. At uideamus iam, quod eſt ſecundum à Cælio reprehenſum, utrum munus ſit prudentiæ inueſtigandi, & inueniendi ueri. Prudentis eſſe cenſet Ariſt. bene, & utiliter ſuis rebus ad bene uiuendum pertinentibus conſulere. quæro igitur nunquid ſuis rebus bene proſpiciat, qui ueritatem aſſequi non curet, non'ne propoſitum habere debet uir prudens, ut ſuo conſilio res ſuas aut tueatur, aut augeat, aut quicquid oporteat bene geratur? ubi nam eſt aptitudo illa, quam dicit Ariſt. prudentis eſſe ad bene deliberandum? Non'ne in proſpicientia quadam, & ſagacitate? quæ uirtus eſt in homine, qua cauſas rerum, & conſecutiones, & ſimilitudines transferat, & diſiuncta coiungat, & cum præſentibus futura copulet, & omnem complectatur uitæ conſequentis ſtatum. equidem rationem eſſe puto iam longa experientia perfectam, at utilia inquit, & inutilia, appetenda & reijcienda prudens intermiſcet. ſed hæc ipſa an ſibi ſucceſſura ſint, & ne iudicio fallatur, non conſiderabit iſte prudens? iam quo nam modo utile ne ſit aliquid, an inutile quiſquam diſcernet, qui ueritatem ueluti materiam ſibi ſubiectam non habeat? quòd ſi prudentiam eſſe rerum expetendarum, fugiendarumq́; ſcientiam, ut uoluit M.Tul. negat Cælius, concedat ſaltem eam eſſe habitum agendi ea, quæ homini ſunt bona, uel mala uera, cum ratione, ut uoluit Ariſt. at ſi huic adimas officium ueritatis indagandæ, ocu-

lum, quem illi Plato tribuit, eripies. Veritatis matrem eſſe longi temporis experientiam dicunt, & propterea negant Phil. poſſe iuuenes prudentes eſſe, uerùm conſtituit Cæl. temerarium eſſe quendam prudentem uirum, aut in re quadam communi, & naturali prudentiam uerſari, cùm uerum ne ſit aliquid, an falſum dijudicat. ſed aberrat toto, ut aiunt, cœlo. nam, ut paulò pòſt conſtabit, prudens cùm ueritatem rei quærit, in ſua ipſius propria materia uerſatur. nec ſi unuſquiſque in actionibus ſuis ne decipiatur errore cauet, eſt prudens appellandus, unus enim quiſque omnibus uirtutibus eſſet compos. quarum quidem nulla eſſe poteſt à prudentia disiuncta, ſed prudens eſt ille, qui in ſuis conſilijs, & deliberationibus de rebus honeſtis non fallitur. nam bona, & recta conſideratio, atque deliberatio eſt ea, quæ bonum finem ratione congrua & oportuno tempore conſequitur: atque id perſpicuo lumine ueritatis, quod non eſt omnibus mentibus commune, ſed eſt unius tantum prudentis, & ſapientis uiri. nam prudẽtiæ propria uis eſt in ſola ſcientia, cæterarum uirtutum in actione. quare M. Tull. rectè dixit uim uirtutis eſſe duplicem, aut enim inquit, ſcientia cernitur uirtus, aut actione, nam quæ prudentia, quæ calliditas, quæq; grauiſſimo nomine ſapientia appellatur, hæc ſcientia pollet una, quæ uerò moderandis cupiditatibus, regendisq; motibus laudatur, eius eſt munus in agendo, cui temperantiæ nomen eſt. Ariſtoteles ait ad prudentiam rationis actiones attinere. nam quid dicemus eſſe; quod fiat cum ratione ſine luce ueritatis? una igitur ſcientia pollet prudentia. quid ita? quia cùm quid agendum ſit, & quo modo, & quando ea ſtatuerit, cæteræ uirtutes agent. præfert enim lumen ueritatis & ſe ducem præſtat cæteris uirtutibus. ne miretur quiſquam igitur ſi negant philoſophi ſine

hac

hac uirtute nullam aliam poſſe conſiſtere uirtutem. hæc enim inquirit, conſultat, deliberat, conſilium agendi rectum capit: agit deinde temperatus, aut fortis, aut iuſtus: quod idem Cicero pro Sextio demonſtrat. inquit enim ſi leges non ualerent, iudicia non eſſent, ſi reſpub. ui, conſenſuq; audacium armis oppreſſa teneretur, præſidio, & copijs defendi uitam, & libertatem neceſſe eſſet. hoc ſentire prudentiæ eſt, facere fortitudinis, ſentire uerò, & facere perfectæ cumulatæq; uirtutis. Illa uerò Panætij triplex conſilij capiendi deliberatio, quam Cælius defendit, aut illa quinque partita Ciceronis, quam reprehendit ad neminem ſpectat, niſi ad prudentem. cuius Ariſto. in ſexto Ethicorum uerum eſſe iudicium ita confirmat εἰ δὲ τῶν φρονίμων τὸ εὐβουλεύεσθαι, ἡ εὐβουλία εἴη ἀνορθότης, ἡ κατὰ τὸ συμφέρον πρὸς τι τέλος, οὗ ἡ φρόνησις ἀληθὴς ὑπόληψίς ἐστι. hoc eſt, quod ſi prudentis eſt bene conſultare, bona conſultatio eſt ea, quæ utiliter ad aliquem finem recta uia perducit, cuius finis prudentia eſt uerum iudicium. nemo alius autoritate Ariſt. ſuis coniecturis ut prudens ad ueritatem poteſt peruenire, nec eſt aliarum uirtutum hoc idem propoſitum ut Cælius confirmat in quo uehementer errat. nam ſi iuſtus iuſte facit, & hoc ſibi proponit, ut tamen id cognoſcat & aſſequatur prudentia nititur, non iuſtitia. neque enim iuſtitia eſſe poteſt, aut alia uirtus ſine prudentia, nam hæ ſi per ſe falſum, & uerum perſpicere poſſent, ſuperuacanea eſſet hæc prudentiæ tam celebrata uirtus. At, ut ſemel finiam, omnes habemus contra Cælium, qui prudentiam dicit adiutrice fortuna indigere, quod reluctante fortuna finem ſuum nunquam aſſequatur. At quis nam finis eſt prudentis, & ſapientis uiri? certè ſi eſt prudentiæ rem bene, & diligenter conſidera-

re, conſiliumq; quod optimum eſſe uideatur, ſequi, quoties ea hæc effecerit, finem ſuum erit aſſecuta. nunc igitur quæro, num fortuna uim conſiderandi, & interiorem animæ uirtutem prudentis uiri poßit impedire. omnes credo ſanæ mentis uiri negant, nam aliæ uirtutes fortaſſe, ut quæ uerſantur in actione, poſſent ui fortunæ diſturbari. conſtat enim prudentiæ quid agendum ſit inuenire liberum eſſe, fortitudini uerò agere non item. quanquam in hoc etiam cum doctis uiris eſt ſentiendum, qui prudentiæ omnes uirtutes ſubijcientes, prudentem uirum ſtatuunt omnibus uirtutibus inſtructum eſſe. ergo felicem. cuius Ariſt. in ſecundo Ethic. non adeo infirma fundamenta iecit, ut tam facile poßit euerti. an uel Epicurum dicere neſcimus fortunam exiguam interuenire ſapienti? quid ſi cum Stoicis ſenſiſſet? qui beato uiro non ea tribuebant, in quibus fortuna dominatur? ſi uerò Peripateticus fuiſſet, exiguum ſtatuiſſet eſſe, quod de beata uita per fortunam detrahi potuiſſet. at ſi tam firma fundamenta uoluptatis eſſe ſtatuebat, quis audeat uirtutem in fortunæ poteſtatem ponere?

DECIMAOCTAVA CAELII CALCAGNINI DISQVISITIO.

Libro Officiorum tertio. Eſt etiam, inquit, ius bellicum, fidesq; iuriſiurandi ſæpe hoſti ſeruanda. Quod enim iuratum eſt, ut mens conciperet fieri oportere, id obſeruandum eſt. Quod aliter, id ſi non feceris, nullum periurium eſt. ut ſi prædonibus pro capite precium non attuleris, nulla fraus eſt: ne ſi iuratus quidem id non feceris. Nam pirata non eſt ex perduellium numero definitus, ſed communis hoſtis omnium. Cum hoc non fides eſſe debet, non iuſiurandum

dum commune. non enim falſum iurare, peierare eſt: ſed quod ex animi tui ſententia iuraueris ſicut, uerbis concipitur, more noſtro id non facere, periurium eſt. Scite enim Euripides: Iuraui lingua, mentem iniuratam gero. Regulus uerò non debuit conditiones pactionesq́; bellicas & hoſtiles perturbare periurio. Cum iuſto enim & legitimo hoſte res gerebatur, aduerſus quem & totum ius fœciale, & multa ſunt iura. Hoc loco mihi uidetur Cicero parum conſtantiam ſuam ſeruaſſe, quum iurandum cuiquam arbitratur, quod mens concipiat fieri non oportere. præſertim quum in his libris, decretis Stoicorum nomen dederit: apud quos nullus eſt tam grauis metus, qui in conſtantem uirum cadere poßit, qui non malit mori, quàm quicquam præter dignitatem aggredi. Nunc mitto, quod neque prædoni fallendam fidem, neque gladium furioſo abiurandum putant. Quòd ſi ex ſeueritate illa Stoica, & duricie ſummi & abſoluti officij, alio loco à nobis improbati, aliquid recidendum putamus: ſanè tacito quodam hominum iudicio conſtitutum eſt, ut prædoni & ſicario fides ſeruetur. Non quia ſit ex perduellionum numero definitus, nec ut ex ſuo ſcelere aliquid commodi lucrifaciat: ſed ne uiolato hoc iureiurando protinus materia detur ad maius nefas: & captiui, qui ſpe prædæ ſeruantur, ut aliquando incolumes emittantur, præciſa utilitatis expectatione, actutum iugulum præbeant carnifici. Illud quoque non uideo quomodo probari poßit, falſum iurare non eſſe peierare, ſed quod ex animi tui ſententia iuraueris. Sicut enim oratio non dicentis, ſed audientis gratia inuenta eſt: ita iuſiurandum non eius qui ſe iuramento obſtringit, ſed eius cui obſtringitur cauſa inſtitutum eſt. Et profectò ſi iuras, ut fallas, ab ipſo uſq; principio periurium eſt. Nam quid aliud peierare eſt, niſi perperam & in alterius fraudem

 iurare?

iurare? quod in ipſis ſit auſpicijs, quum uerbis conceptis te in iuramentum adigis: atque ita inducis animum, ut iam tuam fidem fallas, quocunque id nomine aut titulo prætexas. Certè Plato ſecundo Legum libro id fieri uetat, neque id in deos pecces, quorum maieſtas uiolari putatur, ſi parum religioſe iuſiurandum ſeruaueris: cuius ipſi aut teſtes, aut uindices inuocati ſunt. Ob id probè ac ſanctè feciſſe uidentur, qui nunquam ſubeundum iuſiurandum monuerunt. Ea cauſa Socrates uel canem uel anſerem, Zeno capparum adiurabat: non quod in ijs aliquid numinis eſſe ſuſpicarentur, ſed nequando temerè deorum nomine abuterentur. Hoc præterea in diſquiſitionem uocandum puto, quod nam ſit iuſiurandum, quod inuitus aut ex animi tui ſententia ſuſceperis. Nihil enim à quoquam inuito fieri aut dici exiſtimandum eſt, cuius principium in nobis ipſis ſitum ſit, ita ut id agere, aut prætermittere, integrum ſit nobis. Nam quæ pendent ex animi noſtri ſententia, ea planè noſtra fieri ſponte, & in noſtra eſſe poteſtate, uel Epicteto autore, iure dixerimus. Econtrà, quæ extra nos ſunt, quæq; principium & impulſum habent aliunde, ita ut reluctantes repugnantesq; non urgeant, hæc meritò cogentia & uiolenta dixerimus. Cuius rei iudicium eſt, quod dum hæc aguntur, uel acta ſunt, dolemus: in ſuperioribus autem illis, nullum doloris teſtimonium accedit: ex quo facilè agnoſcas, non eſſe uiolenta, neque præter animi uoluntatem. Qui enim captus eſt à prædonibus, qui in uinculis retinetur apud Tyrannum, ſiquid peieret ſui commodi gratia, ut ſe in libertatem uendicet, ſeq; ab ea neceſſitate eximat: ſanè uolens & propria animi inductione hoc agit. Neque aut dum peierat, neque quum peierauit, angitur: ſed lætatur potius, ſe ea fraude uel prædonibus uel Tyranno impoſuiſſe, ſuiſq;

rebus

rebus conſiduiſſe. Quod planiſsimè teſtimonium eſt, eum nihil coactum & præter animi ſententiam feciſſe. Atque hoc peritiſsimi in hac cenſura ſentiunt. Quid uerò dicam, quod nonnulla ſunt, quæ animum mordent, & permoleſtè habent, & tamen noſtra ſponte proueniſſe arbitrantur? ut ſi quis cruciatibus actus patriam prodiderit, ſi ui tempeſtatis conſternatus iactum fecerit. Nec enim uerisimile eſt, quenquam aut patriam prodere, aut ſuarum rerum iacturam facere uelle. hæc tamen etſi moleſtiam afferant, & ſi pœnitentia permoueant animos: quia ortum habent ab animi noſtri ſententia, idcirco uoluntaria cenſentur. Ex ijs in confeſſo eſt, quoties quis falſum iurat, quia uolens & ſciens fallit, quia Deos ſuæ teſtes fraudis uocat, quia ſuo ſcelere non affligatur, ſed potius gaudet, ſibiq; gratulatur: eum periurio obſtringi, nec ullo prætextu ſuo latebram inueniri poſſe facinori. Quod ſi quis hac in re argutator dixerit, huius periurij principium non à libertate conſilij noſtri, ſed uel à timore, uel à ſpe, uel ab alio quopiam affectu proficiſci: is ſe nihil dixiſſe demum intelliget, ſi obſeruauerit, nullam eſſe actionem humanam, quæ ab aliquo humani animi motu non ortum capeſſat. Aut amor, aut libido, aut uoluptas, aut alius quiſpiam affectus mortalium animos percellit. Ita in functionibus humanis nihil erit, quod uoluntarium & ultroneum dici poſsit. Quod quàm ſit abſurdum, melius agnoſcent, qui recta opem uoluntate metiuntur, & ijs præmia deberi contendunt: quàm à nobis poſsit oratione explicari.

IACOBVS GRIFOLVS AD decimamoctauam Cælij Calcagnini Diſquiſitionem.

Quàm

QVàm ſit æquus æſtimator rerum Cælius, in his ſuis Diſquiſitionibus pulcherrimè declarat. nam ſi Stoico more agit Cicero, peccat, quoniam ſecus Ariſt. ſin uerò à Stoicis uideatur quicquam diſſentire, Stoicorum autoritate conuincitur. quid igitur ille fiet? credo equidem ſi uiueret, retractaret omnes hos locos, ut Cælio morem gereret. at quoniam id non conceditur, experiamur hîc etiam, ut ſæpe id fecimus, an efficere poßimus, ut ne autoritate Cælij inconſtans Cicero fuiſſe uideatur. non eſt igitur ut ait Cælius grauitatis Stoicorum ullo adduci metu, ut malit uir fortis quicquam præter dignitatem aggredi, quàm emori. quare Cicero, qui Stoicos in his libris imitatur, parum conſtanter iurandum cuiquam arbitratur, quod mens concipiat fieri non oportere, atque rationem, qua Cicero propoſitionem ſuam approbat, ſic infirmat. quamuis cum pirata nec fides eſſe debeat, nec iuſiurandum commune, tamen inquit neq; prædoni fallendam fidem, neque gladium furioſo abiurandum putant. ac tacito quodam hominum iudicio conſtitutum eſt, ut prædoni, & ſicario fides ſeruetur. neque hoc ſine approbatione dixit, ait enim non quia ſit ex perduellionum numero definitus, nec ut ex ſuo ſcelere aliquid lucri faciat, ſed ne uiolato hoc iureiurando protinus materia detur ad maius nefas, & captiui, qui ſpe prædæ ſeruantur, ut aliquando incolumes emittantur, præciſa utilitatis expectatione, actutum iugulum præbeant carnifici. hæc Celius. at quoniam ſunt in hac diſquiſitione plures quæſtiones, curemus primum tanti uiri cõſtantiam defendere. Cùm nulla fides cum priuatis, nullum iuſiurandum ſit commune, iureiurando putat Marcus Tullius piratis promittere licere, quod ſeruare nolis. Neceſſe eſt, qui uelit hoc fundamentum euertere, hæc eſſe nobis communia cum piratis oſtendat, nam

quod

quod gladium furioſo abiurare liceat à Cicerone iam diſputatum eſt. quod negent quidam prædoni fallendam eſſe fidem, nihil refert, non enim quid quiſque neget, aut affirmet curandum eſt, ſed quibus nitatur argumentis. ratio Cic. firmiſſima uidetur, nam quod ait Cæl. ne uiolato iureiurando actutum carnifici præbeatur iugulum, male hercule narrat. non enim ut iugulum petant ſurgunt de nocte latrones, ſed ut faciant prædam, cuius ſpe ſublata cædis cauſa ſublata erit, & propterea cantabit uacuus coram latrone uiator. nec ullus eſſet locus infectus latrocinijs ſi nemo ſecum nummos, aut alias res ferret, quibus cupiditas latronum excitaretur. aut pactum à uiatoribus pretium non perſolueretur. quare ſi omnes quauis ratione fallerent prædones, aut occidi mallent, quàm ſpe lucri latrocinium nutrire, nemo ſe gratis tot periculis exponeret, nemo communis hoſtis omnium eſſe uellet. oratio igitur Cælij fouet ſpem prædonum, quam Cicero prorſus adimit, neque uerò, ſi nemo illis præſtaret fidem, actutum peterent iugulum. Sed ut quotidie fit, retinerent apud ſe captiuos, donec pacta pro capite pecunia penderetur. id quod etiam inter iuſtos, ac legitimos hoſtes fieri uidemus, Mitto multas alias rationes, quibus cupiditatem ſuam, quàm iram explere mallent. quæ nam eſt igitur iſta cædis tam nefandæ neceſſitas? nempe quæ ex tacito illo hominum iudicio fit. quippe qui dum gladios latronum metuunt, aut ne, ſi fidem fallant, & iterum forte in eoſdem incidant, grauius mulctentur, quod minime deberent iuſiurandum ſeruant. uerùm non ſolum ueteres, qui cuncta metiebantur honeſtate, nec tanta religionis pietate, quanta eſt Chriſtianorum tenebantur. ſed noſtri etiam theologi confirmant, id nos præſtare minime debere, quod ui coacti cuiquam iuremus. legitur apud diuum Thomam

Aqui

Aquinatem, ubi de iuramento diſputat (ut iam Cælium minus pudeat hoc uerbum minime Latinum ſæpius uſurpaſſe) eos,qui iurant inuitè, omni religione talis iuriſiurandi ſolui, ac liberari oportere, & propterea libenter pontifices eam religionem ſemper expiare. quod quidem nequaquam facerent, ſi qua uis in eiuſmodi iureiurando foret. neque uerò diuus Aquinas de piratis loquitur, uerùm de quibuſuis alijs, qui quauis cauſa homines cogant aliquid iurare, quod mente ſua concipiant fieri non oportere. Præterea non'ne iuſta nobis à iure ciuili data eſt facultas abiurandi, ſi quid in carcere cuſtoditi iureiurando promiſerimus? quid ita? quia ſtabunt uiri ſapientes ſine ulla ſuſpicione coactæ uoluntatis ratum eſſe iuſiurandum oportere. iam uides arbitror ſine periurio poſſe dari falſum iuſiurandum. Negat deinde Cælius ſe uidere poſſe quonam modo falſum iurare non ſit peierare. At nec ego uidere poſſum, ſi ea perſona, cum qua nec fides,nec iuſiurandum ſit commune, periculo mortis propoſito iurare te cogit, cur ad iuſiurandum ſeruare te oporteat. nam mens tua, ſi uerum fatcare, non concepit oportere id fieri. magna uis eſt in hoc uerbo oportere, quam Cælius non curat, at M.Tullius oportere inquit, declarat perfectionem officij, quo ſemper utendum eſt, & omnibus. quare nec ego inquam uideo cur ſeruare fidem perfidis oporteat, id eſt officium ſeruare ſit neceſſarium illis, quibuſcum nulla ſit ſocietas, nullum commercium. qui contra ius humanum, & diuinum te tua libertate priuent, ut tuæ pecuniæ ui iuriſiurandi, quod ipſi nemini conſeruarent dominos, ſe faciant. at iuſiurandum inquit. non eius, qui ſe iurando obſtringit, ſed eius cuius obſtringitur cauſa inſtitutum eſt. quis negat? uerùm addas tu cum quo fides, & iuſiurandum eſt commune, quare cauſa

cauſa piratæ inſtitutum eſſe nego, cum quo nec fides, nec iuſiurandum eſt commune. & propterea nemo eſt periurus, qui iureiurando eum fallat. nam quod peierare ait eſſet perperam, & in fraudem alterius iurare, nihil ea definitio nos oppugnat. quoniam in piratas ea non eſt appellanda fraus, quos licet omnibus inſidijs & dolis fallere, capere, & obtruncare. quid hic mihi narrat auſpicia? quid Platonem, qui de re iuſta, & legitima loquitur? ac temporum, & perſonarum rationem habet? at ſi quis in poteſtate prædonum eſſet, & per canem & anſerem, aut etiam per capparum iuraret, iam quanti Socratis, & Zenonis religio ab illis fieret, experiretur. Iureiurando inquit (nam id erat tertium) inuitus ſe nullus obſtringit. imo uerò dantur ſæpe tempora, quibus ab inuito permulta fiant. nec ignoramus quid Ariſt. περὶ τῶν ἑκουσίων καὶ ἀκουσίων *dicat, id eſt, de ijs rebus, quæ uoluntate, & contra uoluntatem fiunt. nam quæ nos metu, uel ſpe alicuius maximi uel mali, uel boni facimus* μικταὶ μὲν εἰσιν αἱ τοιαῦται πράξεις, *id eſt huiuſmodi actiones ſunt miſtæ. eas enim uolentes ſimul, & nolentes agimus. ſeruiendum eſt enim tempori potius, quàm nobis. ita in quo tempori ſeruitur, non inuiti facimus, in quo uerò iactura fit, inuiti. qui piratis igitur cogitur iurare, pro tempore non inuitus iurat. & tamen inuitus, quia non poteſt alia ratione tam humilem, tam turpem, & obſcuram mortem effugere, nec uitam ſuam commodis ſuorum & propinquorum, & in primis Reip. conſeruare, ita tamen ut oportuno tempore non pluris faciat turpem uitam, quàm honeſtam, & claram mortem. legimus apud Ariſt. quàm uiro forti mors ignobilis grauis. & moleſta ſit, ut indigna ea uirtute, qua ſe præditum cognoſcit. at quis*

probi

probibet eum iuſiurandum conſeruare? eorum conditio, qui cogunt. deinde quantum eſt in eo ſceleratos homines à tam nefando inſtituto ſic probibere cogitat. quo quidem conſilio nihil ſanctius, Cælij uerò nihil peruerſius, illud enim tollit piratas, hoc autem conſtituit.

DECIMANONA CAELII CALCAGNINI DISQVISITIO.

CIcero propè in fine tertij de Officijs: *Conferamus igitur in pauca.* Nam *ut utilitatem nullam eſſe docuimus, quæ boneſtati eſſet contraria: ſic omnem uoluptatem dicimus boneſtati eſſe contrariam.* Ego contrà, *boneſtate nihil melius, nihil dulcius, nihil magis uoluptificum, nihil magis naturæ conſentaneum puto.* Ac longè *illos falli arbitror, qui uoluptatem ab boneſtate diremerunt: quam hæc duo ſint omnium maxime, animantum generi accommoda.* Multoq; *minus mea ſententia, uoluptas ab boneſtate, quàm utilitas ſeiungi poteſt.* Nam *ratio uoluptatis multò magis per ſe innata eſt, quàm ratio utilitatis: quæ plerunque extra nos eſt, & adſcititia aduenit.* Neque *uoluptates nunc libidines, aliasq; improbitates uoco: quibus & boneſtati & uoluptati nihil magis contrarium arbitror, niſi quatenus naturæ neceſſitati morigeramur. ſed conſentientem animi & corporis habitum, tranquilitate & conſtantia perfruentem.* Hanc *denique ueram uoluptatem exiſtimo, quæ ab boneſtate nunquam abiungi poteſt.* Certè *huius ſententiæ noſtræ* Eudoxum, *uirum grauiſſimum: &* Ariſtotelem *philoſophorum acutiſſimum, autores babemus, quorum alter uoluptatem ſummum bonum, alter ſummum bonum non conſtare ſine uoluptate contendit.* Vt *nemo putet, uel ſolum* Ariſtippum, *uel ſolum* Epicurum *fuiſſe uoluptati patrocinatum.*

natum. Tametſi hoc inter nos atq; illos intereſt, quod illi uoluptatem brutis communem, & corpori agnatam admirantur: nos cœleſtem illam tantum, & Dijs hominibusq; Dijs ſimillimis familiarem approbamus.

IACOBVS GRIFOLVS AD DEcimam nonam *Cælij Calcagnini Diſquiſitionem.*

Conferamus igitur in pauca, nam utilitatem nullam eſſe ducimus, quæ honeſtati eſſet contraria, ſic omnem uoluptatem honeſtati dicimus eſſe contrariam. Hæc ſunt Ciceronis uerba ex tertio offi. contra quæ Cælius more ſuo diſputauit, ut ſibi uiſus eſt, ſed certè nihil minus hac in Diſquiſitione fecit. Itaq; cauſa uidetur eſſe nulla cur illi reſpondeatur. Nam Cicero contra Epicurum, & Cyrenaicos, & Annicerios diſputauit. Quorum uoluptatem Cæl. communem eſſe brutis confitetur cum uerò defendit, quæ conſequitur honeſtatem, quam Cicero teſtatur eſſe ſapientis. Hac autem æquiuocatione nihil poteſt eſſe inter eos controuerſiæ. Aliud enim reprehendit Cicero, aliud Cæl. defendit. Poteram his acquieſcere, ſed operæpretium mihi uiſum eſt de uoluptate quædam non aliena ab hoc loco breuiter percurrere. Ac ne tam citò Cælium relinquamus, oſtendam, ut potero, falſum eſſe quod ait uoluptatem multò minus ab honeſtate ſciungi poſſe, quàm utilitatem. Nam ſi nullum eſt honeſtum, quod utile non ſit, nec ullum uiciſsim utile quod non honeſtum, qua'nam ratione poterunt ſeiungi? at Stoica ſunt iſta. Quid? & Cicero non'ne Stoicè loquitur? præterea uoluptas per ſe nulla eſſe dicitur, uerùm ex actionibus omnis exiſtere, quarum naturam imitatur. Quare ſi actiones ſunt honeſtæ, ex eis quoq; uo-

luptates honeſtæ capientur. At propter quod unumquidq; eſt, id magis dicitur eſſe tale. Actiones igitur, quarum cauſa uoluptates honeſtæ fiunt, honeſtiores eſſe confitendum eſt. Sed omnis actio ciuilis aut eſt utilis, aut contrà, aut neutrum horum. Quæ uerò contraria eſt utili, eadem honeſtati, & felicitati eſt contraria. Quæ uerò neutra eſt, ea nec prodeſt cuiquam, nec nocet. Vtilis animum conſtituit ipſam felicitatem, quoniam bona, & honeſta eſt, nam felicitatem Ariſt. actione animæ ſecundũ uirtutem eſſe finit. Nũ mentio uoluptatis in ea definitione facta eſt? nihil minus. At nec utilitatis, fateor, ſed nulla poteſt eſſe bona actio ſine utilitate. Permultæ uerò ſine uoluptate, atque adeo cum dolore ut in tractatu de fortitudine declarat Ariſtot. ex quibus patet honeſtatem ſemper eſſe cum utilitate coniunctam. Ad hæc uir bonus nihil quicquam agit cauſa uoluptatis, ſed honeſtæ utilitatis potius. Iudicio igitur boni uiri honeſtati coniunctior eſt utilitas, quàm uoluptas. Qui fiet igitur ut ab honeſtate facilius utilitas, quàm uoluptas ſeparetur? quod autem negat Ariſt. ſummum bonum ſine uoluptate conſtare non poſſe, non intelligit uoluptatem eſſe partem ſummi boni. Poſita enim eſſet in definitione eius. Sed ut corpus, umbra, uel, ut ipſius philoſophi utar exemplo, ut decor iuuentutem, ſic felicitatem uoluptas, & honeſtas actiones, ex quibus eſt felicitas conſequitur. Eudoxus uerò poſuit ille quidem in uoluptate ſummum bonum, ſed improbatur ab omnibus ferè, qui rectè ſentiunt. Nam ſi uoluptas eſt ſummum bonum, omnia illa ex quibus ea eſt expetenda ſunt, et ut dolor ſit ſummum malum neceſſe eſt. Ergo ex quibus dolor fit, ſunt omnia fugienda. At officia fortitudinis dolore uix carere poſſunt, ergo uirtus præſtantiſſima fugienda eſt. O importuniſſimã philoſophiam. At ne quis

quis fallatur, Ariſt. in Ethicis in eo ſententiam Eudoxi probat, quòd id honore, & ueneratione dignum eſſe potius, quàm laude cenſuit Eudoxus, quod ſummum eſſe bonum ſtatuebat. Nam utrum rectè id eſſe uoluptatem ſtatuerit necne, ibi non explicat. In decimo uerò prorſus negat. Sed percurramus iam quid philoſophorum principes de uoluptate ſentiant. Non dubium eſt, ut de uirtutibus conſtat, quin uoluptatum quædam ſint naturales, quædam uerò aſciſcantur. Vt enim à natura data nobis eſt quædam facultas, & aptitudo ad uirtutes acquirendas, ſine qua fruſtra laboraremus, & nihil inuita faceremus, diceremuſue Minerua, ita data eſt in ſenſibus, & in animo uis quædam naturalis, qua uoluptates capiamus, quæ res paßim, & ab omnibus confirmatur. Vnde ſi natura reſpuat uoluptatem, ea nemo delectari poterit. Capitur igitur uoluptas nunc corpore, nunc animo: corpore quidem cùm motus cuiuſdam ſuauitate, & titillationis iucunditate afficitur, animo uerò, cùm aliqua delectatur ſpe uel actione. Sed eſt inter quatuor illas ſcholas, quæ quondam omnes uiguerunt, aliqua de uoluptate diſſenſio. Ariſtoteles enim tam animi, quàm corporis nomine communi uoluptatem uocat, quam negat affectum eſſe, & propterea non eſt lætitia, quam in Ethicis inter affectus numerauit. Plato uerò gaudiũ in animo, & lætitiam plerunq; uocauit, quæ tamen aliquando laudari poßit. Voluptatem autem in ſenſibus collocauit. À quo Stoici non diſſentiunt. Nam ut in quarta Tuſcul. ſcribit Cicero cùm ratione mouetur animus placidè, atq; conſtanter, tum illud, gaudium uocatur: cùm autem inaniter, & effusè exultat, tum illa lætitia geſtiens, & nimia dici poteſt, quam diffiniunt, ſine ratione animi elationem. Verùm hanc lætitiam indifferentem Stoici etiam uoluptatem nominant. Itaq; in animo ponunt

gaudium, quod in ſapientem cadit, & lætitiam, ſeu uoluptatem, quæ propria eſt inſipientis. In quo tantum à Platone *diſſentiunt, quod hic non omnem lætitiam uituperat, illi uerò uitioſam omnino iudicant.* Epicurus autem *duplicem poſuit uoluptatem, ſtantem alteram, & alteram in motu.* Atq; *ſtantem appellat eam, quæ ex ſaturata cupiditate, ut ſiti reſtincta ſit.* In animo *uerò gaudium ab omni prorſus dolore uacans.* Quod *tamen lætitiam, & uoluptatem nominant, eamq; à corporis uoluptate ortum habere dicit, ut de* Fin. *à* Cicerone *ſcriptum eſt.* Hæc *autem cùm mouetur ſuauitate ſenſus, & iucunditate afficit: ut in bibendo, quod in ſecundo de* Fin. *explicatur.* Gaudet *igitur* Epicurus *ſi corpori bene ſit.* Reliqui *uerò ſi bene intelligant, & honeſtè agant.* Atq; *ita deſtingunt uoluptates, ut alias ad mentem, ad corpus alias ſpectare uelint.* Ad *mentem quidem, cùm aut in contemplatione, aut in actione uerſantur.* Quæ *autem ad corpus referuntur, aut communes eſſe aiunt, ut coniunctionis appetitus procreandi cauſa & cura eorum, quæ procreata ſunt.* Aut *propriæ. unumquodq; enim genus animantium proprias uoluptates habet.* Vnde *rectè* Maro, *trahit ſua quenque uoluptas, ait.* Et *hæc ſunt omnes ſecundum naturam.* Quarum *alia pro partis eius perfectione, cuius eſt uoluptas, perfectior eſt alia.* Ex *quo multis partibus perfectiores eſſe uoluptates animæ, quæ in contemplatione, quàm quæ in actione uerſantur, oſtendit* Ariſt. *& quando uniuſcuiuſq; actionis bonæ eſt propria uoluptas, nec actiones ſunt pares, fit ut neq; uoluptates ſint pares.* Secundum *naturam uerò corporeæ uoluptates ſunt neceſſariæ, ſi medium inter nimium & parum locum obtinent: quòd ſi earum modus non retineatur naturæ fiunt contrariæ.* Idq; *aut eius corruptione, aut mala conſuetudine, aut morbi*

uitio

uitio, aut opinione falſa euenit. Vt illa Zenonis exultans ſine ratione lætitia; & iucunditas in ſenſibus maior, quàm integritas naturæ patiatur, quæ quidem tunc conſeruabitur, cùm temperantiæ præſidijs utemur, à quibus longè abſunt quicunq; in ſola uoluptate bonum conſtituunt. Quaſi uerò ob id ſolum ſit ortus homo, ut ijs uoluptatibus fruatur, & non proprio munere, & natura ſcientiam rerum omnium, & prudentiam ſtudio, & labore ſibi comparet, ut domitis tandem ſenſibus uel contemplando diuina, uel agendo ſimili diuinæ uoluptate perfruatur. Atq; multi ſolent uoluptatem Epicuri ex honeſtate illius uitæ laudare. Quemadmodum etiam Eudoxi, perinde quaſi ut uiuat philoſophus, non ut loquatur attendendum ſit. At etiam grauiter quandoq; loquitur, ut Stoicum audire putes, imò uerò ut leuis & inconſtans habeatur, ut qui ſæpe propoſiti ſui oblitus eſſe uideatur. Contra quem M. Tullius & eius uoluptatem hic diſputauit, quam Cælius aut debuit defendere, ſi more ſuo contra M. Tullium ſentiebat, aut ut iure reprehenſam tacitus omittere.

VIGESIMA CAELII CALCAGNINI DISQVISITIO.

IDem ait: Mercatura autem ſi tenuis eſt, ſordida putanda eſt: ſin magna, & copioſa, multa undiq; apportans, multisq; ſine uanitate impartiens, non eſt admodum uituperanda. Atq; etiam ſi ſatiata quæſtu, uel contenta potius, ut ſæpe ex alto in portum, ex ipſo portu ſe in agros poſſeſſionesq; contulerit: uidetur iure optimo poſſe laudari. Hanc ego ſententiam non uideo, quomodo rationi conſentaneam putem. De mercatura enim in uniuerſum quærimus, probanda an improbanda ſit. Si probanda eſt, profectò tam

probari inſtitorem oportet, qui cymbam onuſtam pipere, quàm qui ingentem onerariam nauem ultimis ex regionibus adduxerit. Non enim *hîc quæſtio eſt de rei quantitate, ſed de qualitate. Quærimus enim, uitium an uirtus in re ſit: quæ qualitatem, non quantitatem ſpectant. Si uirtus ineſt, plane tota laudanda eſt: ſin uitium, tota reijcienda. Veteratoriam artem, & impoſtricem, totam reprobamus: ſiue in re exigua, ſiue magna impoſtura facta deprehendatur. Tota enim mala eſt. Statuariam laude proſequimur, ſiue in coloſſis, ſiue in chamæteris formandis induſtriam oſtendat. Etiam ille Pyrrhichus, qui Rhyparographus uocatus eſt, ex tonſtrinarum & aſellorum pictura ſuam commendationem tulit. Poteſt ergo mercatura, quæ in rerum magnarum magniq; ſumptus conuectionibus agitur, illuſtrior fortaſſe, non melior uideri: quàm quæ in rebus perexiguis uires intendit. Quando quibus modulis quiſq; ſuam metiatur induſtriam, non ab arte pendet, ſed à cuiuſq; facultate. Penetrent alij Euxinum, & ad ultimos nauigent Garamantas, quibus magnas opes fortuna indulſit: atque inde raras & exquiſitas merces conuehant. Huic, qui rerum & fortunarum difficultate premitur, ſat erit, ex Sicilia medimnos aliquot frumenti, aut ex Chio amphoras uini non adeò multas ferre, in ſubſidium laborantis annonæ. Par induſtria, par uoluntas utriuſque: pari mihi quoq; laude uidentur prouehenda. Atq; hic fortè anguſtæ fortunæ inſtitor, maiorem uideatur aliquibus gratiam emereri, quod leuiore quæſtu propoſito, paria tamen maris cœliq; ſæuientis pericula non reformidarit. Cato enim quodam ſciſcitante, quid ſibi de mercatura uideretur, non mercaturam damnauit: ſed magnitudinem periculorum, quæ à mercatoribus perſæpe adiri ſolent, exhorruit. Quis enim*

iure

iure mercaturam qualis qualis et quantulacunq; eſt, improbauerit? Cuius ope factum eſt, ut humano generi innumera commoda proueniãt, & totus propè orbis in communionem ueniat. Rectius Ariſtoteles: qui non in quantulis rebus, ſed in quibus euigilaret mercatura obſeruauit. Nam quæ diſtrahit ea quæ ſibi profuſius ſuppetunt, quæq; commodis hominum inſeruit, hanc recipiendam approbandamq; exiſtimauit. Contrà, quæ uilius emat quædam, ut deinde charius uendat, & (& quod in monopolijs maximè fieri ſolet) publicam flagellat annonam (cui etiam uocè Græca καπηλικὴν nomen fecit) hanc prorſus exploſit. Haud multò ſecus, & quæ inſtrumenta luxuriæ ſuppeditat, eſt ciuitate iure exturbanda. Sic Lycurgus eos, qui delitias & ſcitamenta gulæ apparabant, exilio multauit. Sic Romani eos urbe eiecerunt, qui uicto Antiocho, & Aſia in poteſtatem redacta, exotica unguenta nundinabantur.

IACOBVS GRIFOLVS AD *uigeſimam Cælij Calcagnini Diſquiſitionem.*

MAlè ſtatuiſſe Tullius de Mercatura Cælio uidetur. Putat enim ſi tenuis ea ſit, eſſe ſordidam: ſin magna, & copioſa, multa undiq; adportans, multisq; ſine uanitate impartiens, non eſſe admodum uituperandam, atq; etiã ſi ſatiata quæſtu, uel contenta potius, ut ſæpe ex alto in portum, ex ipſo portu ſe in agros, poſſeſſionesq; contulerit, uideri iure optimo poſſe laudari. Hæc autem ſententia nequaquam Cælio rationi conſentanea uidetur. Itaque à definita quæſtione ad infinitam rem traducit. Vt de ſingulis partibus idem, quod de uniuerſo genere ſtatuatur. Atq;

ait de qualitate non de quantitate quæri. Cui facilè ſic reſponderi poteſt. Omnis pecunia, quæ œconomiæ non ſeruit improbanda eſt, quæ uerò ſeruit eſt probanda. Nam ut in primo Politicorum inquit Ariſt. cura, & diſciplina rei familiaris, quia eſt neceſſaria, & ſecundum naturam, laudanda eſt: mercatura uerò, quæ poſita eſt in pecunijs, quia eſt contra naturam, uituperanda. Tum omnis mercatura, quæ principium, & finem commutationis ſuæ poſitum habet in nummo, deſiderium habet infinitum. Inquit enim idem Ariſtot. earum rerum, quæ ad finem ducunt, finitum eſſe deſiderium. Contra uerò earum, quæ pertinent ad finem, infinitum. Nullus enim eſt, qui finem ipſum adeo bonum, atque perfectum conſequatur, quin perfectiorem optet. Quod autem ducit ad finem certam menſuram habet: Vt medicinæ finis eſt infinitus. Nam etiam ſi nobis ſanitatem medicina pariat, tamen eam perfectiorem ſemper exoptamus. Medicinam uerò iuſta dati menſura poſcimus. Cùm igitur mercaturæ finis ſit pecunia, infinita eſt eius cupiditas. Contrà uerò in cura rei familiaris accidit. Hæc enim pecuniam quærit non ut finem, ſed ad uſum neceſſarium totius domus, qui eſt finitus. Vnde familiaris cura finitam cupiditatem habet. Dico igitur ex Ariſt. ratione eam mercaturam, quæ ad uſum neceſſarium domus referatur, & propoſitum illum finem habeat, eſſe ab omnibus probandam, quia non abhorret à natura: quæ uerò pecuniā propter ſe quærit, & expetit, uituperandam, quia diſſentanea eſt naturæ. Ex quo conficitur uniuerſam mercaturam nō ut Cæl. uult probandam eſſe, uel reijciendam. Redeamus nunc ad M. Tul. & quænam ſit eius mens conſideremus. Is mercaturam omnem illiberalem eſſe dicit, præter eam, quæ ſatiata quæſtu, uel contenta potius ſe in agros, poſſeſſionesq́;

contulerit. Hæc enim uidetur iure optimo laudanda. Quid ita? quoniam contenta quæſtu iam quieſcit, & finem cupiditati fecit, ac uſus rei familiaris rectam rationem habuit. Reliqua omnis mercatura ſordida, & illiberalis eſt. Hoc eſt homine libero indigna. Proferat nunc aliquis, ſi poteſt, aliquem Phil. qui mercaturam inter artes liberales numerauerit. Equidem inuenio Platonem in libro de leg. octauo, negare mercatores, & opifices omnes eſſe ciues, quod idem in tertio Politicorum Ariſt. confirmat. hoc definiens, ciues propriè non eſſe, ſed eos tantum, qui Rempublicam adminiſtrant. Quòd illiberale eſt, in homine liberali poteſt laudari? quis hoc cuiquam conceſſerit? uerùm Cælius Ciceronem putat quæ tenuis ſit mercaturam uituperare, eam uerò, quæ magna ſit, & ampla laudare. & ideo de qualitate non de quantitate in quæſtionem eſſe dicit. Sed fallitur. Nam & de quantitate eſt quæſtio, neque magna, & copioſa mercatura laudatur, uerùm non admodum, id eſt omnino uituperatur. Nam perſæpe in eo ſenſu M. Tullius hanc particulam uſurpat. Vt in Bruto. Nam planè inquit perfectum, & cui nihil admodum deſit, Demoſthenem facilè dixeris. & de Oratore nihil admodum ſcripti reliquit. Quòd ſi placet admodum pro multum hic eſſe poſitum, non laboro, dum intelliguntur tenuem mercaturam eſſe prorſus uituperandam: copioſam uerò, quæ multa undique apportet, multisq; ſine uarietate impartiatur, non omnino ſeu multum uituperandam. Vbi oſtenditur utranq; ſordidam, & illiberalem accipi oportere, ſed in eo differre tantum quòd illa magis, & hæc minus uituperanda ſit. Parum enim tenuis prodeſſe poteſt uel alijs, uel ſibi, niſi mentiatur. Copioſa uerò multũ ſine uanitate, et multis prodeſſe poteſt. At, quæ ſatiata quæſtu in agros iam ſe contulit, propterea laudari poteſt, quòd ad uſum neceſſa-

rium domus quæſita uidetur eſſe, ut eius domini iam uerē ſint diuites appellandi. nam qui frumento, uino, oleo, & rebus eiuſmodi abundant, diuites potius ab Ariſtot. *dicuntur, quàm bene nummati.* Homines *enim ſine pecunia quidem, ſine ijs uerò fructibus, qui ex terræ cultu percipiuntur uiuere non poſſunt. At dicet aliquis,* Plato *in ciuitate ſua mercatores ait eſſe neceſſarios, ut ea exportent, quibus ciuitas abundet, & ea, quibus careat, importent. Rectè id quidem, ſed etiam baiuli, & qui cloacas, & latrinas purgent ſunt in ciuitate neceſſarij, uerùm artes eorum ſordidæ ſunt, & illiberales. Ita etiam mercatura eſt neceſſaria illa quidem, ſed tamen illiberalis: ſed idem* Plato *magnos omnino quæſtus in ciuitate fieri prohibuit: nam ſuis mercibus neſciunt quidem finem ſtatuere. Sic igitur intellige mercaturam hominem liberalem minimè decere: decere autem illiberalem, & eſſe ciuitati neceſſariam, nec ob eam rem tamen liberalem. Ita conſtare iam reor* Ciceronē *cum maximis philoſophis optimè conuenire, nec ſua ipſius tantum autoritate, ſed etiam* Platonis, & Ariſtotelis *defendi poſſe.*

VIGESIMAPRIMA CAELII CALCAGNINI DISQVISITIO.

ILlud nō prætermittam aliquos fortaſſe noſtræ huic Diſquiſitioni *ita poſſe occurrere, ut officij definitionem non prætermiſſam contendant: quum poſt perfecti & medij officij diuiſionem, utriuſq; definitionem ſubiunxerit. Sic enim inquit* Cicero. Hoc *autem commune officium uocant, atque ſic definiunt, ut rectum quòd ſit, id perfectum eſſe definiunt.* Medium *autem officium id eſſe dicunt, quod cur factum ſit, ratio probabilis reddi poſſit.* Quorum *opinioni rectè ita reſponderi*

ſponderi poſſe arbitror, multum ſcilicet intereſſe, an quis genus, an generis formas differentiasúe definiat. Perfectum autem & medium officium non eſſe genus, ſed duas generis differentias. Diuiditur enim officium in perfectum & medium, Sicut animal in rationale & irrationale. Quòd ſi quis utrunque per ſe definierit, non is in commune animal definiſſe exiſtimandus eſt: quando in definitione generis, puta animalis, differentiæ omnes ueluti rationalis & irrationalis includuntur. Tam enim rationale quàm irrationale animal eſt, ſi Platonicis credimus. At quum genus partimur, ſuæ cuique parti ſua differentia tribuenda eſt. Quo fit, ut longè diuerſa ſit generis formarumq; difinitio. Genus omnes differentias complectitur: quæ deinde ſeorſum generi additæ, ſingulas formas pariunt. Sic perfectum, ſic medium officio adiunctum, duas ſeparatas formas efficiunt: quarum unaquæque ſua contenta eſt differentia, quum tamen omnes intra generis complexum deliteſcant. Quare ut ad inſtitutum redeam, permulti intereſt, an quis in uniuerſum genus, an generis formas definiat. Ex quo facilè nobis conſtare poteſt, officium quatenus genus eſt, non eſſe definitum: cuius definitionis Cicero nobis expectationem concitauerat. Quòd ſi illud quoque exactius explorare lubeat, qualis ſcilicet hæc ipſa ſit medij perfectiq; officij definitio: eam profectò parum idoneam, parumq; accommodatam cognoſcemus, ad officij naturam ſubſtantiamq; declarandam: ut pote cui genus, hoc eſt caput ipſum definitionis deſit. Quid enim deſignat? Perfectum eſt id, quòd rectum ſit. Aut Medium id eſſe dicunt, quòd cur factum ſit ratio probabilis reddi poßit. Sanè hoc nihil eſt, mea quidem ſententia, quàm in uitium illud incidere, quòd Græci ταυτολογίαν dicere ſolent: quum idem ſe ipſo exprimitur. Dic enim per Muſas

rogo,

rogo, quid pronomen ID, *eo loco tibi ſignificet. Quippe mihi officium repetit, ut ita interpretari ſit neceſſe: Perfectum officium eſt id officium, quod rectum ſit. & medium officium eſt id officium, quod cur factum ſit probabilis ratio reddi poßit. Quæ omnino abſurda, & Cicerone ipſo indigna eſt repetitio: tum quæ ad officij ſubſtantiam indicandam ſit omnino ſuperuacua. Quòd niſi hanc interpretationem approbemus, periculum eſt, ne protinus in paralogiſmum illum Sophiſtarum incidamus, quum dicunt: Officium perfectum ex definitione Ciceronis eſt, id quod rectum ſit: ſed perpendiculum eſt, id quod rectum eſt: Nihil ergo repugnant, quin perpendiculum ſit officium. Huius argumenti maxima propoſitio in promptu eſt: Cuicunq; competit definitio, eidem competit definitum. His adde, quod perfecti officij definitio medio officio, & uicißim medij officij definitio perfecto bellißime accommodari poteſt. Nam & perfectum officium eſt id, quod cur factum ſit probabilis ratio reddi poßit. Neque enim quiſquam puto tam contumax eſt, qui ſine probabili ratione perfectum officium geri contendat: aut medium officium eſſe, id quod rectum non ſit. Alioqui ſi rectum non eſt, peruerſum ac præpoſterum id eſſe fateamur oportet.*

VIGESIMASECVNDA CAELII CALCAGNINI DISQVISITIO.

Ciceronis uerba ſunt: Ex quatuor autem locis, in quos honeſti naturam uimq; diuiſimus, primus ille, qui in ueri cognitione conſiſtit, maximè naturam attingit humanam. Omnes enim trahimur et ducimur ad cognitionis & ſcientiæ cupiditatem, in qua excellere pulchrum putamus: labi

autem

autem & errare, neſcire & decipi, & malum & turpe ducimus. Soleo ego apud familiares meos, qui mecum incredibili amore atque admiratione Ciceronis tenentur, perſæpe teſtari, non aliud uolumen mihi uideri negligentius à Cicerone conſcriptum, quàm hoc de Officijs: ut propemodum aliud agens hoc egiſſe uideatur. Quod ego inde profectum arbitror: quòd eo tempore Ciceronis animus, ſublato C. Cæſare è rebus humanis, uarijs curarum fluctibus agitaretur: atque hinc Octauio, qui deinde Auguſtus appellatus eſt, ſtuderet: inde Antonium acerrimè oppugnaret, neutri ſatis fideret. Quare mihi uideor animaduertere, hæc à Cicerone in ſummis animi auocationibus literis mandata. Niſi enim hoc foret, qui fieri poteſt, ut tam diuinum ingenium, tanta eloquentia illuſtre, tot diſciplinarum præſidijs munitum, tam oſcitanter multa effuderit: neque in his ſolum quæ ad morum cognitionem, ſed & quæ ad dicendi facultatem pertinent. Id quod habeo perſuaſum, multis uiſum iri admirabile: qui ſententiarum dulcedine capti, quæ hoc libro continentur, quibusq́; uita egregiè inſtitui poteſt, nullum aliud uolumen huic præferendum exiſtimarunt, atque illud Plinianum frequenter in ore habent: Hæc uolumina non modo in manibus habenda, ſed etiam ediſcenda eſſe. Quod ego tamen non de his tantum uoluminibus de Officijs, ſed de omnibus quæ feliciſsimo illo Ciceronis calamo conſcripta ſunt, à Plinio dictum arbitror. Quod uerò ad dicendi rationem pertinet, ſiquando aliàs deſipiendi otium dabitur, puto me id facilè poſſe certis aliquot teſtimonijs obtinere. At nunc quod oſtendendum ſuſcepimus, id pro uirili proſequamur. Illud primum uideor mihi dicturus, Ciceronem prudentiam ſcientiamq́; non rectè permiſcuiſſe: quum hæc duo multum inter ſe diſsideant. Prudentia ſiquidem in conſultatio

ſultatione tota conſiſtit, quum ſcilicet nobiſcum ipſi quid ſequendum, quid'ue fugiendum ſit, perquirimus. Quæ ſanè dijudicatio in ijs ſolum poſita eſt, quæ aliter atque aliter ſe habere poſſunt. Nam de certis ac exploratis, non eſt quod quiſquam conſultationem ineat. Quare neminem inueneris, qui de capeſſenda homini felicitate quicquam dubitet: quando felicitatem ſibi omnes mortales pro fine ſtatuunt. Sed quibus rebus felicitas ſtatuenda ſit, hoc eſt demum quod propè omnibus ſeculis atque in omnibus diatribis in diſquiſitionem uocatum eſt: alijs uoluptatem, alijs uirtutem, alijs alia comprobantibus. At ſcientia, utpote quæ in demonſtratione poſita eſt, ex ijs pendet, quæ eodem modo ſemper conſtant, quorumq; principia aliter ſe habere non poſſunt. Neque enim eorum haberi poteſt demonſtratio, quorum principia euariant, atque inter ſe diſſentiunt. Quod ut melius intelligi poßit, ſciendum eſt, duas eſſe animæ rationalis partes: quarum altera ſolemus ea contemplari, quorum principia in diuerſum abire non poſſunt: altera ea intuemur, quæ deſultorijs & alternantibus principijs prodeunt. In priore ſcientiam, in poſteriore prudentiam ſtatuimus. Ob id rectè dictum putamus, prudentiam circa contingentia & incerta, ſcientiam circa certa & neceſſaria uerſari. Prudentiam in parte opinabili intellectus, quàm διανοητικὴν *Græci uocant: ſcientiam in parte optimate ſedem habere. Illam de particularibus, hanc de uniuerſalibus: illam de rebus humanis, hanc de rebus æternis decernere. Quum itaque uirtutes omnes quæ ad mores pertinent, rerum agendarum officij'que delectum habeant: prudentia una eſt, quæ inter eas plurimum eminet, & apud omnes quaſi architecti uice fungitur: uiam'que deliberandi aperit, & ad præſcriptum quodammodo limitem perducit. Quare in*

prudent

prudentia uim ſubducendi, in ſcientia uim cognoſcendi eſſe dixerunt: ſcientiam'que nullis fructibus agi, ſed ablegato omni affectu ſuas implere functiones. Contrà prudentiæ partes eſſe, uarias rationes inire, uarijs'que excurſibus agi, donec quid agendum, quid fugiendum ſit conſtituerit. Iis adde, quòd prudentia circa res geſtas ſe minimè exercet, ſed futura tantum ſibi proponit: at ſcientia uerſatur in his, quæ neque deſierunt, neque unquam deſitura ſunt. Sic Philoſophos ſapientes, multarumq; ac maximarum rerum capaces uocamus: prudentes nequaquam, utpote qui in re familiari, in Repub. in communi deniq; uita conniueant, ſintq; omnibus his in rebus plus nimio negligentes. Hinc Thaletem ab ancillula deluſum accepimus, quòd cœleſtes ambitus explorans in foueam concidiſſet. Vnde illud uetus: Qui quæ ſunt ante pedes non uidet, cœli ſcrutatur plagas. Quin & belluas nonnullas prudentiam habere dicimus, ſeu mauis quandam prudentiæ imaginem. Nam & nidulos admirabili artificio futuræ proli architectantur, quam deinde alunt incredibili ſolertia: in futuras etiam tempeſtates proſpiciunt ea, quæ uitæ neceſſaria augurantur. Contrà nulli belluarum ſcientiam irrogamus, quòd uis excurrendi conficiendi'que ſyllogiſmi in nulla agnoſcatur. Hoc eſt ſcilicet, quòd non facile inuenias, qui aberret in ijs quæ ad ſcientiam pertinent. Atqui in ratione ſubducenda, & delectu rerum faciendarum, prudens ſæpe fallitur. Et licet diligens conſilium adhibeat, id tamen non poteſt incertum non eſſe, quum in rebus fortuitis admoueatur. Conſilio uerò ſcientia minimè indiget, utpote quàm breui tempore, boni opera præceptoris adſequi poſſumus. Maturè autem conſulendum eſt, ut iam in prouerbium abierit: Moram nulli rei eſſe præterquàm conſilio ſalutarem. Illud'que uetus frequenter

uſurpa

uſurpamus: Romani *ſedendo uincunt. Ob id recte dictum eſt à maioribus, prudentiam fortuna egere, ut ſummam aliquando uoti adſequatur: quum ſcientia ſit longè ſuprà fortunam poſita, eiusq; præſidio minimè egeat. Quid quòd iuuenes ſcientiam ſibi comparare poſſunt, puta* Geometræ *&* Muſici *effici poſſunt: quando ſcientia uniuerſalibus conſtat.* Sed *iuuenem prudentia præditum non facile inueneris: quando hæc à particularibus pendet, quorum notioni præfecta eſt experientia. Atqui hanc iuuenes ob ætatem aſſequi non poſſunt.* Hoc *quoque inter prudentem ſcientem'que diſcrimen agnoſcimus, quòd prudens nemo eſt, niſi bonus idem ſit, ſi* Ariſtot. *credimus: ſciens malis peruerſis'que moribus etiam uti poteſt.* Nam *prudentiæ oppoſita eſt uerſutia: ſcientiæ uel ſola inſcitia, uel nihil eſt oppoſitum.*

Voluptas *ac dolor ex confeſſo nullum inuehunt ſcientiæ uitium.* Nam *qui uoluptate fruitur, aut dolore torquetur, nihilominus compertum habet, triangulo treis ineſſe angulos duobus rectis pares: at prudentiam dolor æquè ac uoluptas interpellat.* Prudens *enim perſæpe manus dat affectibus, & nunc odio, nunc amore huc uel illuc rapitur.* Ex *quo temperantia conſeruatrix prudentiæ dicta eſt, & inde* σωφροσύνη *nomen nacta eſt apud* Græcos. Denique *non ſcientia, ſed prudentia iter illud præmunit, quod ad rectum uirtutis propoſitum nos aliquando perducit. Scientia ad mores parum confert.* Nam *ſi percunctetur quis, an bene moratus ſit* Pericles: *non ſcientem, neque ſapientem, ſed uel prudentem, uel iuſtum, uel liberalem reſpondemus, uel alio quopiam uirtutis titulo eum exornamus.* Prudentia *præterea ad agendum pertinet, rerum'que agendarum delectum habet.* Nam *omnis uirtutis laus in actione conſiſtit.* At *ſcientia non in actione, ſed*

in mul

in multarum optimarumq; rerum diſciplinarumq; cognitione uerſatur.

IACOBVS GRIFOLVS AD VIgeſimamſecundam *Cælij Calcagnini Diſquiſitionem.*

VEnimus tandem ad eum locum, in quo, ut ueré dicam, Cælius nimium ſe iactat, itaq; ſi unquam aliàs modeſtiam eius deſideraui, nunc eam maximé deſidero. Quod ſi, ut par fuit, prius diſcere uoluiſſet quid apud M. Tullium *ualeat nomen ſcientiæ, quàm eius ſententiam aut orationem reprehendere auderet, nõ tantum laboraſſet in demonſtrando quid ea differat à prudentia, perinde ac ipſe ſolus ea legerit apud* Ariſt. *quæ nota ſunt omnibus. Sed nequid præterire uidear, cogor ea tibi exponere, quæ per te habes cognitiſſima, ut hoc nomen ſcientiæ non ſemper apud Ciceronem earum eſſe rerum, quæ cauſas habent neceſſarias, uerùm ſæpe uſurpari pro arte, pro cognitione, pro prudentia. Quam quidem proprietatem ſi Cælius didiciſſet, non ita ſibi delirare* Cicero *uiſus eſſet, ut eum nec attendere quid dicat, nec Latiné ſcire iudicaret. Nam cognita uerborum, ut feré nulla eſſe poteſt, ambiguitatis cauſa, (neq; enim uideo cur ſcientiam pro cognitione Cicero uſurpet) Cælius eum non debeat imitari, niſi, ut plerunq; fecit, elegantiam Latini ſermonis, & puritatem uelit aſpernari.* Nam in oratione Latina *tantum ualet Ciceronis autoritas, ut quo ipſe uſus non ſit, uix* Latium *eſſe uerbum uideatur.* Ne igitur à *Cælio diſcamus, quæ nam ſit ratio Latinæ linguæ, dico ſæpe à* Marco Tullio *non eam intelligi ſcientiam, quam in* Ethicis *definit* Ariſt. *eſſe habitum concluſionis per demonſtrationem acquiſitum, ſed eam, quæ cognitionem, comprehenſio-*

t nemq;

nemq; ſignificat, itaq;, ut in alijs quoq; nominibs idem ſignificantibus perſæpe fecit, cognitionem, & ſcientiam libentiſſimè coniungit. Vt *in libro de* Orat. *cognitio inquit rei, ſcientiaq; perquiritur.* Et de Fin. *quicquid porrò animo cernimus, id omne oritur à ſenſibus, qui ſi omnes ueri ſunt, ut* Epic. *ratio docet, tum deniq; poterit aliquid cognoſci, & percipi, quos qui tollunt, & nihil poſſe percipi dicunt, ij remotis ſenſibus ne id quidem expedire poſſunt, quod diſſerunt.* Præterea *ſublata cognitione et ſcientia tollitur omnis ratio & uitæ degendæ, & rerum agendarum.* Vbi *uides cognoſcere, percipere, & ſcire eandem uim habere. Cùm enim cognoſci, & percipi dixiſſet, cognitio, & ſcientia pro præceptione induxit.* Rurſus *in tertio de* Fin. *innatus eſt inquit omnibus cognitionis amor, & ſcientiæ.* Iam *uerò* Latinè *dicimus cognoſcere ius ciuile, & ſcientiam eiuſdem facultatis, quid eſt præterea ſcientia pertractandorum animorum? ars opinor.* Vnde Stelenus *ſciens pugnæ dicitur ab* Horatio, & Cicero de Fin. *ſcientiam dixit ſuam cuiuſq; artis.* Quid Ariſt. *non'ne etiam ipſe* ἐπιστήμην *pro arte ponit cùm aliàs ſæpe, tum in ſecundo* Eth. *cùm de mediocritate, & ſubſtantia uirtutis diſputat? inquit enim* οὕτω δὴ πᾶς ἐπιστήμων τὴν ὑπερβολὴν, καὶ τὴν ἔλλειψιν φεύγει, τὸ δὲ μέσον ζητεῖ, καὶ τοῦτ' αἱρεῖται, μέσον δὲ οὐ τὸ τοῦ πράγματος, ἀλλὰ πρὸς ἡμᾶς, *& ſequitur,* εἰ δὴ πᾶσα ἐπιστήμη οὕτω ἔργον ἐπιτελεῖ πρὸς τὸ μέσον βλέπουσα, *& quæ ſequuntur.* At *etiam* Alcinous Platonicus *prudentia inquit, quæ & ſcientia eſt, propria unicuiq; tribuit.* Ergo *cum his errauit Cicero, ac ita errauit, ut in primo de* Orat. *prudentiam pro ſcientia cum cognitione coniunxerit his uerbis.* Quæro *num in Senatu de omni* Reip. *genere dici ſine ſumma rerum ciuilium cognitione, & prudentia poßit.*

Ac

Ac alibi prudentiam iuris publici dixit pro ſcientia. Vt autem melius cognitionem, & perceptionem, & comprehenſionem, & ſcientia idem eſſe uideas, ſic idem in Academicis quæſt. ait. Nec definiri aiebant neceſſe eſſe quid eſſet cognitio, aut perceptio, aut, ſi uerbum è uerbo uolumus, comprehenſio, quàm κατάληψιν *illi uocant. Hic uidemus tribus Latinis uerbis eandem unius Græci uim expreſſam. Paulò uerò pòſt ſcientiam comprehenſionem uocat. Inquit enim, maximè uerò uirtutum cognitio confirmat percipi, & comprehendi multa poſſe: in quibus ſolis ineſſe ſcientiam dicimus, quàm nos non comprehenſionem modo rerum, ſed etiam ſtabilem, & immutabilem cenſemus. Quo in loco ſcientiam eſſe aliud cernimus, cùm ſimplex eſt comprehenſio alicuius rei, quæ uariari poteſt, aliud cùm ſtabilis, & quæ nullam ſit unquam mutationem habitura. Tunc eſt enim earum rerum, quæ ſtabiles ſunt quales ſunt uirtutes, quæ dicuntur animi habitus naturæ, & modo, & rationi conſentanei, quæ quidem uis eſt prudentiæ. Vnde Ariſtot. in Ethicis, Virtus eſt, inquit, habitus cum prudentia. Nam quod habitus ſit permanens ac difficilè remoueatur, non ſolùm Ariſt. ſed etiam à puero docuit Mar. Tullius, quippe qui in libris de inuentione cum definit eſſe animi aut corporis conſtantem, & abſolutam aliqua in re perfectionem, ut uirtutis, aut artis perceptionem alicuius, aut quam uis ſcientiam. Ex his arbitror cuiq; iam conſtare poſſe cognitionem, perceptionem, comprehenſionem, ſcientiam, & prudentiam pro eodem accipi ſolere, & ſine ſuſpitione ignorantiæ coniungi poſſe. Quod ſi ita eſt, quid attinuit afficere grauiſſimum ſcriptorem tanta contumelia? quia dixit omnes trahi ad cognitionis, & ſcientiæ cupiditatem, quoniam prudentia maximè naturam attingit huma-*

nam. Quaſi uerò prudentia non ſit ſcientia,ut Platonici teſtantur, nec ad eam pertineat cognitio, ſcientiaq́; rerum, aut hæc aliena ſint ab humana natura. An quòd hæc Cælio non probantur, impropria, & barbara ſtatuemus eſſe? hæc Cælius ſcribebat, & adhuc otium deſipiendi melius optabat? parum me hercule ſibi conſtitiſſe in tanto ſuo otio,& quiete uidetur, dum M. Tullium grauiſsimis actum perturbationibus parum ſibi conſtitiſſe prædicabat. Vexabatur ille quidem illis ciuilium perturbationum fluctibus, ſed nulla unquam tempeſtas potuit eſſe tanta, quæ conſtantiam illius mentis perturbaret. Cuius quidem rei indicio nobis ſunt tot clariſsimæ actiones eius, & hi prudentiſſimi,& accuratiſsimi officiorum libri, quos quidem,ut teſtatur ipſe Cælius, difficillimis temporibus, ex inquietiſsimis conſcripſit. Quo fit ut uerear ne familiares Cælij, apud quos illa uiri ſumma induſtria, ingenio mirabili,doctrina excellentiſsima,& diligentia ſingulari præditi tantam,& toties negligentiam accuſabat,ipſius potius Cælij amore incredibili, atq; admiratione tenerentur, quàm ut ille ait Ciceronis. Vix enim ſemel eum tam iniquum in Ciceronem iudicem ferre potuiſſent. Atq; omnia, quæ ex Ariſtotele ſumpſit, ut quot rationibus ſcientia differat à prudentia doceret, uera illa quidem eſſe confirmaſſent, ſed tamen ut parum neceſſaria improbaſſent. Nam Cicero nec uoluit eſſe Ariſtotelicus,& aliud dixit,quàm ſit à Cælio reprehenſum.

VIGESIMATERTIA CAELII CALCAGNINI DISQVISITIO.

F*Vndamentum autem Iuſtitiæ eſt fides, id eſt dictorum conuentorumq́; conſtantia & ueritas. Mallem dixiſſet, fidei fundamentum eſſe iuſtitiam. Fides enim ad*

iuſtitiam

iuſtitiam refertur, non iuſtitia ad fidem. Tolle fidem, erit tamen adhuc locus iuſtitiæ, magnaq́; eius portio ſuperſtes manebit. Quod ſi quis clementius cum Cicerone *agere uelit, dicet fidem, ſiquid fides ad iuſtitiam fulciendam pertinet, uix unius particulæ fundamentum eſſe poſſe. Quum enim iuſtitiam duobus faſtigijs metiamur, uniuerſali altero, quo iuſtitiam interpretamur publicam naturæ legem, ab ipſis primùm natalibus mortalium animis inſitam, qua bonum malumq́; ſecernimus: uidemus quid appeti, quid refugi oporteat, cuius deniq; complexu omnis uirtus clauditur, ex quo carmen illud apud* Græcos *effluxit,* ἐν ᾗ δικαιοσύνῃ συλλήβδην πᾶσ' ἀρετή ἐστί. Et tritum illud: Neq; *heſperum, neq; luciferum æquè eſſe admirabilem.* Alterum *eſt iuſtitiæ faſtigium, minus illud quidem uniuerſale: utpote quod iuſtitiam unam, non reliquas etiam uirtutes complectatur. Sed & hoc quoque biceps eſt.* Alterá *diſtributiua iuſtitia, quæ à* Græcis διανεμετική *dicitur, continetur: ad quam* Geometricam *proportionem referimus.* Hæc *ea eſt ſcilicet, quæ imperia, honores, magiſtratus, cuiq; pro dignitate diſpenſat.* Altero *ea iuſtitiæ pars includitur, quæ* ἀλλακτική *uocatur à* Philoſophis, *& ad contractus conuentionesq́; hominum refertur, in qua* Arithmetica *uerſatur proportio, quum ſcilicet omnibus ex æquo, quod ſuum eſt impenditur.* Ad *hanc ſponſionum æqualitas, ad hanc ſpectat iuriſiurandi ſanctitas.* In *hac una fides, id eſt dictorum conuentorumq́; conſtantia dominatur, nam in cæteris quas diximus partibus, non uideo cui uſui eſſe poſsit. certè in eis aut nullum, aut omnino peranguſtum, mea quidem ſententia, locum habere poteſt.*

IACOBVS GRIFOLVS AD *uigeſimam tertiam Cælij Calcagnini Diſquiſitionem.*

*F*VNDAMENTUM *autem Iuſtitiæ eſt fides, id eſt, dictorum, conuentorumq́; conſtantia, & ueritas. Offenditur hoc quoq; ioco Cæl. atq; ait iuſtitiam potius eſſe fidei fundamentum, quàm contrà, latius enim patet iuſtitia, quàm fides, nam tolle fidem, inquit, erit adhuc locus iuſtitiæ, magnaq́; eius portio ſuperſtes manebit. rectè Cælius, ſi Cicero hic eam iuſtitiam intellexit, quæ lex eſt naturæ, & in omnes uirtutes diffunditur, ſin autem de ea tantum iuſtitiæ parte loquitur, quæ pertinet ad contractus, conuentiones, res creditas, & huiuſmodi, decipitur omnino Cæl. at non ita ſunt obſcura Ciceronis uerba, ut ambigi debeat, de qua iuſtitia loquatur. inquit enim, homines hominum cauſa eſſe generatos, ut ipſi inter ſe alij alijs prodeſſe poſſent. in hoc debemus naturam ducem ſequi, & communes utilitates in medium afferre mutatione officiorum, dando, accipiendo, tum artibus, tum opera, tum facultatibus deuincire hominum inter homines ſocietatem. Huius autem ſocietatis, qua ferè omnes intelligimus uitæ quaſi communitatem contineri, an firmius eſſe poteſt ullum fundamentum, quàm fidei? non'ne, hæc eſt ea pars iuſtitiæ, quæ ſublata fide conſtare non poteſt? quod autem M. Tullius hoc intelligat, non ſolùm ex fidei definitione patet, quam eſſe dictorum, conuentorumq́; conſtantiam, & ueritatem ait, ſed etiam ex ethymologia. Inquit enim credamusq́; quia fiat quod dictum eſt, appellatam fidem. Quod autem fides humanam ſocietatem conſeruet, idem etiam in ſecundo offi. confirmat, cum dicit, nec enim, ulla res uehementius Remp. continet, quàm fides, quæ eſſe nulla poterit,*

niſi erit neceſſaria ſolutio rerum creditarum. Quare pro Pomp. Rom. inquit ſolutione impedita fidem concidiſſe. In partitionibus ucrò expreßius ait, Iuſtitiam in rebus creditis fidem nominari. Et pro Quintio ſocietatem fide edi. ex quibus locis conſtat Ciceronem dixiſſe fidem, non ut Cælius opinatur, eſſe fundamentum legalis iuſtitiæ, in qua omnes reliquæ uirtutes includuntur: uerùm τῆς ἀλλακτικῆς, quæ ad permutationem rerum pertinet: & eſt prima pars iuſtitiæ. De liberalitate uerò altera ſcilicet iuſtitiæ parte non ita multò pòſt inquit, nitendum eſt ut pro dignitate cuiq; tribuatur, Id enim eſt fundamentum iuſtitiæ. Ita utriuſq; iuſtitiæ partis proprium poſuit fundamẽtum. Et partitione uſus eſt Ariſtotelica, præterquam quod in uerbo liberalitatis differt. Verùm de eo ſuo loco plenius agetur. Ac his iam Cælij calumniæ ſatisfactum puto. Vt autem omnia, quæ ſunt huius loci perſequamur, in primo de legibus Cicero fundamentum iuris dilectionẽ eſſe dixit. Etenim ius ſemper uerſatur in æquitate, quæ quidem ſine dilectione ſeruari non poteſt. Vt in hoc iuris fundamento, ſit omnis ferè Chriſtianæ pietatis conſeruatio. Vbi enim dilectio, ibi locus iniuriæ nullo modo eſſe poteſt, ſed uera pietatis laus, quam rectè Cicero pro Plancio fundamentum eſſe uirtutum omnium teſtatur. Verùm ſeu dilectionis, ſeu pietatis fundamento (eadem ferè ius eſt utriuſq; uerbi) uniuerſalem niti iuſtitiam uoluiſſe M. Tullium exiſtimo. Sed illud etiam uidetur aliquid habere quæſtionis, cur nemini nocere, & communi utilitati ſeruire non longè ab hoc loco iuſtitiæ fundamenta eſſe dixerit. Nam ſi fides eſt fundamẽtum Arithmeticæ iuſtitiæ, tribuere cuiq; pro dignitate Geometricæ, nam uerbis tantum ab Ariſtotele Cicero diſſentit, cuius nam hæc alia erunt fundamenta? an eiuſdem, cuius eſt fides? Etenim qui

fidem ſuam præſtat, is nec quicquam per iniuriam, quod ſuum non ſit, ſibi uendicat, & communi utilitati, id eſt, ſuæ, & aliorum ſeruit. Sed ut ipſius Ciceronis uerbis ex offi. primo ſumptis concludamus, his duobus fundamentis hominum ſocietas ſuſtentatur, tribuendo ſuum cuiq;, & rerum contractarum fide.

VIGESIMAQVARTA CAELII CALCAGNINI DISQVISITIO.

ILlud quoq; uidetur in Diſquiſitionem uocari poſſe, cur Cicero prudẽtiam loco principe inter uirtutes ſtatuerit, quam in quartam demum claſſem, & poſt ipſam iuſtitiam Ariſtoteles collocauerit, quum in fronte & inter anteſignanos fortitudo ordinem ducat. Vterq; ſanè uidetur iuſtis rationibus ſuam tueri poſſe ſententiam. Quando Cicero uidit prudentiam unam eſſe, quæ ſe cæteris ducem uirtutibus præbeat, meritoq; apud Platonem uice oculi fungi. Nam planè ablegata prudentia exoculatæ ſunt omnes, ſuumq; munus implere non poſſunt. Iure itaq; prudentiæ princeps locus debetur. Atqui diuerſa ratio Ariſtoteli perſuaſit, ut in quartum locum eam reijceret. Tres enim priores uirtutes, fortitudinem puta, temperantiam, & iuſtitiam, parti animæ ratione carenti tribuit, easq; tantum moralibus adnumerat. Tum demum aliam diuiſionem init eius animæ partis, quæ rationis eſt compos: quum eius partem alteram contemplationi earum rerum, quæ ſemper eodem modo ſe habent, præficit. Quo loco ſcientia & ſapientia imprimis præpollet. Pars uerò altera præſidet conſultationi earum rerum, quæ neq; æternæ ſunt, neq; eodem modo ſemper ſe habent. Hic autem prudentiæ primæ partes cedunt, quæ quoniam certo quodam modo inter morales intellectua-

lesq;

leſq; uirtutes ambigit, ex eo in limite utrarumq; conſultò ab Ariſtotele conſtituta eſt, & in quartum denique ordinem tranſcripta. Cæterùm quod fortitudinem ante ipſa principia coordinarit, ideo factum uidetur: quoniam neq; temperantia, neq; iuſtitia, ſine fortitudine eſſe poteſt. nam etſi mutuo quodã inter ſe nexu uirtutes omnes morales contineantur, fortitudo tamen una omnium maximè ad continentiam temperantiamq;, & rurſus continentia & temperantia ad iuſtitiam pertinet. Quid enim aliud eſt temperantia, niſi aduerſus corporis uoluptates lucta? de quibus uoluptatibus iam euectis atque expugnatis, temperantia propemodum trophæum ſtatuit. Iuſtitia uerò quomodo ſuum unicuique tribuat, aut ſuas alias functiones perſequatur, niſi temperantiam in comutatum adſciuerit? ob hæc iure optimo princeps locus fortitudini fuit tribuendus.

VIGESIMAQVINTA CAELII CALCAGNINI DISQVISITIO.

CIcero & hic & multis alijs locis extollit exemplum illud Reguli, quaſi ſingulare quoddam fidei teſtimonium, quod puto pulchrè & commodè in examen diſquiſitionemq; poſſe pertrahi. ſed prius ad uerbum ſententiam Ciceronis tranſcribamus. M. Attilius Regulus, quum conſul iterum in Africa ex inſidijs captus eſſet, duce Xantippo Lacedæmonio, Imperatore autem patre Hannibalis Hamilcare, iuratus miſſus eſt ad Senatum: ut niſi eſſent redditi Pœnis captiui nobiles quidam, rediret ipſe Carthaginem. Is quum Romam ueniſſet, utilitatis ſpeciem uidebat: ſed eam, ut res declarat, falſam iudicauit. quæ erat talis: Manere in patria, eſſe domi cum uxore, cum liberis: quam calamitatem

accepiſſet in bello, communem fortunæ bellicæ iudicantem, tenere conſularis gradum: quis hæc neget utilia? quæ cenſes? magnitudo animi & fortitudo negat. An locupletiores quæris autores? Harum enim eſt uirtutum proprium, nihil extimeſcere, omnia humana deſpicere: nihil quod homini accidere poßit, intollerandum putare. Itaq; quid fecit? In Senatum uenit, mandata expoſuit: ſententiam ne diceret, recuſauit, quandiu iureiurando hoſtium teneretur, nō eſſe Senatorem. Atq; illud etiam, ò ſtultum hominem (dixerit quiſpiam) & repugnantem utilitati ſuæ: Reddi captiuos negauit eſſe utile. Illos enim adoleſcentes & bonos duces eſſe, ſe iam confectum ſenectute. Cuius cū ualuiſſet autoritas, captiui retenti ſunt, ipſe Carthaginem rediјt. neque eum charitas patriæ retinuit, nec ſuorum. Neq; uerò tamen ignorabat, ſe ad crudeliſsimum hoſtem & ad exquiſita ſupplicia proficiſci. Sed iuſiurandum conſeruandum putabat. Itaque tamen quum uigilando necabatur, erat in meliori cauſa, quàm ſi domi ſenex, captiuus, periurus, & conſularis remanſiſſet. Vidit Cicero, quàm parum ſapienter hoc factum ſit à Regulo, occurritque aliquot quæſtionibus, quæ intendi potuiſſent. Maluit tamen poſitionem Stoicorum tueri, quàm ex ſententia decedere. Ita enim Ciceronis & ſcriptorum plerunque mos eſt, inſeruire tempori, & quo iure quáq; iniuria propoſito patrocinari. Illud uerò mihi primum petendum duco, quid Regulo perſuaſerit, ut Legationem ſuſciperet ad Senatum, ut ſe hoſtibus iureiurando obſtringeret: niſi impetraſſet, ut captiui redderentur, ſe reuerſurum. Nam ſi hoc iam ſecum ipſe precogitarat, captiuos reddi non debere: cur fruſtra homo ſenex tantū itineris, ſuperuacuamq; operam aggreditur? cur hoſti illudit? qui non alia cauſa eum mittendum iudicauit, niſi ut operam daret adniteretúrq;,

ut cap

ut captiui redderentur. At Regulus non modo ea parte hoſtem fallit, quod de reddendis captiuis nihil agit: neq; liberum iudicium, ut par erat, ſenatui relinquit: ſed ipſe contra fidem ac iuſiurandum, contra morem patriæ (neq; enim erat facultas ei ſententiam dicendi in Senatu: neq; ciuis, neque Senator erat: ſed maxima capitis diminutione perculſus. atque interim dum erat hoſti obſtrictus, nulla erat ſpes cõſequendi poſtliminij.) Ille inquam contra datæ fidei ſacramentum, non modo non ſuadet faciendum quòd ſuadendum ſuſceperat, ſed quantum poteſt hortatur ne id fiat, cuius cauſa legatus aduenerat. Quid eſt obſecro præuaricari ſi hic non præuaricatur? quid fidem frangere ſi hic fidem non frangit? At patriæ utilitatem (dicat aliquis) fide hoſtibus data multò antiquiorem habuit. Verùm hoſtes non utilitatis patriæ gratia, neque ut ſuorum beneficio inſeruiret, ei legationem ad Senatum demandarunt: ſed ut rem Carthaginienſium procuraret, eaſq; partes obiret, quæ ad fidem tanti uiri pertinere uidebantur. quid quòd neq; ſuum, neq; ſuorum commodum uidetur ſatis intellexiſſe, quum patriam tanto ciue, ampliſſimum ordinem tam eximio Senatore, totam denique Rempub. tam forti imperatore orbauit? Atqui captiui illi, adoleſcentes, & boni duces: ipſe ſenex, & propè inutilis Reipub. Quomodo inutilis, qui tanta adhuc prudentia, tanta pollebat animi conſtantia? qui tanta patriam charitate complectebatur? An tu hunc inutilem, dum uiuit, exiſtimare audes? An inutilis Appius, qui & ſenio confectus, & captus oculis, Pyrrhum non admittẽdum intra urbem cenſuit, præclara illa oratione, de qua Ennius: Quo uobis mentes, rectæ quæ ſtare ſolebant Antehac, dementi ſeſe flexere ruina? An Cato? qui ſuprema propè ætate, dum ſecuritati poſteritatis conſulit, arrepta recentis fici occaſione Carthaginem de-

lendam perſuaſit. nam protinus tertium bellum Punicum decretum eſt, quo deinde Carthago interijt, quo tempore Cato iam è uita emigrarat. Quos uerò tu mihi adoleſcentes narras? quos duces obijcis? Ceu uerò neſciamus præclaram illam Africani ſententiam, qui unum ſe malle ciuem ſeruare, quàm multos hoſtes occidere profitebatur. At tu mihi ſæpius fidem, iuſiurandum, promiſſorum conſtantiam ingeris. quaſi uerò ego aduerſus hæc non poßim uxoris & liberorum, & totius familiæ amicorumq́; beneuolentiam, tum etiam patriæ charitatem, & cætera neceßitudinum pignora regerere. Adde amoris uinculum, quo quiſq; ſibi naturæ inſtinctu deuincitur. Eſt id ſanè tenacißimum, atq; arctè nobis impreſſum. Quod quum omnibus inſitum eſſe debet, tum ijs maximè, qui de ſocietate hominum, qui de rebus mortalium poſſunt bene mereri. ut eo quiſq; impenſiorem curam ſibi ac ſaluti ſuæ impendat, quo poteſt melius ac prolixius communi hominum conſortio accommodare. Turpe enim eſt, & propè impium, eum non ſe tanti facere, quanti uirtutes & ſplendor animi & rerum à ſe geſtarum gloria poſtulat. Quare ego pace tanti uiri, non adeo Regulum laudauerim, qui uolens ac ſciens in eum ſe locum coniecit, qui ſibi atrocißima ſupplicia & exitium cum ſumma ſuorum ciuium iactura excitauit. Quid uerò dicam, quod ſæuißimorum etiam hoſtium cauſam meliorem fecit? qui quum illum acerbißimè torquerent, eum meritas ſuæ perfidiæ, ac τῆς παραπρεσβείας, id eſt, uiolatæ legationis pœnas luere cauſabantur.

IACOBVS GRIFOLVS AD VIGEſimam quintam Cælij Calcagnini Diſquiſitionem.

Reſtat ut Reguli *grauiſſimi uiri conſtantiam fidei, & miram religionis obſeruantiam defendamus, ut intelligatur* Cice.*in huius laude non ſeruiſſe tempori, ſed patrocinium ueritatis ſuſcepiſſe.* Primum *igitur quærendum eſt, num* Regulus *à* Pœnis *poſtularit, ut* Romam *legatus de redimendis captiuis mitteretur.* Si *negatur, ut res ipſa cogit, confiteamur neceſſe eſt ab hoſtibus petitum eſſe ut eo nomine* Romam *iret.* Non *enim ea res ad alium quenquam ſpectare poterat.* Quòd *ſi ita ſe ſe res habet, rurſus quærendum eſt, num* Pœni *rebus* Romanis, *an ſuis ea legatione conſultum uellent. Siquis dicat utriſque, dicat etiam, quæſo, quid cauſæ fuerit, cur mittendum in primis* Regulum *ad id negotium cenſerent.* Nam *ſi par fuiſſet* Romanorum *utilitas, per quemuis legatum res tranſigi potuiſſet:* Miſerunt *tamen* Regulum, *quem uirum ſapientiſſimum cognouerant, quem fortiſſimum Imperatorem experti fuerant, cuius autoritatem, & gratiam ſummam eſſe apud ſuos intelligebant.* Quare? *niſi quòd eam permutationem adeo contra* Rempublicam Romanam *eſſe iudicabant, ut niſi per uirum gratioſiſſimum, & ſumma autoritate præditum in ea præſertim calamitate conſtitutum id, quòd optabant à* Senatu, *populoq́;* Romano *conſequi non ſperabant.* Exiſtimarunt *igitur fore ut ſola huius præſentis gratia, autoritate, miſericordia ſibi obſequi* Romani *cogerentur.* Nam *ſi ſecus fuiſſet,* Pœni *perfidum genus hominum libertatem eius uiri, cuius uirtute toties afflicti fuerant, de quo grauiſſimum ſumere ſupplicium expetebant, ſimplici iureiurando nunquam crediſſent.* Verùm *tanti faciebant illam captiuorum permutationem, ut agere periculosè mallent, quàm, quod ſua plurimum referret, ullo modo intentatum relinquere, nunc ſtatuendum eſt utrum* Attilio *id faciendum fuerit, quòd hoſtis iubebat, an*

quod

quod ad optimum ciuem, grauiſſimumq́; uirum pertinebat, ſi quod hoſtis iubebat, neque bonus ciuis eſſe poterat, neque uir fortis. Quippe qui animo imbecillo, timidoq́; mortis & ſuam,& populi Romani dignitatem uiolaſſet. Non enim id eum fugiebat, ſe libertatis dulcedine ab hoſtibus tentari, ut quod ſibi minus honeſtum uideretur, tamen agere auderet. Quærit hic Cælius, quid Regulo ſuaſerit, ut eam legationem ſuſciperet. Præter ea, quæ M. Tullius ad hanc quæſtionem attulit, hoc adde quòd uerebatur ne, ſi non ſuſcepiſſet gratia propinquorum,& amicorum ſuorum,tamen eorum, qui ſecum in eadem erant calamitate, ſenatus captiuos permutaret. Voluit enim uir fortiſſimus,ut poſtea quoq; de illis octo millibus, quos Annibal in caſtris à Paulo, & Varrone Coſſ. relictos tenebat. ſtatuit Senatus, omni ſpe ſublata poſſe fieri,ut,qui caperentur ab hoſte, redimerentur, aut permutationibus poſtliminio redeunt,cogi aut uincere,aut fortiter occumbere. Quòd quidem Horatius à Cælio diſſentiens carmine pulcherrimo ita celebrauit.

Hoc cauerat mens prouida Reguli
Diſſentientis conditionibus
Fœdis,& exemplo trahentis
Perniciem ueniens in æuum,
Si non periret immiſerabilis
Captiua pubes. Signa ego punicis
Affixa delubris, & arma
Militibus ſine cæde dixit
Direpta uidi, uidi ego ciuium
Retorta tergo brachia libero,
Portasq́; non clauſas, & arua
Marte coli populata noſtro.
Auro repenſus ſcilicet acrior

Miles

Miles redibit? flagitio additis
Damnum. neque amiſſos colores
Lamna refert medicata fuco.
Nec uera uirtus, cum ſemel excidit
Curat reponi deterioribus.
Si pugnat extricata denſis
Cerua plagis, erit ille fortis,
Qui perfidis ſe credidit hoſtibus.
Et marte Pœnos proteret altero
Qui lora reſtrictis lacertis
Senſit iners, timuitq; mortem.
Hic unde uitam ſumeret inſcius
Pacem duello miſcuit, ò pudor,
O magna Carthago probroſis
Altior Italiæ ruinis. Hæc Horatius.

Quæ quidem à Platonica inſtitutione non abhorrent, qua cautum eſt ne in ſanctiſsima illa Repub. qui capti eſſent ab hoſtibus redimantur. Ergo fidem fallere uir talis debuit? quam tu te ipſe etiam hoſti ſeruandam prædicas? oſtendam paulò pòſt ab eo fidem omni religione ſeruatam. Nunc affirmo eam fidem nemini præſtari oportere, qua rempublicam ſuam prodat. Habebat Regulus ut ait M. Tullius utilitatem Reipub. propoſitam, quàm tueri non poterat, ſi quod Pœni poſtulabant ſuſcipere noluiſſet, aut denique ſuſceptum effeciſſet, quare utroque modo Remp. ſuam prodere uiſus eſſet. Maluit igitur quod poterat, & leuius uidebatur agere, uel cùm tam longi itineris labore, quàm patriam deſerere. hic fateor me riſum tenere uix poſſe, cùm Cælius miretur eum ſenectuti ſuæ non peperciſſe, qui ſeſe breui hoſtium exquiſitiſsimus ſupplicijs tradere cogitabat. Verùm cur tanta religione ſeruari oporteat, quod contra Rempublicam tuam factùrum

factурum te promittere cogaris, non uideo. coactus autem promiſit Regulus,*quia ut dixi timebat ne, dum ipſe abeſſet, Senatus aliquid decerneret,quod contrà dignitatem, & utilitatem populi* Romani *eſſet. Neque uerò bono ciui, uiroq; forti ullius rei maior neceſſitas afferri poteſt, quàm tuendæ* Reip.*dignitatis. quàm quidem rem* M. *Regulus proſpiciens coactus* Romam *uenit, nec eius rei aliam cauſam uidemus, quando ne filios quidem, nec uxorem ad ſe uoluit admittere,nec ullius precibus adduci potuit, ut ſuam utilitatem ſine honeſtate ſequeretur.quare idem* Horatius *inquit,*

Fertur pudicæ coniugis oſculum
Paruosq; natos,ut capitis minor
À ſe remouiſſe, & uirilem
Toruus humi poſuiſſe uultum,
Donec labantes conſilio patres
Firmauit autor nunquam aliàs dato,
Interq; merentes amicos
Egregius properaret exul.
Atqui ſciebat quæ ſibi barbarus
Tortor pararet, non aliter tamen
Dimouit obſtantes propinquos,
Et populum reditum morantem,
Quàm ſi clientum longa negotia
Dijudicata lite relinqueret
Tendens uenafros in agros,
Aut Lacedæmonium Tarentum.

Non igitur fruſtrà ſuſceptum eſt illud iter tam longum ab homine adeo ſene.Quòd ſi non ſuſcepiſſet ille,hoſti non ſine magno Reip. *ſuæ damno permultum profuiſſet.* Nam *quid aliud à* Regulo *petiere* Pœni,*quàm ut contra patriam ſuam iret legatus? quòd hi præmium propoſuerunt ut is* Roma-

nis

nis perſuaderet, quòd honeſtum illi minimè fuiſſet? ſalutem. Quòd ſi uiciſsim rem non peregiſſet? mortem atrociſsimam. Hîc regulo ſtatuendum fuit utrum honeſtè ſibi moriendum eſſet, an turpiter uiuendum. Et dubitabimus quid tali uiro faciendum eſſet. Atqui non eſt ex imbecillitate noſtra robur illius animi, uirtutisq; magnitudo ponderanda, quæ rectè cenſebat ad optimum quenq; uirum pertinere omne decus patriæ omnibus ſuis commodis, & uitæ etiam ipſi præferre non dubitare. quoniam uerò Cicero hanc partem optimè defendit, ea omiſſa, iam pes pedi conferendus eſt, & ui maiore, ac impreſsione pugna conferenda. Quid ait tandem Cælius? hoſtiumne Regulum mandata ſe iureiurando confirmaſſe curaturum? ego uerò nego. unum enim tantum legimus eum iuſiurandum hoſtibus dediſſe: niſi redditi captiui eſſent, ſeſe Carthaginem rediturum, quòd quidem mira conſtantia conſeruauit. Oſtendat nunc obſecro, qui contrà ſentit, dis immortalibus interpoſitis Regulum ſe mandata curaturum hoſtibus recepiſſe. Sed ut res etiam ratione confirmetur, uideamus utrum Pœnis iuſiurandum eſſet utilius, an id, quo ad hoſtes re infecta reuerti M. Regulus cogeretur, an quo utcunque res acta eſſet, liberum foret illi apud ſuos remanere. Vtilius illud omnino fuit, quod, ne gratis liber fieret Attilius, prohibuit. hoc igitur obſtringi eum maluerunt, exiſtimantes deſiderio ſalutis, & pœnæ metu omnia facturum, ut captiui permutarentur. Ac ſi non poſſet illud obtineri, noluerunt gratis imperatorem ſuum remittere Romanis, ut accidiſſet, ſi ſe fide tantum optima legationem illam iuraſſet obiturum. quod ut faceret nullis planè conditionibus adduci potuiſſet. Illud igitur iuratus Romam uenit, niſi redderentur captiui, ut Carthaginem rediret. At redditi non ſunt captiui, rediјt Carthaginem Regulus. quid

alind

aliud optaret quiſquam? ut patriam proderet? tu uerò ſic habeto, ſi Pœni ſub his conditionibus mandata Regulo dedere, ut ſi ea ex ſententia conficeret, liber eſſet: ſin minus, ad carceres rediret, optionem Regulo datam eſſe, utrum mallet eligendi, ut ſcilicet curandis mandatis liber, aut non curandis in hoſtium poteſtate eſſet. Non enim hæc abſoluta ſunt mandata, quibus premia, uel ſupplicia ſunt propoſita. Nam qui ſupplicium ſubire uelit, non continuò periurus eſt habendus, ſi mandata negligat. ita Regulus accepit ea mandata, quæ, ſi feciſſet, præmium libertatis propoſitum habebat. ſi non feciſſet, compedes, & catenas, non fecit is mandata, num ſupplicia recuſat? num perfidiæ accuſandus eſt is, qui Romam profectus eſt iuratus ſe, niſi fieret id, de quo legatus erat, ad hoſtes rediturum, & infecta re ſtatim redijt ad hoſtes? uides quanto plus patriæ charitas apud eum, quàm propria ualuerit? profuit ergo patriæ, & præſtitit fidem hoſti regulus, nec quicquam fecit, aut dixit contra iuſiurandum. At omni religione conſeruata utilitatem patriæ iure, quàm hoſtium antiquiorem habuit. Cætera ſunt multò leuiora. nam quòd negat Cælius uirum ſapientem neq; ſuum, neq; Reip. commodum intellexiſſe, fallitur. Intelligebat enim ſuum ſe niſi contra iureiurandum ſequi non poſſe. Cui ſolam Cælius reſpiciens utilitatem prætextu tamen charitatis regerit uxoris, liberorum, totiusq; familiæ beneuolentiam, tum patriæ charitatem, & neceſſitudinum pignora. Quæ cum Regulus obſtrictus religione pro minimo putarit, durus illi nimium uidetur. Verùm Cælius contrà nimium fortaſſe nullis, ſi ea omnia tanta labe turpitudinis aſperſa optanda cenſuit. hic autem cum ſine perfidia tot bonis & commodis frui non poſſet, omnibus uir optimus carendum potius honeſtè cenſuit, quàm turpiter fruendum, præſertim illis, ut

lis,ut

lis, ut ait M. *Tullius temporibus, cùm nullum uinculum ad ſtringendam fide iureiurando maiores arctius eſſe uoluerunt.* Tantam *uerò utilitatem, quantam ipſe prædicat, ex ſe* Regulus *in patriam redundare non exiſtimauit. non enim arrogans erat, nec tam eximiam uirtutem ſuam iudicabat, ut ea tantum imperium carere non poſſet.* At *liceat cuique de alijs magnificè quantum uis loqui, de ſe autem nemini. Quare ſuo iudicio noluit uanitatis, & ſtultitiæ crimen ſubire. ſed pergit Cælius, & ſententia uult* A*fricani uirum integerrimum cum infamia perfidiæ adhuc uiuere. uerùm ſenſus* A*fricani longè diuerſus eſt à tuo Cæli, ut cuiq; conſtare poteſt.* T*urpe eſt, fateor, minoris ſe facere, quàm uirtus, & ſplendor animi, & rerum à ſe geſtarum gloria poſtulat. ſed longè turpius hæc omnia fœdiſſima labe turpitudinis, quam poſtea nulla deleat ætas, maculare. quare pace tua Cæli, Regulum uehementer laudamus, quippe qui nullo metu ſupplicij deterreri potuit, quo minus ſanctiſſimum iuſiurandum, & ſimul utilitatem, decuſq; patriæ ſeruaret. quo quidem hoſtium cauſa facta eſt longè deterior, qui ſua immanitate exemplum illud fidei, & iuſtitiæ auſi ſunt extinguere. quo pòſt hominum memoriam nullum unquam pulchrius extitiſſe conſtat.*

FINIS.